ПРОПАМЯТНА КНИГА ОО. ВАСИЛІЯН У КАНАДІ

ПРОПАМ'ЯТНА КНИГА

ПРОПАМ'ЯТНА КНИГА

ОО. Василіян у Канаді

50 літ на службі Богові й народові
(1902 - 1952)

Видавництво ОО. Василіян у Торонті

1953

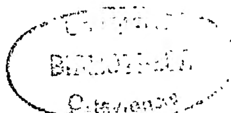

За дозволом церковних властей.

СВ. ВАСИЛІЙ ВЕЛИКИЙ (330-379)
ПАТРІЯРХ ВАСИЛІЯНСЬКОГО МОНАШЕСТВА

СВ. СВЯЩЕННОМУЧЕНИК ЙОСАФАТ КУНЦЕВИЧ
(1580-1623)
ОБНОВИТЕЛЬ ВАСИЛІЯНСЬКОГО МОНАШЕСТВА
В УКРАЇНСЬКІЙ З'ЄДИНЕНІЙ ЦЕРКВІ

ВВЕДЕННЯ

Рік 1952-1953 останеться в історії Василіянського Чину в Канаді пропам'ятним роком, бо в ньому цей Чин діждався 50-літнього ювілею своєї місійної й душпастирської праці. У листопаді 1902-го року прибули до Канади на сталий побут перші василіянські місіонарі. Рік пізніше (1903 р.) прибули до помочі цим першим місіонарям нові сили, і таким чином започаткувалася в Канаді місійно-душпастирська праця ОО. Василіян.

На цій праці непомітно пройшло пів століття. І хоч у житті церковних організацій пів століття не вважається великим промежутком часу, проте для Василіянського Чину в Канаді це пів століття має велике значення. Беручи до уваги початки й умовини праці ОО. Василіян у Канаді, головно ж її перешкоди й досягнення, можна це століття вважати за переломове. Тому ювілейні святкування, що ними ОО. Василіяни в Канаді продовж 1952-1953 року відзначили 50-ліття своєї праці, мають своє оправдання й свій глузд.

Метою кожного ювілею є перш за все зробити підсумки праці й піддати їх осудові історії. Ювілейні святкування самочинно заставляють до вдячности перед Богом за Його благословення праці Василіянського Чину продовж 50 років, але крім того є вони доброю нагодою зробити обрахунок тієї праці. Часто буває, що навіть дуже величаві й гучні святкування не полишають по собі тривалого сліду, бо занедбано зробити відповідний білянс праці, замкненої ювілейними датами.

Щоб святкування з нагоди 50-літнього ювілею праці ОО. Василіян у Канаді не прогомоніли безслідно, зродилася думка відзначити цей ювілей виданням Пропам'ятної Книги, що була б свого роду підсумками 50-літньої праці ОО. Василіян у Канаді. Згідно з тією метою у Пропам'ятній Книзі зібрано різні статті, огляди, начерки, спомини й життєписні нариси, що мають змалювати 50-літню працю ОО. Василіян у Канаді. Певно, що Пропам'ятна Книга не буде вичерпною історією Василіянського Чину в Канаді, чи хочби її повним джерелом, всетаки вона має на меті зібрати історичні матеріяли, що майбутньому історикові можуть стати помічним засобом у накресленні історії Василіянського Чину в Канаді. Звідси то в Пропам'ятній Книзі, крім нових і оригінальних статтей і матеріялів, поміщені також деякі речі, що в такій чи іншій формі були вже раніше друковані. Зроблено це доцільно,

щоб ті матеріяли, будучи дотепер розкиненими по різних часописах чи журналах, могли стати легко приступні не тільки для майбутніх істориків, але також для кожного читача, зацікавленого історією Василіянського Чину в Канаді.

Для кращої прогляддности матеріяли Пропам'ятної Книги поділено на різні частини. У першій частині знайшли місце привіти церковних достойників, що наспіли до Протоігуменату Канадійської Провінції ОО. Василіян із нагоди ювілейного року 1952-1953-го. Друга частина присвячена історії й розвоєві Василіянського Чину в Канаді на тлі різнородних ділянок його праці. У третій частині подана коротка історія василіянських монастирів, домів і станиць у Канаді, а в четвертій зібрані життєписи св. пам. ОО. Піонерів, що поклали основи під розбудову Василіянського Чину в Канаді. Всі ці поділи оправдані не тільки технічно-редакційними вимогами, але також змістом, предметом, завданням і характером Пропам'ятної Книги.

Редакція Пропам'ятної Книги почувається на цьому місці до милого обов'язку зложити щиру подяку всім Шановним Авторам статтей і матеріялів Пропам'ятної Книги. Дякуємо також усім тим, що своїми вказівками, порадами й грошевими пожертвами причинилися до видання Пропам'ятної Книги.

Саму ж Книгу посвячуємо світлій памяті ОО. Піонерів Василіянського Чину в Канаді. Майже всі вони відійшли вже до вічности й до історії свого Чину. Своєю працею й жертвою вписали вони себе незатертими буквами на сторінках історії Василіянського Чину й Української Церкви в Канаді. Нехай ця скромна книга, що у львиній частині розповідає про їх працю, буде тим вінцем, що його з нагоди 50-літнього ювілею кладемо на їхні могили. Нехай буде пам'ятником поклону, подиву, пошани й любови, що буде лучити молодше покоління ОО. Василіян у Канаді з поколінням Піонерів-Пробоєвиків місійної праці. Нехай вкінці буде доказом, що їх наступники в тій самій праці оцінюють їх жертву й посвяту і, задивлені в їхній величний приклад, бажають продовжувати їх невміруще діло.

РЕДАКЦІЯ ПРОПАМ'ЯТНОЇ КНИГИ

I.

ПРИВІТИ ЦЕРКОВНОЇ ЄРАРХІЇ

Державний Секретаріят
Його Святости Пія XII.

(Переклад телеграми)

Із приводу золотого ювілею прибуття ОО. Василіян до Канади Святіший Отець пересилає якнайсердечніші побажання. Радіючи успіхами п'ятдесятлітньої праці і благаючи в Бога дальшої помочі у святому ділі, уділяє з батьківською любов'ю всім ревним монахам Апостольське благословення.

Монтіні, Субститут.

Рим, у червні 1952 р.

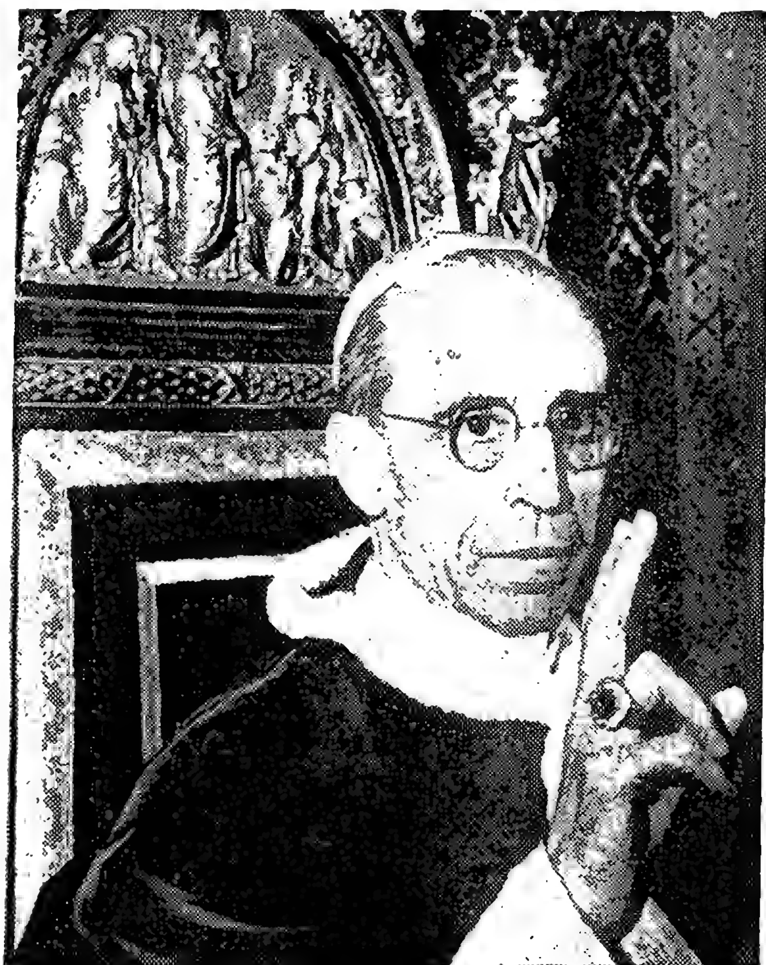

ВСЕЛЕНСЬКИЙ АРХИЄРЕЙ
ПІЙ XII
РИМСЬКИЙ ПАПА

Sacra Congregatio

"Pro Ecclesia Orientali"

With great pleasure I have taken notice that the Religious Province of Canada is preparing to commemerate solemnly the 50 th Anniversary of the arrival of the first Fathers to that country.

I also wish to take part in the happy celebration, which merits to be numbered among the historical dates of this well-merited Religious Order: in fact, the arrival of the first Basilian Missionaries in Canada, called there by the local Ordinaries, who at that time had jurisdiction over the numerous faithful Ukrainian immigrants in Canada, has efficaciously contributed to preserve the Catholic Faith of the Ukrainian people. It could be rightly said, that the first Basilian Religious, who arrived in Canada fifty years ago, are to be considered as pioneers of the Catholic Faith: later these were joined by other Fathers, by those, who came from Europe and also by those, who were born and grew up there, and in such a manner the achievements were augmented with consoling progress so, that today the Basilians are present in the principle Canadian centers as, Montreal, Toronto, Winnipeg, Edmonton and Vancouver, with great benefit to the souls.

If the Holy See was able to erect 4 Apostolic Exarchates in Canada recently, a great part of the merit is due to the Basilian Fathers, who efficaciously have laboured in the parishes, by preaching, with the press, etc...

The Sacred Congregation is very glad to bear good witness to the apostolic labour performed during these 50 years, and expresses sincere congratulations that in the future this labour may be continued everywhere and intensified for the greater Glory of God and welfare of souls.

Meanwhile, I extend to you my sentiments of religious respect and avail myself voluntarily on this occasion to present myself

Very Devotedly yours

in Our Lord

✝ **Eugenio Card. Tisserant**

Secretary

Rome, February 29, 1952.

Via della Conceliazione, 34.

ЕМІНЕНЦІЯ КАРДИНАЛ ЄВГЕНІЙ ТІССЕРАН
СЕКРЕТАР СВ. КОНГРЕГАЦІЇ ДЛЯ СХІДНЬОЇ ЦЕРКВИ

Delegatio Apostolica

Ottawa, (Canada)

My heartfelt congratulations on the occasion of the golden jubilee of the arrival of the Basilian Fathers in this country.

May your Province, in perfect union with the directives of the Holy See, accomplish a fruitful work to preserve the outstanding religious traditions of the Ukrainian Catholics in the Exarchates of Canada.

With a special blessing and every good wish, I remain

Yours devotedly in Christ

Ildebrando Antoniuti

Apostolic Delegate

Ottawa, October, 1952

ВПРЕОСВ. АРХИЄПИСКОП І. АНТОНЮТТІ
АПОСТОЛЬСЬКИЙ ДЕЛЕГАТ У КАНАДІ

Archdiocese of Toronto

Chancery Office

On the Occasion of the Fiftieth Anniversary of the arrival of the Order of St. Basil the Great in Canada, I wish to offer you my congratulations and best wishes.

Although I cannot be present with you at your celebration, I will unite with you in spirit in thanking God for all the blessings bestowed upon you during the years since your arrival in this country. I know the great work that your Community has done, particularly in the central part of Alberta in which I lived for some years, and recall with pleasure the happy relations I have always had with your Fathers.

Devotedly yours in Christ,

† **James Cardinal McGuigan**
Archbishop of Toronto

Toronto, Ont.
October, 1952

ЕМІНЕНЦІЯ КАРДИНАЛ Я. К. МЕКГВИГЕН
АРХИЄПИСКОП ТОРОНТА

Український Католицький Екзархат Манітоби

В часі ювілейних святкувань 50-ліття побуту й праці ОО. Василіян у Канаді, різні глибокі почування сповняють нашу душу.

Найпершим почуванням, що в цьому ювілейному часі раз-у-раз відзивається в нашому серці, це почування глибокої подяки для милосердного Господа і Його Пресвятої Матері, за Їх безчисленні ласки й опіку для синів св. Василія, які прийшли перед п'ятдесяти роками до Канади, щоб проповідувати тут українському народові слово Божої правди, допомогти йому зберігати свої національні українські традиції, кріпити його на дусі в критичних хвилинах зневіри. Сам Бог знає, чим були наші перші Отці-піонери для тих тисячів українських поселенців, що осіли були в Альберті, Саскачевані й Манітобі. Він один знає всі ті жертви, безнастанні труди й подивугідне самовідречення, що з ними такі Отці, як П. Філяс, С. Дидик, А. Строцький, Н. Крижановський, М. Гура, А. Филипів ішли до нашого народу, несли йому слово Божої правди, боронили його перед напастю й облудою різних сектантів, організували його в церковні й національні громади. Все те могли вони зробити тільки при допомозі окремої Божої ласки й безнастанної опіки Божої Матері. Отже вдяка наша милосердному Господеві і Його Пресвятій Матері повинна бути безнастанна й постійно жива.

Другим почуванням, що сповняє нині наше серце, це радість, що всі ті труди й жертви принесли нашій Церкві й українському народові в Канаді щедрий овоч. Зерно, засіяне цими невтомними апостолами, видало свій плід. Там, де вони колись тяжко працювали, серед зимна, боротьби й усякого роду недостач, пишаються сьогодні прекрасні наші церкви, парохіяльні залі, свої школи, національні установи. Десятки тисяч українців задержали свою віру й залишилися при своїй Українській Католицькій Церкві. З числа тих вірних вийшли нині вже цілі ряди молодих наших канадійців, вірних дітей своєї Церкви, свідомих українців і цінних громадян Канади.

Працю цих перших наших Отців-піонерів продовжували інші Отці, молодші, що прийшли з допомогою робітникам першої години. До числа цих василіянських робітників на Христовій ниві, Господь милосердний зволив причислити і нас.

ВПРЕОСВ. АРХИЄПИСКОП ВАСИЛІЙ ЛАДИКА, ЧСВВ
АПОСТОЛЬСЬКИЙ ЕКЗАРХ МАНІТОБСЬКОГО ЕКЗАРХАТУ

За цих сорок і два роки, що ми мали змогу працювати в Канаді на славу Божу й для добра нашого українського народу з цими першими піонерами, аж до 1929 р., коли то св. Апостольська Столиця, вложила на нас обов'язок бути Єпископом цілої безмежної Канади, ми мали щастя бути свідками тої великої праці, що її зробили сини св. Василія в Канаді для Христової Церкви, українського народу й для Василіянського Чину. Разом із світськими священиками й Отцями Редемптористами вони причинилися в дуже великій мірі до того, що нині маємо в Канаді свою Єрархію, чотири епархії, сотні своїх священиків, цвітучі українські громади, сильні організації, свою пресу, словом, свій духовий громадянський провід. Годі тут не згадати і про допомогу Сестер Служебниць, які теж дуже причинилися до релігійного й національного виховання нашої молоді, української ґенерації. Тож можемо в серці радіти овочами тієї праці, що так визначно причинилася до піднесення слави Божої й добра нашого народу.

Вкінці, з уст наших підноситься нині благальна молитва до Небесного Отця, Дателя всіх ласк і Опікуна всіх людей. Із глибини серця просимо Його задержати на дальше в Своїй ласкавій опіці Чин Свого великого слуги св. Василія, благословити працю його духовних синів, зберегти в них його монашого духа, дати їм його геройську, апостольську ревність, наділити їх світлом його Божої науки, задержати її по всяк час на сторожі прав Христової Церкви й добра українського народу.

Дорогі Отці й Браття Василіянського Чину! Як один із Вас, цього Вам зі щирого серця бажаю, цього всього для Вас у Господа в цей Ювілейний Рік прошу.

Нехай Господь Вас усіх благословить.

† **Василій, ЧСВВ,** Архиєпископ

Екзарх-Ординарій Манітобського Екзархату

Вінніпеґ, у січні 1953 р.

АПОСТОЛЬСЬКИЙ ВІЗИТАТОР
Українців у Західній Европі

В історії нашої Церкви на чужині, а зокрема в історії Канадійської Провінції Чину св. Василія Великого 1952 рік є знаменною датою, що золотими буквами вирізьблена в серцях тих усіх, які знають і люблять Ваш Чин, а зокрема в серцях наших українських поселенців у Канаді. 1952 рік, це роковини Золотого Ювілею — радости не тільки для членів Вашого славного Чину, але і для всіх тих, що здалека чи зблизька приглядались і подивляли повну любови і посвяти спасенну діяльність Отців Василіян серед наших вірних.

Цього року минає пів століття від того часу, коли на канадійську землю вступили перші Отці Василіяни, перші місіонарі-піонери, вірні сини св. Василія. Одушевлені апостольською ревністю, як колись св. Павло, вони покинули Рідний Край і пішли за океан, щоб забезпечити духовну опіку нашим нещасним поселенцям у Канаді серед тяжких життєвих обставин. Тільки Бог знає скільки трудів, скільки жертв понесли вони, щоби подати духовну опіку й потіху всюди, де тільки поселились наші люди, а при цьому творити підстави їхнього релігійного й громадянського життя в Новому Світі. Ніколи канадійські українці не забудуть імен тих перших піонерів-апостолів, що посвятили свої найкращі сили і своє здоров'я на те, щоб улекшити їм найтяжчі хвилі побуту в Новому Світі, зорганізувати правильну духовну опіку на майбутнє і враз із тим забезпечити для української еміґрації в Канаді безпереривний зв'язок із церковними й національними традиціями. Милосердний Господь поблагословив жертвенні змагання Синів св. Василія Великого справді гарними успіхами, що їх нині всі бачимо й подивляємо. Підстави для нашого організованого релігійно-церковного життя в Канаді були такі тривалі, що вже по десяти роках можна було створити першу українську єпархію в Канаді зі своїм рідним Українським Єпископом, а згодом для 400.000 вірних українців створено ще нові 3 єпархії так, що нині на чужій землі Українська Католицька Церква має більше Єпархій, як мала їх у Рідному Краю, але під чужою займанщиною. Не стало б місця в оцьому письмі, щоби навіть тільки приблизно й загально вичислити всі ті досяги

Василіянського Чину продовж 50 літ спасенної діяльности на широкій території Канади. Та й немає потреби те робити, бо ті досягнення по більшій части знані нам усім українцям, чи то в Рідному Краю, чи на чужині.

Слушно радіють Василіянські Отці і Браття з Ювілеєм 50-ліття існування й діяльности Василіянського Чину на канадійській землі, а з ними разом радіють не тільки українці в Канаді, але всі українці денебудь вони не жили б, бо досягнення Отців Василіян Ювілятів, це досягнення цілої Української Церкви, цілого Українського Народу.

Радіючи цілою душею зі Золотого Ювілею Канадійських Отців Василіян, я насамперед радію з Вами, Дорогий Отче Протоігумене, і дякую Милосердному Богові за всі ті благодаті, що сплили від Безконечної Божої Любови продовж 50 літ на Вас усіх, а через Вас і на українських поселенців у Канаді. При цьому благаю Милосердного Бога, щоб і на майбутнє благословив усі Ваші подвиги для поширення й закріплення Христового Царства в українських душах і потішав Вас найкращими успіхами.

Оце й мої найкращі побажання з нагоди Вашого Золотого Ювілею, побажання, що їх постійно ношу в серці для Дорогих Отців і Братів Василіян і часто повторюю їх у стіп Євхаристійного Ісуса, благаючи для Вас усіх найбогатших скарбів благодати Його Пресвятого Серця. Зокрема благаю Бога, щоб Золотим Ювілеєм благословив Вашу Канадійську Провінцію численними святими покликаннями й обдарував їх ласкою витривалости на шляху досконалости й святости з уваги на необхідну конечність приготовити вже в найближчому часі нові ряди ревних апостолів, готових сповнити завдання: відбудови Христового Царства, зруйнованого ворогом у Рідному Краю.

Щераз і щераз із цілого серця благословлю Вас, Високопреподобний Отче Протоігумене, і всіх Ваших чи радше наших Дорогих Отців і Братів Василіян у Канаді усім добром —

† **Іван.**

Єп. А.В.

Рим, дня 30. грудня 1952.

ВПРЕОСВ. АРХИЄПИСКОП ІВАН БУЧКО
АПОСТОЛЬСЬКИЙ ВІЗИТАТОР УКРАЇНЦІВ
У ЗАХІДНІЙ ЕВРОПІ

Єпископська Канцелярія

З приємністю довідуюся, що Отці Василіяни в Канаді започатковують п'ятдесят-річний Ювілею свого прибуття й місійної праці між українським народом у Канаді.

Прикро мені, що зайнятий іншими обов'язками час не дозволяє взяти участи в цих святкуваннях та тішитись безпосередньо враз із усією василіянською братією тими великими успіхами й досягами, що їх здобув Ваш Чин упродовж п'ятдесяти років. Зате серцем буду разом із Вами, а в своїх молитвах проситиму Всевишнього, щоб і на будуче благословив працю й нові почини Отців Василіян, щоб іще більше розцвітало релігійне життя, щоб і дальше Отці Вашого Чину несли в народ слова правди, щоб вогнем любови розпалювали серця вірних та вказували їм справжній шлях до Бога. Нехай Господь їзсилає небесну росу на місійний посів Ваших Отців, а Вашому Чинові пішле багато святих покликань і повних жертви працівників на Христовій ниві.

Враз із щирими побажаннями пересилаю Вашому Чинові своє Архиєрейське Благословення.

Щиро відданий у Христі,

† **Константин**

Єпископ-Екзарх

Філядельфія, жовтень 1952.

ПРЕОСВ. ЄПИСКОП КОНСТАНТИН БОГАЧЕВСЬКИЙ
АПОСТОЛЬСЬКИЙ ЕКЗАРХ УКРАЇНЦІВ
У З'ЄДИНЕНИХ ДЕРЖАВАХ АМЕРИКИ

Український Католицький Екзархат Західної Канади

Золотий ювілей ОО. Василіян у Канаді є величним гимном подяки за минуле, радістю за теперішні осяги праці і щирим проханням за благословення Боже на майбутнє. Він дає нам нагоду подивляти жертвенність перших піонерів-місіонарів, що поклали тривкі основи під розвій Української Католицької Церкви в Канаді.

Приїзд ОО. Василіян до Канади забезпечив сталу душпастирську працю, правильність церковних богослужень, пляновість місійної діяльности. Він започаткував багато піонерських церков у провінціях: Альберти, Манітоби, Саскачевану, Британської Колюмбії і Квебеку. Завдяки ОО. Василіянам постали релігійні осередки: манастирі й резиденції, новіціяти ОО. Василіян і СС. Служебниць. ОО. Василіян організують прощі, відпусти, конґреси, скріплюють св. віру в народі місіями, реколекціями, проповідями, дають вірним у руки релігійну літературу, видають для них молитовники, аскетичні книжки, календарі й релігійний двотижневик "Світло"; основують різні братства й організації, тощо. Своєю місійною працею ОО. Василіяни підготовили шлях до оснування першої єпархії Української Католицької Церкви в Канаді (1912-го року), а тим самим до постання чотирьох віддільних Екзархатів (у 1948-му й 1951-му роках).

Однак, із місійно-душпастирської діяльности ОО. Василіян у Канаді таки найбільше скористав Західний Екзархат. Праця ОО. Василіян започаткувалася на Заході Канаді ще тоді, коли теперішня провінція Альберти ще не існувала, а була складовою частиною Північно-Західних Територій. Усі тепер цвітучі й добре зорганізовані парохії й станиці Західного Екзархату завдячують своє постання й розвій праці ОО. Василіян. Тому золотий ювілей ОО. Василіян у Канаді є в особливішій мірі спільним ювілеєм усіх вірних, єпархіяльного священства й самого Єрарха Західного Екзархату.

Боже Провидіння поблагословило п'ятдесятрічну діяльність ОО. Василіян у Канаді. Малий гурток із перших 4-ох монахів-піонерів розрісся у велику Провінцію Чину. Тому й справедливо, що в золотий ювілей ОО. Василіяни підносять до неба величний гимн подяки за його щедре благословення. Пів століття місійної праці ОО. Василіян є також для нас усіх великим натхненням і заохотою до ревности за Божу справу. Перед нами всіми стоїть велике завдання розбудовувати далі це велике діло, що його підвалини поклали своєю жертвенною працею Василіяни-Піонери в Канаді.

З нагоди золотого ювілею ОО. Василіян у Канаді щиро вітаю всіх Впр. Отців, Преподобних Братів і Дорогих Новиків і засилаю їм Архієрейське благословення.

† **Ніль,** Єпископ
Апостольський Екзарх Західної Канади

Едмонтон, у листопаді 1952 р.

ПРЕОСВ. ЄПИСКОП НІЛЬ САВАРИН, ЧСВВ
АПОСТОЛЬСЬКИЙ ЕКЗАРХ ЗАХІДНЬОЇ КАНАДИ

Український Католицький Екзархат Східньої Канади

У 50-літній Ювілей поселення Отців Василіян у Канаді, ми з подивом і повним признанням оцінюємо їхню душпастирську працю між вірними нашого обряду. Ми все молимо Всемогучого Бога, щоби благословив їх труди і праці, несені часто серед несприятливих умовин.

При співучасті світського священства Отці Василіяни впродовж 50-ти літ орали ниву Христову, ниву, на якій засіваємо тепер здорове насіння Христової науки.

Нехай же милосердний Бог благословить те насіння, що впало на добру й родючу землю та увінчає, за словами св. євангелиста, стократними, шісдесяткратними і тридцятикратними плодами. Нехай Чин Отців Василіян росте і кріпшає з кожним днем Богові на славу, св. Церкві на хосен і на спасіння людських душ.

Зі щирого серця й щирої душі бажаємо цього Чинові Отців Василіян у Канаді й у цілому світі та шлемо Архиєрейське Благословення.

† **Ізидор,** Єпископ

Апостольський Екзарх Східньої Канади

Торонто, у грудні 1952 р.

ПРЕОСВ. ЄПИСКОП ІСИДОР БОРЕЦЬКИЙ
АПОСТОЛЬСЬКИЙ ЕКЗАРХ СХІДНЬОЇ КАНАДИ

Єпископська Канцелярія

Приємно нам переслати оцим привітання з нагоди 50-літнього ювілею праці ОО. Василіян у Канаді.

50 літ — це доволі довгий період часу, зокрема коли йде про місійну працю. За 50 літ місійної праці в Канаді ОО. Василіяни зробили дуже багато для добра українського народу та розвитку нашої святої Церкви.

Боже Провидіння, що стежить за добрими й злими людськими вчинками — певно зачислить місійну працю ОО. Василіян до одного з кращих людських подвигів на землі.

Нехай це Боже Провидіння має в своїй опіці всіх Отців і Братів Вашого Чину і нехай додає їм сили й витривалости в праці для світлого майбутнього української католицької Церкви та українського народу. У дні Ювілею місійної праці ОО. Василіян у Канаді молитиму Предоброго Бога про благословення для Вашого Чину.

Засилаю Архиєрейське Благословення.

† **Андрій**

Єпископ Українців Католиків Саскачевану

Саскатун, жовтень 1952.

ПРЕОСВ. ЄПИСКОП АНДРІЙ БОРЕЦЬКИЙ
АПОСТОЛЬСЬКИЙ ЕКЗАРХ
САСКАЧЕВАНСЬКОГО ЕКЗАРХАТУ

Єпископська Резиденція

Отець Г. Фішер, кажучи про конечність християнського апостольсьства для спасіння людського роду, пише: „Кожна ґенерація потребує Мойсея, що високо держав би перед нею таблиці Божих заповідей та пильно й заздрісно дбав про їх вірне береження. Бо інакше, як тільки забракне Мойсея, починається довкруги золотого тельця танець, що запалює меч Божого гніву".

Ці слова, повні життєвої правди для всіх сфер людства, можна було в окремий спосіб примінити до духовного й релігійного положення, що в ньому найшлась була наша перша еміґрація в Канаді.

На рідних землях, наші брати мали свою Церкву, свого Мойсея, що стало й вірно голосила їм слово Божої правди. Опинившися в новому світі, цього Мойсея їм забракло, він щез із-перед їхніх очей. Натомість з'явився перед ними золотий телець, символ земської мамони й релігійної облуди, що сяйвом свого блеску став був манити їхній праведний зір. Дехто з них, задивлений у блеск цього фальшивого бога, зачав був тратити точність свого духового зору, а дехто, засліплений його блеском, духово таки осліп і пішов на манівці.

Однак Господь не опустив свого народу. Він післав йому й до Канади свого Мойсея. Це були наші перші священики, а між ними й сини св. Василія. Вони знову високо піднесли перед нашим народом на еміґрації таблиці Божого закону, виразно вказали йому на Божий заповіт, урочисто пригадали йому науку Христової Церкви та дбайливо змалювали перед ним наші релігійні й національні традиції.

Наш нарід у Канаді пізнав голос свого Мойсея, зрозумів слова його науки й пішов за його вказівками. Душі обновились, Царство Христове почало зростати в народі, храми Божі почали високо підносити свої бані, церковні громади помножуватись, зростати, прибирати форми сильно зорганізованої спільноти. У всьому видніла силюета священика-піонера, всюди було чути голос Мойсея, що пригадував своєму народові Божий закон, запоруку його туземнього й віч-

ПРЕОСВ. ЄПИСКОП МАКСИМ ГЕРМАНЮК, ЧНІ
ПОМІЧНИК АПОСТОЛЬСЬКОГО ЕКЗАРХА
МАНІТОБСЬКОГО ЕКЗАРХАТУ

ного щастя. Цей голос ніжно бринів у сповідальниці, мужньо гримів на проповідниці, тихо плив друкованим словом преси...

У цій великій, піонірській праці, ОО. Василіяни мають свою велику часть. Нині, в 50-літні роковини започаткування цього великого діла, вони можуть із оправданою радістю глядіти на овочі своєї великої й вельми тяжкої праці. Зі щастям і зворушенням можуть викликати ті великі постаті своїх перших піонерів, що так світло записалися в історії Василіянського Чину й нашої Церкви в Канаді. Нині серця їх сповнені щирою подякою для Всевишнього за всі Його ласки в минувшині, а їхні уста вже проказують гарячу молитву про ласку й поміч у майбутньому.

У цей час Золотого Ювілею, Преподобні й Дорогі Отці, ми тішимося й радіємо разом із Вами. Разом із Вами дякуємо теж Милосердному Господеві за всі Його благодаті в минувшині й молимо якнайщедріше благословити Вас і Вашу працю на будуче.

† **Максим, ЧНІ,** Єпископ-Помічник

Вінніпеґ, у березні 1953 р.

II.

ДО ІСТОРІЇ ОО. ВАСИЛІЯН У КАНАДІ

(Матеріяли і Статті)

о. М. С., ЧСВВ

Дух Василіянського Монашества в Минулому і Сучасному

ДЖЕРЕЛА Й БІБЛІОГРАФІЯ

Аллярд П. — Святий Василій Великий, (переклад з французького), Жовква 1933.
Андрей митр. (Шептицький) — Аскетичні твори св. Отця нашого Василія Великого, Львів 1929.
Amaduni G. — Monachismo. Studio canonico e fonti canoniche, Venezia 1940.
Amelineau E. — St. Antoine et les commencements du monachisme chretien en Egypte, Paris 1912.
Besse J. M. — Les moines d'Orient anterieurs au concile de Chalcedoine (451), Paris 1900.
Clarke W. K. L. — Saint Basil the Great. A study in Monasticism, Cambridge 1913.
Clarke W. K. L. — The ascetic works of saint Basil, London 1925.
CATHOLIC ENCYCLOPEDIA (the), vol. II. (New York 1913), vol. X. (New York 1913).
Доброклонскій А. П. — Преп. Теодор исповѣдникь и игуменъ студійскій, Одесса 1913.
Ѣкатериновскій П. — О монашествѣ, Свято-Троицкая Сергіева Лавра 1904.
Giet Stanislas · Les idees et l'action sociales de Saint Basile Paris 1941.
Gruetzmacher G. — Pachomius und das aelteste Klosterleben, Freiburg 1896.
Hannay James O. — The spirit and Origin of Christian Monasticism, London 1903.
Harnack A. — Das Moenchtum, seine Ideale und seine Geschichte, Giessen 1880.
Hausherr J. — St. Theodore Studite, Rome 1926.
Herman E. — Ricerche sulle istituzioni monastiche bizantine. Typica ktetorika, caristicari e monasteri „liberi". (Orientalia Christiana Periodica, vol. VI., Roma 1940, N. III-IV. pag. 293-375).
Herman E. — Die Regelung der Armut in den byzantinischen Klostern, (Orientalia Christiana Periodica, vol. VII (Roma 1941), N. III-IV., pag. 406-460).
Heiler Fr. — Urkirche und Ostkirche, Munchen 1937.
Heussi K. — Der Ursprung des Moenchtums, Tuebingen 1936.

Holl K. — Enthusiasmus und Bussgewalt beim griechischen Moenchtum, Leipzig 1898.

Humbertclaude P. — La doctrine ascetique de Saint Basile de Cesaree, Paris 1932.

Галущинський Т. о. (ЧСВВ) — Митрополит Йосиф Йоан Велямин Рутський. Історичний нарис з приводу 300-ліття його смерти (1637-1937). ("Добрий Пастир" VII (Станиславів 1937), число 4).

Голубинскій Е. — Исторія русской Церкви, Томъ I, ч. 2. (Москва 1904). (Глава шестая: Монашество, стр. 552-790).

Казанскій П. — Исторія православнаго монашества на Востокѣ, Москва 1854-1856 (2 томи).

Каровець М. о. (ЧСВВ) — Велика Реформа Чина св. Василія В. 1882 р., Жовква 1933-1936-1938 (4 томи).

Коссак М. — Шематизмъ Провінції св. Спасителя ЧСВВ і короткий погляд на монашество руське от заведенія на Руси віри Христової аж по нинішное время, Львовъ 1867.

Кояловичъ М. — Исторія Базиліянскаго Ордена, ("Христіянское Чтеніе", СПБ 1864).

Крачковскій Ю. — Очерки Уніятской Церкви, ("Чтенія Імпер. Общ." 1871, т. I i II).

Kirsop Lake — The early days of monasticism on Mount Athos, Oxford 1909.

Ladeuze P. — Etude sur le cenobitisme pakhomien, Loewen 1898.

Mackean W. H. — Christian Monasticism in Egypt to the close of the fourth Century, London 1920.

Marin E. — Les moines de Constantinople, Paris 1897.

Meester De Pl. — De monachico statu iuxta disciplinam byzantinam, Typis Polyglottis Vaticanis 1942.

Morison E. F. — St. Basil and his Rule, London 1912.

Meyer Ph. M. — Die Haupturkunden fuer die Geschichte der Athoskloster, Leipzig 1894.

Murphy M. G. — St. Basil and Monasticism, Washington 1930.

Пальмовъ Н. — Постриженіе въ монашество, Кіевъ 1914.

Половцевъ И. — Монашеская жизнь по изреченіям о ней святихъ отцевъ подвижниковъ, Вильна 1904.

Петровъ Н. — Очеркъ исторіи Базиліянскаго Ордена въ бывшей Польше, (Труди Кіев. Дух. Академіи, Кіевъ 1868-1870).

Pargoire J. — L'Eglise Byzantine de 521 a 847, Paris 1923.

Pargoire J. — Les debuts du monachisme a Constantinople, (Rev. de Quest. historiques, t. 65 (1899), pag. 67-143).

Schaefer J. — Basilius des Grossen Beziehungen zum Abendlande, Muenster in W., 1907.

Schiewetz St. — Das morgenlaendische Moenchtum, I. (Mainz 1904), II. (Mainz 1913).

Schiewetz St. — De S. Theodoro Studita reformatore monachorum Basilianorum diss., Breslau 1896.

Schneider G. A. — Der hl. Theodor von Studion, Muenster in W. 1900.

Stolz Anselmo — L'Ascesi cristiana, Brescia (Morcelliana) 1944.

Wagenmann J. — Die Entwicklungsstufen des aeltesten Moenchtums, Tuebingen 1929.

Wojnar M. M. (OSBM) — De regimine Basilianorum Ruthenorum a metropolita Josepho Velamin Rutskyj instauratorum, vol. I., Romae 1949.

Войнар М. о. (ЧСВВ) — Василіяни в українськім народі, ("Слово Доброго Пастиря", І. 9. ч. 7-8, Ню Йорк 1950).

ВИТЯГ з ПРАВИЛ св. Отця нашого Василія Великого, уложені для іноминь Йосифом Веляміном Рутським, Буенос Айрес, 1946 (Передрук).

Welykyj A. G. — Joannes Velamin Rutskyj in „exitu viarum" (1603—1608), („Analecta Ordinis S. Basilii Magni", vol. I. (VII), Fasc. I. (Romae 1949), pag. 9-38).

Wuyts Antonio — Il monachismo presso gli Orientali separati, („Incontro ai fratelli separati di Oriente", Roma 1945, pag. 407-421).

ВСТУП

Чини й Згромадження чернечі відрізняються від себе не тільки відмінною ношею, окремою історією свого повстання й діяльности, питомими аскетичними практиками, питомою дисципліною, специфічним завданням, але також притаманним собі "духом" чи ментальністю. Вправді всі Чини й Згромадження мають в основному ту саму ціль і завдання, себто старатися про свою власну досконалість і досконалість інших, заховуючи життя на основі євангельських рад і Правила-Уставу їхнього відносного Основника, але в змаганні за свій монаший ідеал вони послугуються питомими своїми методами, держаться "своєї лінії", що випливає з духа їхнього Основника.

На "духа" поодиноких монаших Чинів і Згромаджень складається багато елементів. Чималий вплив має тут та історична доба, в якій вони повстали; те історично-релігійне тло, на якому почали зарисовувати свою діяльність; ті потреби св. Церкви, що стали безпосередньою причиною їхнього повстання. Та мабуть найбільше залежить дух поодиноких Чинів і Згромаджень від самої особи, ментальности, характеру, духовости й особливости самого Основника даних Чинів чи Згромаджень. Правильність нашого погляду могли б ми легко доказати з історії поодиноких Чинів і Згромаджень католицької Церкви. Основники монаших Чинів і Згромаджень, як нпр. св. Венедикт, св. Домінік, св. Франц із Ассізі, св. Ігнатій із Льойолі, св. Альфонс Лігорій та інші, основуючи свої Згромадження, надали їм не тільки сухі правила законного життя, але влили також у них свого "духа", так що зовсім оправдано говориться про духа венедиктин-

ського, домініканського, францисканського, єзуїтського, редемптористського й інших католицьких Чинів чи Згромаджень. Вони йдуть століттями з печаттю духа свого Основника, що проявляється в цей чи інший спосіб на всіх ділянках їхньої багатогранної й різнородної діяльности.

У світлі цих міркувань можна би поставити питання: який є "дух" Василіянського Чину, старинного і славного своєю традицією й заслугами для історії Східньої Церкви? Це питання не тільки цікаве, але також надзвичайно актуальне, хоч нераз виставлене на небезпеку побіжної, поверховної, і навіть однобічної розв'язки.

Коли мова про Василіянський Чин у Східній Церкві, про його історію, значення, характеристичні ціхи його духовости, його працю і його духа взагалі, то легко тут попасти у дві односторонні і водночас фальшиві оцінки. За однією оцінкою на Сході всі монахи є "Василіяни", хоч може так вони самі не називаються. Св. Василій є патріярхом усього східнього монашества і на його Правилі творять і розвивають своє життя й діяльність усі монахи Сходу. Знову ж за другою оцінкою на Сході взагалі нема ніякого Василіянського Чину, бо св. Василій не оснував жодного "Чину". Східнє монашество має свої питомі черти, відмінні від монашества на Заході. Зокрема Василіянський Чин, зреорганізований у З'єдиненій Церкві на початку 17-го століття, не можна вважати "східнім Чином", бо він своїм духом і формою свого устрою відпав від традиції східнього монашества.

З такими двома поглядами на Василіянський Чин можна легко стрінутися в різних працях, навіть наукових, або в принагідних статтях, доповідях тощо. Обидва вони, як уже ми вгорі натякнули, хоч односторонні й далекі від правди, але стали дуже популярні, головно ж цей другий. У нашій короткій розвідці не можливо піддати обидва ці погляди всесторонній критичній аналізі. Ми обмежимося тільки до того, що найперше змалюємо ідеал монашого життя в концепції св. Василія Великого, а відтак в історичній перспективі подамо розвиток Василіянського Чину, головно ж від його реорганізації за часів св. Йосафата й митрополита Й. Велямина Рутського. На тлі цього зможе кожний безсторонній читач сам осудити, чи й оскільки Василіянський Чин у З'єдиненій Церкві відбіг від духа св. Василія і від традиції східнього монашества.

ЗНАЧЕННЯ СВ. ВАСИЛІЯ ВЕЛИКОГО ДЛЯ СХІДНЬОГО МОНАШЕСТВА

Значення св. Василія Великого в історії східнього монашества є переломове, і мабуть не помилимося, коли скажемо, що св. Василій з усіх великих подвижників східнього монашества найбільш славний і заслужений. Його заслуга

в історії й розвитку східнього монашества лежить головно в його безсмертних аскетичних творах, а вслід за тим у його концепції монашого життя.

Про аскетичні твори св. Василія не будемо тут обширно говорити, за те звернемо увагу на ідеал монашого життя в розумінні св. Василія. Нам не йде про характеристичні риси Василієвої аскези, що про них уже існують основні праці[1]) але про те, як св. Василій розумів ідеал і завдання монашества як такого.

Перш за все мусимо рішуче застерегтися проти погляду, начебто св. Василій був "творцем" чи "первопатріярхом" східнього монашества. Попри всі заслуги св. Василія у ділянці монашого життя, ніщо не оправдує такого погляду. Св. Василій не створив монашого життя, бо воно вже існувало надовго перед ним. Монаше життя це вицвіт християнського, євангельського духа і, як таке, виводить воно свій початок від самого Христа. Христос є творцем і первопатріярхом усякого монашества. Але навіть у ширшому, тобто "організаційному" змислі св. Василій не є творцем монашого життя. Не він перший організував монаше життя на Сході. Не він перший накреслив основу тій організації, ні також не він перший створив форму спільного (кіновіяльного) монашого життя. І перед Василієм були різні ідеологи й організатори монашого життя. І перед Василієм були вже аскетичні твори для монахів, згл. твори, що займалися питаннями монашої аскези.

Не є також св. Василій основоположником якогось означеного "Василіянського Чину" на зразок Чинів чи Згромаджень католицької Церкви на Заході, зв'язаних з іменем такого нпр. св. Венедикта, св. Домініка, св. Франца, св. Ігнатія Льойолі чи інших Основників. Погляд, за яким ніби на Заході є велике багатство й різнородність Чинів і Згромаджень, а Схід у своїм консерватизмі має лише одну форму монашого життя, надану св. Василієм Великим, треба вже остаточно закинути, як перестарілий і надто примітивний. Цей погляд ще й дотепер покутує в багатьох працях про східнє монашество, писаних на католицькому Заході, а причиною його є замале знання історії Східньої Церкви та її монашества. Як побачимо ще у продовженні тієї статті, східнє монашество як історичне явище і в своїй структурі і в своєму розвитку є надто складною величиною, щоб її можна вміщати в одні рямці і зв'язувати його тільки з іменням св. Василія. І на Сході існувала й існує вправді не різнородність "Чинів чи Згромаджень", але всетаки різнородність

---

(1) Пор. праці, наведені в списку бібліографії, **Гюмберклода і Кларка: Clarke W. K. L.** — The ascetic Works of Saint Basil, London 1925; **Humbertclaude P.** — La doctrine ascetique de Saint Basile de Cesaree, Paris 1932.

форм або т. зв. "Типіконів" монашого життя. Що більше, і на Сході нема і не буде одного монашого типу, чи одного ідеалу монашого життя. А вже зовсім розминається з правдою твердження, що Схід прийняв ідеал монашого життя, начеркнений св. Василієм і його у своїм консерватизмі сумлінно придержувався і придержується.

В чім отже заслуга св. Василія в історії і розвитку східнього монашества? Щоб на це питання коротко відповісти, скажемо, що головною заслугою св. Василія для східнього монашества є те, що він є ідеологом специфічного, передше незнаного типу монашого життя. Іншими словами: св. Василій — це творець окремого монашого ідеалу, що зробив перелім в історії монашества св. Церкви і на Сході і навіть на Заході. Отже Василій не основоположник якогось Чину чи Згромадження, але основоположник специфічного монашого ідеалу-типу, що зробив справжню епоху в історії вселенської Церкви і став нормальним типом її монашества. В цьому лежить безсмертна заслуга св. Василія, куди більша від тієї, яку він був би мав, ставши тільки основоположником якогось одного Чину чи Згромадження.

Щоб краще зрозуміти цю велику заслугу св. Василія, коротенько накреслимо ідеал монашого життя в його концепції. Його можна схопити в трьох головних і підставових елементах, до яких, як до своїх знаменників, можна звести всі інші притаманні черти Василієвого монашого ідеалу.

1) Першою характеристичною чертою монашого ідеалу у св. Василія є **принципіяльна вищість спільного життя над життям пустельницьким,** тобто кеновітизму над еремітизмом.

До часу св. Василія ідеалом монашого життя був еремітизм, себто подвиги пустельника. Пустельницьке життя вважали за найдосконалішу форму християнського життя. Втеча від світу, цілковите зірвання всіх зв'язків із людською суспільністю, перебування на пустині серед невигод, у цілковитій мовчанці, боротьба з дияволом, умертвлення тіла, строгі покути й пости, молитва і з'єдинення з Богом на цілковитій самоті — ось ідеал еремітичного життя, що його своєю наукою, а ще більше своїм незрівняним прикладом створили великі монахи-еремітиі: св. Павло Тивейський († 341), св. Антоній Єгипетський († 356), св. Іларіон († 371), св. Макарій Єгипетський († 390) і багато інших. Цей ідеал монашого життя знайшов широкий відгук у тодішньому світі греко-римської культури, що одушевлявся ось таким типом "духовного героя-гладіятора", світі, що в іншій формі продовжував плекати традиції героїзму, які вкрили св. Церкву безсмертною славою в часі жорстоких кривавих переслідувань.

Та проте св. Василій, хоч і подивляв подвиги еремітів

підчас своєї подорожі по Сході[2]), то однак не був вдоволений, а тим менше захоплений еремітичною формою монашого життя. Його навіть розчарував цей духовний атлетизм і ґлядіяторство. Це проявляється в його словах тверезої критики еремітизму, що на тодішні часи звучали революційно, "реакційно", бо перевертали горі коренем дотеперішне розуміння монашого життя. Але св. Василій на цю критику відважився. Він недвозначно осуджує еремітизм, ставлячи вище закон спільного життя.

Ми згадали вгорі, що св. Василій ставить "принципіяльну вищість" кеновітизму над еремітизмом. Цим хочемо сказати, що св. Василій у своїй критиці еремітизму не руководився своїм особистим смаком, чи якимись іншими суб'єктивними мотивами й раціями, а спер свою критику на об'єктивних, ідеологічних даних, пересуваючи її тим самим у площину здорової, природної і християнської, етики.

Проти ідеалу еремітичного життя св. Василій висуває в першу чергу соціяльні потреби людської природи: "Знаю, що спільне життя з багатьох причин корисніше. Передовсім тому, що ніхто з нас не вистане для себе. Бог Творець постановив, що маємо собі взаємно помагати і своєї помочі взаємно вживати."[3]). Та крім цього, може чисто натуралістичного, арґументу, св. Василій висуває проти еремітизму закон християнської любови, що повинна бути квінтесенцією всякої, отже і монашої, досконалости[4]). Вслід за тим в еремітизмі св. Василій добачує свого роду самолюбство, шукання свого власного спокою і способу спасти тільки себе, відтягаючися від закону християнської солідарности, позбавляючи себе вправи в основних християнських чеснотах[5]). Вкінці св. Василій підчеркує і небезпеки самітнього еремітичного життя, в першу чергу небезпеку гордости й самовподобання. В цей спосіб св. Василій став справжнім революціонером у ділянці монашого життя.

2) Та св. Василій не обмежився до чисто неґативної критики дотеперішнього монашого ідеалу. **Він начеркує свій ідеал монаха. Він кладе тривкі основи під спільне (кіновіяльне) життя.** І в цьому якраз лежить друга черта Василієвого монашого ідеалу.

Критикуючи еремітизм на основі арґументів, зачерпнутих зі соціяльної природи чоловіка, з християнської етики й аскетики, св. Василій дійшов послідовно до ідеалу монашого життя, вповні спертого і на людській природі, і на

---

(2) **Аллярд П.** — Св. Василій Великий, стр. 28.

(3) Обш. Питання ч. 7. (Аскет. Твори св. Василія Великого, перекл. **митр. Андр. Шептицького,** Львів 1929, стр. 158).

(4) **Тамже** — стр. 158-159.

(5) **Тамже** — стр. 159-160.

засадах християнської етики, і на принципах здорової аскези. Вищість кіновіяльного життя св. Василій не менш ґрунтовно обоснував, як передше виказав недостачі й небезпеки еремітизму.

Вправді і перед св. Василіем були спроби кіновіяльного життя, що його першим організатором являється св. Пахомій († 348). Але св. Василій ніяк не був вдоволений такою організацією спільного життя. Кіновіяльне життя, зорганізоване св. Пахомієм, мало чим відрізнялося від еремітизму. В Пахоміянських монастирях жили вправді монахи під одним проводом, але вони по суті оставали надалі пустинниками. Спільність їхнього життя була чисто зовнішня, матеріяльна, обчислена на те, щоб краще скоординувати працю пустинників і через матеріяльне забезпечення в спільноті ще більше влегшити їм подвиги і практики пустельницького життя. Це значить, що кіновітизм св. Пахомія не вносив основної зміни в концепції монашого життя. Ідеалом монашого життя та його формою був далі еремітизм.

Св. Василій, відкидаючи еремітичний ідеал і видвигаючи спільність життя, опирає його на цілком інших основах, як св. Пахомій. Для св. Василія ідеалом монашого життя стає перша християнська громада, змальована в св. Письмі як спільнота, в якій "було одно серце й одна душа"[6]). У монастирях св. Пахомія спільність життя мала характер більше зовнішний, вояцький, бо обмежувалася до зовнішної залежности і підлеглости одному Настоятелеві. Там бракувало правдиво родинної спільноти життя. Кожний монах жив своїм окремим світом. Монастир дбав про його потреби матеріяльно-економічної натури, а монах сам ішов до своєї мети своїми дорогами.

Цьому ідеалові Пахомієвого монаха св. Василій протиставить свій, оснований на цілковитій спільноті життя. Св. Василій вимагає спільности в усім: у трапезі, у праці, у молитві, у всіх речах і то знову на зразок першої християнської громади, в якій все було спільне[7]). З цього поняття спільного життя родиться нове поняття Настоятеля, відмінне від поняття Настоятеля в Пахоміянських монастирях. У Пахомія Настоятель — це вождь великого числа духовних подвижників, яких число доходить до тисячів, але він ніяк не є батьком, духовним батьком своїх підчинених. Він не має жодного впливу на їх духовний провід. У св. Василія Настоятель є не так духовним прелатом, як радше правдивим батьком монашої родини, її духовним провідником. Звідси то сам монастир не сміє бути надто великий і численний у монахів, щоб через те Настоятель не тратив осо-

---

(6) Діян Ап. — 4, 32.

(7) Діян. Ап. — 2. 44.

бистого зв'язку й контакту з поодинокими членами своєї надприродної родини.[8]).

До Настоятеля належить отже не тільки журба за матеріяльні потреби монахів, але ще більш відповідальність за їх душу й поступ у досконалості. Тому св. Василій іде ще крок далі і точно опреділює спосіб духовного, аскетичного життя, щоб цим стати помічним і Настоятелям і їхнім підчиненим у змаганні за досконалість монашого життя. Св. Василій стає творцем систематичної монашої аскези. Подає правила, що стали кодексом монашого життя. В них переходить усі проблеми монашого життя і подає вперше їхню систематичну розв'язку. Правила Василія — це перша монаша аскетика, що стала основою всієї монашої аскетики пізніших часів і пізніших монаших законодавств[9]). Василієва заслуга лежить якраз у тім, що він східньому монашеству надав радше етичний як юридичний устрій[10]).

І як у критиці еремітизму св. Василій був принципіяльний і послідовний, так також ця сама черта проявляється і в його внутрішній організації монашого життя. Вся його аскетика обоснована на св. Письмі і здоровій філософії. Майже кожний уступ, кожне питання, кожне речення його аскетичних творів наснажені св. Письмом і духом св. Євангелія. Тим і відзначається Правило св. Василія, що воно є "докладним відзеркаленням євангельської науки про досконалість"[11]). Давши в цей спосіб монашій аскезі ідеологічну підбудівку, оперту на св. Письмі і здоровій логіці, св. Василій виминув багато неприродних, пересадних, і навіть дивацьких потягнень в аскетичній ділянці, що їх не зуміли виминути й від них охоронитися ереміти. Василій хоче, щоб Настоятель мав контролю над постами, покутними практиками і взагалі над іншими зовнішними виявами аскетичного життя. І під тим оглядом між монахами має бути гармонійна одність. Все має бути нацiховане второпністю, мірою, доцільністю і послухом духовному провідникові. Василій як і всюди, так і в аскетичній ділянці висунув принцип міри, второпности і карности. Він був ворогом усякого аскетичного свавілля й гуляйполя. Через те його аскетика з усіми її принципами пережила добу четвертого століття і не стратила майже нічого на своїй живучості, свіжості, практичності й актуальності аж по сьогоднішній день[12]).

---

(8) Обш. Пит. 30, 35, 25, 26, 27, ("Аск. Твори св. Вас. Вел.") стр. 185-187, 190, 197-198.

(9) **Митр. А. Шептицький** — ("Аскет. Твори св. Вас. Вел."), Вступ, стр. VIII.

(10) **Др. В. Лаба** — Патрольоґія, II, Львів 1932, стр. 57.

(11) **о. М. Войнар, ЧСВВ** — Василіянин в українськім народі, стр. 12.

(12) **Митр. А. Шептицький** — Вступ до "Аск. Твори...", стр. XIII-XIV.

3) Третьою характеристичною прикметою ідеалу монашого життя в концепції св. Василія є те, що він **докладно з'ясував завдання монашества, запрягаючи його в активну службу для Церкви й народу.**

Ця остання прикмета є не менш оригінальна і революційна від обидвох попередніх. І тут св. Василій довершує правдивого перевороту в поняттях своєї доби, являється смілим новатором, виводячи на овид історії новий тип монаха. Підчас коли обі попередні черти Василієвого монашого ідеалу торкалися зовнішньої і внутрішньої організації монашества, то ця зачіпає вартість, ціль і життєздатність монашества.

Перед св. Василієм монашество зривало всякий зв'язок з людьми. Якраз однією зі суттєвих вимог еремітизму було зірвати цілковито зі світом, і то не тільки зі світом у його аскетичному значенні (зле окруження, вигоди, суєта і небезпеки світового життя), але також зі світом у стислому значенні того слова. Місцем подвигу ереміта була пустиня, відлюдне місце, самота. Ціллю ж цього подвигу власна досконалість, душевний мир, контемпляція Божих речей, приставання з Богом. Анахорет зривав зв'язок не лише зі світом, але також з актуальними потребами Церкви.

Св. Василій також і тут пішов своєю дорогою всупереч дотеперішній концепції монашого життя. Його не вдоволяє чисто пасивна роля монашества в Церкві. Він вправді доцінював цей великий моральний вплив, що його монашество своїм героїчним способом життя викликало серед тодішнього секуляризмом загроженого християнства. Еремітизм дійсно втілював у собі щось величного, небуденного і геройського, створюючи довкола себе німб святости й безкомпромісового змагання за вищий тип християнства і тим самим був грімким протестом проти тодішньої секуляризації християнського життя[13]). І хоч безперечно еремітизм служив на свій лад інтересам християнської Церкви, то всетаки це служіння не виходило поза межі пасивности й доривочности.

Св. Василієві просвічує інше служіння монашества для св. Церкви: активне служіння. Він далекий від того, щоб із монашества робити самоціль, чи якусь установу, зовсім поза актуальними потребами св. Церкви. В понятті св. Василія кожний монах повинен бути "воїном" на службі Христа і його св. Церкви[14]). Тому він має бути готовий на всякий поклик Христа та іти за ним навіть на найтяжчу позицію. І монах має боротися при боці і під приказами Христа за здійснення царства Божого не тільки в своїй власній душі, але також у душах ближніх. Він тільки на те покидає

---

(13) **A. Stolz — L'Ascesi cristiana, pag. 15-17.**

(14) **1-ша Аск. Бесіда** — ("Аск. Твори...", стр. 5-8).

світ, щоб опісля без труднощів його легче завоювати для Христа. Отже не втеча від світа, але завоювання світа ставить св. Василій як головне призначення монаха. До тієї цілі змагає й зовнішня організація і практикування аскези. Василій бажає, щоб його монахи свою працю, своє знання, свою внутрішню енергію й жар, набутий у приставанні з Богом, посвятили на службу св. Церкві й народові.

Це вже св. Василій показав на собі самім. Прикладом свого життя навчив, що потреби св. Церкви треба ставити понад усе, навіть понад свої вподобання й понад освячений побожними практиками спосіб життя. Він сам, хоч як був полюбив самоту і приставання з Богом на пустині над Ірісом, не вагався ні на хвилину покинути і любу самоту, і спокій, і в'єдинення, і нічим не закаламучене студіювання св. Письма, а піти назустріч потребам своєї матірньої Церкви. Він не вагається приймити і рукоположення на священика, а згодом рукоположення на єпископа, коли цього вимагала пекуча потреба св. Церкви. І він кидається у вир боротьби проти ворогів св. Церкви. На довгій самоті не збайдужіло його серце до біди, нужди й матеріяльно-духових потреб народу. Він організує і своїм коштом будує сиротинці, шпиталі, приюти для старців і подібні харитативно-соціяльного роду установи[15]). Якщо він поставив спільноту життя, взаємну братню любов в основу монашого життя внутрі монастиря, то знову основою діяння монашества назовні лягли соціяльні ідеї св. Василія[16]). Вони руководили ним у його церковній діяльності підчас його єпископування на престолі в Кесарії, вони також вплинули на те, що св. Василій у програму монашества включив соціяльно-виховну працю.

Монах, за концепцією св. Василія, не живе тільки для себе і своєї досконалости. Він має жити для ближніх і в той спосіб здійснювати підставовий закон християнства: любов ближнього. Тому св. Василій бажає, щоби при своїх монастирях були гостинниці для обслуги подорожніх[17]), як також заведення для хворих і вбогих[18]). При монастирях мають бути також виховно-научні заведення для молоді, щоб вона могла виховуватися в християнському дусі. І ця виховна праця не має якраз на меті приготування майбутніх

---

(15) **Аллярд** — нав. твір, стр. 100-102.

(16) **Giet St. — Les idees et l'action sociales de S. Basile, Paris 1941, pag. 184.**

(17) Обш. Пит. 20-те ("Аск. Твори", стр. 178-180), і Кор. Пит. 97-ме (Тамже, стр. 277).

(18) Кор. Пит. 302-ге ("Аск. Твори", стр. 364), Кор. Пит. 100-101 (Тамже, стр. 278-279), Кор. Пит. 91-92 (Тамже, стр. 274-275).

кандидатів для монашого життя, але радше плекання свідомих християн і сильних характерів[19]).

Виходячи завжди з того самого становища, св. Василій ніде не заборонює своїм монахам приймати рукоположення, як це нпр. заборонив був св. Пахомій у своїх монастирях[20]). Така заборона була б неможлива в концепції монашества св. Василія, бо вона б ішла в розріз із усіми його ідеями, головно ж соціяльними. Ідеал монашого життя св. Василія є нічим іншим, як приміненням, практичним застосуванням його соціяльних ідей[21]).

Ось у цих трьох чертах замикається ідеал монашого життя в понятті св. Василія. І якраз у створенні цього ідеалу його безсмертна заслуга. Цей ідеал був не лиш ориґінальний, ґрунтовно обоснований, гармонійно обдуманий, але також став завдяки вище з'ясованим характеристичним чертам універсальним ідеалом монашого життя. Не будемо говорити про вплив св. Василія на організацію й розвій західного монашества, бо це виходило би поза рямці нашої статті. Ми тільки хочемо сказати пару слів про долю Василієвого ідеалу монашого життя на візантійському й слов'янському Сході, щоб мати вже природний перехід до відносин цього ідеалу в Українській З'єдиненій Церкві у часах митрополита Й. Велямина Рутського.

ДОЛЯ ІДЕАЛУ ВАСИЛІЯНСЬКОГО МОНАШЕСТВА НА СХОДІ

Який же відгомін знайшли ідеї св. Василія серед монашества на Сході? Яке становище зайняли пізніші століття супроти ідеалу монашого життя за концепцією св. Василія? Чи, і який успіх мало Василієве монашество найперше на візантійському, а там на слов'янському ґрунті?

Щоб відповісти на ці питання, треба би нам століття за століттям переповідати історію візантійського й слов'янського монашества. Та для нашої цілі ми вдоволимося загальним нарисом.

Коли мова про греко-візантійський світ, то треба підчеркнути, що тут ідеал монашого життя св. Василія довго був непопулярний. Це може видаватися дивним, але воно є не менш правдивим. Хоч і як різко перевів св. Василій критику еремітизму, хоч і як захвалював він ідеал спільного життя, то греко-візантійський Схід через довгі століття давав таки першенство еремітичному ідеалові. Тому не без під-

---

(19) Обш. Пит. 15-те („Аск. Твори", стр. 169-171), Кор. Пит. 292-ге (Тамже, стр. 359-360).

(20) **Heiler Fr. — Urkirche und Ostkirche, pag. 374.**

(21) **Giet St. — op. cit. pag. 215.**

стави говорить один із новіших знавців історії і духа монашества: "Всупереч появі св. Василія з таким великим авторитетом і помимо його таких сильних рацій у користь кеновіяльного життя, Східня Церква завжди вірила у вищість еремітичного (монашого) ідеалу"[22]). Інший знову автор стверджує на підставі історії східнього монашества той факт, що замилування до еремітичного способу життя ніколи в Східній Церкві не завмирало, щобільше, еремітизм уважали там вищою формою монашого життя, совершенішого від кіновіяльного[23]), а цей останній не рідко вважався лише приготуванням і передсінком еремітизму[24]).

Про правдивість того переконує нас розвій візантійського монашества вже в перших, безпосередніх століттях по смерти св. Василія. Хоч ідеал Василієвого монашества скоро здобув собі право горожанства в Малій Азії й сусідній Вірменії[25]), то проте він дуже слабо проникав до монастирів Сирії, Палестини, Месопотамії й Єгипту, що були головними вогнищами монашого життя на Сході. У згаданих частинах Сходу ідеал еремітизму вперто держався проти всіх посторонніх впливів. І так безпосередньо по смерти св. Василія процвітає пустельниче життя на просторах Сирії й Палестини. Воно прибирає переважно форму великих скупчень (лавр) під керівництвом одного спільного архимандрита зовсім по дусі св. Пахомія без тієї, св. Василієм створеної, внутрішньо-аскетично-родинної організації. Це треба сказати про такі славні лаври еремітів, як нпр. св. Євтимія († 473), св. Герасима († 475), св. Теодосія († 519), св. Савви Освященного († 532) й інших. Також і в египетських лаврах переважає правило й устрій, начеркнені св. Пахомієм.[26]).

Не зуміли також аскетичні ідеї св. Василія проломити нахилу східнього монашества до форм життя і покутних практик, які сьогодні видаються нам не лише дивними, але навіть і дивацькими, нпр. акойметизму (лаври неусипаючих монахів) і стилітизму (життя на стовпі). Якраз ці форми еремітизму процвітають у столітті по смерти св. Василія, на переломі четвертого і в п'ятому столітті. Якраз тоді повстають перші лаври невсипаючих[27]) і тоді вводять у подив тодішній світ своїм життям на стовпі такі славнозвісні ереміти-стовпники, як св. Симеон († 460) і св. Даниїл († 494).

Малу популярність і успіх монашого ідеалу св. Василія на Сході можна пояснити тим, що східня душа завжди ви-

---

(22) **Stolz A.** — op. cit. 33.
(23) **Heiler** — op. cit., pag. 367.
(24) **Heiler** — op. cit., pag. 372; **Stolz** — op. cit., pag. 41.
(25) **The Catholic Encyclopedia** — Vol. X. („Monasticism", pag. 472).
(26) **ibid.** pag. 467.
(27) **ibid.** pag. 470.

значалася великим нахилом до містики, контемпляції, релігійного індивідуалізму й аскетичного ексцентризму[28]). Звідси то вона майже інстинктовно давала першенство еремітизмові перед строго спільним життям. Вимоги спільного життя, головно ж цілковите підчинення себе під послух Настоятелеві, були надто тяжкі і тверді для м'якої, вдумливої, свободолюбної й індивідуалістичної східньої душі. Східній монах волів практикувати строгі покути, неймовірні умертвлення й пости, та при всім тім бути "самостійним" паном свого духовного життя, як нагинати його під вимоги спільноти і дозволити спрямувати його на потреби суспільства. Тому то ціла духовість і ментальність св. Василія у львиній частині була чужою для грецької, згл. східньої душі. Чужим також був ідеал монашого життя св. Василія на Сході, головно ж ця третя соціяльна його сторінка. І коли патрологи залюбки називають св. Василія Великого "латинником поміж греками"[29]), то цю характеристику треба віднести не тільки до методи св. Василія в богословських творах, не тільки до характеру його аскетично-моральних писань, не тільки до прикмет особистости й духовости св. Василія (натура практична, діяльна, боєва, володарська, енергійна), але також і до самого монашого ідеалу св. Василія. Він був замало "грецький" і замало "східній", щоб стати популярним і панівним.

Отже цим пояснюється, чому на Сході більше одушевлялися типом монаха, створеного св. Антонієм, св. Пахомієм, св. Теодосієм Великим, св. Саввою, як типом св. Василія. Вправді св. Василій і його твори мали велику повагу. На них, головно ж на Правило св. Василія покликуються вселенські Собори (нпр. 7-мий вселенський у Нікеї 787 р.), цісар Юстиніян (6-те століття) Правило це поклав в основу свого законодавства для візантійського монашества[30]), та всетаки монаший ідеал св. Василія не став через те ані виключним, ані панівним ідеалом монашого життя на Сході.

Щойно на переломі 8-мого і 9-того століття ідеал монашого життя св. Василія знайшов великого оборонця, популяризатора й обновителя. Був це св. Теодор Студит (760-826), ігумен монастиря, основаного ще в 463 р. Студіюсом, у Константинополі. Св. Теодор має цю велику заслугу, що він цілковито оперся на Правилі св. Василія. Він вірно переймив монаший ідеал св. Василія і доповнив його пристосованими до вимог свого часу приписами, що ввійшли в історію під назвою Типикона (Уставу) св. Теодора Студита. Св. Теодор, вірно йдучи слідами св. Василія, відкидає еремітизм, а спільне життя переводить на аскетичних принци-

(28) **Heiler** — op. cit., pag. 371-372.

(29) **В. Лаба** — Патрольоґія, II, стр. 56.

(30) **о. М. Войнар, ЧСВВ** — Василіяни в українськім народі, стр. 19-20.

пах св. Василія, і втягає в цей спосіб зреорганізоване монашество в активну службу для Церкви й суспільности. І так Студійські монастирі в Константинополі і поза ним стають вогнищем освіти, культури, виховання молоді, а головно справжнім бастіоном у боротьбі св. Церкви проти єресей (іконоборство, цезаропапізм, секуляризація Церкви і т.п.). Устав св. Теодора враз із його писаннями і святістю життя причинився дуже до відновлення монашества, піднесення його ревности й життєздатности, і знайшов широке примінення по монастирях тодішньої візантійської імперії.

Та знову мусимо ствердити історичний факт, що і відновлений через св. Теодора Василіянський ідеал монашого життя не стає виключним, ані навіть панівним ідеалом монахів на Сході. Не говоримо тут про монашество Сирії, Палестини, Месопотамії та Єгипту, бо воно пішло своїм традиційним шляхом, і вже хоч би з тієї причини не підпало під вплив реформи й реорганізації монашества за св. Теодора Студита, бо знаходилося поза межами візантійської імперії, і щодо свого етнічного складу не було вже грецьким і ортодоксійним. Але навіть у межах візантійської Церкви св. Теодор не знаходить повного успіху. Побіч його Типикону існують і другі Устави монашого життя, які у великій мірі відбігають від ідеалу монашого життя св. Василія і св. Теодора, і недвозначно дають перевагу і примат еремітизмові. До того роду Уставів треба перш за все зачислити Устав монастирів на Атоні, зв'язаний з іменем великого подвижника на Атоні: св. Атанасія Атонського († 980). На Атоні остаточно перемогло пустельниче життя (Пахомієвого типу) над кіновіяльним за вимогами св. Василія і Теодора Студита.

Великий вплив, на зворот до еремітизму у візантійському монашестві мав своїми творами Симеон, знаний під іменем Нового Богослова († 1040). Він то в своїх глибокоумних писаннях зідеалізував монаха-пустельника, відданого на самоті контемпляції, далеко не лише від світу, але також і від церковно-суспільного життя. Під цим впливом, як також підо впливом інших чинників, витворюється окремий тип візантійського монашества, що в історії знаний під назвою гезихазму (і паламітизму). Візантійське монашество почавши від 11-го століття замикається в собі, в своєму "святому еґоїзмі", зриває зв'язок з біжучим церковним життям, занедбує плекання богословії й освіти, відтягається від усякої виховно-душпастирської, праці, стає середовищем дрібничкових спорів, дивацьких аскетичних практик, незгідних зі самою істотою монашого життя (нпр. введення т. зв. ідіоритмії в атонських монастирях, тобто посідання приватної власности[31]).

Як дуже непопулярні були ідеї про монаше життя св.

---

(31) **Wuyts A.** — **Il monachismo presso gli Orientali separati, pag. 414,**

Василія і св. Теодора серед візантійського монашества в століттях по остаточнім розділі Церков, бачимо наглядно з того, що ні аскетичні твори св. Василія ані св. Теодора Студита не ввійшли до славнозвісної "Філокалії"[32]), тієї антології всяких аскетичних письм і творів, що трактують про монаше життя. І хоч у тій енциклопедії зібрані писання монахів, почавши від св. Антонія аж до останніх писателів табору ґезихастів-паламітів (нпр. Симеона Солунського, що помер 1429 року), то не стало там місця для двох найважніших і найславніших подвижників, ідеологів монашого життя, що полишили по собі аскетичні твори безсмертної вартости, тобто для св. Василія і св. Теодора. Це являється тим дивнішим, бо в тій, безперечно епохальній збірці, знайшли місце малознані, леґендарні, підроблені, апокрифічні, а навіть і просто єретичні автори й писання. Цей факт наглядно потверджує, що ідеал монашого життя св. Василія ніколи не мав повного права горожанства на візантійському Сході.

Зі сказаного може кожний заключити, скільки правди в часто повторюваному твердженню, начебто на Сході всі монахи були "Василіяни". Це твердження нестійне, бо віднє монашество в своїй більшості і в теорії і в практиці монашого життя малощо мало спільного з ідеалом монашества, начеркненим св. Василієм. Тому це твердження треба остаточно по думці історика східнього монашества зачислити в сферу леґенди чи міту[33]). І якщо можна б деякі групи східнього монашества окреслити назвою "Василіян", то хіба тих, що і в теорії і в практиці монашого життя вірно держалися духа і Правила св. Василія.

Далеко більше зрозуміння й практичного застосування знайшло Правило й ідеал монашого життя св. Василія на слов'янських землях, що безпосередньо чи посередньо прийняли християнство з Візантії. Окреме місце займає тут Русь-Україна.

Із першими початками християнства появляється в давній Русі-Україні також і монашество. Властива його організація починається в другій половині 11-го століття. Основоположниками українського монашества стають два славні подвижники: св. Антоній і св. Теодосій Печерський. Оба ці мужі репрезентують два типи монашества, що тоді панували у Візантії і розтягали свій вплив на недавно охрещену Русь-

(32) Старослов'янський переклад Філокалії під наголовком: "Добротолюбіє" зладив монах українського походження, Паїсій Величковський; воно вийшло друком 1793 року у Петрограді. (Пор. **С. Четвертіковъ,** Молдавскій старець схиархимандритъ Паисій Величковскій, Петсери 1938).

(33) **Pargoire** — cit. in „The Catholic Encyclopedia", vol. &., (pag. 466-467).

Україну. Св. Антоній Печерський († 1073) перещепив на наші землі ідеал еремітичного життя, що його сам пізнав і практикував на Атоні. Знову ж св. Теодосій Печерський († 1074), хоч не мав змоги особисто пізнати монашество у Візантії, то проте в основу монашества поклав Устав св. Теодора Студита, що його дістав із Константинополя. Цей Устав св. Теодосій дещо змінив, примінив до обставин свого часу і запровадив його в Києво-Печерській Лаврі. Цей Устав, що його можемо назвати Уставом св. Теодосія Печерського, майже загально приймається по монастирях Руси-України, а згодом переходить і до сусідньої Московщини. Пустельниче життя, що його початки положив св. Антоній, ніколи не було популярне на Руси-Україні, зате більш знане й практиковане було воно в монастирях Московщини[34]).

Опираючи українське монашество на основі духа св. Василія і св. Теодора, св. Теодосій Печерський зробив для Української Церкви неоцінену прислугу. Українське монашество пішло по лінії ідей св. Василія і тому, крім плекання богоугодного життя і хору, вступило воно в активну службу для рідної Церкви й народу. Київо-Печерський і інші монастирі на Русі-Україні в домонгольському періоді стають вогнищем науки, просвіти, шкільництва й виховання молоді. Звідси виходять побожні й учені владики, звідси нерідко приходить рішальний вплив на культурно-політичне життя цілої країни.[35]). Слід також додати, що українське монашество типу св. Теодосія було високо патріотичне, і зокрема в церковній політиці київських князів заступало західну орієнтацію, себто було за ідеєю об'єднання із Вселенською Церквою[36]). Це було мабуть головною причиною, чому нпр. основоположник Печерського монастиря в Київі, св. Теодосій, не мав симпатій у Візантії, яка тоді вже була в роздорі із Вселенською Церквою. Св. Теодосія, що був великим прихильником "західної" церковної політики князя Ізяслава, грецька гієрархія на Русі-Україні в особі митрополита Никифора довго не хотіла признати за Святого[37]). Печерський монастир довго опирався нездоровим впливам греків на наше церковне й монаше життя, будучи "головною твердинею національного духовенства"[38]) і щойно продовж 12-го і 13-го століття просякають туди грекофільські і схизмофільські тенденції. Навіть самому св. Теодосієві Печерському, беззастережному прихильникові Заходу і борцеві за З'єдинення Церков, пізніша злобна традиція прищепила авторство по-

(34) **Е. Голубинскій** — нав. тв. стр. 603-645.

(35) **С. Томашівський** — Історія Церкви на Україні, (Відбитка з "Америки") стр. 125-126.

(36) **Тамже** — стр. 127.

(37) **Тамже** — стр. 144.

(38) **Тамже** — стр. 148.

лемічного твору проти католицької Церкви: "Посланіє князю Изяславу о вірі варяжской" завдаючи йому оцим на глум історії найтяжчу посмертну зневагу[39]).

Період домонгольський це може чи не найкращий період українського монашества. Воно розростається зовнішньо і процвітає внутрі. Та однак по періоді розвитку й розцвіту скоро прийшла доба занепаду. До цього причинилися не тільки зовнішньо-політичні відносини в Русі-Україні (занепад київської держави, наїзди кочовиків, руїна монастирів ітп.), але також злощасні внутрішні чинники (як нпр. залежність монастирів від світських чинників, язва симонії) і, ніде правди діти, погубні впливи візантійської духовости, що йшли на українське монашество з пересякнутих гезихазмом монаших центрів тодішньої Візантії. І щойно в 17-тому столітті починається відродження українського монашества. У З'єдиненій Церкві реформатором цього монашества став великий митрополит Йосиф Велямин Рутський.

ВАСИЛІЯНСЬКЕ МОНАШЕСТВО У З'ЄДИНЕНІЙ ЦЕРКВІ

Упадок монашества на землях України в періоді між монгольськими наїздами і заключенням церковної Унії в Бересті (1596) був не лише занепадом монашества, але також самої Церкви на українських землях. Цей занепад осягнув свій вершок при кінці 16-го століття і став головною причиною й поштовхом до церковного з'єдинення Української Церкви із Вселенською.

Як виглядав цей занепад у монастирях перед Берестейською Унією, можна довідатися з історичних документів[40]). Був це водночас занепад карности, монашого духа, монашого ідеалу, як також занепад освіти, соціяльного діяння, а навіть занепад економічний. Монастирі стали захистом і притулком для зубожілої шляхти, яка бажала монастирськими добрами збагатити себе і свої родини[41]). Нещасна система ктиторства й обсади архимандрій через державну владу зводила монашество до ролі економічного підприємства і спекуляції. В такім положенні не могла дати помічної руки візантійська Церква, що сама не була в кращих церковних

---

(39) **Тамже** — стр. 148. (Автором цього "Посланія" був, як доказав Е. Голубинський, не св. Теодосій Печерський, але фанатик грек, що нажаль також був монахом і називався Теодосієм.

(40) **Е. Ліковський** — Берестейська Унія (1596), Жовква 1916, стр. 45-47.

(41) **о. Т. Галущинський, ЧСВВ** — Митрополит Йосиф Йоан Велямин Рутський. ("Добр. Пастир", VII (1937), ч. 4, стр. 268).

відносинах, як це різко змальовують полемісти довкруги Берестейської Унії[42]).

По заключенні Берестейської Унії почалося відродження церковного життя в З'єдиненій Церкві. В безнастанній боротьбі на два фронти: і проти нез'єдинених і проти ворогування польського католицького елементу, Українська З'єдинена Церква перероджується, головним чинником її відродження стає якраз обновлене Василіянське монашество. Історичну заслугу в ділі відродження Василіянського монашества має митрополит Йосиф В. Рутський. Він став і для Української З'єдиненої Церкви і для Василіянського Чину мужем Божого Провидіння.

До свого історичного діла забрався Рутський невдовзі після того, як став митрополитом (від 1613 до 1637). З тією думкою він носився вже віддавна, ще заки став був митрополитом.[43]). Коли ж став митрополитом, мав уже всі дані: повагу і власть перевести свій сміливий задум у життя.

Рутський започатковує своє діло в часах незвичайно бурхливих для З'єдиненої Церкви. І ціллю його реформи монашества, як це бачимо з різних історичних документів і слів самого Рутського[44]), було не що інше, як те, щоб зі зреформованого монашества зробити заборолo З'єдиненої Церкви. З'єдинена Церква в тодішніх часах потребувала людей ревних, беззастережено відданих ідеї З'єднення, потребувала оборонців і пропагаторів, потребувала боєвої еліти й авангарду. Тим усім, на гадку Рутського, мав стати Василіянський Чин, зреформований під його рукою.

Здійснюючи свій задум Рутський вступив у сліди св. Теодора Студита. Так як цей Святий у 9-тому столітті, так Рутський на початку 17-го ст. бере за основу до реформи монашества Правило св. Василія Великого. І також як цей Святий, так і Рутський це Правило пристосовує до вимог і потреб свого часу, головно ж до потреб З'єдиненої Церкви.

---

(42) Нпр. **Потій, Смотрицький** й інші. **(Пор. Ліковський,** Берестейська Унія, стр. 56-57.

Отже, не дивно, що патріярх Михайло Керуларій, що дав початок візантійській схизмі в 1054 році, у своїй сліпій ненависті до Риму "поважився викреслити з синодика, себто з лику святих, імя св. Теодора Студита за його римську орієнтацію, і тільки обурення монахів та рішучий наказ цісаря приневолили його направити вчинене зло." (**С. Томашівський,** Історія Церкви на Україні, стр. 114).

(43) **A. G. Welykyj** — Joannes Velamin Rutskyj in „exitu viarum" (1603 -1608) („Analecta Ordinis s. Basilii Magni", I., 1949, pag. 25ss.), Ibidem, pag. 34, 37-38.

(44) **Analecta Ordinis s. Basilii Magni,** vol. I (VII),, Fasc. I, (Romae 1949), pag. 180-181).

Wojnar M. M. (OSBM) — De regimine Basilianorum Ruthenorum, Romae 1949, pag. 57ss. et passim.

Ця остання думка присвічувава Рутському знову ж за прикладом св. Теодора Студита. Цей останній, реорганізуючи монашество, бажав зробити його забороло проти тогочасного зісвітчення в Церкві, проти єресі іконоборства, проти цезаропапізму візантійської Церкви, як також проти явних уже тоді сепаратистичних і схизмофільських тенденцій на Сході[45]; а Рутський, реформуючи монашество своєї Церкви, бажав зробити його головним засобом внутрішнього закріплення й зовнішнього поширення З'єдинення.

Для кращого й успішнішого переведення в життя свого пляну Рутський оглядався на католицький Захід, що на Тридентійському Соборі основно зреорганізував своє монашество, головно ж його устрій і духа. Видівши на Заході цілу низку добре зорганізованих і процвітаючих Чинів, що стали головною підоймою й опорою в боротьбі католицької Церкви проти протестантської реформації, Рутський не завагався впровадити в східнє монашество західних зразків, головно ж щодо зовнішнього Устрою й організації. Щоб зробити східнє монашество більше живучим, сильним, активним, видатним, пробоєвим і працездатним, Рутський відважився навіть пожертвувати деякими давніми традиціями східнього монашества (як нпр. автономія поодиноких монастирів, залежність від єпархіяльних владик), що були вкорінені глибоко і в українському ґрунті.

Свою реформу переводить Рутський на першому Соборі (Капітулі) Василіянського Чину 20-го липня 1617 року в Новгородку біля Вильна. Цей рік треба вважати датою народження реформованого Василіянського Чину в З'єдиненій Церкві. Тут була переведена злука перших 5 монастирів в одну спільну організацію або Згромадження, яке очолив найвищий настоятель, що відтепер буде зватися Прото-Архимандрит. Крім тієї централізації (яка зрештою не була чужа і на Сході, а Правило св. Василія навіть її виразно поручає[46]), Рутський надає Василіянському Чинові привілей т. зв. екземпції з-під судовластя єпархіяльних владик і підчиняє його безпосередній владі Митрополита. Але і цей крок Рутського не був надто великою іновацією, бо привілеєм екземпції (або т. зв. ставропигії) користувалися деякі українські монастирі ще перед заключенням Берестейської Унії[47]).

Це був початок великого діла, що на свій час було в якійсь мірі революційне так, як революційним був на свій час монаший ідеал св. Василія. Не дивниця, що реформа Рутського не всюди стрінула належне зрозуміння й прихиль-

---

(45) **The Catholic Encyclopedia, vol. X., pag. 470: „Especially the great Studion monastery at Constantinople had a tradition of unswerving orthodoxy and loyalty to Rome...".**

(46) **Wojnar M. — op. cit., pag. 10-12.**

(47) **Wojnar M. — op. cit., pag. 36-38.**

МИТРОПОЛИТ ЙОСИФ ВЕЛЯМИН РУТСЬКИЙ
(1573-1637)
Реорганізатор Василіянського монашества
в Українській З'єдиненій Церкві

ний відгомін. Вправді Апостольська Столиця розглянувши реформу Рутського, хоч і назвала її "дуже вдатною", то проте не наказувала, щоб усі монастирі чи монахи приступали до тієї реформи, тільки полишила це свобідному рішенню самих монахів[48]). А між монахами не всі були раді приступати до реформи, бо реформа Рутського була не лише реорганізацією устрою монашества на нових принципах, але ще більш (і то в першу чергу) реформою монашого духа і підупалої карности. Тому й не бракувало таких монахів, що зі страху перед строгими вимогами карности у відновленому Василіянському Чині за прикладом шляхти переходили на латинський обряд і вступали до латинських згромаджень зі слабою монашою карністю[49]). Це тільки один із доказів занепаду тодішнього монашества, що приймило Унію без ніякої внутрішньої переміни і так дорожило своїм занепадом, що воліло зрадити свій обряд і його втратити, ніж пожертвувати своєю вигодою для монашої карности[50]).

Та такі випадки були радше виїмками, бо переважаюча більшість тодішніх монастирів у різних часах приступала до реформи і то без жодного натиску. В короткому часі реформа осягнула свій повний успіх. До цього успіху причинився чи не найбільше св. Йосафат Кунцевич. Він був другим мужем Божого Провидіння у віднові Василіянського Чину в 17-му столітті. Святість його життя була тим магнетом, що притягав монахів до реформи. Вона остаточно й суттєво причинилася до успіху реформи продуманої Рутським. Св. Йосафат був від самих початків свого монашого життя прихильником реформи монашества і коли Рутський зачав її переводити, він споміг його пропаґандою свого святого життя. В особі св. Йосафата реформований Чин осягнув свій практичний зразок нового типу монаха-Василіянина. В особі св. Йосафата гармонійно поєднується ідеал давнього монашества з його замилуванням до хорової молитви, плеканням самоти й строгих постів, умертвлень і покутних практик, із новим ідеалом, що проявився в праці для добра й оборони рідної Церкви й ідеї З'єдинення та в різнородній діяльності для морально-духового двигнення народу, головно ж виховання молоді.

В цей спосіб відновлений Рутським Василіянський Чин виринає на овиді історії Української З'єдиненої Церкви. Він починає тепер зватися "Василіянським Чином" і ця назва, підібрана самим Рутським, не була невдатною. Ми бачили вже вище, що Рутський в задумі своєї реформи сперся на св. Василієві. Рутський головно захопився засадою св. Василія, що монашество має бути активною ланкою на службі

---

(48) **ibid., pag. 67.**

(49) **Ліковський,** нав. тв., стр. 252, 250-251.

(50) **о. Т. Ґалущинський,** нав. тв., стр. 268-269.

СВ. СВЯЩЕННОМУЧЕНИК ЙОСАФАТ КУНЦЕВИЧ
(1580-1623)
Мученик за св. З'єдинення.

своєї Церкви і свого народу. Та не тільки в тій загальній концепції монашого життя Рутський повернув до монашого ідеалу св. Василія. Він також перші Правила відновленого монашества основує на Правилах св. Василія. І хоч у зовнішньому устроєві Чину Рутський для добра своєї Церкви пішов за західними зразками, то щодо монашого духа, карности, монашої ментальности й духовости митрополит Рутський без вагання вибрав не іншого організатора й ідеалізатора монашого життя й аскези, як тільки св. Василія Великого. Рутський створює перші монаші правила для відновленого Василіянського Чину, які, опісля дещо поширені, лягли в основу Василіянських Конституцій аж по теперішній день. Текст "Правил", написаних Рутським на підставі творів св. Василія, доховався до наших днів[51]) і є прегарним доказом, як добре Рутський зрозумів духа св. Василія і як зумів його передати зреформованим Василіянам.

Про духа цих "Правил" похвально висловлюється великий знавець творів св. Василія: "Витяг" Рутського є правдивою перлою, твором найсовершеннішим з цілої Василіянської літератури від XVI. ст. до наших часів, є рішуче першою працею в тому роді в світовій літературі, яка перевищає на ціле небо подібні праці Метафраста не говорячи вже о конституціях Гротта Феррата"[52])... Цей твір "писав чоловік цілком незвичайний. Він так знає св. Василія, що певно довгі літа день у день мусів до рук брати твори великого Патриярха й нераз довго в нього вчитуватися. Автор "Витягу", це великий монах, так перенятий духом монашества, як другого не знаєм"...[53]) ..."Тут пізнається дійсно самого св. Василія, його гадка нігде не є перекручена, сфальшована, є репродукована через великого монаха, котрий при цілій своїй кольосальній індивідуальности, так був перенятий духом св. Василія, що віддав цілковито його вірний образ. Так дбав про всі монаші традиції, що як у цілому житті, так і в тому творі лишився самим собою, а був однак свідком предвічних традицій. Зі всіх писателів монахів перевисшає його хиба один лиш св. Отець наш Теодор Студит... В одному начерку чи шкіцу так зреасумувати обширні твори св. Василія, на це треба було чоловіка майже ґеніяльного, треба було великого артиста, чоловіка, котрий би був став пер-

---

(51) Гл. "Велямина Рутського ПРАВИЛА для монахів Ч. св. Василія В.", що їх видав **о. Гліб Кинах, ЧСВВ** у "ЗАПИСКИ Чина св. Василія Великого", І. (Жовква 1924), стр. 56-72.
Порівняй також:
Wojnar M., op. cit. pag. 431.

(52) **Митрополит А. Шептицький** у передмові до "Витяг з Правил св. Отця нашого Василія Великого", уложеного митр. Й. Рутським, Буенос Айрес 1946, стр. 10.

(53) **Тамже — стр. 8.**

шим писателем своєї епохи, якщо був би посвятив життя літературі, а не апостольській праці й організації Церкви"[54]).

Реформа Рутського принесла і для Василіянського Чину і для З'єдиненої Церкви спасенні наслідки. Василіянський Чин завдяки цій реформі зачинає розвиватися (в 17-му столітті), а в 18-му столітті переживає свою золоту добу розцвіту. Василіянський Чин став дійсно тим, про що мріяв митрополит Рутський, тобто заборолом З'єдиненої Церкви. З його рядів виходила через довгий час гієрархія З'єдиненої Церкви, саму ж зовнішно-внутрішну діяльність на службі З'єдиненої Церкви повели Василіяни головно в трьох напрямках: у місіях, школах і видавничій праці[55]). На цих трьох ділянках і на інших Василіянський Чин віддав З'єдиненій Церкві великі услуги, про які ширше говорити займило б більше місця. Ці заслуги признають зрештою і самі противники З'єдиненої Церкви і Василіянського Чину, тобто російські православні історики, як М. Коялович[56]), Н. Петров[57]), Ю. Крачковський[58]) та інші. Історія й доля Василіянського Чину тісно сплелася з історією і долею З'єдиненої Церкви. Те саме треба сказати і про світлі і про темні сторінки Василіянського Чину продовж двох століть (17-19) його існування в межах давньої передрозборової Польщі.

Отже зовсім не дивно, що коли православна Росія порішила загибіль З'єдиненій Церкві, то в першу чергу жертвою її ненависти став Василіянський Чин. Це діло почала Росія вже на переломі 18-го і 19-го століття, і довершила його в 1839 році шляхом нечуваного насильства. Той же рік став також датою остаточного знищення З'єдиненої Церкви на просторах України, Білоруси й Литви. Мартирологія Василіян була тільки частиною мартирології З'єдиненої Церкви[59]). Не дивно також, що Василіянський Чин, як і ціла З'єдинена Церква українського народу, став "каменем претковенія" для російських істориків, типу Кояловича, Петрова, Крачковського, Хрусцевіча, Шавельського й інших. Вони в своїй тенденційності й крайній ворожості до ідеї З'єдинення викривили історію З'єдиненої Церкви й Василіянського Чину, і ще досі мають своїх адептів і між українського походження православними істориками, які ще не вспіли освободитися від московських категорій думання в історіографічній ділянці.

По насильнім знищенню Василіянського Чину в межах російської імперії осталися його недобитки в Галичині під австрійським пануванням. Та і ці нечисленні монастирі, врятовані від насильного знищення, стали експериментом т. зв.

---

(54) **Тамже — стр. 9.**

(55) **о. М. Войнар, ЧСВВ** — Василіяни в українськім народі, стр. 46 сл.

(56), (57) і (58) Гл. твори цих істориків, наведені в списку бібліографії.

(59) **о. Войнар** — нав. тв., стр. 61-66.

йосифінської церковної політики. Цісар Йосиф II. (1765-1790) через свої ославлені реформи, згл. касати монастирів, довів василіянські монастирі в Галичині майже до цілковитої руїни. До того долучилися ще й інші причини так, що в другій половині 19-го століття Василіянському Чинові грозив цілковитий розклад. Відповідальні чинники і в самім Чині і поза Чином не бачили іншого рятунку для цього заслуженого в українській історії Чина, як нову реформу[60]).

В цій черговій реформі Василіянського Чину (знаній під назвою "добромильської" реформи) творці її (головнож о. Климентій Сарницький ЧСВВ), нічого іншого не зробили, як тільки пішли слідами митрополита Рутського. Причини, ціль, ба навіть спосіб і методи добромильської реформи (1882 р.) майже тотожні з причинами, ціллю й методами реформи за Рутського (1617 р.). О. Кл. Сарницький, подібно як і митр. Рутський, бажав дорогою реформи привернути Василіянському монашеству його світлі традиції й становище, обновити його в дусі св. Василія і зробити його корисним в активній службі для Церкви і народу[61]). І подібно, як реформа Рутського не в усіх знайшла належне зрозуміння, так також і добромильська реформа викликала спочатку велику опозицію в колах тодішньої суспільности[62]). Треба було однієї десятки літ, щоб овочі добромильської реформи самі розвіяли упередження, застереження, негодування й безпідставні страхи нашої суспільности відносно реформи ОО. Василіян.

Про спасенні наслідки й овочі добромильської реформи не будемо на цьому місці широко розводитися. Ледве кільканадцять літ по її започаткуванню, тобто на переломі 19-го і 20-го століття, обновлений Василіянський Чин зумів стануть до праці на різних ділянках церковного життя. Реформовані Василіяни, не зважаючи на своє розмірно невелике число, стають до активної служби для своєї Церкви й відповідно до її потреб поширюють поле й засяг своєї діяльности. Остаючи вірними ідеалові монашого життя св. Василія, Теодора Студита й Йосифа Рутського, включають у свою програму крім хорового життя також широко закреслену зовнішню діяльність для добра Церкви і народу. Сюди належить, крім властивого душпастирювання, праця над піднесенням і поглибленням релігійного життя в народі через місії й реколекції, християнське виховання молоді через ведення власних інститутів, ювенатів і шкіл, видавничо-наукова праця, і вкінці праця над З'єдиненням Церков. Ця остання

---

(60) Ширше про це пише **о. М. Каровець,** Велика Реформа Чина св. Василія В. 1882 р., Жовква 1933, том I.

(61) **Тамже** — стр. 48-57. (Лист о. Кл. Сарницького, ЧСВВ до Папи Льва XIII).

(62) **Пор. о. Каровець, ЧСВВ** — Велика Реформа (головно ж том III і IV).

ділянка василіянської програми праці по волі її бажанню св. Церкви повинна бути специфічною працею того Чину, що видав такого великого подвижника й мученика св. З'єдинення, яким був св. Йосафат.

Про повний успіх добромильської реформи може засвідчити й те, що з рядів обновленого Василіянського Чину вийшло немало чільних одиниць, що стали знані головно на місійній, видавничій і науковій ділянці. З Василіянського Чину вийшли також такі чільні єпископи нашої доби, як митрополит Андрій Шептицький, єп. Сотер Ортинський, єп. Йосафат Коциловський, не згадуючи зовсім інших ще живучих Владик-Василіян.

Вкінці згадаємо тут ще одне поле праці, що його приймає Василіянський Чин на виразний наказ найвищих церковних чинників, а саме про душпастирсько-місійну обслугу наших переселенців поза межами рідної батьківщини. 1897-го року ОО. Василіяни йдуть за нашим народом до Бразилії, 1902-го року до Канади, а 1909 до Арґентини. У Бразилії й Канаді ОО. Василіяни організують серед великих труднощів церковно-народнє життя, приготовляючи терен праці й закладаючи основи під пізніший розвиток церковного життя. Знову ж по світовій війні (1914-1918) ОО. Василіяни поширюють своє поле праці і на Закарпаття, Словаччину, Мадярщину, Румунію й Югославію. Тут перещіплюють вони добромильську реформу і розвивають діяльність на виховній, місійній, душпастирській, видавничій, і навіть чисто народовецькій ділянці (нпр. на Закарпатті).

Під сучасну пору Василіянський Чин так, як і ціла З'єдинена Церква в Україні і сумежних їй країнах, переходить мартирологію. І знову історія повторилася, бо знову гонителем нашої рідної Церкви і Василіянського Чину стало чуже нам російське православ'я, піддержуване в тім ганебнім насильстві безбожним комунізмом. Та проте це тільки черговий допуст Божого Провидіння, що заповідає недалеку добу розцвіту і З'єдиненій Церкві і Василіянському Чинові.

ЗАКІНЧЕННЯ

В нашій короткій розвідці ми в загальних нарисах подали історичний розвій Василіянського монашества, звертаючи головну увагу на його духа, характеристичні прикмети і його долю в різних періодах його існування. Одне ще мусимо підкреслити, що являється нашим кінцевим заключенням і синтезою дотеперішніх міркувань: Ідеал Василіянського монашества, хоч і як змінливу і нерівномірну долю мав у минулому, зберігся в своїй істоті аж до наших днів. Творцем того ідеалу став св. Василій, вказуючи тим нові шляхи для монашества і Східньої і Західної Церкви. В цьому ідеалі св. Василій дав свідомо перевагу елементові соціяльному над

індивідуалістичним, активному над чисто контемплятивним; організаційному над приватно-харизматичним. В ділянці монашої аскези видвигнув примат раціональности, доцільности й гармонійної міри над принцип вибуялого, з маніхейсько-гностичними тенденціями орієнтального аскетизму[63]).

Цей ідеал Василіянського монашества продовж довголітньої історії на різних теренах прибирав різні зовнішні оформлення через т. зв. Устави, до яких у першу чергу належить Устав св. Теодора Студита й Устав митрополита Йосифа В. Рутського. Цей останній, хоч і виказує у своїй устроєвій структурі впливи західних зразків, то в своїй істоті, а головно в концепції монашого життя нічим не уступає іншим Уставам (чи Типіконам) Східньої Церкви. Звідси то нема жодної розумної підстави відновлене через Устав Рутського Василіянське монашество не вважати "східнім", або глядіти на нього як на своєрідне "викривлення" східнього монашества[64]). Хто заступає такі погляди, або не знає нічого про ідеал монашого життя у св. Василія, або під "східнім" монашеством розуміє лиш одну його історичну форму[65]).

Історія Василіянського монашества ще не завершена і не можна тепер передбачити, якими дорогами поведе його Провидіння в майбутньому. Та одне можна б уже наперед сказати, саме, що сила і слава Василіянського монашества лежатиме у вірності вічно живучим ідеям св. Василія, головно ж його концепції монаха як активного борця на службі св. Церкви. Потреби св. Церкви можуть із часом змінятися, то ж і можуть змінятися методи праці, згл. може відповідно до тих актуальних потреб тяготіння тієї праці пересуватися з однієї ділянки на другу. Може навіть зайти умовлена новими обставинами неістотна зміна в устроєві Чину. Та проте не сміє змінитися цей величній і оригінально продуманий ідеал монашого життя, що його по собі оставив у заповіті Великий Василій.

І якщо можна нам робити якийсь прогностик на майбутнє Василіянського монашества і на характер його праці, то мабуть на чергову його програму вже тепер зарисовується (крім інших) праця над З'ЄДИНЕННЯМ ЦЕРКОВ. Ця праця є зрештою давньою традицією правдиво Василіянського монашества, що золотою ниткою тягнеться від св. Василія через св. Теодора Студита до св. Теодосія Печерського, а звідси до Рутського і св. Йосафата і через Василіян-мучеників, жертв насильного знищення З'єдинення в 19-ім столітті аж до славної пам'яти митрополита Андрія Шептицького й інших Василіня-мучеників нашої доби. Унній-

(63) **Heiler Fr. — Urkirche und Ostkirche, pag. 371-372.**

(64) **De Meester Pl.** — De statu monastico iuxta disciplinam byzantinam, (Cfr. „Analecta Ordinis s. Basilii Magni", v. I. (1949), pag. 182).

(65) **ibid. 179, 183-184.**

МИТРОПОЛИТ АНДРІЙ ШЕПТИЦЬКИЙ, ЧСВВ
(1865-1944)
Апостол св. З'єдинення.

на праця є отже традицією Василіянського Чину, що її започаткував сам св. Василій, який стільки натрудився для примирення Сходу і Заходу, роздвоєного за його часів аріянською єрессю. Пробоєвиком єдности візантійської Церкви зі Заходом був у 9-тім столітті св. Теодор Студит у часах іконоборства й візантійського цезаропапізму. Знову ж св. Теодосій Печерський цілою своєю енергією стає по стороні католицької орієнтації наших князів проти тенденцій візантійської схизми. За ідею св. З'єдинення віддає своє життя великий Василіянин св. Йосафат. Сам обновник Василіянського монашества в 17-му столітті митр. Рутський пропагує ідею погодження "Руси з Руссю" через проект Київського Патріярхату в єдності із Вселенською Церквою, висуваючи на це становище свого суперника, нез'єдиненого митрополита Петра Могилу. Цей самий дух любови до З'єдинення оживляв і великого митрополита Андрія, що так багато натрудився в справі З'єдинення Українських Церков і, йдучи слідами Рутського, готов був признати над собою власть київського патріярха, якщо б цей у свою чергу визнав верховну власть Римського Архиерея. За ту ж саму ідею З'єдинення стають жертвою два інші василіянські Владики: еп. Йосафат Коциловський і Павло Ґойдич разом із іншими василіянськими ісповідниками.

Дав би Бог, щоб Василіянський Чин у майбутньому прислужився своєю діяльністю для здійснення св. З'єдинення. До цього взиває його сама історія та великий дух св. Василія і найкращих його синів.

Монс. Йосиф Мойолі

Приїзд Перших Василіян До Канади В Світлі Документів

Дуже мені приємно, що зі свого боку можу бодай дещо додати до святкувань, які відбуваються цього року на спомин приїзду перших місіонарів Василіян до Канади в 1902 році. Справді ще дуже живо бачу в моїй душі все те, що я сам особисто міг оглядати під час моєї подорожі по Канаді 1950 року, а те все дало мені нагоду пізнати багатьох оо. Василіян, що тепер працюють у цій просторій країні та приглянутися зблизька арені їх удалого апостолування, їх працям, їх осідкам, від Монтреалу до Ванкуверу, зазнаючи скрізь висловів симпатії й любови, за що я є назавжди вдячний. Це моє письмо має на цілі бути маленьким доказом моєї вдяки для кожного преподобного отця й брата Василіянина в Канаді, що віддають своє здоров'я для поширення віри між українським народом чотирьох Канадійських Ексархатів.

Хотів би я тут навести свої враження з василіянської праці в Канаді, але волю дати слово документам минулих літ, що їх мав змогу переглядати в архівах Священної Конгрегації для Східньої Церкви в Римі. Мої власні спостереження могли б дати вистарчальний образ теперішнього положення, що його всі знають, але з другого боку мало хто знає те, що написане в цій справі в офіційних документах Апостольської Столиці.

Еміграція галицьких українців до Канади почалася 1891 року, і, на жаль, на початках, ніхто не подумав подбати вистачаюче про релігійну поміч, за рідними звичаями, тобто у візантійському обряді в старослав'янській мові. Протестанти та нез'єдинені скористали з цеї недостачі та перетягнули багатьох емігрантів у свої ряди. Місцеві латинські єпископи, що не знали ні обряду ні звичаїв українського народу, робили, що тільки могли, щоб рятувати католицьку віру новоприбулих, і для тієї мети покликали деяких українських священиків чи то з Европи, чи зі Сполучених Держав. Та, на жаль, таких священиків було мало, а деякі з них скоро від'їхали, або дали мале збудування, і тим чином тільки збільшили непорозуміння

й замішання. Але треба й признати, що місцеві латинські єпископи, від яких залежали нові еміґранти, виявили щире бажання подбати про конечну духовну обслугу для українців, і в тій цілі вжили всіх апостольських орудників. Про це свідчать численні письма, що їх посилали вони до Апостольського Престолу, проте упередження еміґрантів та заходи ворогів Церкви створили атмосферу недовір'я, в повну користь нез'єдинення. Щойно 1912 року Апостольський Престіл приступив до іменування Ординарія для українців: справа стала помалу назрівати. І сьогодні обставини тут досить пригожі: 1948 року одинокий тоді Ординаріят поділено на три Апостольські Екзархати, а 1951 року поділено їх на чотири. Поступ настає тут щораз кращий а будучність заповідається гарно.

Перший документ, що має в собі натяк на виїзд Василіян до Канади, — це лист Кардинала Ледоховського, Префекта Пропаґанди, до Пресв. Аделяра Лянжевена, Архиєпископа Сент-Боніфас-у, з дня 21-го січня 1901, ч. 12250, в якому Кардинал дякує тому ж Архиєпископові за інформації про українських еміґрантів, поселених у його Архиєпархії, як також за його труди, що для них покладає; лист цей кінчиться такими словами: "а коли буде нагода, то ця Священна Конґреґація не буде противна використанню можливости основувати осідок реформованих Василіян, що зрештою були б спосібними дати духовну обслугу тим вірним."

Той самий Кардинал Ледоховський, дня 1-го березня 1901, ч. 12422, пише до Преосв. Фальконіо, Апостольського Делеґата в Канаді, таке:

„І так я повідомив його (Архиєпископа Ланжевена з Сент-Боніфас) про конечність приглянутися, чи годиться основувати осідок монахів Василіян, що мали би всі потрібні дані для духовної обслуги тих же вірних".

Преосв. Фальконіо відповідає з Оттави звітом ч. 595, з дня 23-го березня, 1901:

„Почуваюся до обов'язку сердечно подякувати Вашій Еміненції за труди, що їх піднимаються для тих українців, як також за надію, що даєте нам у листі 1-го цього місяця, ч. 12422, що прийдете їм на поміч висланням монахів-Василіян. Архиєпископ Сент-Боніфасу тим дуже радіє, і те саме можна сказати про інших єпископів. Приміщення даних монахів між українцями не було б трудне... І тому приїзд Отців Василіян був би ділом Провидіння" (Божого).

ВПреосв. митрополит Шептицький узяв собі до серця цю справу та пише до Кардинала Ґотті, Префекта Пропаґанди

Віри, під ч. 234 Орд. зі Львова, дня 20 серпня 1902:

„...Додаються йому (Всечес. о. Василеві Жолдакові) помічники місії й праці, що їх готовий вислати, на дуже гарячу просьбу Канадійських епископів, якщо Ваша Еміненція не відмовлять своєї згоди. Найперш можна вислати трьох священиків реформованих Василіян: о. Ломницького Єремію, о. Дидика Созонта, о. Титлу Авксентія; їм додасться помічника брата-ляїка того ж самого Чину."

І знову ВПреосв. Шептицький звертається до Кардинала Готті, зі Львова листом із 20-го вересня 1902:

„...Щодня оплакуємо відступства, що їх не можуть ніяк спинити Канадійські Єпископи, хіба, що вишлють місіонарів, які говорять українською мовою. Тому дуже покірно прошу Вашу Еміненцію дозволити на подорож місіонарям Василіянам. ОО. Ломницький, Дидик і Строцький за згодою своїх настоятелів бажають виїзджати. А якщо потрібна згода Канадійських епископів і т. д., маю перед собою листа о. Лякомб-а, що по отриманню вістки про приїзд місіонарів, пише такі слова: „Так, приїзджайте зі своїми отцями, монахами-Василіянами, зі своїми отцями єпархіяльними, зі своїми сестрами-Василіянками, приїзджайте без страху." А Архиепископ Ланжевен, отримавши таку саму вістку, телеграфує: „Вітайте отці, сестри. — Ланжевен."

Кардинал Готті 26-го вересня 1902, ч. 14979 дає дозвіл вислати перших Василіян, і пише до ВПреосв. Шептицького:

„...Застановившись над причинами, наведеними в даній справі, Священна Конґреґація дозволяє, щоб разом із Візитатором о. Василем Жолдаком, були вислані до тих вірних монахи Василіяни назначені в Вашому листі, щоб узяти на себе духовну обслугу над ними під юрисдикцією місцевих Ординаріїв".

Виїхали місіонарі, а 28-го жовтня 1902 року, Преосв. Фальконіо, Апостольський Делеґат у Канаді, листом ч. 1610, повідомляє Кардинала Готті про їх приїзд:

„Приємно мені, що можу повідомити Вас про приїзд до цієї столиці чотирьох монахів реформованих Василіян, одного епархіяльного священика та чотирьох Сестер Служебниць Пр. Д. Марії, всі вони обряду греко-українського, що приїхали з Галичини на місіонарську працю в Манітобі й у Північнім Заході, поручені Їх Ексцеленцією ВПреосв. А. Шептицьким, Львівським Архиепископом. Вони ще таки сьогодні вибира-

ються в дальшу дорогу і, за чотири дні подорожі залізницею, будуть уже на місці.

„Звернувши увагу на те, що я нераз представляв Священній Конгрегації потребу місіонарів, приїзд цих місіонарів є в дійсності ділом Провидіння. Греко-схизматицькі священики вже почали творити роздори і дійшли до того, що заняли одну церкву українців католиків. Тепер, при допомозі цих місіонарів, маю сильну надію, що всяка небезпека буде усунена".

По кількох місяцях, Преосв. Лянжевен, Архиєпископ Сент-Боніфасу висказує своє вдоволення Преосв. Сбарретті, Апостольському Делегатові в Оттаві, пишучи 1-го березня 1903 року:

„...Преп. Отці Василіяни роблять величаве добро в Сент-Алберт, і їх приявність у Вінніпеґу стає конечною".

Таке саме писав із Сент-Боніфас і Візитатор Всеч. Василь Жолдак, у листі до Преосв. Сбарретті, Апостольського Делегата, 6-го квітня 1903 року:

„...Отці Василіяни працюють дуже ревно; і тому слушно можна сподіватись, що Отцям Василіянам вдасться привернути до віри родини, які перейшли до нез'єдинення".

Преосв. Лянжевен, бачивши велике добро з праці Отців Василіян в Алберті, висловив бажання спровадити ще інших Отців для Манітоби, і так пише до Преосв. Сбарретті, Апостольського Делегата, 14-го квітня 1903 року:

„...Відвідини Впр. о. Філяса, Василіянина, що прибув із Едмонтону, на мою гарячу просьбу, затримали при Церкві найбільшу частъ українських родин. Воно певне, що можна буде задержати при вірі українців, якщо один або два Отці Василіяни прибудуть весною на поміч отцеві Жолдакові, ревному, побожному та прив'язаному до Римської Церкви.. Ваша Ексцеленція зробили б нам велику прислугу, якщо помогли б нам дістати Отців Василіян для Манітоби... На всякий випадок, я просив Впр. о. Протоігумена Василіян, про одного або двох членів (їх Чину) на весну або бодай на літо, і я їх очікую нетерпеливо."

А Преосв. Сбарретті вдається до Кард. Ґотті листом з дня 24-го квітня 1903 року ч. 186:

„...Отці Василіяни ревно працюють: і хоч їх стрічають тяжкі перепони і противнощі, проте є надія, що їм удасться привернути до правдивої віри ті нещасні родини й особи, що її покинули та перейшли до нез'єдинення... Преосв. Ланжевен

натискає на конечність мати якогось отця Василіянина в своїй Архиєпархії та каже, що вже просив про одного або двох у галицького Протоігумена. Він хотів би, щоб його просьба була вислухана. І я певний, що це принесло б чимало користи духовному добробутові католицьких українців, то й осмілююсь та гаряче поручаю цю справу добротливій застанові Вашої Еміненції."

Кард. Ґотті листом ч. 16611 із дня 26-го вересня 1903. року, питається о. Бапст-а, чи можливо йому вислати ще кількох Отців Василіян до Канади й особливо до Архиєпархії Сент-Боніфас-у.-

На цю просьбу о. Бапст відповідає зі Львова, 11-го жовтня 1903:

„...Хоч іще мало тепер у нас працівників, проте на заклик Вашої Еміненції, пам'ятаючи на євангельські слова „дайте і дасться Вам", я готовий за згодою Вашої Еміненції, з нашого малого числа вислати Преосв. Архиєпископові Ланжевенові, двох праведних, сумлінних і витривалих у праці Отців, а іменно о. Матея Гуру та о. Навкратія Крижановського; то ж прошу дозволу вислати цих двох отців, як також прошу благословення".

30-го листопаду 1903 р. Кард. Ґотті зараз повідомляє його про власну згоду листом ч. 16704:

„...Звернувши увагу на величину небезпеки, що в ній є вірні, без жадної проволоки даю прошений дозвіл монахам Вами предложеним, Матеєві Гурі та Навкратієві Крижановському, та надіюсь, що їх чеснота, як також витривалість у праці, що їх Ви поручаєте, принесуть дуже багато користей українцям."

Преосв. Ланжевен листом із Сент-Боніфасу, дня 8-го грудня 1903 р., висловлює Кард. Ґотті. свою вдячність за надіслання Отців:

„Що більше, ми говоримо в цім спільнім листі (суфраґанів до Св. Отця) про труднощі в обслуговуванні українців і про небезпеку нез'єдинення, яка їм загрожує. З цього приводу ми щасливі, що можемо подякувати Вашій Еміненції за те, що зволили допомогти нам дістати ще цього року станицю ОО. Василіян у дієцезії Сент-Боніфас, подібну тій, що була основана в єпархії Сент-Алберт".

В одній реляції з листопаду 1904 року, Єпископ Сент-Алберту в Канаді, пише такі слова про працю Василіян у Канаді:

„...А на кінець священики монахи ЧСВВ. прибули до нас і, тримаючися вказівок Апостольської Столиці, вірно працювали, щоб цей нарід задержався в єдності віри та злучений із Апостольським Престолом; але замало працівників на таке просторе поле, а *багато інших ширять у душах неспокій, розсіваючи неправдиві вістки*".

І так доходимо до третього приїзду Василіян до Канади. 9-го грудня 1904 р. о. Павло Демчук, просить у Кард. Ґотті дозволу приїхати до Канади о. Атанасієві Филипову, на місце о. Філяса, що мав вертатися до Европи, щоб — за наказом Священної Конґреґації — перебрати провід Василіянського Чину.

Кардинал Ґотті пише в цій справі до Преосв. Леґал-а, єпископа Сент-Алберту, 10-го грудня 1904 р., ч. 18486, та поручає о. Филипова, який мав бути настоятелем в Едмонтоні на місце о. Філяса.

15-го грудня 1904 р., Преосв. Ланжевен повідомляє Кард. Ґотті про те, що вірні, що їх ослуговують оо. Василіяни будують церкву та резиденцію в Вінніпеґу.

„Цей прекрасний храм буде вкоротці отворений до богопочитання та сподіємося, що він буде засобом з'єднання всіх українців Вінніпеґу, як також довколичних колоній, при католицькім престолі в досконалій підданості Апостольському Престолові. *Преп. о. Гура є парохом цієї парохії та він нас* сам запевнив цими днями, що має надію, що на будуче запанує спокій між українцями Вінніпеґу та що воно матиме щасливі наслідки на колонії, які в замішанню, та що великим голосом просять священиків свого обряду".

Того самого дня, 15-го грудня 1904 р., Преосв. Ланжевен просить у Кард. Ґотті дозволу причислити до українського обряду деяких своїх латинських священиків, щоб запобігти бракові українських священиків. А Кард. Ґотті, 16-го січня 1905 р., ч. 18626, відповідає йому, щоб скоріше пробував дістати священиків від українських Єпископів Австрії, та кінчить листа такими словами:

„То ж будьте так добрі та щераз попросіть українських єпископів в Австрії чи Угорщині, щоб вислали вам того обряду священиків добрих обичаїв і нежонатих, а коли таких нема, то старайтеся, щоб вам вислали священиків Чину св. Василія Великого. *А якщо ні одне ні друге не вдасться, тоді в Бозі* побачимо, що нам робити".

Цікаво прочитати записки по відкриття церкви св. Миколи в Вінніпеґу, які маємо в листі Преосв. Ланжевен-а з Сент-Боніфас-у, писаного 15-го січня 1905 р., до Кард. Ґотті:

„...Перша (вістка) відноситься до посвячення нової української церкви, збудованої в Вінніпеґу грішми, позиченими Архиєпископською Палатою, та відданої галицьким отцям Василіянам.

„Маючи на увазі боротьбу, що її нез'единені ведуть проти латинських епископів, Впр. о. Ґенеральний Настоятель Василіян, вимагав, щоб я очолював цю церемонію. Віддано мені церкву, вручаючи мені ключі як також традиційний хліб і сіль, а тоді я виделегувавши Впр. о. Філяса, щоб він посвятив церкву, сказав народові: Я стою на тім, щоб ця церква була посвячена за українським обрядом, бо, як архиепископ та митрополит, я маю бути сторожем, а в потребі навіть оборонцем цього обряду, признаного Римською Церквою. Потім я асистував на троні, в часі Служби Божої співаної в українському обряді.

„Ввесь приявний нарід виніс із того всього якнайкраще враження; мене запевнили, що тоді було принайменше тринадцять сотень осіб. Мені здається, що це було тріюмфом для католицької єдности, а Преп. ОО. Василіяни з Вінніпеґу, що зразу боялися заколоту через мою приявність, тепер дуже вдоволені.

„Тепер було б бажаним щоб Ваша Еміненція вислали нам інших отців Василіян, щоб вони осіли у трьох осередках, де є пересічно тисячу родин у кожному осередку".

В листі під ч. 1583 до Кард. Ґотті, з дня 30 січня 1905 р., Преосв. Сбарретті, Апостольський Делеґат у Канаді, пише з Оттави, оповідаючи історію української еміґрації до Канади та приїзду оо. Василіян. Тут маємо натяки про заснування будучого Василіянського Новіціяту в Канаді:

„...Користаючи з переїзду через Оттаву Впр. о. Філяса, недавно назначеного Свящ. Конґреґацією Настоятелем Чину Отців Василіян, я просив його, щоб зробив короткий звіт про католицьких українців цієї країни; він його виготовив та вручив мені 20-го ц. м. Я також отримав від Преосв. Ланжевен-а, архиепископа Сент-Боніфасу, реляцію про ерекцію церкви для українців міста Вінніпеґу. Буду старатися коротко представити інформації одного та другого звіту.

„Еміграція українців до Канади почалася десь тому 15 літ. Ці люди покинули рідний край через нещасливі обставини, в яких вони находилися. Приїхали сюди та відразу знайшлися в ліпших обставинах. Уряд дає безплатно кожній родині около

65 гектарів рільничої землі, і, особливо в перших роках, полекші та допомоги поселенцям, які, якщо вони працьовиті та ощадні, можуть по якімсь часі дійти до поважного ступня добробуту. То ж не треба дивуватися, що українські поселенці тут задоволені та щасливі. Але цвитучим обставинам матеріяльним не відповідав на початок релігійний розвиток,. навпаки, збуджував поважні побоювання. Майже через десять літ ті люди не могли отримати ні одного священика рідного обряду. Вони не мали довір'я до латинських священиків та не розуміли їхньої мови: і тому не були розположені їх прийняти. Такий стан був нещасливий та небезпечний. Скористали з того нез'єдинені, стараючись відлучити українців від єдности віри. В тій же цілі намовляли їх проти авторитету латинських єпископів, представляючи їх ворогами українського обряду.

„Вміжчасі, то є около чотири роки тому, прибули один по однім деякі українські єпархіяльні священики, та працювали проти ділання схизматиків, але через різні причини, особливо ж тому, що не мали бажання остатися під судовластю латинських єпископів, вони покинули Канаду та вернулися до рідного краю. Це викликало немало непорозумінь, підозрінь та упадку на дусі українців, а ворогам дало нову нагоду до шкодження: і вони так спритно скористали з обставин, що намовили принайменше сто родин до відступства. Аж до Алберти за Божим Провидінням приїхало двох ОО. Василіян. Вони на початках стрічалися з усякого роду труднощами; але завдяки ревній та повній самовідречення праці вдалось їм те все поконати. А Господь поблагословив їх труди. Зворот до схизми стримано. Устали відступства; навіть п'ятдесят родин відступників, уже повернулись до стада та є надія, що й інші підуть їх слідами. Отці Василіяни вже оснували дев'ять каплиць у різних околицях їх місійного великого терену в єпархії Сент-Алберт. Минулого 1904 року один Отець Василіянин удався до Саскачеванського Вікаріяту і там обслуговує чотири українські церкви.

„За старанням Вашої Еміненції, вислано двох отців Василіян до Архиепархії Сент-Боніфас-у. Преосв. Архиепископ поручив їм місію в місті Вінніпеґ, де конечно треба було збудувати церкву. Отці зараз взялися до праці та вже докінчили будову гарної церкви. А 15-го минулого місяця, при великій радості українців, Преп. о. Філяс торжественно посвятив її. Преосв. Єпископ брав участь на троні, окруженім численними священиками, що прийшли взяти участь у цім торжестві. Церква була переповнена людьми: можна було нарахувати около тринадцять сотень українців. Цю подію, особливо, коли взяти до уваги боротьбу проти латинських єпископів, як також не-

довірчивість самих католицьких українців, можна вважати за тріюмф єдности Церкви. По описі цієї потішаючої події, Преосв. Лянжвен просить іще інших Отців Василіян, щоби передати їх обслугам три інші центри, що з них кожний числить около тисячі українських родин. Впр. о. Філяс дуже добре розуміє вимоги справи й розположений зробити все, що можливе, щоб злу запобігти. Переконаний про велике добро, що можна зробити в цій країні в користь українців, дозволяю собі гаряче поручити цю справу зичливій роздумі Вашої Еміненції.

„І тут я відважуся висказати власну гадку. Вірю, що, коли йде про стале забезпечення в зростаючих потребах цього народу, було б конечним заохочувати до духовного стану українські діти роджені в цім краю. В тій цілі, на мою гадку, було б дуже на місці, щоб Отці Василіяни могли оснувати виховний дім. І було б дуже побажаним, щоб ті ж отці могли отворити тут новіціят для тих українських молодців, які почували б покликання до чернечого стану. І це здається мені тим більш побажаним, коли звернеться увагу, що крім 60 тисяч українців католиків тут у Канаді, є ще їх около 280 тисяч у сусідніх Сполучених Державах.

„Піддаю ці дані вищому розумінню Вашої Еміненції, щоб у своїй високій мудрості осудила, що буде корисніше для добра душ, та що буде надаватися більше для збереження святих інтересів Церкви".

29-го червня 1905 р., ч. 2044, Преосв. Сбарретті, здавши звіт про стан річей, піддає ще деякі думки Кард. Ґотті:

„...З поданих інформацій виходить, що у великій дієцезії Сент-Боніфас, перебуває около 24,000 католицьких українців, а з того 2,000 в Вінніпеґу. В цім місті перебуває двох отців Василіян, що час-до-часу відвідують по різних місцевостях яку половину вище згаданого населення. Другу половину обслуговують латинські священики, на яких українці не дивляться добрим оком. Схизматицькі провідники користають з того, щоб засівати кукіль, кажучи, що тут іде про те, щоб позбавити українців їх обряду.

„Єпархія Сент-Алберт числить українців около 12,500, поділених на вісім груп. Ними опікуються три отці Василіяни, а їм часами помагають два польські священики латинського обряду, які однак тільки дещо розуміють українську мову.

„Є ще їх около 1,200 розкинених по Апостольськім Вікаріяті Саскачевану, а їх обслуговує один тільки священик-василіянин.

„...Найліпший спосіб уникнути сподіваних невигод та зберегти віру українських поселенців, був би на мою гадку, виховати та приготовити до священства українських хлопців, ро-

джених у Канаді. Вони вже привикли до нових обставин, і в великій мірі вже не мають традиційних пересудів своїх батьків, та зможуть легше пристосовуватися до теперішніх обставин, і вже тим самим зможуть успішно працювати для свого народу. Вміжчасі, щоб легше поконувати дотеперішні труднощі, було б вказаним дістати інших священиків українського обряду, особливо ж Отців Василіян; годилось би також назначити одного з них Генеральним Вікарієм для католицьких українців...."

Знаємо, що тоді о. Гура був парохом церкви св. Николая в Вінніпеґу; о. Крижановський візитатором трьох важних центрів: Стюартбурн, Плезант Гом і Давфин. О. Атанасій Филипів обслугував околиці Бівер Лейку; о. Антін Строцький був зразу на Стар, а потім у Саскачевані; о. Созонт Дидик занимався Реббіт Гілом і Едмонтоном та відвідував також Калмар.

Преосв. Ланжевен, пишучи до Кард. Ґотті з Сент-Боніфас, 25-го жовтня 1905 р., висказує нове бажання, щоб дано йому з Галичини інших священиків і Василіян, але безуспішно:

„...Крім того, Впр. о. Філяс, Настоятель галицьких Василіян пише мені, що релігійна свобода, частинно дана в Росії, отвирає їм широке поле праці, що до нього будуть спрямовувати своїх підданих".

17-го травня 1906 р., о. Філяс, бажаючи заховати монашого духа шістьох отців Василіян у Канаді, вчислюючи між ними о. І. Тимочка, написав до Преосв. Паскаля, Апостольського Вікарія Саскачевану, пояснюючи причини, чому він приказав отцеві Строцькому залишити Ростерн та удатися до Вінніпеґу. Хотів, щоб усі замешкали тільки в двох домах: три отці і два брати в Вінніпеґу і три отці в Бівер Лейк-у: і звідси мали час-до-часу виїздити на місійні праці.

31-го травня 1906 р., Преосв. Паскаль відписує йому, благаючи його, щоб не забирав отця Строцького з Ростерн, але щоб прислав йому співтовариша.

27-го червня 1904 р., ч. 2929 Преосв. Сбарретті вдається до Кард. Ґотті, щоб запобігти тій справі, та не лишати 8 до 10 тисяч українців у руках схизматиків:

„...В дійсності великої похвали гідна, задля багатьох причин, гадка Впр. о. Філяса, не лишати монахів самих по місіях що ними проводять. Хочу надіятися, що вони зможуть прийняти думку Преосв. Паскаля, а саме, вислати співтовариша отцеві Строцькому. Тим способом запобіглось би не-

зручності, що над нею жаліється Впр. о. Філяс, як також небезпеки зіпсуття, що їх хочеться уникнути. Ваша Еміненція у своєму високому розумінні нехай бачать, що варт у тій справі сказати своє слово...

„Тому більш як рік і пів, я говорив з о. Філясом, перед його від'їздом до Европи. Я йому говорив, що на мою гадку було б відповідним для Отців Василіян отворити в Канаді виховний дім, а при нагоді, новіціят. Ця гадка сподобалася Впр. о. Філясові, але не знаю чи міг він щонебудь зробити, щоб розпочати її здійснення".

30-го липня 1906 р., ч. 21169 Кард. Ґотті звертається до отця Філяса:

„Преосв. Сбарретті, Апостольський Делеґат у Канаді, в листі до цієї Священної Конгреґації пише, що Ваше Преподобіє дали наказ о. Строцькому, Василіянинові, залишити свою резиденцію в Ростерн, в Апостольськім Вікаріяті Саскачевану, та прилучитися до місіонаря-Василіянина в Вінніпеґу, звідки зможе кілька разів до року відвідувати різні українські колонії, розкинені по вище згаданому Вікаріяті.

„Хоч причина, що спонукала Ваше Преподобіє до такого рішення, — іменно та, щоб не лишати на самоті монахів у місійних теренах що ними опікуються — сама в собі похвальна, бо монахові, залишеному самому собі тяжко дійти до власного освячення, за духом правил, що їх піднявся, проте звертаю Вам увагу і на те, що кілька тисяч українських вірних, не маючи при собі священика рідного обряду, що їх обслуговував би, знайшлись би тим більше виставлених на напасті схизматицьких провідників, які всіми силами стараються їх потягнути в блуд та віддалити від Католицької Церкви.

„То ж прошу Вашого Преподобія зволити уложити справи так, щоб о. Строцький не залишав Ростерну, а радше, щоб йому призначити якогось співтовариша. Таким чином віддалиться головну причину розсіяння членів, що походить з їх осамітнення, і ліпше подбається про духовну обслугу численних українських вірних, що живуть у тих далеких сторонах.

„А якщо нема між Василіянами ні одного до розпорядимости, щоб прилучити його до о. Строцького, а з іншого боку не вважаєте відповідним, щоб вище названий отець, задля особистих причин перебував сам, то ніщо не противиться тому, щоб забрати о. Строцького, а на його місце дати іншого монаха, який не відчує лиха розсіяння на самоті, де буде пробувати".

Отець Філяс відповідає Кардиналові Ґотті 4-го серпня 1906 р.:

„Отримав листа від Священної Конґреґації для поширення Віри, з дня 30-го липня 1906 р., ч. 21169, що ним вона мене примушує призначити для Саскачевану в Канаді як не двох то бодай одного місіонаря. Цьому найвищому зарядженню радо повинуюся, але конечно треба ще трохи почекати. Бо я мав намір вислати двох місіонарів до Бразилії, де два наші священики віддаються місійній праці і мають до обслуги 40,000 душ. І так для того, що не маю великого числа священиків, та, що треба їх вислати і до Бразилії і до Саскачевану, мушу почекати... А щоб наш Чин міг усе з Галичини посилати нових місіонарів до Америки, то воно не можливе, по перше тому, що такі висилки вимагають великої кількости гроша, але і тому також, що наш Галицький Новіціят ледве може достачити працівників для цих наших сторін, а перед нашими очима ще стоїть ціла Росія".

20-го серпня 1906 р., ч. 21271, Кард. Ґотті пише з Риму до о. Філяса:

„З листа писаного 4-го цього місяця, з приємністю довідуюсь, що Ваше Преподобіє, прийнявши мою пораду, показуються готові вислати, коли буде можливо, до Апостольського Вікаріяту Саскачевану в Канаді, одного або двох місіонарів Василіянського Чину. Коли очікуєте, як це самі пишите, відповідної нагоди, щоб це зробити, я бажав би, щоб у міжчасі Ви уложили справу так, щоб о. Строцький залишився в Ростерн у Саскачевані для обслуги численних вірних родин які там живуть".

Ціла справа саме кристалізувалася, коли 1912 року заіменовано першого Ординарія для українців у Канаді, в особі Преосв. Никити Будки. Коли Блаженний Пій X прийняв нового єпископа на послуханні, сказав такі слова:

„Ваша єпархія найбільша в цілім світі. Але радію, коли бачу вас такого молодого. Маєте дуже велику територію, можете літати. Не все можете робити; робіть, що можете. Ваш нарід не може загинути, бо має дві запоруки. Я це дуже добре знаю про український нарід. Ваш нарід любить Преблагословенну Діву й Євхаристійного Ісуса. З цими запоруками нарід не може загинути. Ідіть із довір'ям. У Канаді є дуже добрі єпископи і католики, вони Вам поможуть".

Апостольська праця Василіян у Канаді причинилася в дуже великій мірі до збереження між українським народом

тих двох запорук, що про них говорив Блаженний Пій X: любови до Пресв. Євхаристії і Пречистої Діви Марії.

20-го лютня 1921 р., галицький протоігумен, о. Атанасій Калиш, просить Священну Конґреґацію для Східньої Церкви дозволу отворити новіціят у Канаді. Священна Конґреґація листом ч. 5272 з дня 8-го березня 1921 р., звертається до Преосв. Ді Марія, Апостольського Делеґата в Канаді, про його гадку в справі прохання о. Калиша.

Преосв. Ді Марія відповідає звітом ч. 17291 із 14-го травня 1921 р., засилаючи в тій справі гадку Преосв. Будки, о. Делярія, Преосв. Сіннота і о. Доннела; Апостольський Делеґат закінчує такими словами:

„...Всі признають велику догідність отворити новіціят Отців Василіян".

О. Делярій у листі з 11-го квітня 1921 р., пише:

„Гадаю, що це річ не тільки добра й знаменита, але навіть дуже конечна, отворити новіціят, ба навіть ювенат у Канаді для їхнього Чину, і було б добре зробити те чимскоріш. Чин Св. Василія в Канаді, помимо малого числа священиків, що тут має наразі, є заборолом проти опанування протестантами та пропаґанди схизматиків. Вірю, що було б великою втратою для Канади, якщо цей Чин мав би відійти".

Преосв. Сіннотт, архиепископ Вінніпеґу, в своєму листі з дня 11-го квітня 1921 р., пише таке:

„...Щодо оснування новіціяту Отців Василіян у Канаді, одинока річ, яку можу сказати, наскільки я про те знаю, та, що не було б второпно основувати його тут у Вінніпеґу".

А о. О. Доннел, Предсідник Товариства „Католік Екстеншен" у Канаді, пише 18-го квітня 1921 р.:

„...Василіян треба заохочувати всіми способами, щоб мали новіціят і семінарію для канадійських українців."

А Преосв. Будка 25-го квітня 1921 р., пише:

„...дуже радію тим, що вони відкривають цей новіціят, бо воно означає, що вони рішились остатися в Канаді."

Священна Конґреґація дня 28-го червня 1921 р., ч. 5875 дає за підписом Кард. Ґаспаррі, о. Калишеві дозвіл оснувати Новіціят у Канаді:

„...тому, що Преосв. Апостольський Делеґат у Канаді, засягнувши поради тих, що до них належить, а саме Преосв. єписко-

па українського в Канаді, як також Преосв. латинського Ординарія в Вінніпеґу й інших достойних мужів, цю справу дуже поручає, ця Священна Конґреґація радо уділює цим листом Вашому Преподобію прошеного дозволу відносно канадійських сторін, з тією умовиною, щоб новіціят відкрити поза містом Вінніпеґом, там, де постановить Ваше Преподобіє, засягнувши поради Преосв. Руського Ординарія і Апостольського Делеґата в Канаді.

1921 р., ВПреосв. Шептицький їде до Канади. В листі з Квебеку, писанім 1-го листопада 1921 р., так висказується про Василіян:

„Василіяни працюють із великою апостольською ревністю, а їх округи досить добре обслужені. На жаль, мають за мало священиків — усього п'ять. З них один перебуває у Вінніпеґу, другий в Едмонтоні, третій у Мондері, Алберта. А ті два, що лишаються, обслуговують колонії та помагають своїм співбратам вище наведених манастирів. Це щастя, що невдовзі вони відкриють новіціят, і вже починають приготовляти дім (у Мондері) для приміщення новиків. Виглядає, що першу ґенерацію представить кілька добрих кандидатів. Але майже рік мине, заки найдуться відповідні фонди й закінчиться будову. Всі п'ять Василіяни є знаменитими монахами і добрими місіонарями. Помимо їх надзвичайно трудних обставин, бо звичайно кожний із них є сам у монастирі або в дорозі між колоніями, всі вони провадять прикладне життя і не перестають ревно працювати. Місія вже існує від яких дев'ятнадцяти літ, а число місіонарів, що повинно було зростати відповідно до потреб поселенців і їх числа, залишилось таким, яким було на початках. Новий Протоігумен о. Калиш, приїхав цього року до Канади та відвідав доми. Треба сподіватись, що ці відвідини принесуть добрі овочі. Вони вже принесли деякі, бо він отримав уже дозвіл відкрити новіціят для Канади та спровадив із краю нового місіонаря".

9-го грудня 1931 р. Впр. о. Ткачук, Архимандрит, просив в Апостольській Столиці дозволу оснувати Василіянську Віце-Провінцію в Канаді, „бо там є вже вистачальне число монахів для оснування Віце-Провінції, і те число завжди зростає, тому що в Новіціяті в Мондері, Алберта, безперестанно виховується деяку кількість новиків".

Коли попросили гадки в тій справі Преосв. Кассульо, Апостольського Делеґата в Канаді, він відповідає в листі з 20-го січня 1932 р., ч. 27349, такими словами:

„...думаю, що прохання можна прийняти, вживаючи тепер потрібних застережень, щоби побачити як Віце-Провінція функціонує. А якщо все буде йти добре, тоді пізніше можна буде дати більшу свободу і незалежність".

Навіть Преосв. О'Лірій, Архиєпископ Едмонтону, висказався прихильно в даній справі, листом з дня 14-го січня 1932 р.:

„Розваживши справу перед Богом, вірю, що це буде більшою користю для Церкви і для Згромадження, коли прийметься дане прохання, а то з таких причин: 1) Протоігумен із Польщі не може відвідувати та порозуміватися досить часто з манастирями в Канаді; 2) Задля великої віддалі, буває велике опізнення в поладнанню справ та в уложенню їх відповідно до внутрішньої і зовнішньої дисципліни в Канаді; 3) обставини й місіонарська праця в Канаді є відмінні, а потреба і труднощі не ті самі, що в Польщі; 4) число членів Згромадження в Канаді скоро зростає. Тепер є тринадцять священиків та п'ятдесят чотири братів і новиків у Мондерськім манастирі".

14-го лютня 1932 р., Впр. о. Ткачук доповнив свою просьбу в тому напрямі, щоб осягнути ерекцію правдивої й повної чернечої Провінції, і на це дозволив Святіший Отець Пій XI на авдієнції 24-го лютня 1932 р., уділеній Монсіньорові Чіконяні, Асесорові Священної Конґреґації для Східньої Церкви, відповідним декретом, що його підписав Кардинал Сінчеро.

В міжчасі, Преосв. Богачевський запросив Василіян також до Сполучених Держав, а 1948 р. вони мали вже там чотири монастирі, 6 резиденцій та 42 монахів.

По канонічній візитації Впр. о. Кінахом, Генеральним Вікарієм, усіх чернечих домів у Канаді та Сполучених Державах, 6-го квітня 1948 р. попросили у Священної Конґреґації поділу одинокої дотепер Провінції на дві незалежні Провінції: одну для Канади, а другу для Сполучених Держав, наводячи як причину існування в обидвох країнах умовин, яких вимагає канонічне право для незалежної Провінції, тобто: відмінні вимоги обидвох країн, велика віддаль і т. д.

Як звичайно буває в таких випадках, Священна Конґреґація звернулася за гадкою до обидвох Апостольських Делеґатів, Канади та Сполучених Держав, а вони вислухали в тій справі гадки заінтересованих Апостольських Ексархів: усі годилися на даний поділ і дня 13-го липня 1948 р., Священна Конґреґація видала Декрет канонічної ерекції черне-

чої Василіянської Провінції у Сполучених Державах, відлучуючи цю територію від Американсько-Канадійської Провінції, що від цього дня мала обіймати тільки Канаду.

Це коротенько зібрана історія Василіян у Канаді та в Сполучених Державах, як вона записана в офіційних документах цих останніх 50-ти літ: праця чотирьох перших Василіян, що прибули до Канади 1902 року, принесла свої плоди, як те евангельське зерно гірчиці; а тепер стан Василіян у Північній Америці такий: у Канаді є 4 монастирі, 6 резиденцій, 92 ченці; у Сполучених Державах: 4 монастирі, 5 резиденцій, 44 ченці.

І справедливо зазначує їх Еміненція Кард. Тіссеран, у листі до Впр. о. Теодосія Галущинського, Архимандрита, складаючи йому побажання з нагоди п'ятдесят-річчя приїзду перших Василіян до Канади, коли пише 29-го лютого 1952 року:

„Перших ченців Василіян, що прибули до Канади тому 50-ть літ, треба вважати за піонірів католицької віри...: Якщо Апостольський Престіл недавно міг створити в Канаді 4 Апостольські Ексархати, то велика часть заслуги належить Отцям Василіянам, що успішно працювали".

Єпископ Ніль Саварин, ЧСВВ
Апостольський Екзарх Західної Канади

Початки місійної праці ОО. Василіян у Канаді

Короткий нарис про перші початки місійної праці ОО. Василіян

Початок кожної речі на світі для всіх цікавий. Не лише маленька дитина ставить собі час від часу питання: звідкіля це чи те, але і старша, думаюча людина, в поважних хвилинах застанови. Найменшим відкриттям минувшини радіє вона, незначною пізнаною подробицею вона тішиться. Бо якийсь дивний чар уноситься над колискою кожної речі.

Для нас канадійських українців дуже цікаві будуть саме ті перші початки нашого іміграційного життя. Особливо цікаво буде пригадати собі перші моменти нашого релігійного життя та працю тих неструджених місіонарів, із рук яких ми одержали так багато добродійств. Нема мабуть старшої особи, яка не знала б їх. Нема й молодшої, що не чула б багато про них. А й у часописах час від часу можна стрінутись із маленьким скороченням: „ЧСВВ".

Отже буде цікавою річчю для нас відтворити собі історичний образ перших початків їх появи. Пізнати їх тиху, неструджену працю для рятування людських душ, почути про трудноші й перешкоди, що їх кидали їм під ноги і чужі і свої, пригадати собі не одну сумну хвилину з минувшини, але й не одну веселу, повну підйому. Головно тепер, коли сама хвилина взиває нас застановитися, бо саме в цьому році минає п'ятдесять літ від прибуття наших перших місіонарів зі старого краю.

Та заки приступимо до початків їх місійної праці, застановимося перш усього, як то було воно до їх приїзду. І неодин ясний промінь сонця впаде тоді на неодну темну річ.

І. До приїзду ОО. Василіян. Останні 90-ті роки на склоні XIX століття зазначилися в історії українського народу його

еміграцією до Канади. Десятки тисяч наших українських еміґрантів покидали рік-річно свої рідні села й міста, щоб тут, на чужині, поліпшити свою долю. Менші групи осіли по промислових фабричних центрах, більші знову розмістилися по фармах.

Початки наших перших піонірів були незавидно тяжкі. Коли слухати оповідання наочних свідків, то жаль стискає серце на саму згадку, скільки то труднощів мусів поконати наш новоприбулий іміґрант. Вже сама довга кількадневна подорож через онтерійські кам'яні пустарі, витискала сльози з очей багатьох жінок та матерей. А що ж знову, коли приїхали на само місце? Дика, споконвіку не діткнена плугом земля, вкрита буйними травами, озерами, корчами, будова хат на примітивний спосіб із глини, ломаччя, дернюг, неможливо далека лучба, сотні миль віддалення від залізниці, гостра, довга зима — ось перші початки, що давались найбільш у знаки нашим поселенцям. До того брак заробітків, тяжке удержання родини, туга за рідним краєм, — усе те їх добивало.

Не краще було їм і під релігійним оглядом. За виїмком деяких свідоміших людей, приїздив український нарід сюди назагал майже мало свідомий. Ішли його діди й батьки в старому краю до церкви, то йшов і він. Молилися вони, то й він молився. Сповідалися, то й він сповідався. Це було в нього традиційне, з діда прадіда! Але чому він так поступав? Чи воно було добре? Чи є ще може якась інша релігія, що ті його святі речі осуджує відкидає — з того він вже не здавав собі справи. Думав, що коли він є добрий, гостинний, щиросердечний, то й усі такі. З такою релігійною несвідомістю він приїхав сюди до Канади.

Ця релігійна несвідомість відбилася фатально в перших початках його побуту, коли остався без свого священика й богослуження. Наче леґіон злих духів, так кинулися на наших людей усякого роду сектанти та московські відступники. Перші старалися цілковито змінити його, не лише під народнім оглядом, але й релігійним, другі змосковщити. Тисячі долярів і рублів ішли на релігійну пропаганду серед нашого народу.

Не треба забувати, що це були часи сильної русофільської агітації. Коли праця русофільських агітаторів була в Галичині менш успішна через переважаючу силу свідоміших греко-католиків та безустанне здушування австрійським урядом, то тут, у Канаді, вони мали повну свободу в баламученні наших людей. Уже 1897 року відправляють Службу Божу В. Александров і Д. Каменев у хаті Т. Немирського на Во-

стоці в Альберті. Вони також розіслали в тому часі окружне письмо до наших людей, що хто хоче відправи, нехай підпише своє ім'я.

І настали страшні релігійні події. Родився греко-католиком, шлюб брав у протестанта, діти хрестив у московського батюшки, а вмирав як цілковитий безвірок.

II. Старання й прохання дістати своїх священиків. Лише маленька була жмінка свідоміших, що не вгнулися під протестантським і московським напором. У 1897 році прибув до них двічі український католицький священик із ЗДА, о. Нестор Дмитрів. Він відвідав українських поселенців у Манітобі, Саскачевані та Альберті. Опісля він повернувся назад до Америки. Рік пізніше загостив до них о. Павло Тимкевич, приїхавши до Едмонтону 8. квітня 1898 р. Але й він, перебувши серед них около шости місяців, виїхав від них, заставивши ще за харч і удержання свій кожух. 21. жовтня 1899 р. прибув до Вінніпегу о. Дамаскин Полівка, по народженню словак, що знав добре наше богослуження і мову. Але почувши, які умовини на тих колоніях і який гострий клімат, поїхав вкоротці до Злучених Держав. І так наші люди лишилися на Божу волю.

Те все бачив римо-католицький єпископ Едмонтону, Леґаль. Уже від 1897 року, коли його іменовано єпископом-помічником, занявся він особливіше релігійними умовинами серед нашого народу, бо жаль йому було його. І тепер бачив, над якою пропастю цей нарід опинився з одного боку, та яка була досі безуспішність у допомозі з другого боку. І перед його очима станув зовсім ясно вибір: або будуть постійні священики і то по змозі монахи, (на взір Облятів, що працювали над вірними латинського обряду, що зуміли б витримати всі невигоди й труднощі), або наш нарід під оглядом релігійним пропаде.

Нелегка це була річ до переведення. До вибору були одинокі ОО. Василіяни (бо монахи Студити щойно зав'язувалися). Але й Василіяни по недавній (1882 року) реформі ставили щойно свої перші кроки. Зрештою щойно недавно вислав був цей Чин місіонарів до Бразилії, прийнявши на себе відповідальність за тамошню місію. Але Преосв. Владикам церковної провінції Сент Боніфас пощастило: прийшла 19-го серпня 1902 р. радісна вістка з Галичини, що три отці, один братчик і три Сестри Служебниці в найближчих днях виїдуть до Канади.

III. Приїзд ОО. Василіян. Серед таких важких релігійних умовин з'являються перші місіонарі-Василіяни на канадійській землі. Приїжджають сюди трьома групами, безпосередньо рік по році. Перший гурток прибув до Едмонтону

ПЕРШІ ВАСИЛІЯНИ В КАНАДІ:

о. Платонід Філяс й о. Созонт Дидик

(Приїхали до Канади 1902-го року).

31 жовтня 1902 року. Складався він із трьох ОО. Василіян: о. Платоніда Філяса, о. Созонта Дидика й о. Антона Строцького; одного братчика — Єремії Янишевського; і чотирьох Сестер Служебниць: Амвросії Ленкевич, Ісидори Шиповської, Таїди Врублевської та Емілії Клапоушок. Разом із ними приїхав ще о. Василь Жолдак, що лишився в Вінніпеґу. Другий гурток: о. Навкратій Крижановський і о. Матей Гура, приїхали до Вінніпеґу 15-го листопаду 1903 р. Третя група, о. Атанасій Филипів і о. Іван Тимочко прибули 13 січня 1905 року.

Зараз по приїзді першого гуртка поділилися обслугуванням колоній. Отець Філяс узяв Бівер Лейк і околицю, о. Дидик — Ребит Гил, а о. Строцький — Стар. Уже знаємо, які тяжкі були перші початки наших еміґрантів. Не легші були й Отців Місіонарів. Це був час, де треба було всі церковні речі возити зі собою, а кожна хата українця-католика, наскільки трохи більше місця було в ній, правила за церкву. Також щодо часу, то відправа була зразу переважно в буд-

ПІОНЕРИ ВАСИЛІЯНСЬКОЇ МІСІЇ В КАНАДІ:

о. Навкратій Крижановський (приїхав до Канади 1903-го року) та о. Атанасій Филипів (приїхав до Канади 1905-го року).

ний день. Такий будний день, коли було заповіджене богослуження, ставав відразу і Різдвом і Йорданом, із шлюбами, хрестинами й празниками. Тут переводилося відразу й проповіді й катехизації і різні поради. І знову відтак треба було ждати кілька місяців до наступної відправи.

Отже такий початковий спосіб перебування по різних хатах виявився невигідним. Треба було подумати про якийсь постійний осідок. І справді 23 січня 1903 року о. Філяс бере гомстед за 10 долярів та купує собі коня й візок за 185 долярів тай починає господарити. Не йшло воно зразу так складно. Керниця викопана на 37 стіп уже майже при закінченні завалилася. Треба було знову зачинати спочатку. Того року вибудувано невеличку хату, а відтак маленьку капличку. 11 липня перенеслися вже до новозбудованої хатини, хоч іще не було ні дверей, ані вікон, ані підлоги, ні комина. У монастирській хроніці під тими реченнями дописано рукою о. Філяса: „Сумні початки”. На другий день випало свято Апостолів Петра й Павла. Народу понасходилося з усіх сто-

рін. Тому й оцю першу місійну станицю віддано в опіку св. Петра й Павла. Такі самі менш-більш початкові місійні праці були й по інших місійних осередках, де працювали й обслуговували їх інші отці.

Освідомлювання людей, катехизації, проповіді, місії, що їх уділювали отці-місіонарі, почали таки діяти. Не лише багатьох, які передше хиталися, пізнали, де правда, але й відступники покидали свої помилки та єдналися з Богом. Та ворог людського спасіння не спав! Кинене ним перше зерно почало сходити й видавати свої овочі. Тут і там почала знову ширитися зараза в застрашливий спосіб і то вже з трьох сторін: протестантської, нез'єдиненої і наших відступників.

IV. Заїла аґітація московських місіонарів. Із прибуттям краєвих місіонарів і виґолошенням їх перших освідомлюючих місійних наук, московські місіонарі спонтанно відчули, що час баламутства добігає кінця, ґрунт під їх ногами починає хитатися. Тоді з іще більшою заїлістю подвоїли вони своє завзяття. Почали впоювати в нарід при кожній нагоді й зустрічі, що наша прадідня віра — це віра "православна". Хто не є "православний", той не є правдивий українець. Росію знов виславляли попід небеса. Це буцімто країна, де нема „ні скорби, ні печалі". Кого й це ще не переконувало, того ще гіршою неправдою навертали. „Всі, що не з нами, хочуть вас запродати французам, зробити вас французами, а тоді наложити на вас тяжку десятину з кожної речі"...

До помочі московським місіонарям у їх праці прибули іще Серафим і Макарій. Хто був оцей Серафим, чиїх рук він був знаряддям — не знати. Одні казали, що це мав би бути російський здеґрадований священик, Степан Уствольський. Інші — що це звичайний обманець, якого спровадив із Злучених Держав 1903 року еміґраційний урядник, русофіл, К. Ґеник, щоб скомпромітувати українців (?). Дивне було і поведення Серафима. Одні казали, що він умово недужий по втраті своєї жінки, яку відібрав йому ще в Росії російський офіцер; інші — що він поводився так умисне. Його дім, де мешкав, а особливо „катедра", що собі построїв у Вінніпеґу 1904 року, то було „чудо світа". На будову її вжито старих ліжок, кусників різновидного дерева й паперу. Особливість її була та, що в часі дощу треба було стояти з отвореною парасолею, щоб не змокнути. Цікаві англійці відвідували, робили фотографії, ховали пильно в архівах. Під час відвідин чужинців, Серафим частував їх одною рукою вином, другу ж із капелюхом наставляв по гроші... Взагалі ціла його особа й поступування були якісь дивоглядно загадочні.

В кожному разі побачила його Канада 1903 року в товаристві Макарія. Тут проголосив він себе митрополитом і почав кропити кого попало: старокраєвих дяків, недокінчених учителів, фабричних майнерів, а навіть фармерів. Вимоги ставив досить скромні: 100 долярів, 50, 25, а навіть за чай, нічліг, або й даром. Який був його наслідник Макарій, це можна бачити хоч би з його титулів, якими він підписувався: „архипапа, архикнязь, архицар, архипатріярх, архигетьман" і то відразу тими всіми титулами.

Ті всі „нововикроплені місіонарі" почали проповідувати, як хто знав, і як хто міг. Настав період загального „волокитства" й баламутства і так уже багатьох збаламучених; здобування й видирання собі церков і „парафіян", бо нераз на одній колонії було таких викроплених три-чотири. І що знайшовся такий Серафим — не диво; що дали себе обдурити й вистроювати комедії в білий день із себе при престолі, ще менше дивуватися. Але що до таких комедіянтів ішли люди брати шлюб, хрестити свої діти, таке годі собі уявити. А проте було таке!

V. Наступ із боку протестантів: пресвитеріян, методистів, суботників, баптистів. Таке було з боку нез'єдинених. Та не менш руйнуючу роботу зачали між нашими людьми і протестанти. Вони звернули віддавна свою увагу на них. Але приступ на наш нарід за виїмком одиниць, якось їм не вдавався. Наші люди дивилися на їх проповідників, не як на священиків, бо їх не „святив" єпископ. Добра нагода лучилася для них щойно тоді, коли Іван Бодруґ, огірчений на Серафима, що той святив кого попало, покинув Серафима з кільканадцятьма „викропленими" й своїми парафіянами та перейшов до англійської пресвитерської секти. Була це вода якраз на млин пресвитеріян. Зараз почали видавати в своїм дусі для українців часопис „Ранок", а редактором його поставили самого Бодруґа. За його порадою отворили також осінні курси при колеґіях для української молоді в Тулоні, Сифтоні, Едмонтоні, Веґревилі. Для принади давали в тих школах ученикам по кільканадцять долярів.

Проповідникам знову, крім надзвичайних додатків, давали по 40 до 100 долярів місячно. Для замилення очей, повторяли вони часто: „Ми не бажаємо українців ані протестанчити, ні винародовлювати; ми хочемо лише з усіх зробити добрих канадійців. Піклуємося українцями так лише тому, що сповняємо роботу милосердного самар'янина". Що й вивісили на тій новоутвореній церкві дивацьку вивіску: „Греко-Незалежна, Православна Церков".

Яких то робили вони „добрих канадійців" і як виглядала робота „милосердного самар'янина" і сама „незалежність", показав хоч би й такий факт, що стався кілька літ пізніше 1911 року. „Незалежний" від українців-католиків, Бачинський, а невільничо залежний від пресвитеріян, почав крадьки опускати місця в богослуженні, викидати з церкви хрести, образи, свічки, хоругви, священичі ризи... аж вкінці не було вже що викидати, а нарід побачив, що лишився чистим пресвитеріянцем. Парафіяни огірчені на Бачинського, заложили йому вхід до церкви залізною штабою. Але пресвитеріяни постаралися про поліцію, так, що в неділю ранком жид розломив залізо, а Бодруґ і Бачинський увійшли в шапках до церкви. Пішла справа до суду — виграли пресвитеріяни. Вкінці згодилися зректися права до церкви, але нехай парохіяни заплатять їм 30,000 долярів за пропаґанду. Ось „незалежність, не протестанчення, та милосердна робота самар'янина".

Такої самої тактики „милосердного самар'янина" трималися й інші протестантські секти, як суботники, методисти, баптисти. Всіх їх об'єднювала спільна ненависть до католицизму, висмівання наших релігійних обрядів, і завзята аґітація: не платити ніяких вкладок до церкви, щоби вона впала. Вони ж покищо нічого не жадали від наших, які переходили до них, зате на внуках вони відбивали собі всотеро.

VI. Сумна роля відступників. Є в Святому Письмі одне прикре місце, яке без остраху годі прочитати. Починається воно словами: „Направду, направду кажу вам, що один із вас мене зрадить". Кінець його — „самогубство". Осуд самого Христа: „Краще було б такому і не родитись".

І тут, у Канаді, серед місійної праці не забракло тої чорної плями та ще чорніших юдиних душ. Неодну душу зруйнували вони, неодну й звихнули назавжди. Для заокруглення тих великих перешкод, що їх кидали нашій Церкві навіть свої рідні, варт іще навести справу трьох наших священиків: Івана Крохмального, Тимотея Василевича та Максима Гумецького. Вони хотіли заложити „незалежну" народню церкву 1907 й 1908 року. Не можливо було це зробити без ложі. Отже вчепилися її. До нині заховалася копія їх киринного листа, писаного Т. Василевичем до Ат. Ахтемійчука в Чипмені. Початок того листа: „Прийміть від мене тую подяку, що зробилисьте контракт, як я вам радив" (себто, що записали церкву на тростісів-парафіян, а не на „Грік-Рутініен Кетоликс юнайтед ту Ром"). Середина листа повна грязюки та їді на ОО. Василіян: „Василіяни послугуються л о ж і ю, брехнею, хитростею, бо звичайно — потапаючийся хапаєся

бритви". Кінець: „Братя Українці! На милість Бога, на спасеніє душ Ваших, на любов Вашу до свого прегарного обряду руского і віри, прошу Вас і благаю, щобисьте ніколи церков не записували Василіянам; але на громаду і прошу Вас і молю, щобисьте були терпеливі, а священиків світських буде щораз більше прибувати. Господь милосерний і Пречиста Діва Мати не дадуть нам тут на чужині загибати. А тимчасом прошу, щобисьте написали лист до о. Крохмального"...

І дійсно, вкоротці в албертійських колоніях являється Крохмальний із Манітоби. Він збаламутив частину людей так, що деякі в Ребит Гил і Чипмен перейшли на схизму, а церква зовсім пропала, хоч процесувалися, і мусіли українці-католики за пораду Василевського заплатити своїми душами і своєю кишенею. Збаламутивши багатьох сам Крохмальний і Гумецький перейшли явно на схизму, а Василевич примирився з Церквою та виїхав до Злучених Держав.

VII. Подвоєння ревности перших місіонарів. Подвійній заїлості з боку москалів, протестантів і відступників мусіла відповісти подвійна ревність католиків-місіонарів. Перекидаючи картки тодішньої манастирської хроніки бачимо Отців місіонарів майже день-у-день у дорозі по колоніях. Там нераз до пізньої ночі відбувалися відправи, проповіді, катехизації малих дітей, уділювання св. Тайн, освідомлювання: яку Христос Церкву заложив, по чім можна пізнати правдиву Церкву, яку віру приняла св. Ольга і ми українці через св. Володимира і т. д. Серед такої місійної дороги закінчив своє життя о. Іван Тимочко, ЧСВВ, бо вертаючися 19. XII. 1909 р. і відправивши все в церкві св. Николая на Востоці, з умучення впав на віз і вмер. Дуже плакав і жалував за ним нарід, бо любив його. Взагалі дорога тоді давалася дуже в знаки. Такого лише наприклад, одного великоднього тижня треба було відбути о. Навкратієві Крижановському, ЧСВВ 192 милі і висповідати поверх 2,000 людей, як записано у хроніці 1910 року, а відбувати цілу дорогу тяжким фармерським возом, невигідною індіянською дорогою, об'їжджаючи калюжі. А ті числа з кожним роком не зменшувалися, але збільшувалися.

Самі чужинці подивляли витривалість тих трьох Отців, що обслугували такі величезні простори одної тільки Альберти. Єпископ Леґаль у своїх записках занотовує таке:

„Річ мається так, що — хоч конечно потреба для реґулярних відвидин і релігійних обслуг щонайменше одного тузина місіонарів, у тих усіх місцевостях працює тепер всього навсього три Отці Василіяни".

Кромі своїх, не забували ОО. Василіяни в місійній праці і за ті колонії, що були поза Альбертою, Саскачеваном і Манітобою. Час від часу їхали місіонарі з духовним місійним словом і до Злучених Держав. І виїзджаючи звідтам, лишали збір своїх наук у тих коротких словах видрукованих і влучно підхоплених на „пам'ятці місії" (образку): „Пам'ятай, що найважніша річ — спасти свою душу. Тому: 1. часто спіши до св. Сповіди і св. Причастя. 2. не опускай ранішньої ні вечірньої молитви; щодня відмовляй почування віри, надії, любови. Заки підеш спати, обрахуй свою совість і збуди щирий жаль за гріхи. 3. Кожної неділі й кожного обов'язкового свята вислухай Служби Божої. 4. Пам'ятай, що ти обов'язаний своїми жертвами й колектами причинитися до вдержання Церкви. 5. Не забудь, що твоїм обов'язком є уникати нагоди до гріха. 6. Май щире набоженство до Пречистої Діви; молися до Неї щодня особливо про ласку щасливої смерти. 7. Пам'ятай на смерть, суд, небо й пекло, а певно витриваєш у добрім до кінця".

Проповіді, катехизації, місії, робили своє. Чорні хмари, що передше залягали, почали з кожним днем усуватися, і з-поза них показувалося все більш і більш золоте сонце віри. Особливо ті кількатижневі відпусти в честь св. Апостолів Петра й Павла у Мондері, празник св. Йосафата в Едмонтоні, св. Николая у Вінніпеґу, де нарід з усіх сторін облягав сповідальниці, а опісля громадно приймав Христа до свойого люблячого серця, були найкращим доказом відродження душ. Так, що перший канадійський епископ міг справедливо сказати, вступаючи на канадійську землю: „Я застав дієцезію вповні впорядковану".

VIII. Культурно-освітна праця ОО. Василіян. При такій важкій і численній релігійній праці, не забували наші місіонарі при своїх скромних силах іще про культурно-освітну працю. І про неї годиться тут хоч принагідно згадати.

Вже від перших хвилин свого прибуття отвирають ОО. Василіяни при своїх домах парохіяльні школи. Хоч не було для тих шкіл відповідного місця, проте мусіло воно десь знайтися. У Мондері, наприклад, така школа відбувалася в каплиці, де частину біля престолу закривали в часі науки заслоною. Така сама парохіяльна школа була від самих початків в Едмонтоні й Вінніпеґу при манастирі, де дітей учили, як і всюди, Сестри Служебниці. Кромі цього були ще безнастанні старання і збирання голосів за відкриттям школи для наших учителів, але вони вінчалися лише частинним успіхом. Хоч отворено школу у Веґревил, то була вона ве-

ВПРЕОСВ. АРХИЕПИСКОП ВАСИЛІЙ ЛАДИКА, ЧСВВ
Перший український єпископ з Василіянського Чину в Канаді.
(Посвячений на єпископа 1929-го року).

дена чисто урядово й у протестантському дусі.

І про читальні не забували. Вже 1903 року отвирають ОО. Василіяни читальню в Вінніпеґу, що зразу містилася в тому самому домі, де мешкали Отці. Нераз треба було звести боротьбу про назву й запис читальні, бо були кличі за творенням читалень у „чисто народнім", безрелігійнім дусі, якого вислід був завжди один і той самий: що збудували українці католики, те перебирали й відбирали в свої руки безвірники.

Заохотою Отців Василіян започаткувалося 1905 року Братство св. Николая. Часта переписка з митрополитом Кир Андрієм увінчалася Його відвідинами Канади у 1910 році. Безустанні прохання до Преосвященного Лянжвена виєднали 1911 року появу „Канадійського Русина". Прохання в Апостольського Престолу здійснилися іменуванням першого єпископа для Канади в особі Кир Никити Будки. Ініціяторами першого шпиталю у Канаді були ОО. Василіяни.

Взагалі, де йшло про піднесення української іміграції в Канаді, там скрізь Отці Василяіни були в перших рядах. Найкращим доказом цього є сторінки тодішньої преси.

Закінчення. Історія є вчителькою життя. Де-як-де, але тут у Канаді, історія навчила нас неодного.

П'ятдесят літ побуту в Канаді. П'ятдесят літ місійної діяльности. Невеликий протяг часу в поодиноких людей. А ще менший у життю народів.

А проте скільки пережив наш нарід у цьому минулому часі! По яких крутих стежках не ступав він! Були в нього ясні шляхи. Але й були трагічні бездоріжжя. Неодин скарб він здобув. Але й неодин стратив, навіть не освідомляючи собі цього. Із усіх цих утрат, чи не найбільша втрата — втрата віри.

Що сталося з цими всіми, що втратили віру? Де поділися сотні рублів, кинених на закуп людських душ? Де тисячі долярів, розсипуваних повною жменею на ширення сектанства? Де сьогодні всі ці місіонарі, проповідники й духовники? Всі вони минулися, наче сон, мрія, казка, фантазія. Блукають вони у споминах. Видніють у пам'ятниках опущених молитовниць. Історію своїх зусиль прикрили сумним нагробником спогадів.

Та сама історія відслонює нам також веселі картини. Повні підйому, одушевлення й живої надії на будуче. Заломилися перші льоди релігійної байдужности. Тиха праця Василіян-Піонірів видала прегарні овочі. Кінцевим акордом їх минулої місійної діяльности являється сьогодні ерекція чо-

ПРЕОСВ. ЄПИСКОП НІЛЬ САВАРИН, ЧСВВ
Другий український єпископ з Василіянського Чину в Канаді.
(Посвячений на єпископа 1943-го року).

тирьох Екзархатів, оснування Канадійської Провінції, розбудова преси, шкіл і інституцій, всеканадійська організаційна сітка католицьких товариств.

Із Василіян-Піонірів, що були згадані в цьому начерку, нікого вже нема між живими. Їх діяльність заступлена вже другим поколінням. Та в очах їх переемників іще дальше жевріє вогонь піонірської ревности й позволяє їм сміло глядіти в майбутнє, бо в їх сліди вступає новий ряд ідейного, молодого, вже тут у Канаді зродженого василіянського покоління.

Богдан КАЗИМИРА

Митрополит Андрій Шептицький та канадійські українці

ВСТУП

Особа та діяльність Кир Андрія графа Шептицького, ченця-василіянина, Митрополита Галицької України, будуть довгі часи займати уми істориків і дослідників, які находитимуть нові документи про його різногранну діяльність як людини, ченця, українського патріота й митрополита.

Це була людина, яка старалася впродовж свого життя здійснити великі ідеали св. свщм. Йосафата та Велямина Рутського. Він був одним із тих, які зацікавили Західну Европу справою з'єдинення Східньої Церкви з Апостольським Престолом.

Митрополит Андрій, нащадок славного українського роду, жив і діяв для добра української спільноти.*) Він не хотів розв'язувати багато питань у загумінковому розумінні, він "не був політикант, як говорить один із чужинців, близька йому особа, а тільки політик великого маштабу". Нераз на перший погляд деякі справи, які він переводив, можуть видаватися нам незрозумілими, проте дивлячись на них із перспективи минулого, бачимо велику передбачливість Митрополита та його плянування на багато-багато років наперед.

Відношення і праця Митрополита Андрія для канадійських українців чекає ще свого окремого висвітлення. Багато документів, які могли б нам неодне розкрити та в повноті показати особу Великого Сина Галицької Землі ще недоступні, припечатані приписаними постановами зберегати якийсь час архівальні тайни. Одначе й те, що вдалося роздобути тут у Канаді вказує, як живо цікавився і як старався

*) Окремої студії вимагає відношення Митрополита Кир Андрія до оо. Редемптористів у Канаді. З уваги на широкий матеріял ця тема буде опрацьована в окремій статті. — Автор.

розв'язувати болючі питання життя канадійських українців їхній духовний провідник і опікун. В окремих коротких уступах постараюся подати деякі моменти з його діяльности для добра українських поселенців у Канаді.

Залишається незаперечним факт, що перші українські іміґранти в Канаді, які приїздили сюди вже від 1891 р., були полишені на власні сили. Край не міг їм дати належної моральної опіки й піддержки в людях. Врешті тодішню еміґрацію до Канади чи ЗДА вважали за сезонову, тобто, таку, як була до Прусії, Німеччини, Швайцарії чи Франції. Голодний гроша галицький українець їхав на заробітки, працював деякийсь час, деколи й кілька років та повертався домів із своїми заощадженнями, щоб сплатити довги, або докупити трохи землі, господарського устаткування тощо та продовжувати дальше хазяйнувати, як його батьки і діди.

ХТО ОПІКУВАВСЯ ПЕРШИМИ УКРАЇНСЬКИМИ ПОСЕЛЕНЦЯМИ В КАНАДІ?

Перші українські поселенці приїздили до нової країни, не знаючи її мови ні звичаїв. Поселювалися в Західній Канаді, куди виїздили з Вінніпеґу, цеї "брами на Захід".

Українці, глибоко віруючий нарід, не мали зі собою своїх священиків. І не могли їх мати задовільно, бо до нових країн могли їхати тільки безженні священики: так вимагала Апостольська Столиця, і такі теж були вимоги життя. Жонатого священика наші люди ніяк не могли були б удержати. Правдою є теж і той факт, що край не здавав собі ясно справи з положення, в якому находилися наші люди в Канаді щодо релігійного питання. Пророчисто вказує нам на це лист Митрополита Андрія до Монс. Лянжевена, що його він написав 9. XII. 1911 р. В ньому наш Митрополит говорить: "Я зрозумів, і то щойно в Канаді, що я не виповнив мого обов'язку щодо наших братів у Канаді...". І не міг він його виповнити, хоч були в нього найкращі наміри, бо не було в той час задовільної кількости підготованих людей, які могли були відповісти вимогам хвилини.

Тому першими, які подали братню руку українським поселенцям у Канаді були деякі наші священики, які перебували у ЗДА та латинська ієрархія і духовенство Північного Заходу Канади. В історії релігійного життя канадійських українців записалися глибоко Преосв. Лянжевен зі

Ст. Боніфас, Преосв. Ґранден і Преосв. Леґаль зі Ст. Алберт, Преосв. Паскаль із Принс Алберт, о. А. Лякомб, ОМІ, о. А. Жан ОМІ та багато інших.

Шукали вони різних доріг, як допомогти нашим людям. Старалися про українських священиків, та в той час не можливо було їх дістати. Хотіли, щоб латинський чернечий клир вивчав український обряд, їхав до Галичини, вчився української мови і повертався працювати серед спільноти канадійських українців. Величезна кількість архівальних документів, розкинених по цілій Канаді наглядніше говорить про ті різні старання.

ІЄРАРХІЯ ПІВНІЧНОГО ЗАХОДУ ДОВІДУЄТЬСЯ ПРО ОО. ВАСИЛІЯН

Шукаючи різних доріг у розв'язці цього вже в початках трудного питання духовної обслуги нових українських поселенців латинська ієрархія Північного Заходу Канади робить своє безпосереднє старання в Апостольській Столиці, висилаючи 1898 р. до Риму Монс. Паскаля з Принс Алберт, якому товаришив о. Делюш ОМІ, бельгійський провінціял із Ліежу.

Та щоб могти в Римі представити докладно положення і з'ясувати наставлення австрійського уряду, бо українські поселенці в Канаді були в більшості австрійськими громадянами, Монс. Паскаль та о. Делюш відвідали найперше Відень, столицю австро-угорської монархії.

Зберігся один важливий документ,[1]) із якого довідуємося про те, як о. Делюш правильно інформував канадійський епископат про українські справи. Його лист до Монс. Лянжевена з Відня, датований 16. вересня 1898 р., говорить про зустріч із епископами Австрії, які були зібралися на свої наради у Відні. Дальше о. Делюш дослівно пише таке: "Навіть ми там зустріли одного з трьох українських епископів.[2]) Ось висліди наших розмов:

---

[1]) Переховується в архіві латинського Архієпископства в Едмонтоні

[2]) Здається це був Преосв. Чехович із Перемишля, який живо цікавився українськими поселенцями в Канаді. Коли о. Д. Поливка ЧСВВ купував 1899 р. площу під церкву у Вінніпеґу і написав про грошеву допомогу до Перемиського Владики, то Кир Константин переслав був на ту ціль 200 австрійських корон.

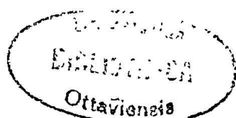

1. Український Єпископ щиро взяв собі до серця справу помочі Вашим галичинам і в тій цілі він порозуміється зі своїми двома співбратами...

2. Він уже вислав одного священика в тій цілі до Манітоби і ще вишле інших.[3])

3. У Галичині є францішкани, капуцини, премострацензи та інші, які мають провінції у Франції. Але всі ті ченці є латинського обряду. Вони не говорять по українськи. Вони працюють тільки між латинянами. Їх не приймають українці навіть у Галичині, тим більше їх не приймуть Ваші, коли навіть ті ченці вивчать їх мову.

4. В українському обряді існує єдина релігійна спільнота. Це галицькі Василіяни. Їх ціллю є ширити благовістя між українцями в містах і селах. Вони говорять по українськи... Найправдоподібніше їх приймуть Ваші і вони дають найбільшу запоруку поваги, підчинення, витривалости в трудах, як світські священики.

5. У висліді наших розмов ми послужили українським церковним властям у Відні необхідними документами як і Провінціялові оо. Василіян, щоб вони разом могли простудіювати проєкт оснування обителі оо. Василіян у Манітобі...".

У Римі Монс. Паскаль зложив 19. грудня 1898 р. свій відомий меморіял[4]) на руки Кардинала, Префекта Конґреґації Поширення Віри. Це був перший меморіял латинської ієрархії Північного Заходу Канади у справі релігійних потреб українських поселенців у Канаді.

У цьому меморіялі Монс. Паскаль між іншим писав таке: "Всюди мене дуже заохочували, щоб я просив протоігумена оо. Василіян заложити монастир для галичан у Манітобі. Я це зробив, але мені відмовили. Лише Ваша Еміненція можуть їм це наказати. Я дуже прошу це зробити, бо ми їх потребуємо. Західна Канада є місійною країною. Тут треба пожертвування, охоти, самовіддання, а ці апостольські чесноти вповні посідають лише ченці. Тому дуже прошу Вашу Еміненцію прохати, а як буде треба, то щоб наказали оо. Василіянам заснувати свій монастир у Манітобі".

---

[3]) Правдоподібно о. Павла Тимкевича, який приїхав був до Едмонтону 8. квітня 1898 р.

[4]) Переховується в архіві Впр. о. Й. Жана ЧСВВ

Старання Преосв. Паскаля та о. Делюша дали бажані висліди. Єпископ Паскаль міг написати до своїх співбратів у Канаді, що оо. Василіяни таки сюди приїдуть. Утішений Архієпископ зі Ст. Боніфас своїм листом з 7. січня 1899 р. повідомляв Монс. Ґрандена, що оо. Василіяни приїдуть до Північного Заходу Канади, пишучи: "Ми дістанемо Василіян! Яка втіха!".[5])

І дійсно до Канади прибув 21. жовтня 1899 р. о. Дамаскин Поливка ЧСВВ, який задержався в Вінніпеґу.[6])

ЗУСИЛЛЯ ОТЦЯ А. ЛЯКОМБА ОМІ

Одначе о. Д. Поливка не був довго в Канаді. Через різні інтриґи о. В. Кулявого він знеохотився, покинув Канаду та переїхав до ЗДА.

Отець Альберт Лякомб ОМІ, Генеральний Вікарій Преосв. Ґрандена, 73-річний місіонар канадійського Заходу, ясно бачив, що питання духовної обслуги канадійських українців може розв'язати тільки українське духовенство. Наче кермований якоюсь вищою утаєною силою звертав він усі свої старання в тому напрямі, хоч нераз доводилося заслуженому старцеві почути за це гірке слово.

На доручення латинської ієрархії він вибрався в 1900 р. в подорож до Европи. 15. лютня 1900 р. покидав Ст. Алберт, свою чернечу обитель, щоб утретє їхати до Европи.[7]) Вже 29. травня він відвідав Кардинала Префекта Конґреґації Поширення Віри та австрійського амбасадора в Римі. Разом із ним був у Римі теж Монс. А. Донтенвил, Єпископ з Нью Вестмінстер, Бр. К., який зложив на руки Папи Льва XIII меморіял у справі канадійських українців.[8]) Це був другий із черги меморіял латинської ієрархії до Апостольської Столиці.

28. червня о. Лякомб був на авдієнції у Папи та вів розмови про українське питання в Канаді. Він видвигнув був між іншим справу українського Апостольського підделеґата

---

[5]) Зберігається в архіві едмонтонського Архієпископства

[6]) о. Й. Жан ЧСВВ: "Перший василіянин у Канаді", стаття в книжечці "Пятдесят років у Канаді", Бібліотека "Католицької Акції" ч. 12., Едмонтон 1952 р.

[7]) Щоденник п. з. "Поїздка до Австрії" зберігається в архівах оо. Облятів в Едмонтоні.

[8]) Цей меморіял зладжено в Ст. Боніфас 30. червня 1900 р. Його підписав Монс. Лянжевен у своєму імені та в імені Преосв. Ґрандена і Преосв. Паскаля. Переховується в архівах едмонтонського Архієпископства в течці: Ф.

для українців католиків у Канаді. "Сьогоднішня авдієнція була батьківська," записав о. Лякомб.

5. вересня він уже в Відні, а два дні пізніше на авдієнції в міністра закордонних справ. У суботу 15. вересня цей нетруджений місіонар приїхав до Станиславова, де єпископом був молодий Кир Андрій Шептицький. Тут о. Лякомб був гостем станиславівського Владики і мав нагоду виложити йому положення канадійських українців та заохочував відвідати своїх братів у Канаді. Під датою 17. вересня о. Лякомб записав: "Пишу меморіял Монсініорові та інші документи." Заховалася копія того меморіялу, власноручно написана о. Лякомбом. Зберігається вона в архівах оо. Облятів в Едмонтоні під гаслом: Коресподенція з єпископами обряду греко-українського, B-II-7. У цьому меморіялі о. Лякомб у 8-ох точках і 4-ох підточках 8-ої точки докладно представляє положення українців у Канаді і дає свої пропозиції що треба робити.

Відношення нашого Митрополита до о. Лякомба було дружнє, можна сказати приятельське. Листування, яке заховалося дотепер якнайвиразніше на це вказує.[9])

МИТРОПОЛИТ ВИСИЛАЄ ДО КАНАДИ о. В. ЖОЛДАКА

Зорієнтувавшися бодай трохи в положенні Преосв. Андрій постановив вибратися ще таки в 1900 р. до Канади, відвідати своїх земляків та допомогти їм у розв'язці релігійного питання. Вже підчас побуту о. Лякомба в Станиславові наш Князь Церкви "радо обіцяв відвідати своїх земляків, що поселилися в цій країні'.[10])

І дійсно повів він старання, щоб приїхати до Канади. Цим дуже врадувалися латинські ієрархи Канади. Монс. Лянжевен писав до Монс. Ґрандена 2. листопада 1900 р. таке: "Ох, коби цей добрий Єпископ зі Станиславова відвідав країну! Це мене цілковито заспокоїло б. Я йому написав до Риму по думці доброго о. Лякомба, який уже віддавна повинен сюди повернутися".[11])

Також наші люди вичікували приїзду свого Владики, писали до нього листи з проханням відвідати їх і подати помічну руку. Виглядало, що намагання Кир Андрія дадуть добрі висліди. Цього надіялися теж Владики Північного За-

---

[9]) Зберігається в архівах оо. Облятів в Едмонтоні.

[10]) Лист Монс. Легаля до генерального настоятеля оо. Облятів у Римі з 16. II. 1902 р. зберігається в архівах оо. Облятів в Едмонтоні.

[11]) Зберігається в архіві едмонтонського архієпископства.

ходу Канади. Преосв. Лянжевен писав 3. квітня 1901 р. до Монс. Ґрандена: "можна надіятися, що ВПреосвященний Архієпископ українців зі Львова прибуде з відвідинами. Воно тим краще, він нам багато допоможе".[12])

Про приїзд Митрополита до Канади клопотався теж Монс. Фальконіо, Апостольський Делеґат в Оттаві.[13])

Йшли старання через австрійський уряд у Відні, через Конґреґацію Поширення Віри в Римі, проте український Митрополит мав щораз то нові обов'язки в своїй метрополії, а також не сприяли йому деякі зовнішні чинники і він мусів свою поїздку до Канади відкласти на пізніше. Щоб мати бодай докладніший образ положення вислав він 1901 р. до Канади свого секретаря о. Василя Жолдака, якого прийняли тут у порозумінні з віденським урядом і церковними чинниками в Римі як візитатора для наших людей.

Разом із ним переслав Митрополит своє перше пастирське послання до своїх братів і сестер у Христі, які жили в Канаді. На самому вступі Кир Андрій говорить: "Уже від двох літ дістаю від Вас листи, в яких представляєте Ваше сумне положення і просите про священиків... Як би мене не стримувала праця дома й обов'язки, які на мене вложив Бог, я був би вже давно сам до Вас поїхав, щоб Вам принести потіху і по можності поміч".

Отець Жолдак відвідував кольонії, ніс духовну поживу українським поселенцям і докладно записував усе, щоб опісля точно звітувати своєму Митрополитові. Старався якнайдокладніше простудіювати положення іміґрантів. Одначе його найважнішим завданням було подбати про більше число українських священиків. Тому о. Жолдак звернувся до Монс. Леґаля з проханням дозволити о. А. Жанові ОМІ разом із ним поїхати до Австрії "представити справу полишених душ і вплинути на чернечі Чини взяти їх в опіку".[14])

17. червня 1902 р. ці два священики покинули Едмонтон та 4. липня 1902 р. сіли на корабель, який їх завіз до Ліверпулю. 20 днів пізніше вони були вже у Львові в гостинній палаті Митрополита Андрія. Просили, щоб українські оо Василіяни прибули до Канади та перебрали під свою опіку місійний терен.

---

[12]) Зберігається там же

[13]) Лист Монс. Фальконіо до Монс. Ґрандена з 22. березня 1901 р. зберігається в архіві едмонтонського архієпископства.

[14]) Записки о. Л. Шевалє ОМІ про о. А. Жана, які зберігаються в архіві ОО. Облятів в Едмонтоні.

СТАРАННЯ ПРО ПРИЇЗД ОО. ВАСИЛІЯН

Канадійська ієрархія знала вже багато про працю оо. Василіян, знала про їх місіонарського духа, їх любов до своїх братів по крові й вірі. Також наш Великий Митрополит вірив, що чернець-місіонар скорше зможе вив'язатися з усіх тяжких обов'язків, які на нього накладатиме нова країна і середовище. Тому постійні прохання про ченців-василіян для Канади дали довговичікуваний вислід. До того причинилася теж місія о. А. Жана, який покидаючи Галичину дістав запевнення, що на канадійський Захід скоро прибудуть оо. Василіяни і Сестри Служебниці. І дійсно 23. X. 1902 р. перші три оо. Василіяни, довговичікувані місіонарі для канадійських українців, прибули до Монтреалю, а 1. листопаду 1902 р. вечером приїхали вони до Страткони-Едмонтону.

З часів прибуття оо. Василіян до Канади збереглася дуже цікава записка в архівах у Ст. Боніфас. У ній говориться про те, що Преосв. Кир Андрій на доручення Конґреґації Поширення Віри вислав до Канади трьох оо. Василіян. Цю місію очолював о. Плятонід Філяс, "головний настоятель наших місіонарів у Канаді".[15])

Ці василіянські місіонарі, читаємо там дальше, були прислані до єпархій Ст. Боніфасу, Ст. Алберт і Апостольського Вікаріяту Саскачевану. Але з уваги на схизму, яка почала поширюватися у Ст. Алберт, підпомагана двома батюшками російської місії, наші Отці й Сестри удалися найперше до Ст. Алберт.

Ця подія, як записав Монс. Лянжевен, яка сталася в Західніх Областях (тобто приїзд оо. Василіян — Б.К.) є найщасливішою. Він каже, що в той час у Канаді було вже около 62.000 галичан-католиків, з того 30.000 у єпархії Ст. Боніфас, 20.000 у єпархії Ст. Алберт і 12.000 в Апостольському Вікаріяті Саскачевану. Число галичан зростає кожного дня. "Ці працьовиті й ощадні поселенці, писав він, незабаром заживуть у лекших обставинах".

МИТРОПОЛИТ АНДРІЙ І КАНАДІЙСЬКА МІСІЯ ОО. ВАСИЛІЯН

Нікого не здивує, що відношення Преосв. Митрополита до своїх братів із Чину було якнайбільш приязне і батьків-

---

[15]) З листа о. Протоігумена Петра Бабста до Монс. Лянжевена. Написаний у Львові 13. X. 1903 р. Зберігається в архівах у Ст. Боніфас.

ське. Інакше воно й не могло бути. Бо ж два перші василянські місіонарі в Канаді були його духовними дітьми, яких він виховував у Добромилі, де Кир Андрій, заки вступив на владичий престіл, був маґістром новиків.

Із великою любов'ю писали вони до свого брата по Чині; так же і він старався їм допомагати. Коли о. В. Жолдак і о. Платонід Філяс виїхали напостійне до Европи, то посередником Митрополита між канадійськими українцями і латинською ієрархією Північного Заходу був бл. п. о. Созонт Дидик ЧСВВ. На його руки присилав наш Митрополит усі свої важніші письма, ради чи вказівки. У своєму листі з 9. травня 1905 р.[16]) до нього наш Митрополит титулує його: Найдорожчий мій Созонтіє!". А дальше з листа довідуємося, як Кир Андрій живо цікавився життям і працею канадійської місії оо. Василіян. Наведу для прикладу деякі місця: "...Твій звіт мене дуже тішить, відай незле вам іде... Бог видно благословить Ваші праці, коли ця місія і серед трудних обставин так добре розвивається... Книжку, яку я написав для українців у Канаді, брат Йосиф переслав о. Жолдакові. Він Вам перешле кілька примірників. Будь такий добрий, роздай їх і навчи людей, щоб у хаті все вголос якусь побожну книжку читали. Таке читання нераз більше значить чим проповідь. Людей своєї колонії поздорови від мене сердечно і дай їм від мене мою книжку. Сердечно Тебе здоровлю і стискаю. Хай Бог благословить Тебе усім і стереже від усякого зла".

Ось так радів Митрополит кожним успіхом оо. Василіян у Канаді, їх місіями, працею, новими досягами. Коли йшло про те, щоб оо. Василіяни заложили свій дім у Вінніпеґу, то він тим радів і поділяв цю думку, бо добачував, що праця його співбратів зможе здержати поступ схизми Серафима.[17])

Давня приязнь Митрополита зі своїми вихованцями ще більше затіснилася по його приїзді до Канади 1910 року. Ці листи, які він писав до бл. п. Навкратія Крижановського ЧСВВ, що збереглися в архівах оо. Василіян у Мондері, навіяні сердечністю, щирістю й привітністю. Князь Галицької Землі ділився вістками про свою поїздку по Канаді. Прибувши до ЗДА з Канади не забув про своїх ченців і вислав їм, Сестрам і для людей "баґато книжок", які просив: "роздайте як ласка від мене".

---

16) Цей лист, писаний із Нерві, Італія, зберігається в архіві о. Й. Жана ЧСВВ

17) Порівняй: лист Митрополита Андрія до Монс. Лянжевена з 24. серпня 1903 р. Зберігається в архівах Архієпископства у Ст. Боніфас.

Безпосередньо після приїзду до Львова написав Митрополит Андрій 2. січня 1911 р. листа до о. Н. Крижановського в Мондері. В листі згадав, що буде писати меморіял та про те, що буде старатися про єпископа для канадійських українців. Згадав теж про висилку нових місіонарів із рядів клиру. В тій справі Митрополит писав: "Шукаю місіонарів, але ми страшенно вбогі і слабі в тій справі. Мало в нас апостольського духа, а тілько потреба апостолів на ті часи".[13])

Дуже велику цінність представляють собою чотири поштівки Митрополита, які він переслав із свого заслання в Росії до обителі оо. Василіян у Мондері, де й вони зберігаються.

Цілий час провадив Митрополит коресподенцію з матірним домом Чину СВВ у Канаді. Він цікавився і радів кожним новим пляном та його здійсненням. Коли Митрополит прибув удруге до Канади, то теж відвідав Мондер. Діяльність і старання Митрополита Андрія щодо спільноти канадійських українців була тісно пов'язані з працею оо. Василіян у Канаді, які від 1902 р. постійно і пляново працювали в різних ділянках серед народу.

МИТРОПОЛИТ ВІДВІДУЄ КАНАДІЙСЬКИХ УКРАЇНЦІВ

Наближався 1910 рік. До того часу йшла переписка з нашими людьми, священиками та керівними церковними чинниками. У вересні 1910 р. мав відбутися Євхаристійний Конґрес у Монтреалі. Наш Митрополит використав цю нагоду, щоб відвідати українців поселених у ЗДА і в Канаді. Вже ніхто і ніщо не могло йому перешкодити в тому, щоб допомогти нашій спільноті, яка запустила була вже своє коріння в новій країні. На цьому Конґресі крім Митрополита був теж Преосв. Кир Сотер Ортинський зі ЗДА.

Про побут Митрополита в Канаді о. М. Оленьчук пише таке: "Духовний Батько використав свій побут, щоб належно пізнати життя-буття поселенців, їх релігійні потреби, небезпеки, які загрожують та вигляди на майбутнє. Він приїхав, щоб потішити людей і піднести їх на дусі.

"Почав свою подорож від Атлянтійського Океану, переїхав цілу Канаду аж до Ванкуверу над Тихим Океаном. Відвідував, мов правдивий апостол міста, менші осередки й фармерські кольонії. В церквах, а де їх не було, то в шатрах під голим небом, правив Службу Божу, проповідував, навчав,

---

[13]) Зберігається в архіві оо. Василіян у Мондері.

Митрополит Андрій Шептицький між канадійськими Василіянами у Вінніпеґу 1910-го року.

Сидять зліва: о. С. Дидик, Митрополит, о. М. Гура.

Стоять зліва: о. Н. Крижановський та Бр. Йосиф Ґродський.

перестерігав, гоїв рани зболілих душ, втирав сльози смутку, підносив на дусі, з кожним говорив та сповідав безупинно, від досвітку до пізньої ночі. Нарід дякував йому і просив дати Єпископа. Митрополит обіцяв допомогти і дійсно за два роки Свт. Отець назначив першого повноправного єпископа-ординарія в особі Преосв. Кир Никити Будки, що під кінець 1912 р. вже був у Канаді".[19])

Відвідати своїх братів і сестер допомогла нашому Митрополитові церковна ієрархія Північного Заходу Канади. Монс-

[19]) О. Михайло Оленьчук: "Пам'яті Великого Митрополита" в "Католицькій Акції", ч. 5 з 15. жовтня 1950 р.

Лянжевен запросив його відбути цю поїздку по Канаді. Двомісячний побут Митрополита в Канаді був днями тріюмфу і слави українців католиків. Вся преса, прихильна і ворожа, була переповнена вістками про особу Великого Митрополита, нашу Церкву, нових українських поселенців у Канаді тощо. Будучи в Канаді, Галицький Митрополит, як добрий пастир, відвідував усі скупчення, до яких тільки міг дістатися.

Преса у ЗДА і Канаді розписувалася про Митрополита. Зокрема канадійські газети широко і докладно передавали всі подробиці з його побуту. Вже "Кетолик Реджистер", тижневик із Торонта, приніс 1. вересня 1910 р. на першій сторінці велике повідомлення про приїзд Кир Андрія до Філядельфії, де його торжественно вітали різні особистості.

У Канаді найдовше зупинився Митрополит у провінціях: Манітоба, Саскачеван і Алберті. Це зрозуміле, бо в цих провінціях було найбільше наших людей.

До Вінніпеґу, серця канадійських українців, прибув Митрополит 8. жовтня 1910 р. Тут чи не найбільше пульсувало в тих часах українське життя. Про ці відвідини Кир Андрія дає нам поважний матеріял місцева англомовна преса, двотижневик "Кльош де Сент Боніфас", орган Архієпископства зі Ст. Боніфас, домова хроніка СС. Служебниць, записки обителі оо. Василіян у Вінніпеґу і довша стаття в "Богословії" за 1926 р. (кн. 1-4) п. з. "Відвідини Америки Митрополитом Андрієм Шептицьким у 1910 р.", що її написав брат Й.(осиф) Г.(родський) ЧСВВ, товариш подорожі Митрополита.

На Вінніпезькому двірці привітали нашого Владику українське та чужинецьке духовенство й місцева інтеліґенція. Звідсіля вони поїхали автами до церкви св. о. Николая, де на Митрополита чекало багато вірних і шкільна дітвора під проводом СС. Служебниць. Перебуваючи у Вінніпеґу Митрополит старався полагодити всі пильні справи, що були зв'язані з проблемами церковного життя українських поселенців. У тій цілі він відвідав різних достойників, церковних і світських.

У Вінніпеґу Митрополит був двічі. Найперше, коли приїхав сюди зі Східньої Канади, докладніше із ЗДА, тобто в жовтні 1910 р. Пізніше прибув він туди щераз у листопаді того самого року, коли повертався з Алберти.

Підчас цих перших відвидин українська шкільна дітвора з Вінніпеґу, яку вчили СС. Служебниці, дала 9. жовтня в честь Митрополита концерт у ґалі під церквою. "Концерт випав гарно, записала Сестра-хронікарка, Ексцеленція були задоволені, що діти вчаться своєї рідної мови, хоть і чуже добре знають". Теж Архієп. А. Лянжевен був видав в архі-

єпископській палаті бенкет у честь Митрополита з Галичини, на який запросив поважне число духовенства зі своєї архієпархії, були теж українські місіонарі та світські достойники.

Повертаючись з Західної Канади, Митрополит загостив до Вінніпеґу в п'ятницю 18. листопада. Тут наново чекало на Владику багато праці, бо він старався реалізувати свої осяги в справі назначення українського єпископа для наших поселенців. На передодні виїзду Митрополита з Вінніпеґу сер Деніел МкМилен, лефтенент-ґовернор Манітоби, видав був теж бенкет у честь ВПреосв. Кир Андрія. Ось так шанували Українського Митрополита чужинці і свої, бо вони в ньому бачили людину посвяти й жертви, що всеціло віддала себе на служіння рідній Церкві і Народові.

Та не всі свої прийняли Кир Андрія так, як визначні канадійці та ті українці, що не піддалися підшептам ворогів української справи і власному засліпленню.

Проти Митрополита виступили були різні сектанти й соціялісти-радикали.

Відомий наслідник псевдо-єпископа Серафима Макарій (Трофим Марченко), який називав себе архіпатріярхом, архігетьманом, архіцарем і т. д. видав був (без дати) окрему лиcтівку-летючку на одну сторінку (формат 8-ки. Під тестом помістив свою світлину і печатку). Нею він, як "патріярх єрусалимський, царгородський і цілого світа... виклинав і екскомунікував" Митрополита Андрія, Преосв. Ортинського, Архіеп. Лянжевена, оо. Василіян та оо. Єзуїтів, бо зрадили грецький обряд і "перейшли на обряд римський". Дальше в цій летючці він повідомляв, що настановив "72 гетьманів україни (подане з малої літери) і цілого світа". Цю свою летючку "до всіх християн" закінчив вигуками проти Митрополита та інших людей. Одначе цього плоду хворого ума ніхто не міг брати поважно, бо неповажним був його автор-пройдисвіт, малограмотний дивак, неповажним і безмістовним був її зміст.

Але інакше поступили місцеві українські соціялісти-радикали. Вони не могли забути Митрополитові, що він не похвалював вчинку студ. унів. Мирослава Січинського, який 12. квітня 1908 р. убив у Львові галицького намісника Андрія Потоцького.

Коли Митрополит прибув до Канади, вони видали на 21 сторінки (Вінніпеґ 1910, формат 32-ки) брошурку, в якій на титульній сторінці, для замилення очей загалу, написали: книжочка місійна, написав о. Іван Пафнуций: "Митрополит А. Шептицький в Америці. — Побожні розмишленія всіх вір-

них католиків в час побуту у нас в гостях його Ексцеленції Митрополита Шептицького". Ціна 10 цнт.

Ці "побожні розмишленія" — це була найгірша їдь, яку могла сплодити людина без моральних основ. Хоч у передньому слові вже пробиваються нотки злоби, хоч сам пашквіль починається євангельським цитатом (Мт. 7, 15-16, до речі перекрученим) і християнським поздоровленням: Слава Ісусу Христу, то дальші лінійки з кожної сторінки виявляють підлоту автора та його середовища, до якого він належав і затроював та розкладав здоровий організм української спільноти в Канаді. В цій книжечці-брошурці, крім видуманих брехень проти Митрополита, нічого путнього нема. Але ціль була ясна. Їм ішло про те, щоб наставити проти Кир Андрія маси українських поселенців, для добра яких він відбував цю утяжливу подорож. У кінцевих словах лайки середовище автора виявило свою ненависть до Великого Митрополита за те, що він не похвалив діла Січинського та закликало до бойкоту цієї духовної особи, а то й до зневаги.

Підбурювання й писання радикало-соціялістів дали незабаром про себе знати. Хотів наш Митрополит відвідати теж українське робітництво у Ванкувері в Бр. Колюмбії та принести їм слова розради. Було це в листопаді 1910 р. Митрополит вирушив у цю місійну подорож разом з о. С. Дидиком ЧСВВ. Місцевий латинський єпископ допомагав вишукати наших людей. Одначе тяжко було їх віднайти. Треба було стратити майже три дні. Остаточно нав'язали контакт, на жаль, це були соціялісти. В суботу мав до них Митрополит слово. Приявним був теж латинський єпископ. Прийшло людей небагато, майже самі молоді. На обличчі приявних не видно було ніякого зацікавлення словами Митрополита. Коли він закінчив і ладився виходити, вони обкидали його яйцями та вигукували різні зневажливі слова. Дуже здивувався латинський єпископ поставою українських молодців. "Він не припускав, записав брат Ґродський, щоб люди могли щось подібного зробити своєму Митрополитові". Вістка про зневагу Владики рознеслася по місті.

На другий день рано, а була це неділя, почали сходитися люди, які просили в Митрополита духовних послуг. Одначе, Князь Української Церкви не міг довше задержатися у Ванкувері, бо на означений час чекали на нього в Йорктоні.

Ванкуверська подія кинула темне світло на режисерів зневаги Митрополита. Та він, наслідник Апостолів, простив їм цю обиду. У своїй книжці-пам'ятці п. з. "Канадійським русинам" написав на стор. 60 і 61 таке: "Найліпше показує як далеко заводять соціялісти тих християн, що їм у руки

попадуть, те, що мені самому приключилося в місті Ванкувері... Не беру за зле тим бідним збаламученим хлопцям їхнього поступовання. Не лише давно їм з цілого серця відпустив, але навіть ані найменшої хвилини не мав я до них урази. Жаль мені було, що я через те не міг зробити в Ванкувері того. пощо приїхав; що ледви кількох людей міг висповідати і міг Боже слово проповідати тим не многим. А з другої сторони я тішився цілим серцем, що міг бодай троха потерпіти для Ісуса Христа, котрий за мене пролляв Свою кров. А тішуся ще й тому, бо з того прикладу хиба кожний переконається, що соціялізм не веде до доброго, коли веде до такої ненависти Божого слова і тих, котрі хотять Боже слово людям проповідати".

Митрополит Андрій давно перейшов в історію України як заслужена людина, що всеціло посвятила себе українській церковній і національній справі. Зате М. Січинський, колишні соціялістичні гордощі, перебуваючи у ЗДА, став на службу "старшому братові".

Кілька років пізніше, по відвідинах Митрополита у Канаді, д-р Ол. Сушко в книжечці п. з. "Защо Галицький Митрополит А. гр. Шептицький мучиться в московській неволі?" чин Ванкуверських соціялістів справедливо прирівняв до дикунства. Він на сторінках 12 і 13 писав таке: "У Ванкувері наші соціялісти зневажили знаменитого Достойника, нехтуючи тим самим примітивні права гостинности, які навіть дикунами шануються". Дальше він писав так: "Нехай же у непамять піде усе те, що прикрого дізнав наш високий гість в часі свого побуту у нас... За це сміливо скажемо, що Його найдорощої гостини у нас не забудемо ніколи, та що Його золоті слова, які Він лишив нам у дарунку у своїх численних проповідях на безмежних просторах Канади від Галіфаксу до Ванкуверу, западуть глибоко в наших серцях і не заумруть там ніколи, поки нашого життя стане!".

Як використовував Митрополит свій побут у Канаді між нашими людьми, про те пише щоденник о. д-ра А. Сабурена, який під час відвідин Митрополита душпастирював між українцями в околиці Сифтону. Зі сторінок цього щоденника[20]) довідуємося, що в п'ятницю 14. жовтня 1910 р. Митрополит приїхав до Сифтону. На залізничій станції чекали на нього

---

20) Записник-щоденник о. А. Сабурена має 68 сторінок фоліо. Він почав його писати 13. IX. 1908 р. і допровадив до 25. VI. 1911 р. Про візиту-місію Митрополита в Сифтоні говорить на стр. 55, 56, 57 і 58. Переховується в о. Сабурена, тепер пароха в Ст. Пієр Жолі, Ман.

з процесіями наші люди. Вони прибули з Етелберт, Ешвилу, Фішинг Риверу та інших місцевостей. Тут наш Митрополит мав місію при співучасті оо. Деляре ЧНІ, Дидика ЧСВВ і Нанціґа. Митрополит зайшов до приготованого шатра напроти скромного мешкання місіонаря і там почався скромний прийом із приводу відвідин достойного Гостя. Пізніше Кир Андрій відслужив молебен і мав проповідь до народу. Наступного дня, в суботу, Князь нашої Церкви сповідав людей цілий день, починаючи від скорого ранку. Відпочив тільки трохи по обіді й вечері. Люди товпилися довкола сповідальниці, бо хотіли очистити душі. Крім цього Митрополит охрестив 7 дітей та катехизував молодь і дітей. "Це дуже будувало людей, записав о. Сабурен". У год. 10,30 вечора Ґалицький Владика закінчив сповідати. В неділю люди не розходилися домів. Раннім ранком вони зустріли Митрополита в сповідальниці. Коло год. 9-10 маси народу почали збільшуватися. Був гарний осінний день. Владика співав Службу Божу. Шатро 50×30 стіп було замале. По Сл. Божій мав науки для народу. В них виразно говорив проти Крохмального, Василевича та інших, які баламутили українських поселенців. У понеділок 17. жовтня торжественне посвячення Владикою церковного дзвону, який дістав імена: Пій, Андрій та Аделяр. Кінцевою церемонією місії було посвячення хреста на цвинтарі. В 7-ій год. вечора Кир Андрій від'їхав зі Сифтону в дальші відвідини своїх вірних. Ось один образок архієрейських відвідин Кир Андрія, що був мало чим різний і по інших місцевостях, де канадійські українці щирим серцем вітали свого Архієрея.

Згадуваний уже тижневик "Кетолик Реджистер" приніс 10. листопада 1910 р. довге повідомлення п. з. "Львівський Примас у Великому Заході". Щоб точно передавати своїм читачам перебіг відвідин Митрополита в Алберті, зокрема в Мондері та Едмонтоні, редакція мала свого окремого кореспондента. Теж "Едмонтон Джорнал" присвячував особливо довгі колюмни побутові нашого Владики в Алберті.

22. жовтня 1910 р. прибув Кир Андрій до Мондеру. Щоби пригадати учасникам і свідкам ті "незабутні відвідини", як їх називає кореспондент-хроніст, переповім коротко побут нашого Владики в Алберті.

На двірці в Мондері, а це було в год. 4.30 рано чекало на нього поверх 100 людей, які опісля відпровадили достойного Владику до монастиря оо. Василіян на фармі, що "від кількох років став місійним центром". Вечором він відправив

Вечірню, на якій було поверх 2 тисячі осіб. На цій відправі були теж оо.: Ґранден, провінціял оо. Облятів Алберти, А. Жан ОМІ зі Страткони, С. Дидик ЧСВВ з Вінніпеґу, М. Гура ЧСВВ з Едмонтону та Н. Крижановський ЧСВВ з Мондеру. В ночі "дослівно сотки фармерських возів були довкруги монастиря, а на них добрий нарід, який їхав поверх 100 миль, привітати Архієпископа".

На другий день, у год. 10-ій ранку, наш Митрополит поблагословив у прияві яких 5 тисяч людей нову церкву в Мондері, до якої 8. серпня 1910 р. положив угольний камінь Вільфрид Льоріє, премієр Канади.

Також місто Едмонтон присвятило багато уваги українському Митрополитові. Побут Владики мав свою програму. Він відправляв кожного дня, благословив, виголошував коротку проповідь, приймав вірних з Едмонтону й околиці. Підготова до великого прийняття в честь Митрополита була в руках В. Ґарієпі, Великого Лицаря Едмонтонської Ради, його секретаря та Українського Клюбу. Український Владика відвідав теж Ст. Алберт, де його сердечно вітав еп. Леґаль. Також о. М. Гура, тодішній ігумен едмонтонської обителі оо. Василіян, видав був бенкет у честь Митрополита, на який крім українців запросив теж членів Ради Сепаратних Шкіл та інших визначних людей.

У саму неділю 30. жовтня 1910 р. Кир Андрій відслужив Архієрейську Сл. Божу в церкві св. свщм. Йосафата і поблагословив новий монастир СС. Служебниць. Вечором мав благодарне Богослуження в церкві св. Йоакима. Хроніст із захопленням говорить про його проповідь, яку він виголосив у французькій мові. Ця проповідь була "найбільше красномовна... З неї пробивався маґнетизм, сила ума та глибока побожність цього прелата-велетня. Ця проповідь була найзамітнішою, яку колинебудь передтим виголошено на Заході Канади".

Побуваючи в Канаді, Кир Андрій зустрічався віч-на-віч із питаннями канадійських українців, які він дотепер знав тільки зі звітів. Іще в поворотній дорозі перевів у Канаді багато розмов із чільними людьми. Своїм землякам обіцяв, що не залишить їх та буде старатися зробити все, щоб їм допомогти, головно ж на церковному полі.

МИТРОПОЛИТ АНДРІЙ І СПРАВА УКРАЇНСЬКОГО ПОСЕЛЕННЯ

Від початків своєї діяльности, спочатку як єпископ, пізніще як митрополит, Кир Андрій живо цікавився долею

українських заробітчан, які, шукаючи можливостей заробітку, виїздили до різних країн Европи, як теж до Полудневої й Північної Америки та Канади. Хоч вони шукали кращих матеріяльних умовин, то за ними, крок за кроком, ішли матеріяльні й моральні злидні. Тому слід було давати їм батьківські вказівки, заки зорганізовано постійне душпастирство для еміґрантів.

Інші народи мали в себе різні еміґраційні товариства, які старалися допомагати на всякий спосіб своїм землякам, що йшли на чужину. Митрополит Андрій звернув увагу на німецьке іміграційне Товариство св. Рафаїла. З працею цієї організації зустрічався Митрополит ще під час свого ігуменства у львівському монастирі св. Онуфрія (26. VI. 1896 — 28. VIII. 1896 р.), коли під час двох ферій, перебуваючи в околиці Гамбурґу на лікуванні, використовував вільний час на духовну обслугу наших людей, які працювали в Гамбурґу та околиці.

Тому Кир Андрій доручив о. Никиті Будці ввійти у зв'язки з тією організацією та старатися по змозі перещіпити її на галицький ґрунт. Молодий священик ревно взявся до порученого йому діла. В 1910 р. постало "Товариство св. Рафаїла" для охорони українських еміґрантів із Галичини й Буковини. У 1911 р. воно почало видавати свій місячник п. з. "Еміґрант", якого редактором аж до виїзду до Канади був о. Н. Будка. Редакція та адміністрація місячника приміщувалася в Духовній Семінарії у Львові при вул. Коперника ч. 36.

Коли уряд ЗДА робив труднощі по першій світовій війні для поселенців із Центральної Европи, в тому і з Галичини й Волині, де польський уряд також від себе ставив спеціяльні перешкоди українським еміґрантам за океан, а з країн Полудневої Америки приходили невеселі вістки. — тоді українські патріоти у Львові основували 14. лютня 1925 р. "Товариство Опіки над українськими еміґрантами" та почали роздумувати над тим, як розв'язати питання перелюднення українського галицького села. Свої очі звернули на Канаду.

Але канадійський уряд із страху перед большевиками обмежував виїзд до Канади людям із теренів польської республіки. Треба було зарадити лиху. Проф. І. Боберський писав із Канади до Львова про ті великі можливості, які тут були для нашого малоземельного селянства. Як у кожних важливіших випадках, так і тепер галицькі керманичі звернулися за порадою до Кир Андрія. На гадку Митрополита

Митрополит Андрій Шептицький з першим українським єпископом у Канаді, Преосв. Никитою Будкою. (Світлина з 1921-го року).

труднощі федерального уряду в Канаді щодо виїзду українців із Галичини можна було б поконати. Тільки треба найти відповідну особу, яка могла б успішно інтервеніювати в компетентних чинників. Преосв. Андрій вказав на о. Йосафата Жана, тоді ченця Студійського Уставу, який у той час перебував у Югославії, як на такого, що найкраще вив'яжеться з того питання. Тому 7. березня 1925 р. д-р М. Заячківський,

голова Т-ва опіки над українськими емігрантами у Львові написав до о. Й. Жана, щоб той погодився виїхати до Канади.

Митрополит Андрій вислав теж від себе листа дня 26. II. 1925 р. до Югославії та просив, щоб о. Жан погодився їхати до Канади, робив у Канаді старання злагіднити іміграційні обмеження для українців та пробувати заснувати в Канаді монастир Студійського Уставу.

3. IV. 1925 р. д-р Володимир Бачинський, представник Т-ва опіки над українськими емігрантами та о. Й. Жан прибули до Канади і почали робити необхідні старання. У травні 1925 р. вони виєднали в федеральнім уряді в Оттаві дозвіл на приїзд 10 тисяч українців із Галичини, Волині та Югославії, що мали прибувати до Канади на основі афідавітів. Тому д-р Бачинський та о. Жан об'їхали всі канадійські провінції, де жили українці, зібрали конечні підписи і при кінці червня того ж року було готових 10 тисяч вимаганих афідавітів. Із них скористали численні українці Галичини, Волині та Югославії, які використовували цю квоту в рр. 1925-1929.

Отець Жан реалізував теж друге велике бажання Митрополита, а саме старався оснувати монастир Студійського Уставу в Канаді. 29. червня 1925 р. уряд провінції Квебек приділив у дистрикті Абітібі около 250 квадратових миль терену, на якому мав постати студійський монастир та мали виключно поселюватися українці з Галичини, Волині та Югославії. Ці терени — це кантони: Кастаніє **(Castagnier)**, Вассаль **(Vassal)** у цілості та частинно кантони: Дюверні **(Duverny)** і Ля Морандієр **(La Morandiere)**. Кожний поселенець діставав гомстед, який мав 100 акрів за ціну $ 10. —

У справі оснування чернечої обителі та приїзду українців із Галичини до Абітібі йшла переписка між о. Жаном і Митрополитом, як теж із о. Климентієм Шептицьким, ігуменом студійського монастиря в Уневі біля Перемишлян. У березні 1926 р. приїхали сюди три брати-студити, які разом із о. Жаном стали до праці. На початку 1928 р. почали приїздити перші поселенці з Галичини. Поселилось їх було коло монастиря яких 15 родин.

Пізніші трудноші збоку польського уряду, який перешкоджував суцільному поселюванню українців у дистрикті Абітібі, обмеження при вивозі гроша та депресія, яка навістила була Канаду — це все було причиною, що спроба з Абітібі не дала таких наслідків, на які числили Митрополит і передові українці.

О. Й. Жан вибрав був дуже гарне місце на монастирську

обитель над озером Кастаніє. Це місце і пізнішу пошту названо в честь Митрополита Андрія іменем Шептицький. Довкола монастирських забудовань орали свої гомстеди українські іміґранти, які почали управляти землю.

Преосв. Н. Будка своїм письмом із 15. липня 1925 р., ч. 30-25, запросив був ченців Студитів із Босні й Галичини поселитися в околиці Абітібі. Також місцевий єпископ із єпархії Гелейбері, Преосв. Людвик Реом **(L. Rheaume, OMI)**, дуже прихильно поставився до того і своїм письмом із 15. вересня 1925 р. погодився на приїзд ченців Студійського Уставу.

За старанням о. Й. Жана постав одноповерховий монастир біля озера, а опісля півтора милі на південь від монастиря збудовано на нарізній площі школу для української дітвори.

Одначе, як сказано вище, старання Митрополита допомогти безземельним українцям найти працю і можність прожитку та перевести плянове переселення більшої кількости людей в одну околицю не дали бажаних вислідів. Спроба поселення українців у дистрикті Абітібі в Канаді дуже цікава і вона ще чекає окремої студії та висвітлення деяких невідомих, а таких цікавих фактів.

ПАСТИРСЬКІ ЛИСТИ ТА ІНШІ ПИСЬМА МИТРОПОЛИТА ДО КАНАДІЙСЬКИХ УКРАЇНЦІВ

Окреме місце в стараннях Митрополита Андрія для українців у Канаді займають його пастирські листи та приватна коресподенція. Коли він самий не міг прибути до Канади, чи відписувати на кожного листа, тоді говорив до своїх земляків пастирськими листами. У них Митрополит навчав, давав ради і вказівки, проповідав Слово Боже. Словом, старався гоїти наболілі рани й душу українського іміґранта.

Не маючи змоги, в 1900 р. відвідати свою паству у Канаді, ВПреосв. Митрополит видав 1901 р. свій перший пастирський лист до канадійських українців, який затитулував "Русинам, осілим у Канаді". Цей лист видрукуваний у 100 примірниках як рукопис із правами власности, видано було в друкарні оо. Василіян у Жовкві. Його написав Кир Андрій у Львові в день св. Апостолів Вартоломея і Тита 25. VIII. (7. IX.) 1901 р.

Можна було сподіватися, що цей лист тяжко буде найти між нашими піонерами в Канаді. На щастя дбайливий п. Йо-

сиф Когут зі Стюартбири у Манітобі зберіг його, щоб недавно передати це перше послання Митрополита до архіву оо. Василіян у Мондері.. Послання має 5 сторінок друку in фоліо.

Зі вступу довідуємося про велику журбу Преосв. Владики над канадійськими українцями. В ньому він згадує, що наші поселенці вже від двох років зверталися до нього з проханням вислати їм українських священиків. Одначе нелегко було те зробити і тяжко було все потрібне їм приготовити. Митрополит пише навіть, що "як би мене не стримувала праця дома й обов'язки, я був би вже давно до Вас поїхав, щоб Вам принести потіху і по можности поміч". Тут виразно робить натяк на старання відвідати своїх братів у Канаді. Хоч він не міг покинути Львова, то всетаки найшов о. Василя Жолдака, "котрий ревно буде для Вас працювати". Він мав відвідати українські кольонії і принести слова потіхи та розради для наших людей. Та відразу він не зможе всюди заглянути. Тому Митрополит пише це послання, в якому хоче "хоч коротко сказати, як і що маєте робити, коли ще священиків не маєте" та ядерно викладає ціле богословіє в приступній формі. В цьому листі говорить він про те, щоб поселенці трималися своєї католицької віри, заховували Божий закон і вистерігалися гріха. Щоб зберегти віру, треба, каже Митрополит, читати добрі книжки і вважати, чи священики, які приходять до наших людей, визнають Римського Папу за голову Христової Церкви чи ні. Українські поселенці мусять вистерігатися гріхів, бо за гріхи чекає суд і тяжка Божа кара. Люди мусять бути побожні, почитати і любити Христа та Марію, своє життя провадити чесно, бо тоді Господь матиме їх у своїй опіці.

Кожний із нас з великою насолодою читатиме й сьогодні це перше послання Великого Митрополита до канадійських українців. У ньому він викладає приступно та ясно правди Божого життя. З такою легкістю і всебічністю міг схоплювати справи віри тільки всебічний ум, яким Всевишній наділив Князя Української Церкви.

Черговим пастирським листом Митрополита Андрія до канадійських українців були "Правди віри, письмо Митрополита Андрія Шептицького до русинів, осілих у Канаді", який він видав у 1902 р. Саме тоді повернувся з Канади до Львова о. В. Жолдак, щоб здати українському Ієрархові свій звіт про побут серед української спільноти в Канаді. Він мав теж за ціль просити в Митрополита більше священиків для обслуги духовних потреб канадійських українців. До виїзду на

канадійську місію зголосилися були три оо. Василіяни і один домашній брат. Із ними мали також їхати чотири СС. Служебниці. Висилаючи цих місіонарів до Канади написав Митрополит це своє послання. Його він написав в Уневі 16. (29) VIII. 1902 р. Воно мало стр. 117, формат 8-ки. Було два наклади: перший розійшовся у Канаді, другий затонув частинно в морі.[21])

У цьому листі-посланні Митрополит щераз згадує про те, що в 1901 р. вислав був на прохання вірних у Канаді о. В. Жолдака. Той об'їхав майже всі колонії і повернувся до Львова, здати звіт Митрополитові. Тепер Львівський Владика може вислати оо. Василіян і СС. Служебниці. З ними разом їде о. Жолдак. Згадується теж прізвище о. Яр. Марчака, але він до Канади не приїхав. Більше покищо Митрополит не міг зробити, бо "така місійна виправа коштує багато і заходів і гроша". Одначе Митрополит свідомий, що така кількість місіонарів для Канади за мала, бо не зможуть вони відвідати всіх колоній, тому "пишу цей лист до Вас усіх, щоб Вам хоч тим письмом проповідувати Боже слово".

Від цього вступу, що має чотири сторінки друку, Митрополит переходить до популярного викладу всіх правд католицької віри; викладає про Особу і науку Ісуса Христа, про Христову Церкву, про св. Письмо та вчительський уряд Церкви, про св. Тайни, про Божу ласку й чесноти, про чистилище, про християнське життя та побожність. Своє послання закінчує заохотою до витривалости у вірі й Божій любові та передає своє благословення.

1910 року відвідав Митрополит території Північної Америки, був у ЗДА, переїхав теж Канаду від океану до океану. Тут у Канаді міг наочно переконатися і побачити всі проблеми, які стали йому перед очима в цілій своїй повноті. Відвідуючи кольонії українських поселенців Митрополит обіцяв їм, пізнавши їх релігійне положення й потреби, прислати священиків і написати таку книжку, яка містила б усі правди католицької віри та всі ті науки й поради, які він усно подавав у час своїх відвідин у Канаді. Зараз по повороті до Львова Митрополит узявся писати обіцяну книжку, яку затитулував: "Канадійським Русинам". Закінчив її в лютні 1911 р. в монастирі у Лаврові. Книжка ця має стр. 96 формату 8-ки, видрукувана в накладі 10.000 примірників. Ціле це писання зладжене в формі листа, який можна поділити на дві части-

21) Порівняй: Єп. Йосиф Боцян: "Пастирські листи Митрополита Андрія", Богословія, кн. I-4, Львів 1926 р., стр. 114.

ни. У першій частині (4-67) подає Митрополит огляд релігійного, культурного і морального стану канадійських українців. У дальших сторінках (68-93) подає короткий виклад найголовніших правд віри, св. Тайн, заохочує мати довір'я для священиків, святкувати свята і заховувати пости. Цей лист-книжка був улюбленою лектурою поселенців. Ще й тепер не тяжко найти його у наших фармерів-піонерів, які з пієтизмом заховали примірник цього листа в себе. Тільки зуб часу і часте користування ним залишили на листі своє п'ятно.

Митрополит не хотів тільки самий говорити до своїх братів у Канаді. Він хотів іще принести духовну поміч — молитви за українських поселенців, що за них молилися в Старому Краю. До таких молитов завізвав він усіх вірних своїм посланням про молитву, яке написав у Лаврові 12. лютня 1911 р. Це послання має 12 сторінок друку, формату 8-ки, наклад 3.000.

Щоб дати деякі поради і вказівки українським сезоновим робітникам Митрополит написав чергове своє послання, яке затитулував: "Памятка для руських робітників у Німеччині, Франції, Зєдинених Державах Америки, Канаді, Бразилії та Арґентині". Це послання написав Митрополит у Дев'ятниках у листопаді 1911 р. і в Лаврові в березні 1912 р. Воно має 97 сторінок, формату 8-ки, у накладі 6.000 примірників. Митрополит написав це послання дуже популярно і воно скоро розійшлося між нашими людьми, які працювали в різних країнах, так що треба було думати про нове видання.

Щоб наново дати моральний провідник українським заробітчанам появився у Львові накладом Т-ва св. Рафаїла в 1914 р. другий випуск "Памятки для руських робітників в Англії, Арґентині, Бразилії, Данії, Канаді, Німеччині, Зєдинених Державах Америки, Франції, Швайцарії і Швеції", пера Митрополита Андрія, стр. 71, 8-ка, накладом 3.000 примірників.

Це видання має такий самий порядок, що і перше видання послання. Тільки тут і там є поправки, яких вимагала потреба хвилини. При кінці додано молитви по црк-слов'янськи і по українськи. Тільки вибух першої світової війни припинив розсилку цього послання між наших людей, які перебували у різних країнах.

Коли подивимося на цілість послань Митрополита, які він писав спеціяльно до канадійських українців, то їх було три. Перше в 1901 р., друге в 1902 р. і третє в 1911 р. В них він заторкнув найважливіші справи віри та виложив головні

катехизмові засади. Вступні пояснення у посланнях кажуть нам багато цікавого і є наче причинок до вивчення історії поселення українців у Канаді та старань про наладнання духовної опіки для українських еміґрантів. Два інші письма-листи є принагідні і звернені до робітництва, зокрема сезонового, яке виїздило з Галичини на працю до різних країн.

Ще треба згадти про безпосереднє листування Митрополита Андрія з канадійськими українцями. Воно в першій мірі відноситься до його переписки з бл. п. о. Навкратієм Крижановським ЧСВВ та іншими отцями-ченцями. Деякі з цих листів заховалися в архіві оо. Василіян у Мондері, має декілька цінних листів о. Й. Жан ЧСВВ, зокрема тих, які відносяться до перещіплення ченців Студійського Уставу до Канади та поселення українців у дистрикті Абітібі. Заховалися теж листи Митрополита в архівах оо. Облятів в Едмонтоні та в архіві латинського Архієпископства Едмонтону, які він писав до достойників латинської Ієрархії у Ст. Алберт, декілька листів є в архівах українських оо. Редемптористів у Йорктоні, в Архіві Архієпископства у Ст. Боніфас та в архіві ВПреосв. Архієпископа Кир Василія у Вінніпеґу.

Можливо, що таке листування мав наш Митрополит і з іншими визначними духовними та світськими людьми, українцями і чужинцями в Канаді, одначе я не мав змоги його ще відшукати. Нові знахідки можуть кинути ще більше світла на справді батьківське піклування Митрополита канадійськими українцями та його бажання й старання допомогти нашій спільноті в її релігійному й національному розвою.

МЕМОРІЯЛ МИТРОПОЛИТА З 18. БЕРЕЗНЯ 1911 РОКУ

Одним із найважливіших документів, які залишив Великий Митрополит своїм братам, канадійським українцям, був його історичної ваги і багатий у наслідки "Меморіял про українську справу в Канаді, пересланий ВПреосвященним Архієпископам і Єпископам Канади", написаний у Львові 18. березня 1911 р.

Цей меморіял був написаний по англійськи і по французьки, як два окремі документи з тим самим змістом. Напевно Митрополит висилав англійський текст тим Архієпископам і Єпископам, які говорили тільки по англійськи, французький же текст Владикам канадійських французів.

Англійський текст має титул: **"Adress on the Ruthenian Question to their Lordships the Archbishops and Bishops of Canada".** Він має 25 сторінок друку ін фоліо. Титул фран-

цузького тексту такий: **"Memoire sur la question ruthene presente aux Illustrissimes Archeveques et eveques du Canada".** Він має 26 сторінок друку ін фоліо. Оба тексти друкувалися в друкарні оо. Василіян у Жовкві.[22]) Нагляд під час друкування французького тексту мав о. Л. Г. Тешер, місіонар-редемпторист, бельгієць (флямандець по національності), який перебував тоді в Галичині, де в монастирі оо. Василіян вивчав українську мову та обряд.[23]) Він теж переводив коректу.

Меморіял Галицького Митрополита постав як вислід його поїздки до Канади в 1910 р. Повернувшись домів Митрополит мав багато матеріялу зі собою, який використав у своєму меморіялі. Будучи в Лаврові, в монастирі оо. Василіян, написав Митрополит 8. II. 1911 р.[24]) листа до Монс. Лянжевена, в якому вибачається за свою мовчанку по повороті до Галичини. Її виправдує тим, що повернувшись домів мусів полагодити багато пильних справ і не міг взятися за порядкування зібраних матеріялів, щоб могти зробити зіставлення. Але "найшовши кілька вільних днів", пише він, "для тяглої праці" починає писати меморіял, в якому подасть "вислід своїх дослідів у Канаді".[25])

Написавши і видрукувавши цей меморіял Митрополит вислав його до канадійських Владик і до Риму на руки Ем. Кардинала Ґотті, префекта Конґреґації Поширення Віри.

Чому ж вислав Митрополит свій меморіял усім Єпископам Канади? На це він самий дає відповідь у листі з 9. XII. 1911. р. до Монс. Лянжевена. Там він пише між іншим, що склонило його до висилки те, що ввесь Єпископат Канади допомагав українській справі збірками у своїх Єпархіях і тому "я вважав, пише Митрополит, за обов'язок подякувати всім Архієпископам та Єпископам за цю жертву. Дальше я знав, що українські робітники розкинені по всіх містах Канади від Галіфаксу до Ванкуверу, я думав, що всі Владики можуть бути зацікавлені в українській справі і тому я їм переслав мій меморіял".[26])

---

22) Про це говорить Митрополит у своєму листі до Монс. Лянжевена з 9. XII. 1911 р. Зберігається в архіві у Ст. Боніфас

23) Про це оповідав мені о. Й. Жан, ЧСВВ.

24) Лист зберігається в архіві у Ст. Боніфас

25) Там же

26) Зберігається в архіві у Ст. Боніфас

Меморіял робив свою роботу. На це вказує лист Монс. Лянжевена з 30. XII. 1911 р. до нашого Митрополита[27]) Латинський Князь Церкви називає цей меморіял "важним і вимовним" та стверджує, що його вплив на канадійських Єпископів буде позитивний і спричинить те, що "вони допоможуть нам, замість того, щоб їх знеохотити". Теж Архієпископ Лянжевен підкреслює, що будуть користі з того, що Митрополит вислав примірник меморіялу до Кард. Ґотті. Крім цього цей лист приносить українському Митрополитові добру вістку. Монс. Лянжевен його повідомляє, що незабаром перешле йому копію з єпископського засідання, яке відбулося 6. XI. 1911 р. в Квебеку та всі залучники, які відносяться до номінації українського Єпископа для Канади, бо "ми бажаємо та домагаємося скорої розв'язки цього, так важливого, питання".[28])

Про прихильне наставлення і повне зрозуміння вимог меморіялу вказує листування між Митрополитом і латинськими Єпископами Канади, листування між ними, рішення нарад у Квебеку з 6. XI. 1911 р. та листування Монс. Лянжевена з Монс. П. Стані, Апостольським Делеґатом у Канаді.

Пишучи ці рядки маю на думці листа Монс. Лянжевена з 28. VII. 1911 р. до римського прелата в Оттаві.[29]) Майже цілий цей лист, присвячений меморіялові Митрополита. Він відзеркалює ясно наставлення лат. Єпископату до канадійських українців, тому подаю дослівно деякі місця.

Найперше Архієпископ зі Ст. Боніфас каже, що Апостольський Делеґат напевно вже мусить мати у своїх руках "звідомлення відвідин Їх Ексц. Монс. Шептицького, українського Архієпископа зі Львова, про його відвідини українців на Заході і висновки, які він витягає з того, запевнюючи, що номінація українського Єпископа є необхідною, якщо хочемо задержати наших бідних українців у вірі".

Дальше цей Владика стверджує, що він та Єпископи Північного Заходу Канади, тобто Монс. Леґаль із Ст. Алберт (Алберта) і Монс. Паскаль із Принс Алберт (Саскачеван) є прихильні цьому назначенню, бо це "видається єдиним засобом, який унормує справу запису українських церков на церковну владу, коли більшість іще старається оставити церковну власність за комітетом світських". Трохи далі він стверджує, що єдиний український єпископ "зможе лекше

---

27) Там же

28) В листі з 30. XII. 1911 р.

29) Копія листа зберігається в архіві у Ст. Боніфас

дістати національне духовенство". При кінці Монс. Лянжевен каже, що цю номінацію "приймемо з цілковитою підлеглістю до Апостольської Столиці і зробимо все, що є в нашій силі, щоб допомогти новому Єпископові".

Було відкритим питання особи Єпископа-Номіната. Ніхто не знав, на кого впаде тягар нести обов'язки Першого Єпископа Канадійських Українців. Зрозуміло, що латинська ієрархія хотіла бачити особу, яку вже знала і бачила при праці на канадійському терені. Отже можна легко додуматися, що в гру могла входити особа о. Плятоніда Філяса, першого Протоігумена — українця зреформованих оо. Василіян. Тому в уже згадуваному листі до Папського Делеґата в Оттаві з 28. VII. 1911 р. Монс. Лянжевен робить натяки представникові Апостольської Столиці на о. Філяса та його, як він пише, "досконалі прикмети". "Його номінацію, (тобто о. Філяса, Б. К.) пише Монс. Лянжевен, прийняли б з ентузіязмом світське і чернече духовенство українського обряду та сердечно бачили б його у наших Єпархіях".

Одначе скромність о. Пл. Філяса казала йому відмовитись від такої високої гідностти, хоч йому пропонували прийняти єпископський сан і повернутися до канадійської місії уже єпископом. До уваги брали ще й інших кандидатів. Вкінці Апостольський Престіл назначив о. Никиту Будку, префекта Духовної Семінарії у Львові. У п'ятницю 6. грудня 1912 р. Преосв. Кир Никита став на канадійській землі, як перший єпископ українців католиків у Канаді.

Назначення Апостольською Столицею єпископа для канадійських українців було вислідом безнастанних прохань вірних українців у Канаді, ділових представлювань положення у справах віри серед української спільноти в Канаді нашими приятелями, священиками латинського обряду, які перейшли були на український обряд (зокрема о. А. Деляре ЧНІ та о. А. Сабурена), реляцій оо. Василіян (о. Пл. Філяс та меморіял, який передав о. С. Дидик на соборі в Квебеку осінню 1909 р.), добросердечного наставлення і зусиль латинських Владик Північного Заходу Канади. Але одною з безпосередніх причин була поява меморіялу Великого Митрополита Галицької Землі, цього ченця-василіянина, найбільшого сина Галицької Землі в першій половині XX. сторіччя.

Меморіял має 7 розділів, крім цього ще підрозділи. На вступі Митрополит дякує за запрошення відвідати Єпархії Західної Канади та простудіювати українське питання. Опісля затримується на числі українців у Канаді, над майбутнім

канадійських українців, над тим, що зробила латинська ієрархія та духовенство для українців у Канаді, над намаганнями пресвітеріян та їх досягненнями. Дальше ставить Митрополит питання, які наші завдання, вказує на необхідність українського Єпископа в Канаді й відповідає на можливі закиди про те, що непотрібно рідного Єпископа для канадійських українців.

Цілий меморіял пронизаний глибиною думки, питомої всім писанням і виступам Українського Митрополита. Переклад цього меморіялу я робив з французького тексту. Деякі трудніші місця порівнював з англійським текстом. На цьому місці хочу найсердечніше подякувати Впр. о. Йосафатові Жанові ЧСВВ за поміч і поради підчас перекладу.

Того, кого ближче цікавив би англійський чи французький текст, відсилаю до архівів оо. Облятів в Едмонтоні, де знаходиться французький текст під B-II--706, англійський текст у Преосв. Кир Ніля в Едмонтоні, англійський і французький текст в архівах Архієпископства у Ст. Боніфас, англійський текст в архіві ВПреосв. Кир Василія у Вінніпеґу. Можливо, що є він теж і в інших архівах, бо Кир Андрій вислав був його всім Архієпископам і Єпископам Канади.

У перекладі меморіялу і в цитуванні різних листів та документів у цій спробі подати короткий образ ВПреосвященного Митрополита Кир Андрія та його відношення до канадійських українців замінюю вживане тоді "русин" і "руський" на "українець" і "український".

ТЕКСТ МЕМОРІЯЛУ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ:

ВИСОКОПРЕОСВЯЩЕННІ ВЛАДИКИ

Підчас першого Генерального Собору, що відбувся восени 1909 р., канадійський єпископат вирішив приділити кожного року впродовж десяти років частину єпархіяльних збірок на установи українців католиків Західної Канади. Цей великодушний подарунок зроблено з такою простотою і християнською скромністю, що вістка про це дійшла до українських Єпископів в Европі із значним опізненням. Щойно на Євхаристійному Конґресі в Монтреалі я довідався про це рішення.

Дозвольте мені, Високопреосвященні Владики, з цього приводу висловити Вам в імені моїм і моїх товаришів, Єпископів моєї Провінції, найсердечнішу подяку. Бо коли українці в Канаді або, щоб відразу визначити їх обов'язки й патріотичні почування, канадійські українці, є Вашими вір-

ними, то раніше вони були нашими, а до того вони є нашими земляками. Тому ми думаємо, що маємо право і майже обов'язок говорити в їх імені, щоб виявити Вам їх вдячність.

Коли ж іде про мене самого, то я ще мушу особисто подякувати всім Високопреосвященним Владикам, яких гостем я мав честь бути підчас моєї подорожі по Канаді.

Запрошений Преосвященними Єпископами Заходу, відвідати їх єпархії, проповідувати українцям слово євангелія та простудіювати їх положення, я відбув подорож, що тривала довше двох місяців. Одержавши від них відпоручення проповідувати, і юрисдикцію сповідати, я старався вволити їх бажання і пробити за моїми силами якнайкраще роботу між українським населенням. По братньому мене прийняли мої ВПреосвященні Брати Єпископи, а гарні приклади правдивого апостольського духа, що вони мені його виявили, накладають на мене обов'язок зберегти в серці для них, для їх духовенства та єпархій завжди живу вдячність і глибоке прив'язання.

Згідно з їх бажанням, я старався простудіювати українське питання в Канаді в усіх його аспектах. Щоб якнайсовісніше виконати це завдання, я старався йти слідами місіонарів, а це тому, щоб краще відчути всі труднощі, з якими може зустрічатися кожний місіонар між українцями. З цієї причини я йшов всюди, куди йдуть місіонарі. Я спостерігав і записував найменші подробиці, брав до уваги всі можливості й труднощі, старався зібрати найдокладніші дані про наставлення, погляди й думку католиків, а теж противників, щоб із повним знанням справи остаточно обчислити майбутні успіхи й невдачі, що можуть нас чекати.

Багато ВПреосвященних Владик просили мене висловити погляд про цю справу. Думаю, що моїм обов'язком подати висновки з моїх студій Преосвященним Єпископам, бо вони, маючи в своїх єпархіях українців, можуть із зацікавленням прочитати мій меморіял. Ось чому дозволяю собі післати його Вашому Преосвященству і просити присвятити мені одну годину уваги.

Всі мої думки й погляди висловлюю щиро й повністю. Заявляю перед Богом, який судитиме нас, що я старався з найбільшою увагою не допустити ніякого пересуду при оцінці фактів, ані щодо нації, ані щодо обряду. Оцінюючи вартість усіх даних із кожного боку, я дивився передусім на добро душ і велику католицьку справу, що є спільною для нас усіх. Нехай Господь буде мені свідком у тому!

I.

ЧИСЛО УКРАЇНЦІВ У КАНАДІ

Тяжко його докладно подати. Офіціяльні статистичні дані з-перед 10 років нічого нам не кажуть. Дані Іміграційного Бюра говорять дуже мало. Це може доказати одна з них. Від 1901 р. аж до липня 1910 р. на границі Канади задеклярувалися українцями тільки 3.107 іміґрантів, а частина українців заховалася під назвами, що окреслюють країну походження, а не національність.

67.926 подали себе галичанами, 18.694 австрійцями, 11.694 буковинцями, 9.848 мадярами. Коли іміґранти звичайно означують свою національність дійсним іменем, то українці закривають свою національність, думаючи, що через те зможуть дістати кращі заробітки або одержать наділи кращих земель. Я бачив родичів, що при записі дітей до школи перекладали їх українські прізвища на англійські. Вони надіялися, що в той спосіб зможуть запевнити своїм дітям краще трактування. Під усіми тими назвами: галичан, австрійців і т. д., можна найти українців, одначе виринає питання, скільки направду їх є.

Разом із 18.178 австрійськими підданими, що приїхали сюди до 1901 р., загальне число австрійців, що приїхали в Канаду до липня 1910 р. сягає числа 133.178 осіб.

Відчислюючи від тої суми чехів, хорватів, дальматійців, словаків і стирійців, що становлять дуже мале число, (2.613 осіб упродовж 10 років), залишиться приблизно 130.565 іміґрантів. Від того числа треба ще відтягнути поляків, які заявили себе на канадійській границі галичанами, і додати до того природній приріст населення.

Коли протестантська преса обчислює українців на 120 до 150 тисяч (Free Press із 5. червня 1908 р.) і коли церковні статистики трьох великих єпархій Північного Заходу подають приблизне число українців, що замешкують ці провінції, на 75 тисяч душ, то, дочислюючи до цього робітників у різних копальняних місцевостях Бритійської Колюмбії й Онтаріо, думаю, що протестанти з Фрі Прес не дуже то перебільшили кількість українців. Я зробив ще таке обчислення: Великий атлас Канади, виданий 1906 р. департаментом Внутрішніх Справ, подає, що до 1901 р. між галичан розподілено 18.432 фарми. Припускаючи неточність рахунку в користь українців і приймаючи відношення українців до галицьких поляків як 8 до 10, ми будемо мати в 1901 р. вже 10.000

фармів, що належали до українців. (Але відношення 10 до 8 багатьом місіонарям зі Саскачевану видається надто неприхильним для українців). Щоб найти приріст населення, я простудіював метрики померлих і народжених, на жаль, одної тільки місцевости, а саме парохії Альвени (Alvena) коло Ростерн (Rosthern). За вийнятком кількох помилок, я там ствердив у 3-ох роках 56 смертних випадків на 307 хрещень.

Якщо йде про помічення обсерватора, то мене найбільше вразили: велике число дітей серед українських родин, більше, як у їх давній батьківщині, і стан здоров'я, який серед населення дуже задовільний.

Позволю собі вияснити вищеподані дані, подаючи ще один факт, який теж спостерегли отці парохи, а саме цілковиту неспроможність списати родини українців, щоб мати найдокладніші статистичні дані. Бо українець звик, що його списували завжди тоді, коли на нього накладали нові тягарі. Він лякається, коли побачить когось із папером й олівцем у руці. Навіть коли йде про хрещення його дитини, він старатиметься не сказати священикові свого прізвища і так не бути зареєстрованим. За вийнятком хрестин він не прийде легко до пароха, навіть тоді, коли той парох такий самий українець, як і він. Він боїться платити такси, боїться обов'язку вдержувати священика, бо це речі, до яких він у Старому Краю не звик. Українські іміґранти всюди до себе подібні. Я зробив сумні помічення щодо цього, напр., у Злучених Державах Америки. В одному місті, де вже від років існує українська церква, зустрів я фабричних робітників, які довший час замешкували ту околицю, а проте ніколи не були в церкві. Це діялося не з браку віри, а тільки тому, що вони далеко мешкають, працюють багато, мало заробляють, тощо. Ці люди оповідали мені, що в фабриці, де вони працювали було ще багато українців, про яких парох нічого не знав. Крім цього в тій околиці була тільки одна католицька церква латинського обряду. Латинський парох міг зустріти українських вірних тільки в рідкісних випадках: правдивої побожности, у випадках смерти чи хрещення. Може і таке трапитись, що найбільш запопадливий парох довгі роки навіть не подумає, що багато українських вірних його парохії відвідує схизматицьку церкву. Вони роблять це в добрій вірі, бо думають, що ходять до католицької Церкви. Це може статися тим легше, що багато нез'єдинених священиків голять бороди, подають себе за греко-католиків і навіть моляться за Папу, щоби притягнути до себе українців-католиків.

Мені здається, що в парохіяльних статистиках бракує майже половини українців.

II.
ВАЖЛИВІСТЬ ПРОБЛЕМИ

Її можна пояснити таким питанням: Чи майбутнє покоління українців останеться католицьким, чи перейде на протестантизм або схизму? Всі спостерігають, що українці є ще дещо інертною масою, яка ще не вирішила повністю цього питання. Воно можливе, що всі українці, які тепер перейшли на протестантизм чи схизму, повернуться до католицтва. Одначе, на жаль, воно цілком не є неможливим, що можуть заіснувати випадки, які штовхнуть майже всіх українців католиків перейти на схизму чи протестантизм. Говорім докладніше. **Майбутнє українців належатиме тому, хто зуміє збудити і водночас керувати великим соціяльним, національним і релігійним рухом, що поведе всіх українців цього покоління або найближчого сюди або туди.** (Підкреслення наше — перекладач). Переможеним останутся тільки самі залишки. Бо йти за сучасними напрямними, хоч як тяжко в це повірити, це ментальність усіх східніх народів, зокрема українців.

Може одна з прикмет чи недостач народів, що мало розвинені і все ще первобутні, що вони мають расове розуміння, майже вроджені питоменності або розумові здібності наскрізь відмінні в своїй формі, типу зовсім окремого від усіх інших і так у цілому народі дуже поширеного, що між тисячами не найдуться одиниці, які могли би піднятися понад ці питоменності. Одначе це, я думаю, є одною з головних прикмет націй сформованих і вихованих на цивілізаціях Сходу. В усіх формах тих цивілізацій є щось пасивного. Навіть у своєму діянні народи Сходу йдуть масою, й одиниці майже ніколи не спроможні мати власну думку й діяння, відмінні від думки й діяння маси.

Літургія, яка впродовж сторіч була основним елементом формування цих народів, вимагає від народу хвалити Бога одною душею, одним серцем й одними устами. Вона якраз є зразком злуки вірних із священиком у молитві. Але нарід постійно діє як маса, що має тільки один голос. Східні народи заховують цю саму прикмету й поза церквою. Я не знаю, чи на Заході було б можливим, щоб, напр., місіонар-проповідник міг вести зі своїми слухачами розмову так, як це роблять деколи наші місіонарі. Вони ставлять питання з певністю, що завжди одержать усну і таку саму відповідь від сотень приявних.

Як проповідник-місіонар, так і душпастир зможе досягти всього, якщо він зуміє схопити ментальність народу, щоб створити опінію. Тоді він стає всемогутнім. Тоді ніхто не посміє йому протиставитись. Навпаки, якщо загальна думка обернеться проти нього і він не зможе її опанувати, тоді його вплив, сягаючи тільки на одиниці, є ніякий на цілість або на "громаду". "Громада" згідно з думанням нашого народу означає населення одного села, тобто частину парохії так з'єдинену в усьому, що цю соціяльну й моральну єдність можна б порівняти з дисципліною військового відділу. Улюбленою приповідкою українців є: "Громада — великий чоловік".

Навіть в історії канадійських українців можна віднайти цю характеристичну риску. Якраз тим можна пояснити перехід деяких колоній на іншу віру. Роки праці й певність про позитивне наставлення більшости одного гарного дня завалилися, і ціла колонія перейшла на схизму. Перемогла одна думка.

Тому не треба доказувати, що українське питання для католицької Церкви в Канаді є одно з найважливіших проблем. Ці проблеми не менше є важливі для нас у Галичині, бо канадійські події матимуть свій вплив і в нас.

Якщо моя вищеподана характеристика думання українців, хоч основана на докладній обсервації принаймні двадцяти років, була б неправдива, і сама перемога була б поділена, замість того, щоб або все здобути або все втратити, то навіть здобуття або втрата частини, себто збереження принаймні половини при католицькій вірі було б іще одним із найважливіших завдань.

III.

ЩО ЗРОБЛЕНО ДЛЯ УКРАЇНЦІВ У КАНАДІ?

З найбільшим признанням мушу згадати на цьому місці шляхотні апостольські старання єпископату Північного Заходу Канади прийти з допомогою українцям; не менш треба згадати і про ті великі жертви, що їх наклали на себе ці ВПреосвященні Владики. Вже в 1898 р. Монс. Паскаль (**Pascal**), єпископ із Принс Алберт, у товаристві о. Делюша (**Delouche**), провінціял оо. Облятів у Бельгії, відбув подорож до Европи і спеціяльно приїхав до Галичини, щоб одержати священиків. Пізніше приїхав до Европи теж о. Лякомб (**Lacombe OMI**). У висліді цих подорожей прибув до Канади о. Жолдак, щоб там працювати впродовж двох років. У 1902 р. о. Жан (**Jan OMI**), висланий Монс. Леґалем (**Legal**) приїхав теж до Галичини і привіз зі собою до Канади трьох

перших оо. Василіян і Сестри Служебниці Непорочного Зачаття Пр. Д. М.

В 1904 р. Монс. Лянжевен (**Langevin**) прибув до Відня в товаристві о. Лякомба, щоб одержати від цісаря Франца Йосифа грошеву допомогу, і трохи пізніше нова група оо. Василіян покинула Галичину і приїхала до Канади.

Крім заходів, щоб одержати українських священиків, я мушу ще згадати церкву оо. Василіян у Вінніпеґу, побудовану коштом Монс. Лянжевена і школу СС. Служебниць в Едмонтоні, що завдячує своє існування допомозі канадійського єпископату і Т-ва Поширення Віри (**Church Extension**) із Торонта. Цю допомогу виєднав для них Преосв. Монс. Леґаль. Мушу теж згадати фінансові допомоги, признані Владиками Паскалем і Леґалем на будову церков оо. Василіян, врешті прийняття до Малої Семінарії в Ст. Боніфас п'ятнадцяти українських дітей і ще трьох, яких прийнято до Малої Семінарії в Ст. Алберт. Вкінці, не сповнив би я свого обов'язку, якщо б не згадав батьківського й апостольського серця, яке завжди виявляли оо. Василіянам і українським Сестрам вище згадані ВПреосвященні Владики, та вкінці їх апостольського піклування, щоб допомогти українцям перед небезпекою втрати віри.

Преосв. Монс. МкІвей (**Mclvay**), архієпископ Торонта, зробив усе можливе, щоб заспокоїти потреби українців його єпархії. Він, як президент Чирч Екстеншен, багато причинився для розвитку установ, призначених на поміч для українців.

Ми теж обов'язані щиросердечно подякувати Чирч Екстеншен, цій гарній апостольській установі, та її органові "Кетолик Реджістер" (**Catholic Register**), що завжди сповняв обов'язки католицької преси щодо українського питання і слушне вважає те писання за одне з найважливіших питань католицької Церкви в Канаді.

Преосв. Монс. МкНіл (**McNeil**), архієпископ Ванкуверу, зробив усе можливе для українців, що є в його єпархії. Він зробив більше, ніж йому дозволяв короткий час, у якому він адмініструє своєю новою єпархією з направду апостольською відданістю.

Преосв. Монс. Сколлярд (**Scollard**), єпископ Соу Ст. Марі (**Sault S-te Marie**) вже від років зрозумів небезпеку, в якій найшлися українські робітники його єпархії. Він постійно забезпечував їх священиками їх обряду.

Світське духовенство, оо. Обляти та оо. Редемптористи Північного Заходу, завжди йшли з поміччю українцям там, де ті не мали чи своєї церкви, чи своїх священиків.

Шляхотна посвята латинських священиків, що перейшли

га український обряд, та їх апостольська праця теж гідні похвалу.

IV

ПРОГРАМА ПРОТЕСТАНТІВ

А тепер розкриємо плян акції, яку ведуть пресвітеряни, і все те, що вони дотепер осягнули.

З хвилиною, коли протестанти зрозуміли, що українці є католиками і що вони могли б використати різницю обрядів, виглядає, що вони сформували собі плян діяння, який виконують із певною послідовністю. По-перше, йшло їм про зорганізування спільноти українських протестантів із церквами, духовенством і вірними. Це їм тільки частинно вдалося. По-друге, їм ішло про постачання українських шкіл учителями, що мали б протестантського духа. По-третє, вони хотіли схопити й керувати публичною думкою серед українців. У цих останніх двох справах вони добилися повного успіху.

А.

УКРАЇНСЬКА ПРОТЕСТАНТСЬКА СПІЛЬНОТА

Схизма Серафима, перша спроба протестантів, цілковито не пропала, бо наслідники його ідеї, чи радше його заступники на службі протестантизму продовжували її, не зважаючи на провал організувати спільноту незалежних. На основі висловів секретаря товариства протестантських місій ця спільнота незалежних має під теперішню пору 73 громади, що належать до незалежної церкви, 40 церков і коло 19 пасторів, або аґентів. У двадцяти колоніях нарід домагається пасторів. Вони цілком прийняли український обряд, навіть із формами найбільш відразливими для протестантів: кадильниці, свячену воду, тощо. Мимо великих утрат заховали деяке число прихильників. Їх число тяжко подати. Видається, що воно маліє, і я думаю, що з постійною душпастирською працею дуже велика частина незалежних повернеться до католицької віри. Звичайно, протестантів держаться злі одиниці, що називають себе незалежними тому, що пастори потуряють злу і головно тому, що їм вибудовано церкви і нарід не хоче їх утратити.

Проте буде майже неможливо осягнути такий стан, щоб ця спільнота зникла. Треба сказати, що факт існування цієї групи вказує на тріюмф протентантизму, тріюмф, який сам у собі був би тільки дуже малим, якщо б не було інших, дуже важливих факторів.

Б.

ПРЕСА

Коли з нашого боку українці в Канаді не мають ще навіть одного періодика, протестанти вже мають принаймні чотири, або краще сказати, мають чотири періодики, що підтримують і фаворитують протестантський рух. "Канадійський Фармер", орган субвенціонований федеральним урядом, майже завжди редагований протестантами або людьми, що їм сприяють. "Український Голос", радикальний атеїстичний орган, фаворитує протестантський рух, зокрема з національної точки погляду. Далі "Союз" і "Ранок", соціялістичні органи, є союзниками протестантської справи. Українська частина вінніпезького "Телеграфу" **(Telegraph)** є теж редагована протестантом, вихованцем манітобського каледжу.

П'ятий український орган, який читають фармері, "Новий Край", появляється кожного тижня в Ростерн **(Rosthern).** Він індиферентний і так, як виглядає дотепер, буде підлягати впливам тих, що йому дадуть субвенцію, якої він дуже потребує. Дуже правдоподібно, що йому в цьому не відмовлять пресвітеріяни. Ось так чотири, або й пять органів служать пресвітеріянській справі. Крім цього появляються брошури, видавані в Вінніпеґу незалежними. Їх друкує **The Canada North We. Publishing Co.** Між іншим, вони видали 1904 р. протестантський катехизм, який вміщає багато облуди. Напр., вони приймають у ньому 7 св. Тайн, навчання про Пресв. Тройцю, назву Католицької Церкви та маскують усі єресі, вживаючи до того майже незрозумілих фраз.

Крім цього є ще ціла серія протестантських публікацій, перекладів, які появилися в Торонті, видані редакцією "Свідок Правди" **241 Simko St**. (Тринадцять українських книжок продавано за одного доляра). Українська книгарня у Вінніпеґу має ще цілу серію шкідливих публікацій, які я не міг купити навіть при помочі посередника, бо продавець підозрівав, що їх купується для мене.

Ось з одного боку майже ціла література, а з другого нема навіть брошури, бо книжки, видавані в Галичині чи навіть ЗДА, не мають тої самої актуальности для Канади, що їх мають канадійські брошури.

В.

ПУБЛИЧНА ОПІНІЯ

Можливо, що при допомозі преси або галицької радикальної партії протестантам удалося здобути публичну й націо-

нальну думку українців у Канаді. Вони надають тон і рішають, що треба вважати за публичне й національне добро. Вони вдають перед владою представників української нації. Ось роками здобута перемога, яка дала багато овочів. Радикальна партія в Галичині, яка поборює духовенство від років, і українська радикальна партія в ЗДА дуже їм допомогли здобути цю позицію. Безбожні радикали, що прибули до Канади з Галичини або ЗДА, стають без великої надуми по боці незалежних і допомагають їм притягати до себе молодь, що є предметом великої їх уваги й найкращої надії. Під цим оглядом, треба признати, протестанти зробили і здобули багато.

Г.

НАРОДНІ ШКОЛИ Й УЧИТЕЛЬСЬКІ СЕМІНАРІЇ

У теперішньому стані канадійських фармерів на Північному Заході, без сумніву, головний вплив на молодь буде мати школа, організація якої є під управою уряду. Якщо б навіть було двісті українських священиків у Канаді, то вони не були б у спромозі навчати катехизму в усіх тих запроєктованих і з великою увагою й енергією зорганізованих школах. Учитель із шкільним дистриктом яких 81 анг. квадратових миль буде мати без сумніву, більший вплив на молодь, бо її число буде всетаки обмежене; а він зустрічатиме її кожного дня. Зате священик матиме в своїм дистрикті принаймні десяток шкіл, а апостольські зайняття не дозволять йому на нормальну катехитичну працю.

Сформувати учителів для народніх шкіл — це якраз шлях, щоб здобути майбутнє. Це з великою послідовністю перевели в життя протестанти. Ось уже майже від десяти років манітобський каледж у Вінніпегу приймає українців, а від кількох років, здається, звертає на них особливу увагу. Цього року студіює там 30 до 40 учнів. Кажуть, що приймають туди кожного хлопця, що зголоситься. Ті, які воліють мешкати в своїх батьків, одержують за те, що ходять до школи, $ 20 місячної допомоги. Говорять, що всі вони мають бути вчителями. З уваги на те, що заплата, яку вчителеві дає український фармер, є майже невистачаючою, мають із них зробити аґентів або пасторів, плачених протестантськими місіями. Маючи запевнений прожиток, пастор напевне прийме умовини корисніші для поселенців, а поселенці в свою чергу будуть старатися його дістати. Крім манітобського каледжу, діяльність якого завзяті "патріоти" звуть добродійством для українців, слід згадати ще про вплив, який протестанти вже здобули або ду-

мають здобути на учительські семінарії в Брендоні (**Brandon**) і Ріджайні (**Regina**). Ці семінарії випускають теж поважне число вчителів. (Підчас проїзду через ці міста я зустрів у двох школах до шістдесят юнаків від 17 до 22 років, більшість яких уже вчила підчас шости літніх місяців). Отже приблизно 100 юнаків призначено на вчителів. Під теперішню пору вони стоять під досить сильним протестантським впливом. Їх завданням є поширювати цей вплив на всю молодь по колоніях.

Вчителі, що під сучасну хвилину працюють в українських школах, перейшли майже всі через ті самі небезпеки й у більшості відповідають бажанням своїх виховників. Тільки кілька з-поміж них є добрими католиками.

V.

ЯКІ Ж НАШІ ЗАВДАННЯ?

Щоб добре підійти до завдань, які розглядаємо, треба розпізнати працю, яку слід робити з дня на день, і працю, яка мала б на цілі розв'язку українського питання. Воно ясно, що треба з дня на день виконувати величезну роботу, якої вимагає спасіння теперішнього покоління. Величезна апостольська праця, що її вимагає душпастирювання, виснажує тепер усі сили місіонарів. Треба чеснот і апостольських почувань великої натуги, щоб відповісти завданням, які стоять перед місіонарями Північного Заходу. Чи ж не треба відвідувати час до часу українські церкви й каплиці, сповідати людей, які самі приходять, і проповідувати, коли тільки трапиться нагода? Чи не треба було б соток українських священиків для 120 до 150 тисяч душ, що розкинені на території Канади? Як же можна дивуватись, що тих дев'ять місіонарів, що є тепер у Канаді, не мають спромоги працювати над розв'язкою всіх цих проблем, що складаються на українське питання?

Підчас побуту в Канаді мене здивувало мале число молоді по колоніях, що приходили до церкви. Українська родина в Канаді є численіша, як у Галичині. Молода людина, непримушена до військової служби, може скоріше одружитися. Клімат Канади і добробут народу, відсутність епідемій, таких частих у Галичині, все це напевно причиняється до того, що тут є значно більше дітей. І що ж! Мимо всього я всюди спостерігав відсутність молоді в церкві, що зрештою легко впадає в очі. Українці в Канаді мають той самий звичай, що в Галичині: молодь у церкві стоїть у першому ряді. Тому священик звик запримічувати певне відношення молоді до старших у церкві.

Кількість тих, що приходять до церкви, мусить бути невелика. Всюди можна зустріти людей, які приходять здалека. Вони їдуть до церкви 15, 20 і 30 миль. Зрозуміло, що їх не може бути багато. Місіонар досить часто мусить їхати 50 до 60 миль, щоби прибути до церкви. Зараз по своєму приїзді він мусить хрестити, деколи тридцятеро дітей, проповідувати, сповідати, благословити декілька подруж і співати Сл. Божу. Чи може він іще катехизувати кілька дітей, що прийшли до церкви? Часто буває, що діти приходять тільки раз на рік до церкви. Деколи стрічав я юнаків від 15 до 18 років, що ще не сповідались, або 18-літніх дівчат, що не мали найменшого поняття про катехизм. Проте, якщо б вони були старалися, напевне були б найшли нагоду висповідатися та обзнайомитися з правдами. Але нещастя в тому, що вони не стараються цього зробити. Ті з-поміж них, що найменше "потребують лікаря", самочинно шукають священика, щоб навчитися.

Батьки, навіть побожні й віруючі, не знають, як навчати своїх дітей і передати їм своє знання. Вони, хоч і мають найкращу волю, є злими вчителями. Матері декілька разів приводили мені своїх синів, великих хлопців, або своїх доньок і запевняли з великою щирістю, що вони зробили все, що було в їх силі, щоб навчити дітей катехизму. Одначе діти нічого не знали.

Галицький радикальний рух, про який я вже говорив, старається спеціяльно спертися на молоді, її опанувати, щоб опісля відвернути її від віри. Без сумніву, незнання катехизму особливо влегшує їх намагання.

Головний наступ протестантів, як вище я вже підкреслив, скерований на молодь. Тут саме наша слаба сторінка, і то під різними оглядами. Вони були розумними обсерваторами, що зробили плян наступу, і тяжко, щоб не добилися успіхів. Якщо до апостольських зусиль місіонарів Канади ми могли б докинути допомогу нових священиків, ми могли б заховати батьків у вірі. Але з трудом урятуємо один або два процент майбутнього покоління, якщо не найдемо успішних засобів, щоб розв'язати шкільну проблему та інші питання, ще трудніші, від яких залежить майбутнє.

Певне, нам треба багато священиків, і я дуже вдячний ВПреосвященним Владикам, що стараються мати більше українських священиків у своїх єпархіях. Цілком поділяю їх думку, що тут не можна приймати жонатого священика і що тільки безженні священики, наповнені апостольським ідеалом, можуть допомогти католицькій справі. Зі свого боку зроблю все, щоб задовольнити їх бажання. Заявляю також, що число добрих священиків, яких у цьому часі може вислати Галичина,

є невистачальне, і тому дуже піддержую ідею переходу на український обряд. Я вважаю це за велике добродійство для українців і вірю, що ця жертва може бути незвичайно корисна для справи, коли будуть заховані умови, про які скажу пізніше.

Дуже жалую, що не міг прибути до Канади десять років тому, коли Преосвященні Єпископи Північного Заходу мене запрошували. Якщо б я був краще зрозумів потреби наших імігрантів і їх важке положення, я міг би був від тоді приготовити більше місіонарів для Канади. Думав, що самі оо. Василіяни вистачать і що навіть краще буде не посилати сюди світських священиків. Потвердження моєї думки находив у тому, так я думав, що Єпископи Північного Заходу постійно домагалися місіонарів оо. Василіян, а ніколи не згадували про світських священиків. Теж Протоігумен оо. Василіян ніколи не говорив мені про потребу світських священиків, ні про те, що оо. Василіянам не можливо задовольнити потреби. Мені дуже прикро, що ця помилка на кільканадцять років припізнила допомогу мужнім місіонарям Західної Канади.

Одначе трудність проблеми лежить, на мою думку, в тому, що її не можна розв'язати звичайним збільшенням числа священиків. Мені видається абсолютно конечним добитися від Апостольського Престолу назначення єпископа греко-католицького обряду й української національности. Він повинен би мати повну юрисдикцію над усіми українцями, або, якщо волите, окрему єпархію з означеною, хоч малою територією та делегацією єпископа околиці в інших єпархіях.

Напевне не тому, що недоцінюю високої інтелектуальної і моральної, як теж апостольської вартости канадійського єпископату, я дійшов до цього переконання. Навпаки. Я дійшов до цього переконання через ширину поглядів і сердець Преосвященних Владик, що складають єпископат Канади, і смію поставити перед ними цю тезу. Але я є такий певний їх апостольського духа, який їм допомагає дбати всюди про спасіння душ. Знаю добре, що вони, як правдиві апостоли, завжди ґотові на жертви. Також добре знаю, що навіть якщо б ішло про зречення їх прав і юрисдикційної влади, то вони це зроблять, коли будуть переконані про потребу або користь цього. Тому смію обороняти перед ними справу, яка, може, привести їх до такої жертви.

VI.

НЕОБХІДНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО ЄПИСКОПА

Постараюся доказати моє твердження необхідністю:

I. Створити католицький авторитет, який дійсно відповідає публичній опінії українців.

2. Створити осередок акції, який може порядкувати й організувати працю місіонарів та її допомогти, додаючи авторитет більше для народу сприємливий.

3. Відповісти бажанням цього народу, який, якщо б був підведений у своїх надіях, міг би дуже захитатися в своїй вірі.

4. Найти легку і конечну розв'язку важливої проблеми запису церков.

I.

НЕОБХІДНІСТЬ КАТОЛИЦЬКОГО АВТОРИТЕТУ СЕРЕД УКРАЇНЦІВ

Одним із тріюмфів протестантів, найбільше сумних для нашої справи, є те, що їм вдалося головним представникам католицизму й католицької єрархії надати вигляд ворогів української нації. Це сумно визнавати, одначе так воно є. Базуючись на вікових упередженнях цих людей проти духовенства й епископату одного обряду, що не був їх, і нації, що їм видавалася ворогом і ним часто була, протестанти добилися того, що з цеї ідеї зробили одну з головних точок публичної думки й патріотизму канадійських українців. Це стало майже ментальністю, а навіть, можна сказати, непорушною правдою.

У дискусії над цими справами суперників ніколи не можна переконати. Завжди вам відповідають: "Говоріть собі, що хочете, я знаю, що говорю" — і ваш співрозмовець зараз думає: вони погодились, це скінчено. Або він вас підозріватиме, що ви запродалися ворогам нації, одержали гроші, тощо. Якщо ви заторкнете це питання публично, тоді ввесь успіх вашої праці пропаде, і ви втратите на майбутнє цілковито довір'я народу.

Звідси воно йде, що в очах українців у Канаді нема католицького авторитету. Патріотичний авторитет, як теж авторитет думки, мають протестанти. Католицькі місіонарі можуть поступати вперед тільки через індивідуальний і особистий вплив; навіть, якщо цей місіонар є українцем, знайомим і приятелем, то завжди мусітиме зводити боротьбу проти цього погляду. Це часто знищить його найкращі успіхи і бодай половину овочів його праці і деколи відверне від нього серця вірних, як ми мали нагоду бачити в багатьох випадках, щойно обговорених. Без сумніву, український епископ мусітиме теж поборювати цю дійсність, але він буде це робити, протиставляючи їй протилежну думку, не так, як це може робити місіонар, що мусить її толерувати і дискутувати.

Вище я показав спосіб думання українців у Канаді. Гра є в завішенні. Маса очікує подій і дефінітивно піде за тими, що будуть здібні її притягнути найуспішніше. Якщо в балянсі публичної опінії не поставимо авторитету, який зможе притягнути й здобути думку для католицизму, тоді рискуємо втратити битву. Доказом цього служить ціла історія Сходу.

Якщо серед них є чинники, які фаворитують католицьку дію, це якраз вказує на прив'язання цього народу до свого єпископа і своїх священиків. Це прив'язання — це його католицизм, це зв'язки, що його лучать з Римом. Відмовити їм священика та єпископа з їх краю — означало б нищити ці освячені й традиційні зв'язки.

Християнин Заходу вже з природи і традиції має нахил до індивідуалізму й особисто прив'язаний до Апостольського Престолу. Прив'язання до свого єпископа належить до його римської віри. Східній, хоч не менше прив'язаний до Церкви, має пов'язані ці речі дещо інакше. Він у першу чергу визнає свого священика і свого єпископа. Тому, що цей єпископ і цей священик прив'язані до Апостольської Столиці, то і він такий самий.

Таким був католицизм християн IX сторіччя. Вони були прив'язані до Церкви через свого єпископа, а не через особу Папи.

На Заході ці ідеї були змінені віками і напрямною західної цивілізації. На Сході ментальність осталася такою, якою вона була від віків. Вона скоріше відповідає нескладності й наївности первобутнього народу. Те, що він бачить, чує, те, що конкретне завжди, є чимсь головним для нього. Теорія догми, ідея католицизму та універсальности Церкви є для нього завжди чимсь абстрактним. І Папа, якого він ніколи не бачив і не чув, теж подекуди надає характеру абстракції.

Ми є в обличчі жахливої конечности відмовити цьому народові священика, до якого він звик. Цілком певно ми не можемо подати народові тієї рації, бо вона впала б небезпечною плямою на Апостольський Престіл. Це краще, що візьмемо самі на себе цю небезпеку і закид. (Мені його роблено доволі часто і роблять ще й тепер листовно, прирівнюючи мене до схизматицького єпископа Платона, який підчас кожної подорожі висвячує священиків і їх посилає). Цей закид є одним із головних аргументів протестантів. Саме вони піднесли справу жонатих священиків. Вони вміють цим послуговуватись, щоб собі здобути довір'я, а підкопувати його в католицьких єпископів Канади і Галичини. Я одержував листи й делеґації людей, про яких певно знаю, що вони ніколи не ходили до церкви і були безвірками. Вони домагалися в мене жона-

тих священиків в імені народу, цю справу представляли як першорядне патріотичне питання і цим маневром при допомозі одного каменя завдавали два удари: вдавали, що вони побожні й віддані, жалували, що бажання добрих католиків не здійснилися, але цим помалу відвертали довір'я людей до католицької Церкви.

Якщо ми змушені на цьому місці атакувати прив'язання цього народу до свого священика, принаймні оцінім справедливо прив'язання цього ж народу до єпископа їхнього обряду.

Українці в Канаді є пересадженим деревом і через те ослабленим і хворим. Піддержка, до якої вони привикли були і без якої не були б жили, є їм тепер ще більш конечною. Нема засобу, при допомозі якого можна було б заступити в очах українців авторитет українського єпископа. Конечність цього католицького авторитету і підтримка, яку дає справді цей авторитет, рівняється з необхідністю українського єпископа.

2.

НЕОБХІДНІСТЬ КЕРІВНОГО ОСЕРЕДКУ

Навіть якщо б усі місіонарі українського обряду в Канаді були людьми досконалими, то без єпископа їх праця не найде керівного центру та моральної єдности з причини різних єпархій та індивідуальних ріжниць між місіонарями. Кожний із них може йти іншим шляхом, головно тому, що священик належить до іншого обряду, ніж його єпископ, а свобода діяння з конечности мусить бути ширшою, ніж у звичайному відношенні священика до єпископа. Ріжниця обряду в багатьох випадках приносить зі собою ріжницю дисципліни. Єпископ, що не знає обряду, чи знає його тільки теоретично, не може розв'язати проблем, які щоденно появляються в малому світі звичаїв, традицій, законів, рубрик, правил тощо. Воно майже певне, що без керівного центру створиться незабаром багато обрядових ріжниць, а можливо й більше обрядів, що легко може скомпромітувати католицьку справу.

Наш нарід більше цікавиться питаннями обрядових форм і церемоній, як латинники. Нарід знає церемонії і дуже гіршиться, коли точно не заховувати обрядових форм. Я знаю випадки в Канаді, коли одна незахована рубрика була вистачальною причиною, щоб люди покинули незалежного псевдосвященика. Я був теж свідком одної сцени, яка добре характеризує положення. Один незалежний спокійно слухав усіх найтяжчих закидів проти свого священослужителя, що їх ро-

били наші вірні, підбадьорені моєю приявністю. Йому казали, що між тими псевдо-священиками були жиди, злодії, увільнені з тюрем, взагалі негідні люди, що вони всі були брехунами, обманцями тощо. Він слухав цього цілком спокійно і час від часу додавав свої завваги, всміхався й жартував. Воно показувало, що та добра людина була більше за нами, як за своїм священиком. Несподівано один молодець докинув, що він бачив, як цей священик-обманець брав до Служби Божої дві чаші. Думаю, що він послуговувався російською чашою, в якій дискос має часто доволі високий підніжок, чим уподібнюється до чаші. Цей закид вивів із рівноваги нашого співбесідника. "Ніколи — сказав він — ніколи не повірю, щоб наш священик це зробив. Повторюйте собі це сто разів, я не повірю, цього вже забагато".

Між нашими людьми є завжди співаки, тобто дяки, що майже всі є менш-більш знавцями обрядових форм. Воно неможливо, щоб найменше пропущення в рубриках не було спостережене дяком або тим, хто є сином дяка, або таким, хто за своїх молодих літ був у дяківській школі. Кожне пропущення, кожна хиба є докладно дискутовані й пояснювані, так наче би йшло про дуже важну справу. В такому стані річей і настанові умів обрядові зміни могли б направду стати небезпечними і скомпромітувати найкращу апостольську працю. Я тільки пригадаю, що в сусіднього народу, близького нашому, поправка літургічних книг, проведена в XVII сторіччі, спричинила схизму, що відділила від офіціяльної російської церкви майже 30 міліонів вірних.

Тільки український єпископ зможе створити центр єдности для всіх українських місіонарів. Але крім обрядової єдности є теж конечною єдність діяння. Без неї місіонарі будуть взаємно шкодити праці. Коли один місіонар буде вимагати того, чого не вимагає інший, то це буде виглядати, що він діє тільки згідно зі своїм уявленням.

Одначе понад усе назначення українського єпископа необхідне тому, щоб дати місіонарям піддержку єпископського авторитету, прийнятого народом.

Положення місіонаря під сучасну пору в Канаді таке, що в очах народу український священик із Галичини має більший авторитет, як латинський єпископ. Але коли священик є за тим єпископом, він має менший авторитет, як той, що є проти нього. Воно дуже неприємно це казати, проте це факт. Латинського єпископа вважають за ворога. Священика, який є за ним, уважають за злого патріота. Воно так не тому, що нарід не розуміє вищого авторитету єпископа, який він не був би.

Він не заперечує цього авторитету, але це для нього чужинний авторитет і авторитет противника. Ця думка є сформована під впливом протестантів, я в цьому не сумніваюся, але цього загального переконання не можна змінити, бодай під теперішню пору. І, якщо Апостольська Столиця не назначить українського єпископа, це переконання буде ще трудніше змінити. Нарід буде посуджувати католицький єпископат і вважати, що він у тому співдіяв, а нам усім закине, що ми перешкодили Папі дати Канаді те, що він дав у ЗДА. Ця думка вибухне з наївною відруховістю, яка не дозволить вести розмов про справу та безсумнівно буде страшним знаряддям у руках протестантів.

Коли звичайно місіонар може опертися на авторитеті прийнятого народом єпископа, то тут місіонар мусить кожночасно рискувати втрату поваги, щоб обороняти авторитет єпископа. Він його не зможе врятувати, бо має до діла із сильно вкоріненим пересудом, зате втратить свій власний авторитет.

У такому положенні священик, що підлягав би українському єпископові, міг би зробити багато добра, але в теперішньому стані, не маючи сили опертися покусі бути популярним, робить це коштом послуху, належного єпископові. Я, напр., найшов би цілком певно більше безженних священиків, що схотіли б виїхати та були б добрими працівниками під кермою українського єпископа, одначе в цьому часі не можу їх післати до Канади, бо боюся, щоб не підлягли спокусі.

Священик, який перейшов із латинського обряду, може мати спеціяльні труднощі, але допомога українського єпископа може йому стати дуже корисною. Нарід може прийняти його, як такого, що не прийшов, щоб не допустити чи заступити українського священика з Галичини. Це правда, що велику більшість священиків з Галичини не можна прийняти в Канаді з оправданих і справедливих причин. Цю трудність схопили вороги католицької Церкви, щоб зробити собі зброю проти католицької Єрархії і проти Риму. Чим труднішим стає положення місіонаря, що перейшов до грецького обряду, тим більшими стають перешкоди, які він зустрічає. Ясно, що між українцями католиками розуміють положення та з великим признанням приймають допомогу тих місіонарів. У висліді український єпископ через свій авторитет буде піддержувати і збільшувати повагу місіонаря, стаючись охоронним забором між ним з одного боку та недовір'ям і пересудами з другого боку.

3.

БАЖАННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Я вже показав, що ввесь український нарід, відданий католицькій вірі, бажає й вижидає від Риму номінації українського єпископа. Від трьох років, коли Святіший Отець призначив українського єпископа для ЗДА, українці в Канаді надіються з місяця на місяць, що тепер прийде номінація для їх єпископа. "Ми, зачекаємо ще кілька місяців", — це погляд, який найчастіше зустрічається. Так говорять найліпші, які були б найвірніші українському єпископові і які найбільше допомогли б поборювати єресь і схизму. До злих і індеферентних ми, на жаль, не маємо доступу, навіть не маємо найменшої можливости, бо всі привабливі засоби в руках протестантів і схизматиків, а в нас їх нема.

Хвилина, в якій нарід зрозумів би, що він не має вже чого надіятися, була б хвилиною найбільш болючої кризи. Цей нарід, сьогодні ще готовий бути вірним, вдячним і прив'язаним, нараз скаже: Папа нас не хоче. Напевно найдуться душі, доволі свідомі й шляхотні, що понад національні почування ставитимуть чоло публичній думці і радше стануть в очах своїх земляків зрадниками, а не виповідять послуху Святішому Отцеві, і вони, ці душі, остануться вірними. Вони навіть не будуть сумніватися в тому, що виглядатиме на доказане, саме, що Папа не бажає українців католиків у Канаді, але скажуть собі: треба все перетерпіти, щоб тільки бути послушним. Але чи таких геройських душ буде багато?

4.

ВАЖЛИВЕ ПИТАННЯ ЗАПИСУ ЦЕРКОВ

Нема труднішого питання над те, що відноситься до запису церков. Заложення є цілком ясні. Але тому, що нема українського єпископа, їх примінення зустрічає на непоборені труднощі.

Воно очевидне, що церква мусить бути записана на церковну владу. Воно теж очевидне, що не можна допустити до запису на світський комітет, незалежний від священика і від єпископа. Водночас теж цілком ясно, що католицький священик не може відправляти в церкві, де завтра приймуть священика-схизматика, незалежного або засуспендованого. Тому з канонічної точки погляду не може бути нічого кращого, як вимагати від людей записувати церкви на церковну владу. Але саме тут починаються труднощі, бо запис на єпископську корпорацію в теперішніх умовах є цілком неможливий. Доте-

пер маємо тільки одну українську церкву в цілій Канаді (в дистрикті Йорктону **(Yorkton)**, записану на єпископську корпорацію, і цю церкву нарід називає церквою польською, латинською, французькою. Від років вона й служить за причину закидів у бік того, що дав таку раду. Ті, які це зробили, жалують свого вчинку, наче б то вони власними руками підложили вогонь під свою церкву. "Записати церкву на єпископську корпорацію" значить в очах народу зрадити націю й віру батьків, перейти на латинське, стати поляками. Це є гріхом у їх очах. Така порада відбере священикові всякий авторитет, не менше від великого скандалу, який він учинив би.

Є поважне число церков (10), записаних на Чин СВВ, дуже добрий спосіб для тих церков, які можуть обслужити оо. Василіяни, але для інших питання запису доволі клопітливе.

У провінції Манітоба й Алберта є спосіб запису, що, забезпечуючи католицьку віру і український обряд, підчиняє церкву авторитетові єпархії. Але завжди з цим способом запису можуть постати труднощі.

Рація спротиву українців не основується на протестантському заложенні, що адміністрування церкви є цілком незалежне від священика і єпископа. Багато делеґатів із колоній, де церква не заінкорпорована на церковну владу, запевняли мене, що хочуть її записати, але тільки на українського єпископа. Ось розумування цих людей, розумування, якому не можна відмовити деяких познак слушности: Відступити нашу церкву церковній владі, кажуть вони, це єдина річ, яку ми можемо дати, щоб одержати співпрацю латинських єпископів у призначенні українського єпископа. Але, якщо ми віддамо їх перед номінацією єпископа, і його не одержимо, то через це рискуємо не одержати того, на кого чекаємо, саме нашого власного єпископа.

На 93 церкви є тільки 21 (ці дані не є цілком точні) записана на церковну владу: оо. Василіян або греко-католицькі парохії, а решта (бодай поважне число тих, які не є записані) могли б бути легко записані на українського єпископа, а є незаінкорпоровані лише тому, бо його нема. Цей факт, підкреслюю, є одним із важливих арґументів, щоб одержати від Риму українського єпископа. Коли б, напр., було вдалося записати всі вибудувані українцями церкви на церковну владу, то могло б видаватися, що номінація єпископа вже більш непотрібна. Нарід це добре розуміє, і не можна відмовити деяких основ правди і слушности твердженню, що дораджувати запис церков на церковну владу — це послаблювати можливість рішення Апостольського Престолу, прихильного українцям.

Ті, що радять народові записувати церкви на церковну владу, ставлять себе в яскраву опозицію проти того, що нарід уважає за своє найбільше добро. Ось чому оо. Василіяни мусять змагатися проти непопулярности, чого вони не мають у Галичині. Ось чому священики, які прийняли український обряд, не можуть здобути довір'я, яке їм так дуже потрібне. Ось чому записувати церкву — це зрадити свою націю.

В кожному випадку воно певне, що мимо важливости принципу, який вимагає запису церков, воно зовсім неможливе, щоб місіонар відмовився ввійти до незаінкорпорованих церков, якщо він має письменну запоруку, що там не приймуть священиків схизматиків, незалежних або засуспендованих. Відвідуючи лише заінкорпоровані церкви, він недобровільно позначує свій апостолят негативним характером. Нарід бачить у його праці тільки засідку, присвоїти церковне майно, а їм вирвати можливість одержати єпископа. Замість того, щоб бачити апостольську любов, яка піклується спасінням душ і знає, як обходитися з тліючим вогнем, нарід бачить тільки спекуляцію, щоб вирвати його майно. Ясно, що з цим існуючим пересудом, місіонар, який надто послідовно буде переводити пристосування цього принципу, досягне тільки найкращих і працюватиме тільки для тих, що "не потребують лікаря".

Засідання кількох священиків українського обряду, що відбулося 4. січня 1910 р. під проводом Преосв. Архієпископа із Ст. Боніфас і ним заапробоване, розглядало таку справу: "Що робити з колоніями, які не записані або переписані на архієпископську або парохіяльну корпорації? Вирішено, щоб наперед, заки буде відправа в тих церквах, вимагати формального запевнення, що не приймуть схизматицького священика. Цього запевнення слід вимагати від церковних тростисів або від народу взагалі і найкраще, щоб це було зроблене на письмі, якщо можливо. Коли ж вірні відмовляться зробити таке запевнення або його пізніше знехтують, тоді зовсім не треба залишити збунтовану колонію, але навпаки відвідувати її, створити гурт добрих католиків і їм відслужити Сл. Божу ь приватному домі, вичікуючи, аж вони вибудують маленьку церкву. Сумний досвід виказав, що опущені священиком колонії завжди переходять на схизму або єресь, бо їх зараз же відвідують і працюють над ними без перешкоди схизматицькі священики й протестантські служителі: пресвітеріяни або методисти. Деякі колонії в цей спосіб пропали вже майже назавжди".

Тому, на мою думку, це справді апостольська, розумна і розважлива постанова, яку з цілого серця апробую. Думаю,

що кінцевий висновок докладно схоплює положення: "Треба докладати багато зусиль, щоб церкви були записані або переписані на церковну владу, а якщо зустрічається вперту відмову, то не треба їх залишати без священика".

Всі ці перешкоди такі великі, що їх тяжко собі докладно уявити. Їх не можна буде побороти, доки не буде назначений єпископ для українців у Канаді.

VII.

ВІДПОВІДЬ НА ЗАКИДИ

Розумію, що пропозиція назначити українського єпископа в Канаді може зустрінутися з закидами. Здається, що ріжниця щодо територіяльної юрисдикції створює труднощі, і було б побажаним розв'язати це питання в цілком інший спосіб. Як головний закид підносять невдачі Преосв. Ортинського. Інший закид, який підкреслюють, це той, що можна б мати надію, що в найближчому поколінню українці перейдуть на латинський обряд. Можна було б іще згадати останній закид, а це можливі заходи українського єпископа впровадити жонате духовенство. Цього закиду не можна брати до уваги, бо Апостольська Столиця є противна введеню жонатих священиків. Отже ця проблема розв'язана. **Causa finita est.** Коли ж іде про дві перші, відповімо на них на чергових сторінках.

I.

НЕВДАЧІ ПРЕОСВ. ОРТИНСЬКОГО

Перебувши більше як місяць у ЗДА й обсервуючи працю Преосв. Ортинського, я можу сказати, що його дотеперішні успіхи більші, ніж його невдачі. Напевне невдачі є, але організація багатьох нових парохій, запис багатьох церков на церковну владу, низка місій, реколекцій для духовенства, підготовка до Малої й Великої Семінарії, дім для сиріт у Філаделфії, придбання й посвячення катедри, це все діла, які приносять честь Преосв. Ортинському.

Коли йде про його невдачі, то треба наперед зазначити, що їх спричинили умовини, яких ми, дякувати Богу, в Канаді не зустрічаємо.

Приїхавши до ЗДА, Преосв. Ортинський найшов духовенство, яке жило там довгі роки. Воно було дуже злого наставлення і відразу його дуже зле прийняло. Це були жонаті священики, багаті, які мали деякий вплив на нарід і, на жаль, піддержку власного єпископа зі Старого Краю. Ці священики,

що прибули з Угорщини, дбали тільки про те, щоб збагатитися. Вони, маючи довір'я українців і словаків грецького обряду з Угорщини, створили через викривлену публичну думку перешкоди, які не дозволяли Преосв. Ортинському дістатися до народу.

Це ясно, що в Канаді таких труднощів не буде, бо тут нема ріжниці між двома українськими племенами, ні злого духовенства.

Еміграція українців до ЗДА почалася 15 років скоріше, ніж до Канади. Український єпископ найшов там труднощі, яких був би не найшов п'ятнадцять років тому.

Єпископ у ЗДА не має юрисдикції і через те його позиція доволі складна. Вона дає йому більше обов'язків, як сили, щоб їх перевести в життя, а замало авторитету, щоб їх перемогти. Через ті обставини Апостольська Столиця була примушена поладнати справу в вище згаданий спосіб, але можна заявити, що це рішення розв'язало дотепер труднощі тільки наполовину. Думаю, що коли Апостольська Столиця захоче призначити єпископа для українців у Канаді, то буде доцільним, щоб цей єпископ мав епархію подібну до тих на Сході на тій самій території, що й латинські єпископи, визначену приналежністю до українського обряду, або принаймні, якщо б воно було можливе й легше, власну територію з делеґацією інших єпископів, коли вони цього в своїх епархіях будуть бажати. Делеґація, яка допускає авторитет єпископа околиці, не становитиме королівства в королівстві і цього нема потреби боятися. Це система прийнята від сторіч, прийнята в користь латинських вірних, що замешкують країни, де була тільки східня епархія.

Коли заглянемо в канонічне право, побачимо, що українцям у Канаді належиться принаймні єпископ українського обряду, хоч може навіть без юрисдикції. Ось текст IV. Лятеранського Собору з 1215 р. **(Constitutio relata in Corpore juris canonici c. Quoniam in plerisque, 14. X. De offic. judic. ordinar. I. 31)** — отже в сторіччі, коли ще дуже держалися давнього принципу, який не дозволяв двох юрисдикцій на одній території. Собор підтверджує цей принцип і додає: **Sed si propter praedictas causas urgens necessitas postulaverit.** — Одинокою рацією було: **"quoniam in plerisque partibus intra eamdem civitatem atque diocesim permixti sunt populi diversarum linguarum, habentes sub una fide varios ritus et mores, pontifex loci catholicum praesulem nationibus illis conformem provida deliberatione constituat sibi vicarium in praedictis, qui ei per omnia sit obediens et subiectus".** — Не треба додавати, що практика церкви від XIII сторіччя

змінилася в користь різних обрядів.

2.

МОЖЛИВІСТЬ ПЕРЕХОДУ НА ЛАТИНСЬКИЙ ОБРЯД

Другий закид основується на припущенні, що українці перейдуть на латинський обряд і тому епископ стане непотрібним. Воно було б сто разів краще, щоб українці радше златинізувалися, ніж мали б стати протестантами чи схизматиками. Але якщо б це навіть здійснилося, то це не було б згідне з намірами Апостольського Престолу. Апостольський Престіл обіцяв східнім католикам заховати їх обряд задля рацій, напевне справедливих і загальних. Східні нез'єдинені послужилися б переходом українців на латинський обряд як дуже небезпечним аргументом. Українці, що перейдуть на латинство, не відчують сили цього обряду, а всі східні католицькі церкви зазнають болючого удару, який, можливо, причиниться до тріюмфу схизми. Але якщо намагання златинізувати українців не вдалися б (і це найправдоподібніша гіпотеза, а коли йде про більшість — це певність) малий тріюмф златинщення в одній провінції не буде для Церкви винагородою великих тріюмфів схизми в багатьох інших провінціях. Врешті чи можна говорити про малий тріюмф в одній провінції, коли й у тій самій провінції є певним, що намагання латинізувати штовхне більшість в обійми єресі і схизми? Або, щоб говорити ясніше, сам факт, що не призначено єпископа, може бути для багатьох українців покусою понад їх сили.

На мою думку, проведену в цілому цьому меморіялі, призначення єпископа є єдиним засобом, щоб спасти цей нарід і зберегти його перед небезпекою протестантизму. Якщо єпископ буде призначений, і якщо буде людиною дуже широкого погляду і дуже широкого серця, йому, можливо, вдасться по роках праці врятувати положення. Якщо єпископ не буде призначений, тоді все майбутнє покоління буде протестантське, але не в дійсному значенні цього слова. Бо українці ніколи не будуть віруючими й чесними протестантами, а визнавцями мрячного й широкого протестантизму, що приймає всіх безвірків і атеїстів. Ми знаємо теж у нас цей протестантизм без догми й принципу, який є небезпекою для ваших канадійських українців. Ми боремося проти нього від років, але мусимо признати, що боремося без великих успіхів. Коли в нас рух безвірства втискається в село, там треба поставити тоді найкращого священика й одержати найкращого вчителя, та щойно по роках можна задержати той рух. Течію

безвірства, що ви маєте її серед ваших українців, буде сто разів тяжче поконати в Канаді, як у нас.

Бог, у Якого руках серця королів, як теж і єпископів, нехай захоче натхнути Вас, ВПреосвященні Владики, відповідними засобами, щоб спасти ці душі, для яких помер Христос і які в такій великій небезпеці бути відділеними від Церкви та пропасти з усіми майбутніми поколіннями.

Львів, 18. березня 1911 р.

† Андрій

Архієпископ

о. М. С. ЧСВВ

Василіянський новіціят у Канаді

Золотий ювілей приходу ОО. Василіян до Канади на місіонарську й душпастирську працю (1902-1952) тісно в'яжеться з іншим ювілеєм, а саме з 30-літтям василіянського новіціяту в Канаді (1923-1953). І якщо з нагоди золотого ювілею ми з подивом згадуємо перших місіонарів-піонірів і клонимо голову перед їх світлими постатями, так на першому місці мусимо згадати їх велике діло, що його вони довершили й передали своїм наслідникам: цим ділом — основування монашого новіціяту в Канаді, в містечку Мондері 1923 року.

ЗНАЧЕННЯ НОВІЦІЯТУ

Оснування власного новіціяту було мрією Отців-піонірів (ОО. Крижановського, Дидика, Филипова, Гури, Тимочка, Ладики) від перших літ їх приходу на канадійську землю. Важкі обставини праці не дозволили їм здійснити ту мрію вже в перших роках. Щойно 20 років по своєму приході їх мрія стала дійсністю. І якраз те, що вже по 20 роках вони змогли отворити свій новіціят, треба вважати великим осягом.

Чому одною з перших і найважніших старань Отців-піонірів у Канаді було отворення свого новіціяту? Чому про нього думали вони не менше, ніж про будову церков, організування парохій, обслугу колоній, будову народніх домів, шкіл, резиденцій, організування народнього, політичного, суспільного і релігійного життя?

Причиною тієї журби і старань про свій власний новіціят було переконання, що без новіціяту грозитиме їх праці занепад і руїна. Місіонарі-піоніри були вповні свідомі того, що їх праця піде надармо або й загине, якщо їм до помочі не стануть нові працівники, які б могли продовжати їх діло і по їх смерти. Вони відчули потребу монашого доросту, що його мав виплекати власний новіціят.

Новіціят називають колискою монашого життя. І зовсім слушно, бо новіціят зроджує світських людей до монашого життя. Мати найбільше своїх недоспаних ночей проводить над колискою дитини. Вона віддає тій колисці всю свою материнську любов, бо там зростає її дитина, її потіха і надія. Вона радо вчить свою дитину ставити перші кроки, кормить її,

вчить рідної мови, молитви, основних правд св. віри. Вона вщіплює в ніжну душу дитини Божий страх і любов.

Якраз у новіціяті — тій колисці монашого життя — аспіранти до духовного стану засвоюють собі засади монашого життя, вчаться ставити перші кроки, щоб могли ходити в дусі св. Євангелія, запалюються вогнем Божої любови й ревности за спасіння власної душі і душ ближніх. Новіціят це також перша школа духовного життя, що вчить кандидата азбуки, перших понять духовного життя.

Новіціят також можна порівняти до першого військового вишколу. Кождий вояк мусить перейти твердий військовий вишкіл. Він мусить бути рекрутом заки стане добрим вояком, старшиною чи навіть генералом. Рекрут учиться вживати й орудувати різного роду зброєю,, виховується в карності й послусі, вивчає методи боротьби й тактику ворога. Подібно і монах мусить перейти твердий воєнний вишкіл. Він має бути борцем за Христове царство у своїй власній душі і в душах ближніх. Отже мусить пізнати духовну зброю, мусить навчитися нею орудувати проти ворогів Божого царства. Якраз у новіціяті монах пізнає методи духовної боротьби, тактику ворогів і сам практично заправляється до тієї боротьби, щоб і сам міг у тій боротьбі стати переможцем і вести до перемоги повірені собі людські душі.

ПЕРШІ СТАРАННЯ ПРО НОВІЦІЯТ

На дорозі до здійсненя своєї мрії перші Отці-піоніри мусіли стрінути багато перешкод. Першою перешкодою було те, що Отці мали дуже широке поле праці. Душпастирська й місійна праця забирала їм увесь їх час. Вони ледве могли обслужити свої кольонії, бо Отців було дуже мало. Іншою перешкодою було те, що на новіціят не було відповідного приміщення. Отці жили в малих резиденціях, а для правильного ведення новіціяту конечно треба було збудувати або набути більший манастир. Знову ж до того в перших роках Отці не мали фондів.

Не могли також Отці місіонарі всіх своїх надій покладати на Старий Край. Вправді зі Старого Краю приходили в різних часах нові сили, однак того всього було замало. Зрештою по першій світовій війні (1914-1918) Старий Край був сильно знищений, і матеріяльно і духово. Багато Отців у війні повимирало, а воєнні дії не сприяли правильному веденню новіціяту. Отже канадійські Отці мусіли подумати про отворення власного новіціяту, в якому вже в Канаді роджені юнаки могли б виховуватися на майбутніх місіонарів і душпастирів. Тому Отці рішилися на важливий крок: збудувати більший манастир і в ньому отворити власний новіціят.

Перша думка про отворення новіціяту виринула ще в 1909 році. Її підніс бл. п. о. Созонт Дидик ЧСВВ на Всеканадійсько-

Перші кандидати василіянського новіціяту в Канаді.
(вересень 1923-го року)

У другому ряді стоять від ліва до права Отці:
А. Филипів, Н. Крижановський, С. Дидик
і П. Боднар (перший маґістер новиків).

му Католицькому Соборі в Квебеку. Там о. Дидик заявив, що для успішного ведення місії між українським народом у Канаді конечно потрібний свій власний єпископ, власна семінарія або новіціят, і власна католицька преса.

Найбільш одушевленим пропаґатором думки про власний новіціят був бл. п. о. Навкратій Крижановський. Почавши з 1910 року (по своїм приїзді до Мондеру) став він думати про будову манастиря-новіціяту. Цей плян він безупинно пригадував і представляв своїм вищим Настоятелям. І лише брак гро-

Перші маґістри василіянського новіціяту в Канаді: о. П. Боднар (1923 - 1924) і о. Ю. Жидан (1925 - 1927).

ша і брак осіб не дозволив йому збудувати скорше новіціятський дім; сталося це щойно по світовій війні.

Ставши настоятелем василіянських місії в Канаді о. Крижановський вибрав на новіціят Мондер, перший осідок Отців і осередок релігійного життя українських поселенців у Західній Канаді. Дозвіл на отворення новіціяту в Канаді дала Апостольська Столиця 28-го червня 1921-го року. Того року приїхав до Канади на канонічну візиту василіянських місійних станиць Протоігумен Чину о. Анастазій Калиш. У серпні гостив він у Мондері й тут обговорив із о. Крижановським пляни будови новіціятського дому. Самий о. А. Калиш визначив місце на будову новіціяту; напроти парохіяльної церкви св. Апостолів Петра й Павла у Мондері.

У вересні 1921 р. гостив у Мондері Впреосв. Митрополит Андрій Шептицький. Він також похвалив намір о. Крижановського й заохотив його до будови новіціяту.

Плян будови новіціяту виготовив о. Филип Ру Чину Облятів. Він також був головним архітектом новіціятського дому. В будову дому Отці вложили всі заощаджені гроші, і з Мондеру і з Едмонтону і з Вінніпеґу, та ще й затягнули довг на суму 22,000 долярів.

Новіціят у Мондері в 1926-ому році з маґістром о. Ю. Жидом.

О. Ф. Ру прибув до Мондеру 1-го травня 1922-го року і 30-го травня почалися перші праці при будові. Торжественне посвячення угольного каменя відбулося 12-го липня 1922 р. в день храмового празника св. Апостолів Петра й Павла. Посвячення довершив перший український канадійський єпископ Никита Будка, що з тієї нагоди виголосив до народу принагідну науку.

Будова манастиря поступала досить скоро. В будові брало участь багато місцевих людей, що не жалували своєї праці, часу і жертв. Помимо всіх трудностей, головно ж довгів, новіціят був до року готовий.

Коли будова новіціятського дому наближалася до кінця, відбув о. Крижановський нараду зі своїми Отцями (12-го квітня 1923). На цій нараді рішено „отворити новіціят, хоч до того маємо за слабі сили''. Отці звернулися з проханням до Старого Краю за допомогою, головно в душпастирських і виховних силах. Великою потіхою й заохотою до дальшої праці бу-

Новіціят у Мондері в 1929-ому році з о. Д. Поповичем (в середині).

ВІДКРИТТЯ НОВІЦІЯТУ

ло те, що Свт. Отець Пій XI уділив для канадійського новіціяту свого апостольського благословення. Це благословення для новіціяту і взагалі для всіх Отців Василіян у Канаді передав Свт. Отець на авдієнції дня 26-го квітня 1923 р. на руки Преосв. Митрополита Андрія Шептицького.

Саме посвячення новіціятського дому відбулося торжественно 28-го серпня 1923 р. на празник Успіння Пресв. Богородиці. На цей день був заповіджений відпуст і тому прибуло багато людей без огляду на непевну погоду. Торжественну Службу Божу відправляв о. Крижановський, Настоятель василіянської місії в Канаді. Він теж довершив Чину посвячення в асисті Отців: Созонта Дидика, Атанасія Филипова й Василія Ладики. Святочну проповідь про значення монашества для св. Церкви й народу виголосив о. А. Филипів.

Три дні пізніше, 31-го серпня 1923 відбулося святочне відкриття новіціяту. Почалося співаною Службою Божою на призвання св. Духа, що її відслужив о. Крижановський. Опісля Отці: Крижановський, Дидик, Филипів і Боднар зібралися до головної залі новіціяту (аскетаря). І тут, у прияві Отців і п'яти перших кандидатів до монашого життя. о. Н. Крижановський формально отворив новіціят і в своїй промові подав за-

Маґістри новіціяту в Мондері:
о. С. Дякович (1927 - 1931) і о. В. Каменецький (1931 - 1935).

гальні вказівки для проводу новіціяту. Між першими кандидатами знаходився між іншими о. Методій Ханас, ЧСВВ, а першим маґістром-учителем новіціяту був назначений о. Порфірій Боднар ЧСВВ.

Так постав у Канаді василіянський новіціят. Без сумніву належить він до найвизначніших діл бл. п. о. Н. Крижановського, бо тим поклав він основу під розвій василіянського Чину в Канаді і Злучених Державах Північної Америки. Без сумніву було тут особливіше благословення небесних заступників Василіянського Чину, головно ж св. священномученика Йосафата, бо якраз у 300-літній ювілей його мученичої смерти (1623-1923) постав перший василіянський новіціят на американськім суходолі.

Отворення новіціяту в Канаді викликало радість не лиш у Канаді, але й поза її границями. Ось що писав із тієї нагоди до о. Крижановського о. М. Шкірпан ЧСВВ, піонір-місіонар у Бразилії: „Я скажу Вам по щирості, що дуже втішився Вашим осягом. Новіціятська молодь це Ваша потіха і надія, бо вона Вас виручить на старі літа, коли вже не будете могли працювати". А ще краще писав із нагоди отворення новіціяту о. Пл. Філяс, ЧСВВ: „Пише нам о. Филипів, що Преподобний

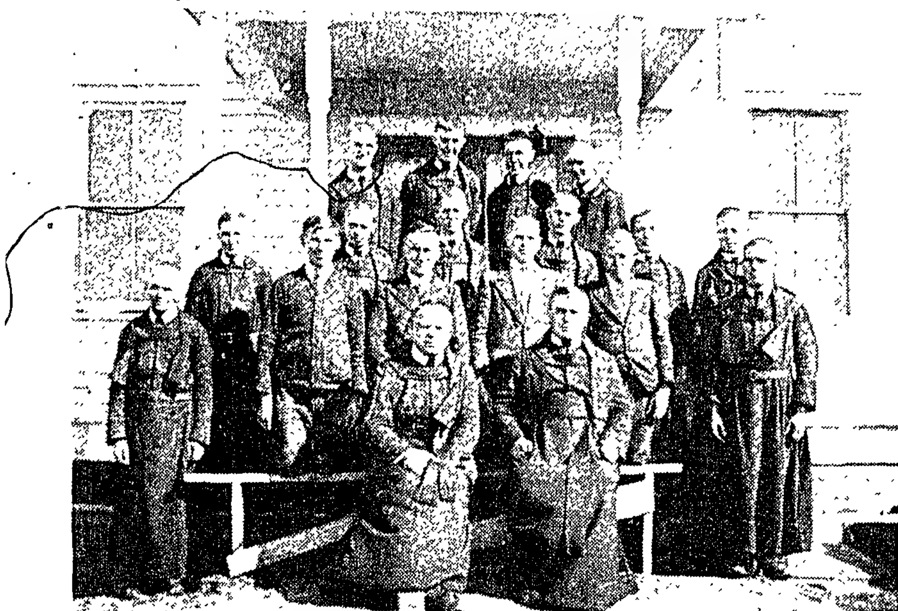

Новіціят за часів маґістра о. В. Каменецького в 1934-ому році.

Отець (зн. Крижановський) на серце нездужають. Вірю, бо знаю, що то значить мати стільки журб, що їх мають Преподобний Отець — від початку аж дотепер — без перестанку. Справді „місіонарське серце". Але й Господь Йому благослоцію. А основати Провінцію — на це варта й місіонарського вить... Створити новіціят — це те саме, що основати Провінжиття" (Лист із 2-го травня 1923).

РОЗВІЙ НОВІЦІЯТУ

За благословенням Божим канадійський василіянський новіціят почав гарно розвиватися. В перших роках було справді мало покликань, але початки завжди тяжкі. Перші маґістри новіціяту були також перевантажені працею, і душпастирською і місіонарською так, що не могли всеціло посвятитися виключно новіціятові. Проте з кожним роком під тим оглядом ставало краще.

Першим маґістром мондерського новіціяту був назначений о. Порфірій Боднар, що саме перед роком приїхав був із Старого Краю до помочі старшим місіонарям. О. Боднар був маґістром новіціяту через рік (від 31-го серпня 1923 до 31-го жовтня 1924). Його наслідником був бл. п. о. Матей Гура, але

Маґістри новіціяту в Мондері:
о. В. Бараник (1935 - 1941) і о. М. Когут (1941 - 1943).

він сповняв обов'язки маґістра лише три місяці (від 1-го листопаду 1924 до 19 січня 1925), бо захорував тяжко і по тяжкій операції помер в Едмонтоні на початку 1925 року. Черговим маґістром був о. Юрій Жидан, що при кінці 1923 року приїхав зі Старого Краю до Канади. На пості маґістра о. Жидан перебув два і пів року (від 20-го січня 1925 до 26-го липня 1927).

Гарно розвивався новіціят під проводом чергових маґістрів: бл. п. о. Софронія Дяковича, що був маґістром 4 роки (від 27-го липня 1927 до 1-го вересня 1931), і о. Василя Каменецького, що також через 4 роки проводив мондерським новіціятом (від 2-го вересня 1931 до 31-го липня 1935). На початку 30-тих років покликання зросли, так що мондерський дім показався за малий. Треба було подумати про його поширення, або про будову нового. Настоятелі Чину в Канаді рішили виставити новий дім виключно для потреб новіціяту.

На новий дім для новіціяту вибрано фарму ОО. Василіян, віддалену 3 милі від містечка Мондеру. Це місце історичне, бо тут був перший осідок Отців місіонарів аж до 1923 року.

Новіціят у Мондері в 1941-ому році зі своїм маґістром о. М. Когутом.

Тут також постала перша церковця, що її збудував 1903 року о. Пл. Філяс.

Новий новіціятський дім постав у дуже скорому часі. Будову розпочато 12-го червня 1933-го року. Плян будови випрацював Бр. Пасив Стадник ЧСВВ. Він теж кермував будовою, а в праці помагали йому Брати і схолястики з Мондеру. Вже в жовтні 1933 року дім був настільки готовий, що туди перенесено новіціят. Переносини новіціяту відбулися 23-го жовтня 1933, отже десять років по заложенні новіціяту. В монастирі у Мондері примістилися монахи-студенти, що по скінченні новіціяту продовжали свої студії й готовилися до священства.

Новіціятський дім в дальших роках ще більш поширено й розбудовано. Це діялося в 1935-му році, а головно в році 1940. Того року поширено дім із полудневої й північної сторони й оббито стокком. Ця розбудова довершилася за вчительства о. Веніямина Бараника, що став маґістром на місце о. В. Каменецького і вів новіціят 6 років (від 1-го серпня 1935 до 19-го червня 1941). За вчительства о. Бараника було найбільше число новиків. У 1940 році вписова книга кандидатів на

Маґістри новіціяту:
о. В. Сорока (1943-1950) і о. М. Дацюк (від 1953)

новіціят занотувала найбільше число вступлень за 30-літнє існування новіціяту (1923-1953), бо аж 20.

Покликаний на уряд Протоігумена Канадійської Провінції о. В. Бараник передав провід новіціяту в руки о. Миколи Когута, який провадив його через два роки (від 20-го червня до 1941 до 20-го червня 1943). Черговий маґістер, о. Віктор Сорока, провадив новіціят найдовше з усіх попередніх маґістрів, бо майже повних сім літ (від 20-го червня 1943 до 6-го лютня 1950). За його вчительства новіціят знову вернувся з фарми до манастиря в Мондері, який через перенесення схолястикату й філософічно-богословських студій до інших манастирів (Ґримсбі, Ґленков) став вільним для новіціяту. Переноси новіціяту з фарми до манастиря в місті відбулися 3-го січня 1948. В тому самому році мондерський новіціят торжественно обходив 25-літній ювілей свого існування. Це відбулося 15-го серпня 1948 і з тієї нагоди вийшла за старанням і редакцією маґістра о. В. Сороки „ЮВІЛЕЙНА ПАМ'ЯТКА 25-ЛІТТЯ НОВІЦІЯТУ ОО. ВАСИЛІЯН У МОНДЕРІ (1923-1948)", Мондер 1948. У тій ювілейній книжці зібрані цінні історичні дані про

Новіціят у Мондері осінню 1953-го року. Сидять від ліва до права: о. М. Дацюк, о. М. Соловій та о. Й. Жан.

мондерський новіціят і про всіх тих Отців, що працювали над оснуванням, проводом і розбудовою новіціяту.

Наслідником о. В. Сороки був через пів року о. Юліян Катрій (від 6-го лютня 1950 до 2-го вересня 1950). Опісля провід новіціяту перебрав о. Мелетій Соловій (від 3-го вересня 1950 до 19-го жовтня 1953). Від 19-го жовтня 1953 провід новіціяту має о. Мирон Дацюк. Як виходить із рекордових книг новіціятського дому, за 30 літ свого існування на новіціят вступило 295 кандидатів. І хоч не всі кандидати остали в монашому життю, проте великий відсоток видержав і тепер працює в Чині на різних місцях Канади і поза її межами. Самих священиків, що перейшли свій новіціят у Мондері є понад 40. Отже це велика заслуга перед Чином і перед св. Церквою тих, що перебороли всі труднощі й положили основи під канадійський новіціят і так збільшили ряди працівників у Христовій винниці. Якби не було новіцяту в Мондері, то Василіянський Чин не мав би сьогодні двох Провінцій: Американської й Канадійської. Отже добре писав о. Філяс до о. Крижановського 1923-го року: „Створити новіціят — це те саме, що оснувати Провінцію".

ПАМ'ЯТНІ ХВИЛИНИ НОВІЦІЯТУ

Історія мондерського новіціяту це львина частина історії василіянського Чину в Канаді. На протязі 30-літнього існування новіціят у Мондері був свідком різних величавих торжеств,

Манастир ОО. Василіян у Мондері, де приміщувався новіціят від 1923-го до 1933-го року, і де приміщується тепер від 1948-го року.

відвідин високодостойних гостей, різнородних конґресів, ювілеїв і відпустів.

До важніших пам'ятних хвилин новіціяту треба в першу чергу зачислити відвідини найвищого Настоятеля Чину, о. Архимандрита Діонисія Ткачука ЧСВВ. Він літом 1934 року завитав до Мондеру на канонічну візиту. На свою велику радість застав тут 23 новиків. Мав для новиків окремі наставлення, проводив 8-дневними реколекціями і сам, досвідчений в проводі новиків (був сам маґістром новиків), полишив при своїм від'їзді цінні вказівки відносно ведення новіціяту.

Літом 1936 року (19-го червня) відвідав мондерський манастир і новіціятський дім Апостольський Делеґат на Канаду Монс. Андрій Кассульо.

Другим великим церковним достойником, що його мав щастя гостити новіціятський дім, був Й. Еміненція Кардинал Євгеній Тіссеран, Секретар Св. Конґреґації для Східньої Церкви, що відвідав Мондер 3-го червня 1947 року. З тієї нагоди Кардинал мав до монахів і новиків святочну промову й уділив мондерському новіціятові свого благословення.

Того самого року 25-го липня завитав до Мондеру другий найвищий Настоятель Чину, о. Генеральний Вікарій Гліб Кинах ЧСВВ у товаристві Генерального Економа Чину о. Йосафата Лабая. Всесв. о. Генеральний Вікарій відбув у новіціятському домі канонічну візиту у днях 30-го вересня до 2-го жовтня 1947.

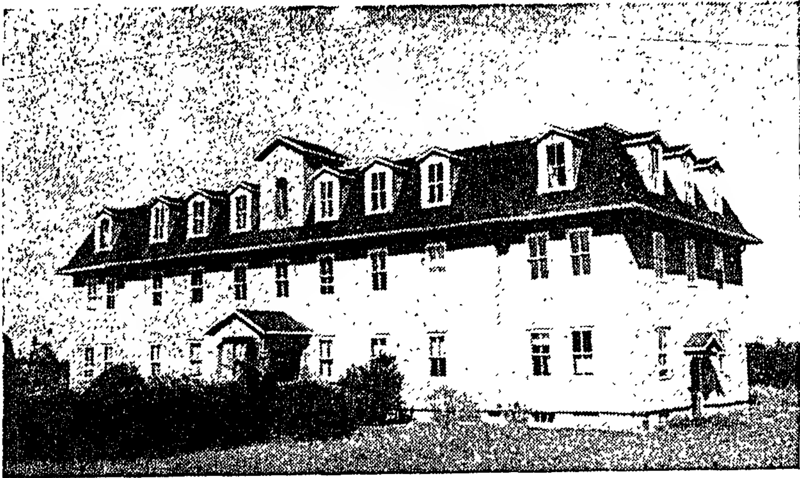

Манастир ОО. Василіян у Мондері (на фармі), де був приміщений новіціят від 1933-го до 1948-го року.

Новіціят у Мондері був також свідком цілої низки величних конґресів і ювілеїв: Євхаристійного Конґресу (1933), Ювілею Хрещення України (1938), 50-літнього ювілею українського поселення в Канаді (1941), головно ж 25-літнього ювілею свого власного заложення (1948). Цей останній ювілей відбувся 15-го серпня 1948 року і його відзначили своєю приявою ВПреосв. Кир Василій Ладика і Преосв. Кир Ніл Саварин, обидва з Василіянського Чину й обидва довголітні працівники в новіціятському домі у Мондері.

Мондерський новіціят був також свідком жалібних хвилин. До таких у першу чергу належить похорон о. Софронія Дяковича, ревного й побожного маґістра, що помер у Мондері 21-го червня 1934 року. Знову ж 17-го квітня 1940 року мондерський новіціят прощав і супровожав на місце вічного супочинку свого Засновника, незабутнього піонера бл. п. о. Навкратія Крижановського. Зійшов у гріб Засновник канадійського новіціяту, але його діло не пропало. Дай Боже, щоб цей новіціят, який він заложив і поставив на ноги, виховав якнайбільше таких ревних монахів і невтомних працівників на Христовій ниві, як був ним бл. п. о. Н. Крижановський...

о. Марко Дирда ЧСВВ

Місійна й реколекційна праця ОО. Василіян у Канаді

Коли в золотий ювілей нашого Чину в Канаді складаємо білянс різнородної праці — то не сміємо залишити такої важної ділянки, як місії і реколекції, що їх наші Отці дали за 50 літ у Канаді, бо уділювання місій належить до істотних завдань нашого св. Чину. Воно випливає з нашої цілі. Перше правило „Витягу Уставів ЧСВВ" каже: „Ціллю цього Згромадження є не лише старатися про своє власне спасіння й совершенство..., але також запопадливо трудитися про вічне спасіння ближніх". А друге правило так конкретизує це завдання: „Отже є йому властиве: обучувати народ на місіях, проводити духовні вправи, як клирові, так і народові".

Дещо з історії василіянських місій

Історія нашого Чину доказує, що місії, передовсім у 17 і 18 століттях, стояли в нас на дуже високому рівені. І так:

1) Місіонарі в нашому Чині (передовсім у 18 стол.) становили окрему клясу монахів, на зразок професорів і маґістрів новіціятів, з окремими вимогами, правами й обов'язками.

2) Місіонарів призначував Протоігумен, що при цьому мусів уважати на такі приписи Конституцій, щоб місіонарів не забирати до інших занять та, щоб молодих місіонарів давати під руку старих і досвідчених. Отже місіонарі мешкали в окремому домі разом і були тільки місіонарями.

3) Ще з іншого місця Конституцій виходить, що місіонарі становили окрему групу монахів, під проводом префекта місій.

Місіонарем у тих часах міг бути тільки той, що похвально закінчив вищий курс теології, себто два роки філософії й чотири роки теології. Вищий курс був вимогою до всіх урядів правничого характеру, професури, а також місіонарського уряду. Що більше, Конституції з 1778 р., т. зв. Гощанські, домагалися, щоб місіонарів призначувати з тих монахів, що студіювали за границею.

Місіонар мусів мати природні дані, отже екзаменатори

мусіли признати, що даний монах надається на місіонаря. Узнаний за місіонаря, не міг зараз сповняти цього уряду, але ще два роки мусів вправлятися у проповідях та їх собі приготовляти. Та й на цьому ще не кінець, бо коли місіонар почав їздити по місіях — то спочатку не самостійно, але в товаристві й під проводом старшого місіонаря, який молодшого наче виховував собі за наслідника. Це виходить із правила, даного Протоігуменові. — Вслід за тим, місіонарі в нашому Чині мали велике поважання. На це вказують такі факти:

Вже 1743 р., як умовину до прелатур (себто єпископської і архимандричої) і до настоятельств у Чині поставлено шість літ попередньої праці, після закінчення студій. А між формами цієї праці виразно були вичислені: уряд професорський і місіонарський. Отже місіонарі були зрівняні з професорами. На це зрівняння місіонарів із професорами, вказує ще таке: на генеральній капітулі Чину в Бересті 1772 поставлено домагання, щоби Протоархимандрит постарався у Свт. Отця за власть, надавати титул доктора тим, що через шість літ учили філософії чи теології, і тим, що через 8 літ сповняли уряд місіонарів. Вправді св. Конґреґація для Розширення Віри, під впливом опінії варшавського Нунція відповіла неґативно, але зі самого домагання капітули слідує, що місіонарі стояли високо, навіть під оглядом науковим і тішилися високим поважанням.

Доказом того поважання є, що місіонарів, побіч маґістрів новіціятів, професорів філософії й теології, брали на членів капітул, як провінціональних, так і генеральних. І нпр. у списі членів генеральної капітули з 1788 (Жидичинської) бачимо одне місце, зарезервоване для старшого місіонаря з Литовської провінції, а два з польської. Що більше. в кодексі Конституцій (ч. 191) вже ставиться норму: „хочемо, щоб одного вибирати з-поміж місіонарів". — Треба тут звернути увагу на те, що давні Конституції Чину супонують високий науковий рівень місіонарів і відповідно до цього поручають їм приготовляти проповіді з богословських джерел. Джерела, з яких мали черпати матеріял до місійних проповідей, за бажанням Конституцій, були такі: Св. Письмо, Св. Отці Церкви, догматика, моральна богословія і т. п. Виготовлення місійних проповідей мало бути письменне, таке точне, докладне й викінчене, як наукові доклади або професорські виклади. Так випрацьовані проповіді кожний місіонар мав щороку предложити під час канонічної візитації Протоігуменові, який, перевівши їх контролю, клав на них свій урядовий підпис, а відтак такі проповіді складано в архіві, як здобуток Василіянського Чину в реторичній ділянці. Кілька таких, навіть друкованих збірників тих зразкових проповідей збереглося до наших часів, а в Почаївському архіві є більше таких збірників у рукописах.

Перші Василіяни-Місіонарі в Канаді: Сидить о. Матей Гура, стоїть о. Іван Золотоуст Тимочко. (Знимка з 1906 р.).

Методика василіянських місій

У старих Василіянських Конституціях маємо з'ясовані навіть загальні прикмети василіянських місійних проповідей. І так, василіянські проповіді мали відзначатися популярністю, у проповідях місіонарі мали уникати всього, що неповажне і нижчої вартости. Навіть на час тривання проповідей і на спосіб їх виголошування Конституції звертають увагу, кажучи, що вони не повинні тривати довше, як годину.

Щодо технічного переведення місії — то й воно було точно з'ясоване у книжці: „Методус Міссіонум ОСБМ", виданій в Почаєві. Тут обмежуся тільки до загальних завваг, що на них звертають увагу наші старі Конституції. Найперше з Конституцій слідує, що місію давав не один місіонар, але група місіонарів. Провідником групи був префект місії, що його мали слухати прочі місіонарі. — Місія мала бути уряджена завжди за благословенням Ординарія місця. — Ціллю

Василіяни-Місіонарі: о. А. Филипів і о. С. Дидик. Посередині Протоігумен о. Анастасій Калиш. (Знимка зроблена з нагоди візитації в 1921-му році).

місії було спасіння душ. Тому місіонар не смів понехати ніякого орудника, що зближав його до тіеї цілн. — Як треба було — то місіонар мусів навіть запустити бороду. — Щодо порядку місії, Конституції приписують, щоб місіонарі на першому місці поставили проповідування Божого слова, пояснення правд св. віри необученим і дітям, уділювання св. Тайн Сповіди і св. Причастя, а відтак, щоб одвідували хворих, в'яз-

нів, розсварених, та старалися їх потішити та поєднати. — Після місії мали точно записувати собі спосіб їх переведення, успіхи, труднощі і т. п. Не диво, що так переведені місії кінчалися звичайно тривалим успіхом щодо обнови душ.

У новіших часах, після Добромильської реформи (1882) наші перші зреформовані Отці старалися нав'язати свої місії до світлих традицій старих, василіянських місій. Цю нитку традицій у Галичині нав'язав передовсім світлої пам'яти, незабутній о. Платонід Філяс, перший Протоігумен зреформованого Чину, знаменитий знавець теорії місій, незрівняний проповідник і перший місіонар.

Василіянські місії й реколекції на терені Канади

За прикладом співробітників із Галичини пішли також перші піонери Василіяни у Канаді. Зараз таки по своєму приїзді до Канади розпочинають вони місійну й реколекційну діяльність.

Початок у цій ділянці праці дав о. П. Філяс. Уже за рік по своїм приїзді до Канади разом із о. С. Дидиком дає першу василіянську місію в Канаді. Було це осінню 1903-го року. Однак ця перша місія скінчилася невдачно. Із хроніки Мондерського манастиря, писаної тоді рукою о. Філяса, довідуємося, що причиною невдачі місії була погана погода. Місія під проводом обидвох згаданих місіонарів відбувалася в першій церковці (каплиці) при домі ОО. Василіян на Біверлейку (сьогоднішній Мондер). Місія почалася 20-го вересня 1903 року. На місію з'їхалося дуже багато людей на возах, а багато прибуло таки пішки. Але вже на другий день (21-го вересня 1903 р.) настала погана погода. Впав дощ і сніг. Народ не міг увесь поміститися в каплиці, а перебування й нічліг на дворі під голим небом були неможливі. ОО. Місіонарі були змушені перервати місію по перших чотирьох науках і відпустити народ домів.

Ця перша василіянська місія, хоч скінчилася невдачно, всетаки була початком місійної діяльности перших ОО. Василіян на канадійській землі. Вони перещеплюють на новому терені праці засади й практику давних василіянських місій.

По виїзді о. П. Філяса з Канади (1905 р.) душею василіянських місій стає о. С. Дидик, що був довголітнім Настоятелем ОО. Василіян у Канаді. Тереном перших василіянських місій стають переважно душпастирські округи, повірені опіці ОО. Василіян, головно ж Алберта й Манітоба. Рівночасно перші Василіяни на різних місцях дають і реколекції, головно ж для СС. Служебниць і своїх співбратів.

Першу ґенерацію провідників місій і реколекцій творять піонери Василіяни: ОО. С. Дидик, Н. Крижановський, А. Филипів, М. Гура і В. Ладика. Всі вони, хоч і перетяжені душпа-

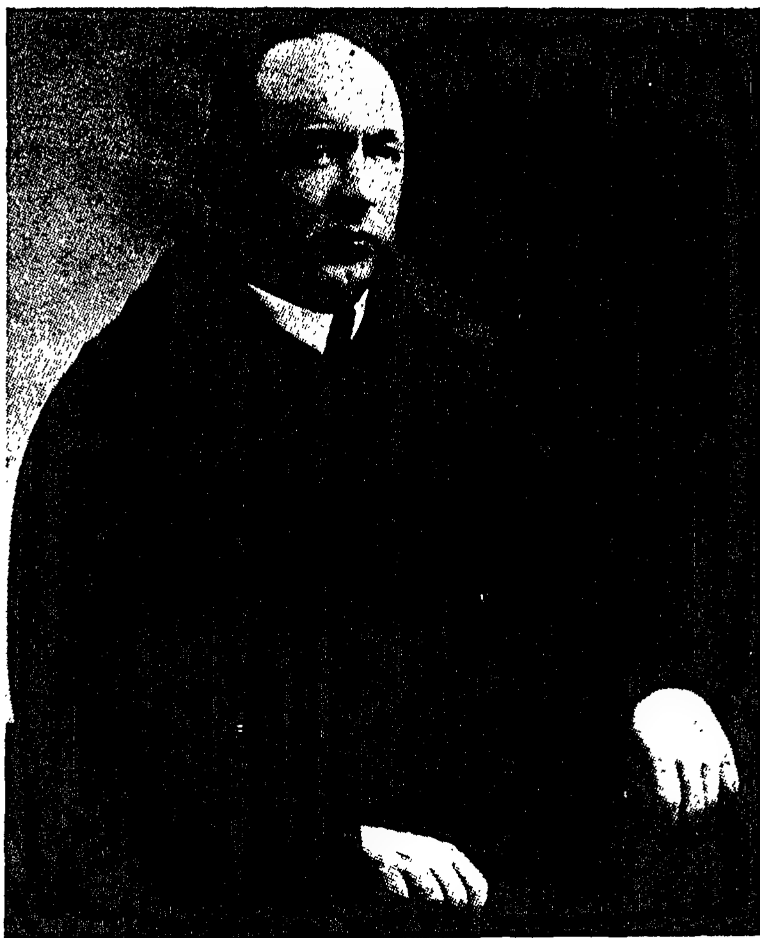

о. Андрій Г. Трух, один з найвизначніших Василіян-Місіонарів у Канаді.

стирською працею на своїх станицях і колоніях, виїжджають на кожний поклик із місіями й реколекціями для народу, монахів і монахинь. Не маємо докладних статистичних даних про місії й реколекції цієї першої ґенерації канадійських місіонарів, бо Отці або не робили собі записок своїх місій і реколекцій, або тільки принагідно згадували їх по хроніках чи в приватних записках.

По першій світовій війні місійна й реколекційна діяльність ОО. Василіян пожвавлюється й кріпшає. Це треба приписати головно тій умовині, що на поміч першим місіонарям

приходять свіжі сили. ОО. П. Боднар і Є. Теодорович (1922 р.) ОО. Й. Тимочко і Ю. Жидан (1924 р.) й о. С. Дякович (1926). Усі названі Отці, крім інших численних обов'язків, дають багато місій і реколекцій як для народу так і для духовенства, монахів і монахинь. Між цими місіонарями на окрему згадку заслуговують: ОО. Боднар і Дякович. О. П. Боднар записався як добрий провідник реколекцій, що їх дав дуже багато серій. О. С. Дякович уславився головно як незрівняний місіонар для простолюддя. Він залюбки виїздив у різні місцевості на місії й реколекції для народу. Проповідав дуже гарно, приступно, з внутрішнім переконанням і великим запалом. Він і став жертвою своєї місіонарської ревности, бо під час однієї зі своїх численних місійних подорожів тяжко простудився. Ця простуда в короткому часі стала причиною його передчасної смерти в силі віку; помер 1934-го року в 46-тому році життя.

Із місіонарів першої ґенерації в тому самому часі визначилися своїми місіями головно ОО. А. Филипів й В. Ладика. Обидва ці місіонарі, крім різних місцевостей розлогої Канади, виїжджають на місії й реколекції до ЗДА. Вони дають місії між іншими в Чікаґо, Боффало, Бруклині, Нью Йорку, Елизабет, Дітройті й Філаделфії. О. В. Ладика крім того давав серії реколекцій для священиків, монахів, монахинь і різних прошарків народу.

Нова фаза в місійно-реколекційній діяльності канадійських Василіян починається з початком 1930-тих років. У 1930-1933 рр. до помочі в місійній праці канадійським Василіянам приїжджають із Европи їх співбрати: ОО. Олінський, В. Каменецький, Саварин, Трух, Романович, В. Бараник й інші. Місійно-реколекційна праця завдяки напливові цих місіонарів набирає ще більшого розмаху й засягу. Побіч старших місіонарів, що їх ми згадали вгорі, в місійно-реколекційній праці визначилися в тому часі ОО. А. Трух й Т. Лазор. О. А. Трух своїми місіями перейшов не тільки широку Канаду, але дуже часто бував і в ЗДА. Він без сумніву належить до найкращих місіонарів канадійської вітки Василіянського Чину, а його місіонарський запал багато причинився до оживлення місійно-реколекційної праці між Отцями молодшої ґенерації. О. Т. Лазор здобув собі признання й популярність головно своєю ясністю й приступністю в місійних науках. Крім Канади головним тереном його місійно-реколекційної діяльности були ЗДА. Як добрі провідники реколекцій для народу, духовества й монахинь, виявили себе Отці: В. Каменецький, М. Романович, Н. Саварин і В. Бараник.

Від половини 1930-тих років Канадійська Провінція ОО. Василіян збільшається поважним числом молодих священиків, народжених уже в Канаді, а вихованих у новіціяті в Мондері. За 15 років (1932-1947) Канадійська Провінція видала майже 50 священиків, що стали старшим Отцям до помочі не

Місіонар
о. Маркіян Пасічник

тільки в їх душпастирській і виховній праці, але також і в ділянці місійно-реколекційній. На цьому місці не будемо поіменно вичисляти всіх тих, що з тієї молодшої ґенерації брали й беруть участь у місійно-реколекційній діяльності. Багато з них давали місії і реколекції по різних місцевостях Канади, другі ж по волі Настоятелів перейшли на ту саму працю в ЗДА. Всі ці молоді місіонарські сили виховалися й заправлялися до праці під проводом старших місіонарів.

Найбільш поширеною ділянкою молодих василіянських місіонарів стають реколекції для народу, головно ж у великопостному часі. Відповідно до потреби ці реколекції тривають від 3-4 днів до 8-мох. Своєю діяльністю молодші місіонарі обіймають зокрема молодь. Для неї вони організують окремі реколекції (поза реколекціями для цілої парохії, чи станиці), а навіть дають початок замкненим реколекціям для хлопців чи дівчат. Між провідниками реколекцій для народу й молоді згадаємо тут ОО. С. Шевчува, Д. Джиґолика, Б. Слободу, С. Курила, В. Сороку, Є. Пацака, В. Шевчука. У замкнених реколекціях визначилися з молодшої ґенерації ОО. В. Дрібненький й Є. Химій. До визначніших проповідників і провідників реколекцій між наймолодшими канадійськими Василіянами належать: ОО. В. Підскальний, Н. Свірський, М. Дацюк і М. Ґнесько. Згадані Отці, крім різних серій реколекцій, дали ве-

Місіонар о. Маріян Горішний

лике число і місій будь то самі, будь то при співучасті інших місіонарів.

На окрему гадку заслугують тут ОО. М. Пасічник й М. Горішний. Вони обидва між усіми місіонарями молодшої генерації мабуть найбільш талановиті й вишколені. Крім серій реколекцій для різних станів мають за собою велике число місій для народу в різних місцевостях Канади.

По другій світовій війні прибули до Канади як еміґранти з Европи деякі Отці, переважно з галицької Провінції Пресв. Спасителя. Між ними треба згадати таких Отців, що вже в Галичині здобули собі ім'я добрих місіонарів і провідників реколекцій. (До таких належать головно ОО. І. Назарко й М. Дирда. — Примітка Редакції). Ці Отці і в Канаді включилися до місійно-реколекційної праці свого Чину і за декілька літ свого побуту дали немале число місій і реколекцій для народу, як також різних серій реколекцій для молоді, священиків, монахів і монахинь.

Цей наш короткий огляд місійно-реколекційної діяльности ОО. Василіян у Канаді ніяк не є повний, докладний і вичерпний. Точної статистики тієї діяльности, нажаль, не маємо під рукою. Багато вісток, згадок і описів василіянських місій і реколекцій порозкидувані по канадійській пресі. Та ще більше місій і реколекцій взагалі ніде не згадано або записано тільки в приватних записках ОО. місіонарів. Деякі з них уже повмирали, а навіть і ті, що живуть, не завжди записали на

папері чи в пам'яті всі дані й ближчі подробиці про свої місії й реколекції. На основі найбільш загальних і приблизних обчислень, що їх вдалося нам зробити, ОО. Василіяни продовж 50-літньої праці в Канаді (1902-1952) дали понад 700 місій та понад 900 серій різних реколекцій. Беручи до уваги різнородне й багатогранне поле праці, тяжкі умови, а головно брак відповідних до великих потреб місіонарських сил, можна сміло сказати, що підсумки місіонарсько-реколекційної праці ОО. Василіян у Канаді є великим вкладом у загальну місійно-реколекційну діяльність цілого Чину. Вони є доказом, що і тепер канадійські ОО. Василіяни бажали й уміли продовжувати з минулого світлі традиції місійної праці свого Чину.

Василь Дикий (Едмонтон)

ОО. Василіяни при громадській і національній праці в Канаді

У статтях, що появилися в нашій пресі з приводу 50-річчя ОО. Василіян у Канаді, писалось здебільша про їхню місіонарську діяльність, у якій вони проявили правдиво апостольську ревність і великий релігійний запал. Та крім релігійної праці ОО. Василіяни розвинули в Канаді не менш ревну громадську й національну діяльність, наскільки позволяв їм на це час і тяжкі умовини місіонарської праці. У ювілейних статтях не звернено більшої уваги на цю саме ділянку праці; правдоподібно сталося це тому, що авторами статтей були переважно самі ОО. Василіяни, а вони бажали звернути увагу передовсім на питому їм, себто місіонарську працю їхнього Чину в Канаді. У цій короткій статті хочу бодай загально й побіжно заторкнути цю позадушпастирську ділянку праці ОО. Василіян у Канаді.

Католицька Церква, хоч як вона у своїй ідеології і своїм характером являється понаднаціональна й універсальна, то всетаки в кожному народі вона має великі заслуги також і в ділянках національної і громадянської праці. Історія виказує, що в усіх народів, головно ж у слов'янських, католицьке духовенство чимало причинилося до національного відродження, освідомлення, а навіть господарського піднесення народу. Католицька Церква не осуджує здорової любови до свого народу, навпаки працю для народу і його піднесення вважає за

Василіяни-працівники на народньо-громадській ниві: ОО. А. Филипів та М. Гура.

природний закон, даний самим Творцем. Праця для народу вповні згідна з католицькою етикою і тим самим обов'язує не тільки пересічного громадянина, але також і духовенство.

На цьому місці не згадуємо про ті безсмертні заслуги, що їх поклало українське католицьке духовенство в ділянці національно-громадянської праці, головно ж від часів українського національного відродження в половині минулого сторіччя. Про це вже багато писалося, то і злишнє над цим задержуватися. Нашою метою пригадати, як ОО. Василіяни, і то від перших хвилин своєї діяльности в Канаді, невтомно працювали також і на громадянсько-національній ниві.

Зачнім наш огляд національно-громадянської праці ОО. Василіян у Канаді від організаційної діяльности.

Вже в перших роках свого побуту в Канаді ОО. Василіяни зрозуміли велике значення різних організацій суспільного, національного, виховного, научного й культурного характеру для релігійного й національного двигнення українського народу. За їх ініціятивою і при їх чинній допомозі постали такі допомогові організації, як „Братство св. О. Николая" (1905) і „Братство св. Івана Милостивого" (1911). Перше Братство зорганізував о. Матей Гура ЧСВВ, друге о. Атанасій Филипів ЧСВВ. Обидві ці організації є найстаршими позацерковними українськими організаціями в Канаді.

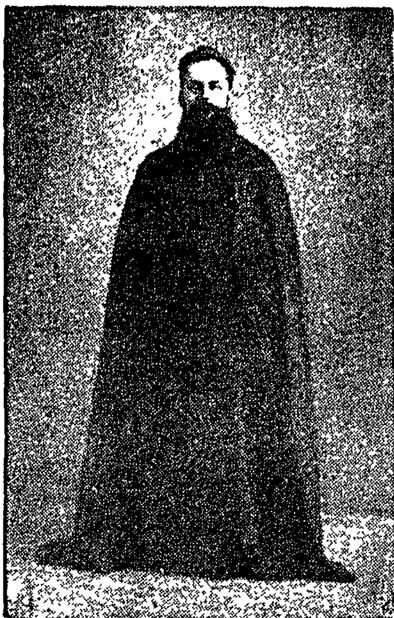

Василіяни — народні діячі:
ОО. І. З. Тимочко та Н. Крижановський.

За старанням о. М. Гури засновано першу українську читальню Просвіти в Вінніпеґу (1904 р.). Той самий Василіянин був першим організатором Рідної Школи, бо за його почином постала Школа св. О. Николая у Вінніпеґу (1905 р.), яка під проводом СС. Служебниць по сьогоднішній день виховує українську молодь.

Великі заслуги поклали також перші василіянські місіонарі в організуванні українських Народніх Домів. В міру як ОО. місіонарі змогли заспокоїти перші церковно-релігійні потреби наших переселенців, бралися вони до організування Народніх Домів, головно ж по більш заселених українських осередках. Народні Доми, крім парохіяльних і рідних шкіл, були предметом старань ОО. Василіян. Кожна більша парохія, що її зорганізували й вели ОО. Василіяни має такі Народні Доми. ОО. місіонарі їх організували або помагали в їх організації, щоб український народ на переселенні в Канаді міг плекати свою рідну культуру, свою народню, церковну й обрядову окремішність, і щоб у такий зорганізований спосіб міг протидіяти наступові ворожих українському народові й українській церкві чинників.

Також на організацію української молоді звертали ОО. місіонарі свою пильну увагу. Вони старалися виховувати мо-

о. Марко Романович, основник "СВІТЛА" і перший його редактор. (1938-1943).

лодь у релігійному й національному дусі через катехизації, принагідні курси, навчання в Рідній Школі, через піддержання різних вистав, академій, церковних і національних обходів і т. п. За старанням ОО. Василіян куплено в Едмонтоні 1918 року великий будинок при 98-мій вулиці. Він мав служити за бурсу для української молоді. Будинок набуто на сплати. Однак прийшли тяжкі часи після першої світової війни. Довг за будинок був завеликий і бурсу треба було звинути. Під час другої світової війни ОО. Василіяни при допомозі наших жертвенних людей набули в Едмонтоні два гарні будинки на виховні Інститути для української студентської молоді: Інститут св. Василія для хлопців й Інститут св. Йосафата для дівчат. У цьому велика заслуга невтомного о. С. Курила.

Великий вклад праці поклали ОО. Василіяни, головно ж молодшого покоління, для зорганізування Українського Католицького Юнацтва. Почали видавати окремий журнал для Українського Католицького Юнацтва („Наша Будучність" від травня 1945 року; у вересні 1946 року журнал змінив свою назву на „Юнацтво"). Цей журнал видають молоді ОО. Василіяни дотепер помимо великих технічних і фінансових труднощів. Його душею, редактором і колпортером є о. Е. Білик. Зокрема треба згадати Літні Вакаційні Курси для молоді, що їх уперше зорганізували ОО. Василіяни в 1947 році й ведуть

о. А. Г. Трух, письменник і редактор "СВІТЛА" (1943-1946).

із гарним успіхом кожного року. Для тієї мети набули ОО. Василіяни вакаційну оселю над Піджен-Лейком в Алберті (1950 р.). В цьому теж заслуга передовсім о. С. Курила, відтак о. Д. Джиґолика й о. В. Сороки.

Побіч організування молоді багато причинилися ОО. Василіяни до розвою інших організацій типу Католицької Акції. І так в організуванні Братства Українців Католиків (БУК) великі заслуги поклав Василіянин о. Андрій Гр. Трух, бувший Січовий Стрілець, ревний місіонар, патріот і невтомний організатор на церковній і народній ділянках. ОО. Василіяни організують і піддержують працю відділів Братства Українців Католиків і Ліги Українських Католицьких Жінок на теренах своєї душпастирської праці, даючи їм духовий провід і напрям у діяльності. Очевидно, в короткій статті годі поосібно вичислювати заслуги ОО. Василіян, головно ж тих, що живуть і працюють, бо вони самі того собі не бажають. Проте вклад праці поодиноких Василіян у розбудову українських організацій є великий і збільшає заслуги Василіянського Чину перед українською католицькою спільнотою в Канаді.

Іншою ділянкою позацерковної праці ОО. Василіян у Канаді була своя рідна католицька преса.

Вже від самих початків українського поселення в Канаді потреба рідної католицької преси була надзвичайно пекучою

о. Н. Саварин, (теперішній Єпископ Екзарх Зах. Канади), письменник і співредактор "СВІТЛА".

справою. Цю потребу відчули вже перші місіонарі Василіяни, хоч спочатку не мали змоги їй зарадити. Ще 1906 року на своїй нараді, що мала місце в Вінніпеґу, ОО. Василіяни вирішили заложити свою друкарню й приступити до видавання католицького часопису. Цього гарного пляну не могли вони однак в тому часі здійснити, бо не мали гроша й відповідних сил. На Першому Всеканадійському Католицькому Соборі в Квебеку 1909 року, о. Созонт Дидик ЧСВВ, тодішній Настоятель Василіянської Місії в Канаді, поробив заходи, щоб заснувати католицький часопис в українській мові у Канаді. За стараннням цього місіонаря і при співпраці інших духовних і світських людей засновано вкінці український католицький тижневик „Канадійський Русин", що почав виходити в 1911 році. Цей тижневик у 1918 році змінив свою назву на „Канадійський Українець".

Коли ж по виїзді Преосв. Никити Будки з Канади „Канадійський Українець" перейшов у чужі руки, тоді Преосв. Кир Василій Ладика при чинній співпраці ОО. Василіян оснував новий католицький тижневик „Західні Вісти" (1929 року) в Едмонтоні. В 1931 році новий тижневик змінив назву на „Українські Вісті". Коли в 1937 році ОО. Василіяни заложили в Мондері свою власну друкарню, почали в ній видавати, починаючи з травня 1938 року релігійний двотижневик „Світло". Основником „Світла" був о. М. Романович, а пізнішими ре-

о. Іриней Назарко, місіонар, письменник і організатор молоді, редактор "СВІТЛА" (1946-1948).

дакторами: о. А. Трух, о. І. Назарко й о. В. Дрібненький. Крім „Світла" почали ОО. Василіяни видавати в своїй друкарні різні книжки переважно релігійно-освітнього змісту. У Мондері ОО. Василіяни видали крім стисло релігійної літератури багато книжок з ділянки української історії, культури і різних галузей науки. При друкарні й видавництві ОО. Василіян у Мондері повстала за ініціятивою о. Дамаскина Поповича ЧСВВ т. зв. „Бібліотека Добрих Книжок", що спроваджуванням, кольпортажею і перепродажжю книжок із різних ділянок знання, писаних у католицькім дусі, багато причинилася до поглиблення католицького світогляду українців у Канаді.

Ще на одну ділянку позацерковної праці ОО. Василіян у Канаді треба нам звернути у цій статті увагу, а саме на національно-громадянську. ОО. Василіяни за час своєї 50-літньої діяльности в Канаді записалися в історії нашого українського поселення не тільки як ревні душпастирі і місіонарі, не тільки як невтомні працівники на церковній ниві, не тільки як організатори релігійно-церковних товариств, але також як щирі українські патріоти.

Перші василіянські місіонарі в Канаді були свідомі того, що їм треба рятувати український народ не тільки перед затратою своєї батьківської віри й обряду, перед релігійною

байдужністю, але також і перед затратою національної свідомости й окремішности. Перші місіонарі, що покинули Галичину і пішли за своїм народом на простори далекої Канади, були запалені народовецьким духом. До таких належав у першу чергу о. Платонід Філяс, о. Матей Гура і о. Навкратій Крижановський. Із рідного краю привезли вони в Канаду любов до свого народу і тому працювали невтомно над його освідомленням і національним піднесенням.

Мабуть найбільших у тому напрямі діл доконав о. Н. Крижановський. Він був великим українським патріотом у чернечій рясі. У своїй праці не обмежувався тільки до чисто релігійної обслуги людей і збереження їх при вірі й Церкві, але також старався виробити своїх вірних на свідомих українців і повновартісних громадян прибраної країни Канади. Дбав, щоб наш народ позбувся почуття меншевартности супроти інших народів Канади, щоб навчився високо цінити себе і свою культуру, принесену з рідних сторін. О. Крижановський умів нав'язати зносини з англійськими й французькими церковними і державно-політичними колами й використовував кожну нагоду, щоб піднести у їх очах престіж українського народу, його традицій, його віри й славного минулого. В тій цілі о. Крижановський організує різні релігійні й національні обходи, з'їзди і конґреси, на які запрошує високих достойників, представників преси й різних установ, щоб у цей спосіб пропаґувати українську культуру між чужинцями, а в самих українців скріплювати почуття національної повновартности й своєрідньої національної гідности. Дуже багато праці вложив о. Крижановський в еміґраційні справи, спроваджуючи сюди наших еміґрантів та розміщуючи їх по просторій Канаді.

Крім о. Крижановського працею на народній ниві визначився о. Софроній Дякович ЧСВВ. Цей незабутній золотоустий місіонар за короткий час своєї праці в Канаді (1926-1934) дуже багато причинився до поглиблення українського патріотичного духа в Канаді. Він часто об'їздив зі своїми патріотичними докладами, рефератами і промовами на різні нагоди головні центри, міста і фарми широкої Канади. Цей чернець дуже цікавився і старався про національне освідомлення широких українських мас. Побіч о. Дяковича згадаємо тут ще двох працівників у ділянці національного освідомлення українців у Канаді, а саме ОО. Порфірія Боднара і Андрія Труха.

На окрему згадку в ділянці національно-патріотичної праці ОО. Василіян для українського народу заслугує безперечно о. Йосафат Жан ЧСВВ. Цей Василіянин, хоч і не з українського роду, проте від 30 літ зв'язав своє життя і всю свою діяльність з Українською Католицькою Церквою й українським народом. Із великого ідеалізму і щирої любови для українського народу перейшов на український обряд, поїхав ще пе-

о. Йосафат Жан, народньо-політичний діяч і патріот у василіянській рясі.

ред першою світовою війною (1910 року) до Галичини, щоб вивчити українську мову, а в 1913 році вступив до Василіянського Чину, щоб у ньому посвятити всю свою працю для добра українського народу й Церкви.

По розвалі Увстро-Угорщини і проголошенні Західньо-Української Республики відкривається для о. Жана широке поле дипломатичної праці для української справи. У 1919 році о. Жан на доручення президента ЗУНР Євгена Петрушевича стає до дипломатичної служби. У тому характері о. Жан нав'язує знакомство з визначними діячами воєнних років, головно ж з Головним Отаманом Симоном Петлюрою. Мав також о. Жан широкі зв'язки з дипломатами чужих держав: польськими, чеськими, білоруськими, австрійськими і французькими. Український Уряд доручав йому важливі дипломатичні місії, як також іменував його головним секретарем Українського Червоного Хреста.

До важніших дипломатичних місій о. Жана треба зачислити його поїздку до Варшави (1919 року), до Відня (1920 року) і головно до Риґи (1920 року), де брав участь в українській делеґації, що підписала угоду з білорусинами. Через три роки (1921-1922-1923) перебував о. Жан у Женеві, де враз із д-ром К. Левицьким припильновував вирішення справи Східньої Галичини. Із Женеви часто виїздив із д-ром К. Левицьким до Берліна, Парижа, Риму й Лондону, щоб впливати на корисну розв'язку т. зв. галицького питання. У Женеві мав о. Жан широкі зв'язки з маршалом Фошем, Ллойд Джорджом

і іншими визначними дипломатами того часу. Своєю діяльністю о. Жан дуже причинився до пропаґанди української справи між чужинцями.

По своєму повороті в Канаду (1925 року) о. Жан невтомно працює для добра українського народу аж по сьогоднішній день.

На закінчення нашого короткого огляду позацерковної діяльности ОО. Василіян у Канаді можна б також згадати живу участь Отців у різних ділянках культурної праці. Сюди належить між іншими плекання рідної пісні, організування репрезентативних і високомистецьких хорів, пропаґанда українського театрального мистецтва, наукові досліди в ділянках історії Української Церкви й активна участь в інших культурних установах. На цьому місці слід згадати ентузіястів і пропаґаторів української пісні о. А. Труха, о. Т. Добка, о. Б. Слободу, о. С. Курила; працівника в ділянці театрального мистецтва о. М. Дирду та наукового дослідника в ділянці історії Української Церкви о. проф. д-ра Іринея Назарка.

Із цього нашого короткого погляду на позадушпастирську діяльність ОО. Василіян у Канаді виходить ясно, що ОО. Василіяни не обмежували своєї праці виключно для потреб Церкви і духовного добра своїх вірних. Вони не замикалися „в захристії", а навпаки, наскільки цього вимагала потреба українського поселення в Канаді і в міру своїх сил, часу й обставин своєї тяжкої місійно-душпастирської праці, вони радо ставали до народньо-громадянської діяльности для добра свого народу. Тут ішли вони за прикладом староукраїнського монашества, яке своєю освітньою, науковою, культурною й патріотичною діяльністю записало своє ім'я незатертими буквами в історії українського народу.

Нехай ця коротка стаття, що зовсім не претендує бути вичерпною й докладною, буде виразом признання Василіянському Чинові в Канаді за його дотеперішні заслуги на різних ділянках національно-культурного життя, доки майбутні історики не напишуть про те більш докладно й основно.

о. Ір. Назарко ЧСВВ

Участь ОО. Василіян у церковно-організаційній праці в Канаді

Двадцяте століття — це м. і. теж і століття організації. Люди цього століття більше ніж попередніх століть зрозуміли значення клича: „В гурті сила!" Тому організуються не тільки політичні однодумці, але й учені, професіоналісти, робітники й молодь. Що більше, до організації притягається навіть малолітніх дітей. І католицька Церква від перших початків свого існування розуміла й доцінювала силу організації. Тому, хоч Церква — це сама собою найсильніша організація світу — то на протязі своєї історії вона творила й творить у своєму лоні ще окремі менші організації для різних станів своїх вірних. Вже Оріґен при кінці другого століття згадує про окремі церковні товариства, а св. Іван Золотоустий у четвертому столітті згадує навіть окремі товариства християнських жінок. У середніх віках розрослися в Церкві могутні організації Третіх Чинів, пізніше Марійські Дружини, Товариства Християнського Милосердя, а в новітніх часах братства Апостольства Молитви та різні складові організації Католицької Акції. Церква дуже дбає про належний розвиток церковних організацій. Досить згадати окремі енцикліки Римських Папів: Лева XIII, Пія X, Пія XI, що заохочують до творення католицьких організацій. Наш незабутній Митрополит Андрій Шептицький теж видав кілька пастирських листів про церковні братства й організації. В одному пастирському листі з 1910 р. п. н. „О братствах" Митрополит писав таке: „Смію твердити, що без добрих церковних братств нема повного надприродного життя в парохії".

Будучи вірними світлій традиції свого св. Чину, що давніше в XVII і XVIII ст. так уміло провадив і буйно розвинув організації Марійських Дружин, а пізніше, після реформи, перший зорганізував братства Апостольства Молитви й Серця Христового у Галичині, наші Отці-піоніри прибувши до Канади зараз у перших роках побуту тут згуртували наших людей у парохіях та почали їх організувати в церковних братствах. Перше церковне братство, що в ньому Отці-піоніри гуртували українців-католиків у Канаді — це було: Апо-

ОО. С. Дидик і Й. Тимочко.
Провідники Апостольства Молитви.

стольство Молитви. У Галичині воно вже було відоме й поширене між нашими людьми. А найбільше до його поширення причинився релігійний місячник для народу „Місіонар", що його заснував 1898 р. о. П. Філяс разом із тодішним ігуменом у Львові о. Андрієм Шептицьким. Отже не диво, що коли о. Філяс приїхав до Канади, зачав і тут організувати братства Апостольства Молитви. Манастирська хроніка пише, що вже 22 12. 1905 р. засновано перше Братство Апостольства Молитви в Бівер-Лейк (Мондер). Його заложив і вів о. Филипів. А коли йому перешкодили душпастирські обов'язки, тоді сходинами Апост. Молитви провадили Сестри Служебниці. Пізніше це перше Братство вів о. Іван Тимочко, а о. А. Филипів уже 1907 р. заснував друге братство Апостольства Молитви при парохії св. Николая у Вінніпеґу. Десь у 1909 р. — як виходить із записок о. С. Дидика -- засновано Апост. Молитви в Едмонтоні. У пізніших роках братства Апост. Молитви повстають майже в усіх василіянських парохіях, як: Монтреаль у парохії св. Михаїла, Монтреаль у парохії св. Духа, Ванкувер 1937 р за о. С. Шевчука ЧСВВ, в Ґримсбі 1944 р. за о. Миколи Когута ЧСВВ. До поширення Апостольства Молитви багато причинилися такі наші Отці: о. П. Боднар, о. С. Дякович, о. Н. Саварин, о. В. Бараник, о. С. і В. Шевчуки, о.

М. Пасічник, а в першу чергу о. А. Трух і о. В. Каменецький. У століття оснування Апостольства Молитви 1944 р. заходом о. А. Труха відбулося у Вінніпеґу величаве ювілейне торжество з відповідною триднівкою, винагородним св. Причастям, процесією і т. п. Подібне торжество відбулося цього ж року в Едмонтоні за старанням о. В. Каменецького. 1948 р. Преосв. Ніл Саварин призначив о. Труха єпархіяльним провідником Апостольства Молитви в Західнім Екзархаті. Новий провідник із питомою собі ревністю взявся до підготови Конґресу Апост. Молитви: відповідними проповідями, статтями, закликами й обіжниками до ОО. Парохів. Сам Конґрес відбувся в Едмонтоні з повним успіхом. Преосв. Ніл посвятив поодинокі стани української суспільности Христовому Серцю, а також поблагословив дорогий прапор Христового Серця, що його жертвувала ревнителька Апост. Молитви з Едмонтону, Марія Марцінюк. Майже тисячка членів Апост. Молитви приступила до св. Причастя. Цього ж року також заходами о. А. Труха відбувся в Мондері подібний Конґрес із нічною Службою Божою, св. Причастям і відповідними конференціями для священиків, що їх уділив о. В. Каменецький. За о. Труха, як єпархіяльного провідника канонічно основано відділи Апост. Молитви в Ту Гилс, Н. Київ, Плейн Лейк, Гилярд-місто і фарми, Чипмен, Черчил і ін. На завершення своєї праці в тій ділянці о. Трух написав брошурку п. н. „Апостольство Молитви в українськім народі".

О. Василь Каменецький теж був гарячим апостолом братств Апостольства Молитви. Всюди, де він тільки довше був на парохії, як нпр. Мондер, Едмонтон, Вінніпеґ, Борщів, Веґревил, Шікаґо — він основував або розбуджував уже трохи приспане Апост. Молитви. В листі з 8 грудня 1952 р. сам він пише про те так: „Бачив я, що люди люблять Апост. Молитви, горнуться до нього, інтересуються, ходять відвідувати хворих, словом: апостолують за уложеним пляном. На місіях я завжди говорив про Апост. Молитви, а не бажаючи нераз обтяжувати пароха без його виразної просьби новою організацією, я збирав імена охотників даної місцевости і вписував їх до вписових книг в Едмонтоні, Мондері, чв Вінніпеґу. Коли ж у вересні 1948 р. Святіший Отець сказав: „Нічого так дуже не бажаю, як того, щоб усі належали до Апост. Молитви", від тоді я зачав масово вписувати, без розбору всіх так, що в самім Едмонтоні я вписав понад 600 осіб. Таксамо в Мондері, де я вписав до Апост. Молитви всіх дітей із сиротинця під умовиною, що Сестри Служебниці будуть із ними відмовляти молитву пожертвування. Те саме зробив я в Едмонтоні з діточим садком, а в Вінніпеґу зі школою св. о. Николая". Подібно поступав о. С. Дякович на місіях, як сам по повороті з місій про те оповідав своїм новикам. Також теперішні наші місіонарі, як: о. М. Дирда, о. В. Підскальний, о. С. Курило, о. М. Ґнесько й ін. завжди на місіях говорять про

Василіяни — організатори молоді: ОО. С. Шевчук і С. Курило.

Апост. Молитви, основують його, або бодай вписують членів до вписових книг у манастирях. Докладних даних не маємо, але на основі того, що маємо, можемо заключити, що наші Отці заснували в Канаді понад 120 відділів Апост. Молитви. У „Пропам'ятній Книзі з нагоди золотого ювілею поселення українського народу в Канаді" (стор. 286) читаємо, що в Мондері число всіх записаних членів Апост. Молитви в 1940 р. дійшло до 1966. Сьогодні це число вже дійшло до 2.884, в Едмонтоні до 803 тільки від 1922 р., а в Вінніпеґу до 702.

Крім Апост. Молитви наші Отці основували теж інші релігійні та харитативні організації. У згаданій „Пропам'ятній Книзі" читаємо, що ще 1905 р. о. М. Гура ЧСВВ оснував при церкві св. О. Николая у Вінніпеґу „Українське Запомогове Братство св. о. Николая" і був першим предсідником цього братства. 1911 р. о. А. Филипів заснував у Вінніпеґу „Братство св. Івана Милостивого", 1908 р. о. Іван Тимочко оснував у Мондері „Братство св. Варвари" для жінок, о. С. Дидик в Едмонтоні 1917 р. „Український Католицький Союз" і „Запомогове Братство св. о. Николая". 1918 р. о. В. Ладика, тодішний парох Едмонтону, оснував „Братство Милосердя св. Йосафата", а 1926 р. „Євхаристійний Союз". Після 1920 р. мабуть під впливом старокраєвих Марійських Дружин, наші Отці почали організувати українську молодь Канади теж у Марійських Дружинах. Для молодшого юнацтва основу-

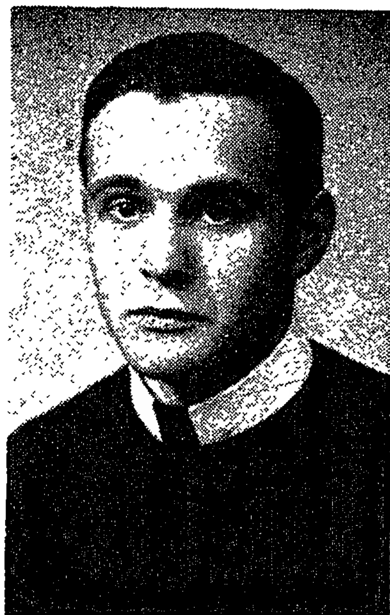

Василіяни — провідники організацій типу Католицької Акції: ОО. А. Химій і В. Шевчук.

вано неканонічні Дружини під назвою „Діти Марії", а старше юнацтво гуртовано в канонічно ериґованих Марійських Дружинах. Під тим оглядом найбільшу роботу зробив незабутній о. С. Дякович ЧСВВ, що перед своїм приїздом до Канади сам був провідником Марійських Дружин у Львові. 1928 р. він оснував Марійську Дружину в Мондері, а пізніше в Вінніпеґу. 1934 р. о. С. Шевчук зреорганізував у Мондері Марійську Дружину — перевів канонічну ерекцію та провадив її до р. 1937 з гарними успіхами. Той же о. С. Шевчук 1935 року оснував Марійську Дружину в Едмонтоні. Для молодших повстала організація „Діти Марії" найперше у Вінніпеґу, відтак у Монтреалі, а пізніше у Ванкувері. Хлопчиків організовано у „Вівтарних Дружинах". Перша „Вівтарна Дружина" повстала у Вінніпеґу ще за о. А. Филипова, відтак в Едмонтоні і Мондері, згодом у Монтреалі при парохії св. Михаїла і при парохії св. Духа, потім у Ванкувері, Верноні, Редвей, Дервент, Н. Київ, Борщів, Чипмен і Ґримсбі.

Ще перед затвердженням домініяльної Ліґи Українських Католицьких Жінок творено окремі жіночі організації, як: „Добра Воля" в Едмонтоні, св. Ольги в Монтреалі при парохії св. Михаїла, св. Ольги у Ванкувері і т. п. У тих товариствах завжди духовними асистентами були ОО. Василіяни як: о. С.

Дидик, о. В. Каменецький, о. С. Шевчук, о. Тимочко і т. п. О. В. Каменецький основував ще принагідно „Товариства Доброї Смерти". ОО. Василіяни помагали добрим людям також організувати освітні, культурні й суспільні товариства та домівки. 1905 року повстала у Вінніпеґу читальня „Просвіти" за ініціятивою о. М. Гури. Читальня „Просвіти" ім. М. Шашкевича в Едмонтоні повстала 1910 р. за допомогою о. С. Дидика. „Народний Дім" в Едмонтоні теж багато завдячує о. М. Гурі, „Народній Дім" у Мондері о. Н. Крижановському, „Народній Дім" у Борщеві о. А. Труховi й о. Романовичеві і т. п.

1932 р. гурток українців-католиків, що приїхали на з'їзд католицьких шкільних тростів до Ріджайни, Саск., рішили скликати свій з'їзд та основувати організацію українців-католиків. Преосв. Кир Василій Ладика одобрив намічений плян, а о. С. Самчук, тоді парох в Альвені, виготовив начерк статуту майбутньої організації, яку названо „Братство Українців-Католиків Канади" (БУК) і при кінці грудня 1932 відбувся успішний перший з'їзд БУК. 1933 р. о. Мирон Кривуцький тепер ЧСВВ скликав нараду в справі заснування БУК'а в Вінніпеґу. На цій нараді був приявний Преосв. Василій. О. М. Кривуцький заснував БУК у парохії св. Володимира й Ольги у Вінніпеґу 1933 р., а також у парохії Пресв. Євхаристії. 1933 року вже в самім Саскачевані було 20 відділів БУК'а. Рух скоро поширився по сусідніх провінціях і 1934 р. вже переведено вибір заряду на цілу домінію. Крім світських священиків (у першу чергу о. С. Семчука, о д-ра В. Кучніра й о. П. Сулятицького) та ОО. Редемптористів, багато ревної праці в поширенню тієї організації вклали ОО. Василіяни. У „Пропам'ятній Книзі" написано таке: „В Алберті організація поширилася головно завдяки ревній праці о. Андрея Труха ЧСВВ, котрий палким словом загрівав приспану енергію і ворушив загал до найвищого чину. Один із основників БУК, о. С. Семчук, у листі з 18 листопаду 1952 р. пише про те: „Велику ролю зараз на початках виконав своєю працею Впр. о. А. Трух ЧСВВ, котрий спеціяльно приїздив до Саскатуну і перебував там майже тиждень для нарад над статутом, а потім виступав нераз на з'їздах. Я ніколи не забуду його промови, палкої і поривної, коли 1935 р. повставав наш перший захист для студентів — Бурса БУК'а ім. о. М. Шашкевича в Саскатуні. Він також потім багато їздив по Канаді в цій справі і всюди закладав відділи БУК'а". О. Трух став домініяльним організатором БУК'а і по всіх провінціях основував його відділи. Він оснував понад 60 відділів БУК'а, в деяких містах, як: Торонто, Монтреаль по кілька відділів для старших і для молоді. Крім цього домініяльний організатор влаштовував конґреси, з'їзди окружні й місцеві. Згадати б хоч величавий конґрес у Мондері під кличем: „Українці Алберти — Христові". 1933, цього ж року перший з'їзд БУК'а в Мондері, відтак

окружні з'їзди в Борщеві, Чипмені, Кракові, Делф і б. і. Домініяльний організатор писав багато статтей і закликів в „Українських Вістях" і „Бюлетені БУК'а". Недаром „Українські Вісті" нераз називали о. Труха найбільшим організатором БУК'а в Канаді. Багато праці в поширенню БУК'а доложив теж о. Севастіян Шевчук ЧСВВ, що зорганізував кілька відділів, часто виголошував доклади на з'їздах і написав окрему брошурку п. н. „Братство Українців Католиків Канади", Едмонтон 1944, сторін 32. У 1943 р. зимою о. С. Шевчук відбув організаційну поїздку по Алберті, відвідуючи кільканадцять відділів БУК'а.

Восени 1942 р. вийшло перше число юнацького часопису; спочатку лише на кілька сторінок. Це був почин відомого молодечого органу „Юнацтво", редагованого й видаваного ОО. Василіянами.

У 1944 р. в днях 18 і 19 листопаду відбувся в Едмонтоні за ініціятивою о. С. Шевчука перший провінціяльний з'їзд УКЮ, на якому заступлено було 27 відділів із Алберти. Відпоручників було 81. З'їзд був дійсно імпозантний. Участь взяло около 3 сотні молоді. У концертовій програмі взяв участь хор УКЮ з Києва, Плейн Лейку, Іннісфрі під управою о. С. Курила, і хор УКЮ з Мондеру під управою п. В. Курила та хор едмонтонський під управою п. Й. Прийми. Після виїзду о. С. Шевчува на схід, провід над УКЮ перебрав о. С. Курило.

Ось так з БУК'а відділилися юнацькі відділи в свою окрему організацію „Українське Католицьке Юнацтво' — УКЮ. О. С. Семчук у вище згаданому листі пише про те так: „Ідею УКЮ в Алберті підхопив із запалом Впр. о. С. Курило ЧСВВ. Головно його старанням і працею повстали згодом евмонтонські бурси для студентів — як і багато з'їздів, контестів та пописів". До поширення УКЮ багато причинилися ще такі ОО. Василіяни: о. Є. Білик — редактор журналу „Юнацтво", о. М. Пасічник, о. П. Пащак, о. Д. Джіґолик, о. В. Сорока, о. В. Підскальний, о. М. Дацюк, о. Н. Свірський і ін.

Рік пізніше від БУК'а відділилося й жіноцтво та створило свою окрему організацію під назвою „Ліґа Українських Католицьких Жінок" — ЛУКЖ. Над поширенням відділів ЛУКЖ крім о. Труха багато потрудилися наші Отці: о. С. Шевчук, о. В. Каменецький, о. М. Пасічник, о. Єронім Химій, а останньо о. А. Химій, що був епархіяльним асистентом ЛУКЖ в Алберті від 1948-1952 р.

У тих усіх і ще в багатьох інших організаціях працювали ОО. Василіяни на протязі цілого півстоліття, щоби в тих організаціях вишколити католицьких активістів, боєвих світських апостолів, які помагали б їм опісля здобувати душі для Христа і поширювати Боже Царство між українським народом.

о. І. Д. Попович, ЧСВВ.

Видавництво і книгарня ОО. Василіян у Канаді

Одним із найважніших завдань Василіянського Чину є видавнича діяльність. В останніх часах Жовква була в Галичині осередком релігійних видань. "Місіонар" доходив уже до 50.000 передплатників, а всякі молитовники та релігійні книжки заспокоювали потреби українців-католиків не тільки в Галичині, але і за морем. Коли 1939 р. большевики заняли Жовкву і василіянську друкарню вивезли в Москву, обов'язок продовжати видавничу діяльність перейшов на ОО. Василіян у Канаді, де вони найскоріше осіли й розвинулися.

Коли святкуємо 50-літній ювілей ОО. Василіян у Канаді, годиться зробити білянс із нашої видавничої діяльности. Крім видавання релігійного двотижневика "Світло" звернемо увагу і на постачання добрих книжок і на власні видання. А що я і давніше інтересувався справою кольпортажі, тож мені доручено згадане підприємство.

***

Перші початки

Коли 1930 р. я зложив монаші обіти, призначено мене невдовзі до обслуги едмонтонських колоній. У місійних поїздках по колоніях завважив я, що наш нарід не привик до читання книжок, а там і не завжди розбирався в якості лектури. Тому на поличці між книжками, як хто їх мав, можна було бачити крім жовківських видань, що їх діставали від наших Отців, крім видань "Просвіти" чи інших бодай нешкідливих — також видання сектантські ("біблійні") та протирелігійні ("робітничі"). Чому "робітничі"? Бо між збаламученими робітниками апостоли Маркса й Енгельса знайшли найбільше прихильників. Це було по першій війні і з Галичини небагато ще приходило книжок до Канади. Видання канадійські чи американські, часто вираховані на бизнес, не багато давали здорового корму для душі, а часто заспокоювали хіба сектанську та неморальну цікавість. Тому я

зміркував, що якщо буде можливе, мушу нашим українцям достачити з краю потрібні молитовники і добрі книжки, що мали освідомлювати наш нарід у правдивій вірі і здорових засадах життя. Тоді наших священиків було менше, натомість увихались сектанти й комуністи зі своєю біблою. Тому добра книжка помагала в парохіяльній праці.

"Бібліотека Добрих Книжок"

Перший раз на більшу скалю спровадив я книжок 1934 р. з книгарні М. Таранька у Львові. Перенесений до Мондеру, обдумав я з о. М. Романовичем, ЧСВВ, докладніший плян цеї роботи і назвав це підприємство "Бібліотека Добрих Книжок". Вона мала на меті: достачати книжки з усяких ділянок, писаних у католицькім дусі, або бодай непротивних вірі і християнським засадам, а також закладати бібліотеки по парохіях і товариствах.

Для успішнішої кольпортажі видавала БДК свої катальоги: 1936 р. з календ. на 22 стор., 1937 на 43 стор., 1938 з кал. БДК., 1940 на 32 стор. (найповніший); Календарець БДК на 1941, Ювіл. кал. на 1943. По перенесенню друкарні і "Світла" до Торонта видано 1951 р. Каталог Книгарні ОО. Василіян у Мондері на 24 сторін, а 1952 Додаток ч. 1 і ч. 2 на 8 сторін.

Мондерська книгарня має на складі, крім молитовників, видання релігійні, історичні, наукові, белетристичні, театральні партитури й осібні видання для дітей. Книжки спроваджував я з Жовкви, з накладні М. Таранька у Львові, зі "Скали", а пізніше з амер. "Свободи", Сирітського Дому в Філаделфії, з книгарень Вінніпеґу й Едмонтону, з Йорктону, з Бразилії, а вкінці з Німеччини, Чехословаччини (вид. Благовісника) і з Бельгії.

Замовлення приходили з Канади, ЗДА та ріжних країн світу, де розселився український нарід, утративши свою Батьківщину. Притім я заохочував закладати бібліотеки по церквах, товариствах і приватних домах. Так засновано їх у Мондері, Чипмені, Новім Києві, Веґревилі, Копернікy, Мирнамі, Борщеві, Виткові, Саск., Судбурі, Онт., Ванкувері, Саскатуні і ін., також по василіянських парохіях, у Бразилії й Арґентині. Також вислано комплет наших видань у заміну або даром: до Українського Музею в Празі, до дієцезального архіву в Торонті (1949 р.), до бібліотеки Департменту Слов'янських Студій у Вінніпеґу на руки проф. д-ра Яр. Рудницького (1951 р.), до Т-ва св. Володимира в Ісідро, Касанова, Арґентина і ін.

До спопуляризування наших видань висилалося їх на вистави книжок: на українські конґреси в Вінніпеґу 1946, 1948 і 1951 р., на Конґрес у Торонті 1949, в Едмонтоні й Мондері 1952, на виставу української преси в Монтреалі і т. д.

о. Іван Дамаскин Попович, основник Бібліотеки Добрих Книжок і друкарні в Мондері.

Наші видання

Для релігійного усвідомлення й поглиблення християнського світогляду між українським народом задумали Отці в Мондері видавати "Самоосвітні Листки". Перше число п. з. "З Римом чи проти Риму?" о. А. Труха, ЧСВВ (32 стор.) видано друком 1935 в "Українських Вістях" в Едмонтоні у 2.000 примірників. Це число скоро розійшлося, отже видано стільки само і другим накладом. Друге число "Як українці терпіли за католицьку віру" о. Д. Поповича також вийшло друком в "Українських Вістях". Дальших 6 чисел набирано в Едмонтоні, а друковано вже в Мондері на маленькій пресі "Ґордон Пресс", що її закуплено 2. VI, 1936 у Лойдмінстер Таймс. Пізніше закуплено українські й англійські черенки до складання. Дальші числа "Самоосвітніх Листків" були: 4 брошури о. Ніля Саварина: "Чи є Бог" (1936 р.) на 91 стор., "Який є Бог" (1937) на 68 стор., "Чим є людина" на 47 стор. і "Роля Отців Василіян у Канаді" (1938) на 60 стор. Всі вони вже вичерпані крім 5 числа.

Дальші числа Самоосвітніх Листків друковані вже на своїй великій друкарській машині: "Мудрі подруги" 1940 р., "Чому я навернувся" о. П. Божика 1945 р., "Католицька Церква в Західній Україні" 1947 р. о. М. Билини (Назарка),

Друкарня ОО. Василіян у Мондері (1938-1949). Тепер приміщення для музею-архіву).

"Цінноші релігії" 1948 р. і "Наслідник св. Петра" Б. Дмитренка 1949 р. Коли ми дістали велику друкарську машину й лінотип 1938 р., тоді з 1940 року друкували самі щороку "Календарі Української Родини" з церковним уставом (на 160 і більше сторін), пізніше також відривні календарці ("педи") і різні брошури. Видано також кілька більших книжок, як "Католицька віра" (Катехизм у прикладах) о. А. Труха на 352 сторін, "Життя св. Тереси від Дитяти Ісуса" Мґр. Лявея в перекладі о. В. Ваврика ЧСВВ. на 320 ст., "Марія" (Життя Пр. Богор.) о. А. Труха на основі Вілляма на 168 ст., "Українська мова" (граматика) о. Труха на 128 ст., "Розважання про Пр. Богородицю" о. Решетила ЧСВВ на 134 ст., друковані в Едмонтоні, Латинська граматика і Латинські вправи д-ра Копача друк. у Вінніпеґу. У Торонті видали 1950 р. "Марія і Ти" о. І. Назарка ЧСВВ і "595 днів совєтським вязнем" д-ра І. Німчука. З нагоди Новіціяту ОО. Василіян у Мондері 1948 р. видано богато ілюстровану Ювілейну Пам'ятку на 110 ст.

Молитовники

До другої світової війни спроваджували ми різні молитовники з Жовки. Коли 1939 р. 1000 мол. "Отче наш" замовлених у Жовкві вже не дійшло до нас, мусіло наше Видавництво приступити до печатання молитовників, бо запотребування їх були великі. Найперше видруковано в двох мовах (церковній і англійській ("Thy Kingdom Come" на 143 стор. укладу о. Антона Лугового, нашого великого добродія, 1940 р. в двох виданнях, 12.000 накладу; відтак 1941 р. вийшов Молитовник для української молоді "Отче наш" на 224 ст., 1945 вийшло його 2-ге видання, а 1951 вже в Торонті третє видання на 237 ст. — усі накладом ок. 20 тисяч. У 1949 році

вийшов найбільший "Молитовник Християнської Родини", що його склав о. І. Назарко ЧСВВ, на 640 сторін, накладом 7.000. Крім того вийшли інші книжки до богослужби, як "Вечірня-Утреня на цілий рік" відбита в Квебеку за старанням сеніора о. Порфірія Боднара, ЧСВВ, "Хресна Дорога" (три видання), "Два молебні", "Таїнства для кружків Апостольства Молитви", "Молебен до св. Йосафата" і ін. Головну друкарську роботу виконував від початку Бр. Павло Полянський, справний друкар і щиро відданий свому обов'язкові. Пізніше помагав йому Бр. Кость Височанський.

Клішарня

1939 р. дістали ми за старанням о. Протоігумена Крижановського зі ЗДА клішарню. В ній Бр. Константин Височанський виробляв кліші до "Світла" і календаря. Від 1948 р. заступив його Олекса Безхлібник, що у Львові займався клішарством. Він виробив нам м. і. кліші до деяких партитур, що їх видала БДК. У Торонті 1951 р. клішарню звинули, бо не виплачувалася.

Переплетня

1940 р. заснували ми при нашім Виадвництві переплетню, що її провадив Бр. Євген Ковч, а від 1948 р. Іван Мартина, б. переплетник у жовківській друкарні. В переплетні оправляються молитовники та інші книжки.

Музична бібліотека

Вже здавніша збирав я релігійні й світські партитури і дещо відбивав на желятині й циклостилі для замовляючих. Так у століття смерти М. Шашкевича відбив я важніші пісні для ювілейних концертів. 1949 р. дістав я від пок. о. Северина Сапруна із Франції велику кількість партитур до Служби Божої та інші духовно-музичні твори, а теж і світського змісту на чоловічі й мішані хори — з Бібліотеки Інституту Народньої Творчости.

Дитяча бібліотека

Дуже важною частиною парохіяльної, рідно-шкільної чи домашньої бібліотеки повинен бути спеціяльний відділ книжок для дітвори й доростаючої молоді, тієї надії народу; бо вона відчужиться від свого народу й від Церкви, тоді пропаде будучність цілої нації. Добра книжка — це для молоді провідник майбутнього життя.

Дитяча книжка сперта на здорових, етичних основах, якщо визначається проглядним способом писання і займаю-

чою акцією, розвиває розум, і уяву, розбуджує зацікавлення й оживляє серце дітвори. Дитина, що горнеться до книжки, як виросте, не буде розпустувати ні волочитися; вона стане свідомим і пожиточним членом Церкви й народу. Як молодь навчиться читати й любити українську книжку та засмакує в читанню, книжка стане для неї улюбленою розривкою та приятелькою на ціле життя.

Щоб заохотити дітвору до читання, треба наперед давати невеличкі книжечки з образками. Діти люблять казки та зачинають читати книжки від байок і казок, які мають велику виховну вартість. Побіч творів буйної уяви захоплюється дітвора цікавими оповіданнями зі звіринного життя і віршованими гумористичними оповіданнями. Доростаюча молодь із зацікавленням читає описи подорожів і дивних пригод та історичні оповідання й повісті. Вони мають великий вплив на молодь, бо ставлять перед очі важні моменти чи особи минулого, повні геройства, енергії, посвяти, запалюють молоді серце любов'ю до рідної землі та розбуджують віру в кращу будучність.

Щоб зарадити тій потребі, я спроваджував перед війною видання "Світа Дитини", а по війні спровадив головно з українських видань у Німеччині більшу кількість дитячих видань з ілюстраціями. Родичі, парохи та вчителі Рідної Школи розуміючи вагу рідної мови й української книжки для дітвори повинні користати з нашої услуги.

"Сторінки з історії української Церкви і культури"

В останнім часі 1952 р. приступило наше Видавництво до видання "Сторінок з історії української Церкви і культури" о. М. Ріпецького в поодиноких випусках, щоб історичні факти показали нам, що тільки християнська культура, як у давнині так і тепер, зможе дати українській нації невмирущу силу побороти найбільші трудноші, сповнити своє завдання в історії світу, призначене Творцем, та діждатись кращої майбутности. — Перший випуск п. н. "Початки християнства в Україні" (1952) має 64 сторони, другий випуск "Святий Володимир Великий" (1953) має 76 сторін, а третій "Українська Церква і культура за Ярослава Мудрого і його синів" (1953) має 64 сторони друку.

Отак зібрав я факти про початки і дальший розвій Видавництва ОО. Василіян у Канаді і про Василіянську Книгарню в Мондері. Нашим бажанням є, щоб ми — як колись Жовква причинилась багато до релігійного і національного освідомлення нашого народу на рідній землі — так щоб Мондер і Торонто, перейнявши ролю Жовкви, могли послужити і своїм часописом і своїми виданнями та іншими добрими книжками якнайширшим українським колам у прибраній батьківщині.

о. Орест Купранець, ЧСВВ.

Музей-архів ОО. Василіян у Мондері, Алберта

Як кожна інша національна спільнота в Канаді, так теж і українська, дбала й дбає про те, щоб виявити свої культурні зацікавлення. Одним із проявів цього є творення поодиновик осередків культури, постійне призбирування цінних об'єктів і старовининх речей, які самі зі себе гідні збереження, як теж усього того, що може бути причинком до історії. І ми маємо в Канаді декілька українських осередків, що вже зуміли зібрати поважну кількість цінного матеріялу, нпр. "Осередок Культури й Освіти" у Вінніпеґу, збірка Преосв. Кир Василія і ін. Серед цих українських осередків, здається, на першому місці буде стояти манастир ОО. Василіян у Мондері, Алберта, і щодо кількости, і щодо цінности збірки, бо має чи не найбільшу українську бібліотеку в Канаді (близько 15.000 томів) та музей-архів, про який хочемо в короткому нарисі розказати.

Василіянський музей-архів у Мондері почався з приватної ініціятиви деяких ОО. Василіян у Канаді, особливо ж завдяки о. Йосафатові Жанові, ЧСВВ, який від ранньої молодости мав склонність збирати та зберігати різні старовинні речі.

Перші початки під майбутній музей-архів поклав о. Жан іще в родинному домі, а опісля під час студійних чи новосвяценичих років. Потім, коли в 1919-11 р. поїхав у Галичину, по розмовах з митр. Андрієм Шептицьким, ЧСВВ, підсилив іще своє замилування збирати, бо митр. Андрій, будучи добрим знавцем музейних цінностей, звернув увагу молодому збирачеві на важливість цього замилування і дав вказівки, як пізнавати справді цінну річ, та як відрізнювати від фальсифікату. Подібні інструкції давав теж о. Жанові проф. Іларіон Свєнціцький, особливо під час його побуту в Лаврівському манастирі. Це ще більш додало охоти о. Жанові в пошукуваннях і збиранні. Тому теж починає їздити й шукати. Все, що надибає цінного, те купує, розуміється, якщо дозволяють йому фонди. Деякі речі хотів відразу за поважні суми грошей відкупити митр. Андрій для "Національного Музею" у Львові, однак о. Жан не погодився.

У 1912 р. о. Жан знову повертається до Канади та забирає зі собою частину зібраних речей. З тієї частини збірки, що її залишив у Галичині, на жаль, багато пропало й то цінних речей, як нпр. пергаміновий рукописний Служебник з XIII ст. Цю частину, що її о. Жан привіз до Канади, переховував у своєму домі в Сифтоні, Манітоба. Виїжджаючи вдруге, осінню 1913 р., до Галичини, о. Жан передає переховати збірку зі Сифтону о. А. Филипову, ЧСВВ, у манастирі в Вінніпеґу. По повороті з Галичини в 1920 р. цілу свою збірку перевозить до Абітібі, Квебек, звідти знову в 1933 р. до Монтреалю, щоб опісля в 1945 р. перевезти до Ґримсбі. При своєму переїзді до Оттави частину збірки везе зо собою, а частину пересилає до Мондеру.

Під час свого побуту по другій всесвітній війні в Європі подибує багато нових цінних речей, а саме в Англії, Франції, Німеччині і ін. Частина тих збірок перейшла вже до Архимандричого Манастиря в Римі, а частина є ще в поодиноких країнах. Велика шкода, що багато речей пропало у Відні, бо не було спроможности їх вивезти.

Частина збірки, що її дістав мондерський манастир ОО. Василіян, була спочатку приміщена в великій залі бібліотеки, звідки перенесено її до однієї маленької кімнатки на найнижчому поверсі. Це було зовсім невідповідне місце на такий музей-архів, проте через недостачу місця в манастирі не було можности деінде архів примістити. Там стояло все в шафах чи на столах. Щойно літом 1953 р. дістав музей-архів своє сьогоднішнє приміщення, в будинку колишньої друкарні. Але і це приміщення не зовсім відповідне, бо за тісне й не має потрібного внутрішнього влаштування, через що немає проглядности.

Над упорядкуванням і збереженням цього музею-архіву працювали багато: о. Ніл Саварин, о. Мелетій Соловій, о. Орест Купранець і передовсім о. Жан, який цілими днями сидить у музею-архіві.

Збірку мондерського музею-архіву можна поділити на декілька груп:

I. Українські рукописи й стародруки:

1. Рукописне Євангеліє з XV ст. На останній сторінці пише якийсь ієрей Василь 1503 р., що продає цю книгу Климкові Солозевському за 4 золоті. Чи цей ієрей Василь написав цю книгу, чи ні, не знати, бо цього не говорить, ані теж не подає місця.

2. Рукописна "Цвітна Тріодь" із XV ст. Порівнюючи її з пізнішими виданнями, можна встановити багато ріжниць текстових і граматичних у церковно-слов'янській мові. Взагалі ці дві книги цікаві для філологічних дослідів. На думку митр. Андрія — це одні з найкращих пам'ятників старої церковно-слов'янської мови.

3. Львівський Апостол Івана Федорова з 1574. Окладинка, що він її має, виглядає на первісну.
4. Острозька Біблія з 1580 р.
5. Львівський Апостол із 1696 р. виданий Ставропігією.
6. Акафістник із 1628 р. виданий у Вильні.
7. Книга Євангелій із 1648 р. видана у Львові Ставропігією.
8. Требник, два томи, з 1695 р., виданий у Львові. У передмові заввага, що бере в загальному поодинокі требникові служби з Могилиного Требника.
9. Українсько-католицький Служебник із 1692 р. виленського видання.
10. Почаївські Літургікони з 1735, 1755 р. (українсько-католицький).
11. Унівський Служебник з 1747 р. (українсько-католицький).
12. Почаївські Часослови з 1785 і 1793 р.
13. Парохіяльні науки, 1794, Почаїв.
14. Рукописні проповіді о. Срочинського, ЧСВВ, які він виголошував у церкві Св. Юра у Львові (1759 р.).
15. Чин анатеми на Гетьмана Івана Мазепу. Книжка видана в роках 1741-62, бо в Єктеніях поминається Єлисавету Патрівну як царицю.
16. "Кобзар" Тараса Шевченка, 1860, Петербург.

Зауважуємо, що в кожному відділі подаємо тільки декілька цінніших чи цікавіших пам'ятників, бо не маємо на меті робити каталогу музею-архіву, який дав би собою доволі товсту брошуру.

II. Чужинні стародруки:

1. Кодекс Ґраціяна видрукований у 1472 р. у Страсбурзі.
2. Перша ілюстрована латинська Біблія, видана в 1520 р. у Ліоні.
3. Перша французька Біблія, 1558 р.
4. Англійська Біблія з 1575 р.
5. Англійська Біблія з 1597 р.
6. "Льодовічі челі Родіґіні ін антікварум Лекціонум...", Венеція, 1520 р.
7. Хроніка Великого Литовського Князівства й Землі Руської, написана Александром Ґванінусом у 1611 р. в Кракові.
8. Аннали Баронія, видані 1616 р. в Кольонії.
9. Твори Гіпократа, Париж, 1526.
10. Твори Платона, Базель, 1539.
11. Історія Росії Ле Клерк-а, 6 томів, Париж, 1783.
12. Подорож по Росії, Нюрнберґ, 1687. Автор цікаво описує козаччину.
13. Історія міста Львова о. Ходиніцкого з 1829 р., Львів.

14. Збірка географічних карт і описів із 1588 р.

15. Рукописна хроніка манастиря Ст.-Еспріт у Діжон, 1774 р.

16. Подорожі Рамузія, 3 томи, Венеція, 1554 р. У III-му томі поміщена перша карта Монтреалю.

17. Два описи Св. Землі з 1652 і 1662, обидва видані в Лондоні.

18. Англійсько-латинський словник Девіса, Лондон, 1632.

19. Подорож до Сибірі Аббата Шан-а д'Отрош, Париж, 1768. 3 томи.

III. Перґаміни:

Всі перґаміни походять із XVII-XVIII ст. Найстарший із них це торговельний контракт із 1624 р. Інші — це переважно тестаменти або договори.

IV. Географічні карти з XVIII ст., на яких позначена Україна.

V. Документи:

1. до церковної й політичної історії українців у Канаді. З них близько 200 не було ще ніколи публіковані, як теж не скоро можуть бути дані до опрацьовання.
2. до історії Канади з XVII-XIX ст.
3. до українських Визвольних Змагань 1918-20 рр.
4. до історії франц. революції 1789 р.

VI. Нумізматика.

Паперові гроші:

1. Перші паперові канадійські гроші з 1791 р. (по франц.) і дальші (вже двомовні).
2. Перші паперові американські гроші з 1776 р. і дальші.
3. Українські паперові гроші з 1918-20 рр.
4. Паперові гроші інших держав.

Монети:

Монети впорядковані на 12 великих таблицях та в одному монетному альбомі, де поміщені цікавіші й цінніші монети. Найстарші монети є 250-300 р. зперед Хр. часів.

VII. Образи:

1. Ікона Св. Николая й Св. Тройці в виді трьох Анґелів (на обидвох боках) із XIV-XV ст. Взята з церкви в Лінині, пов. Старий Самбір.

2. Ікона Св. Николая з XV ст. з села Ясениця Замкова.

3. Ікона Св. Анни з Пресв. Богородицею у стилі доби Володимира Вел. Походить правдоподібно з XI-XII ст.

4. Дверцята з Кивоту, на яких зображений Воскреслий Христос. Із Ясениці Замкової, пов. Турка.

5. Родинна Іконка Пресв. Богородиці родини Аркасів.

6. Портрети українських діячів.

7. "Єгипетська язва" — французького маляря Пуссіна (1594-1665).

8. "Заручени Св. Катерини" італійського маляря Тінторетто (1519-94).

9. "Христове Різдво" з портретом маляря, — Сір Петер Франціс Буржуа (1756-1811).

10 Інші меншої вартости або копії.

VIII. Медалі

Медалів є декілька десятків. Серед них медалі Людвіка XV-го (фр.) й Наполеона. Цікава медаля, що її видав російський цар Олександер І. із нагоди взяття козаками Парижа дня 19. III. 1814 р.

IX. Церковні речі:

1. Антимінси, з яких найстарший ї з 1747 р. благословлений перемиським єпископом Онуфрієм Шумлянським.
2. Дерев'яний ручний хрест із Волині з XVII ст.
3. Деякі хрестики й іконки княжих часів, знайдені під час розкопок у Сокальщині.
4. Чаша французької роботи з XVII ст.
5. Свічник мистецької роботи в дереві з XVII ст.
6. Частина фелону з XVII ст.
7. Інші менш цінні речі.

X. Українські народні вироби:

1. Вишивки.
2. Килими.
3. Писанки.
4. Різьба.
5. Порцеляновий український чайник із початку XIX ст.
6. Галицький "моздір", що з нього стріляли на Великдень.

XI. Філателістика:

Збірка обхоплює значки 153 держав. Так само є перші поштові значки, що появилися в світі. О. Жанові пощастило

дістати теж листи з часів, коли ще не вживали поштових значків, а били тільки поштові печатки.

XII. Музика:

1. Скрипка марки "Руґері", Кремона (Італія) з 1723 р.
2. Латинський нотний перґамін із XIII ст.
3. Почаївський Ірмологіон.
4. Збірка різних українських і чужих композиторів.

XIII. Фотознимки:

1. Знимки з життя й манастирів ОО. Василіян у Канаді та Галичині.
2. Знимки з життя парохій і суспільних організацій.
3. Українські різдвяні, великодні і побутові карточки.

XIV. Часописи:

1. Всі українсько-канадійські часописи.
2. Англійсько-канадійські. Найстарший із 1834 р.

XV. Василіянський архів:

Збірка документів і актів, що відносяться виключно до Чину Св. Вас. Вел. Ця частина для посторонніх недоступна.

XVI. Різне:

1. Пістолі з XVII ст.
2. Шахи з слоневої кости індійської роботи з XVII ст.
3. Аптечна вага з 1682 р.
4. Всячина.

З цього короткого й загального перегляду музею-архіву ОО. Василіян у Мондері бачимо, що збірка його пам'яток досить багата й різнородна. Коли брати до уваги, що цей музей-архів далеко від джерел і осідків старовинної культури, треба дивуватися, що в такому короткому часі може він почванитися такою гарною й цінною збіркою пам'яток. У цьому якраз велика заслуга тих, що з любов'ю й одушевленням посвячують свій час на збирання цих пам'яток і тим-самим роблять немалу прислугу своїй спільноті, зберігаючи та плекаючи її старовинну культуру.

о. М. С. ЧСВВ

Розвій Василіянського Чину в Канаді (1902-1952)

Законом життя є безнастанний зріст і розвій. Цей закон діє в життю не тільки поодиноких організмів, але також обіймає життя збірних одиниць, себто установ. Де якась установа не проявляє розвою до кращого, там приходить застій і вслід за гим занепад. Брак зовнішнього зросту й розвою буває доказом внутрішнього занепаду й занику діючих внутрішніх життєвих сил.

Коли дивитись під кутом цього життєвого закону на Василіянський Чин у Канаді за п'ятдесятрічне його існування (1902-1952), то можна ствердити, що він видержав пробу життя. З малих початків у 1902 р. він помалу розвинувся в добре зорганізоване тіло і, всупереч усім труднощам та несприятливим обставинам, позначив свою історію в Канаді скорим і буйним розвоєм.

Цей розвій можна поділити на кілька періодів: період піонерський (1902-1922), період розбудови монастирів і зорганізування власного місіонарського доросту (1922-1931), період розвою Канадійсько-Американської Провінції (1931-1948) і вкінці період поділу тієї ж Провінції на дві окремі Провінції: Канадійську й Американську (1948-1952). Всі ці поділи не є якоюсь примхою історика чи мертвою схемою, але мають своє оправдання в різних історичних фактах і чинниках, які саме й зумовили цей розвій і витиснули своє характеристичне тавро на поодиноких фазах розвою Василіянського Чину в Канаді.

Періоди розвою ОО. Василіян у Канаді

Перший період розвою Василіянського Чину в Канаді — це час твердих і тяжких початків. Це був справді піонерський час. Отців було обмаль, поле праці велике, брак своїх сил і фінансів не дозволяв розбудовувати монастирі й організувати власні семінарії для місіонарського доросту. Цей період починається з приїздом перших трьох отців Василіян до Канади в 1902 році.

Група перших ОО. Василіян у Канаді:
Сидять від ліва: о. А. Филипів, о. П. Філяс та о. С. Дидик.
Стоять від ліва: Бр. С. Король та Бр. Є. Янішевський.
(Едмонтон у січні 1905-го року).

31-го жовтня 1902 р. прибули до Едмонтону в Алберті перші три Василіяни: о. Платонід Філяс, о. Созонт Дидик та о. Антін Строцький. Рік пізніше приїздять іще два отці-місіонарі: о. Матей Гура й о. Навкратій Крижановський (15-го листопаду 1903 р.). 1905 р. приїжджають ще два місіонарі: о. І. З. Тимочко й о. Атанасій Филипів. Однак того самого року від'їздить до Галичини о. Платонід Філяс на становище найвищого настоятеля Чину, а незабаром по ньому покинув Канаду також о. Антін Строцький. Таким робом число отців сходить до 5. У перших роках (1902-1906) мали ці отці до помочі спершу одного, згодом трьох братів.

Вище згадана „піонерська п'ятка" Василіян (Дидик, Крижановський, Филипів, Гура й Тимочко) веде тяжку місіонарсько- душпастирську працю без ніякої помочі 20 років (1902-1922). Одного зі згаданої „п'ятки", о. І. Тимочка, забрала в розгарі праці невблагана смерть (1909 р.), але опорожнене місце незабаром (1912) займає о. Василій Ладика, теперішній Архиепископ-Ординарій Манітобського Екзархату.

Новий період у розвитку Василіянського Чину в Канаді починається по першій світовій війні й обіймає час між 1922 і 1931 р. В цьому періоді число василіянських працівників у Канаді помалу й постійно зростає. Цей зріст став можливий завдяки двом чинникам: припливові свіжих сил із европейських василіянських провінцій (головно з Галичини) й отворенню власного новіціяту й дому студій.

У згаданому періоді з Европи прибуває 10 отців і 5 братів, які помагають отцям-піонерам у розбудові василіянської місії в Канаді. У 1922 р. заходами о. Н. Крижановського збудовано в Мондері перший більший манастир і тут 1923 року відкрито свій новіціят, а згодом і дім студій. Отже відкриття новіціяту й дому студій стає другим чинником розвою і розцвіту ОО. Василіян у Канаді. До новіціяту починають вступати кандидати на місіонарів-священиків і братів. Почавши від 1923 року число Василіян у Канаді росте. Доказом цього зросту є статистичні дані з цих років. Коли в 1922 р. всіх ОО. Василіян було 7, то в 1925 р. є їх вже 15 (8 отців, 5 клириків (схолястиків) і 2 брати); у 1926 р. це число зростає на 27 осіб (9 отців, 14 клириків, 4 братів); у 1927 р. воно доходить вже до 30, у 1929 до 40, у 1930 до 49 осіб (10 отців, 31 клириків і 8 братів).

У 1931 р. в історії Василіянського Чину в Канаді заісновують важливі події, що в свою чергу мають вирішний вплив на зовнішній і внутрішній зріст василіянської місійної праці. І так 6 серпня 1931 василіянська Місія в Канаді була перетворена на самостійну Американсько-Канадійську Провінцію зі своїм протоігуменом і провінціяльною Управою. Під умілим проводом першого енергійного протоігумена о. Н. Крижановського молода Провінція починає скорим темпом зростати.

До цього зросту причиняється в першу чергу знову приїзд отців із галицької й інших европейських провінцій. Їх прибуло понад 10 (переважно в 1932-1934 рр.), між ними такі чільні діячі, як оо. Саварин, Сенишин, Трух, Марків, Журавецький, Романович, Бараник та інші. Приплив нових сил уможливлює молодій Провінції перекинути свою місійно-душпастирську діяльність до ЗДА і там осісти напостійне. ОО. Василіяни в ЗДА розвинули свою успішну діяльність спершу в Шикаґу (від 1932), згодом у Нью Йорку (від 1942) й інших осередках.

Та найбільше причиняється до розвою Канадійсько-Американської Провінції в 30-их роках те, що почавши від 1932 року вона щороку дістає молодих працівників, уже народжених на канадійсько-американській землі і вихованих у новіціяті й домі студій у Мондері, серці Провінції. У 1932 р. одержує ерейські свячення о. Теодосій Добко, як перший із питомців мондерського новіціяту, а слідом за ним кожного року приходять все нові священики Василіяни.

о. П. Філяс, перший настоятель Василіянської Місії в Канаді (1902 - 1905).

о. Матей Гура, другий настоятель Василіянської Місії в Канаді (1905-1906).

Зріст Канадійсько-Американської Провінції, почавши від її створення, найкраще виказують статистичні дані. У 1931 р., в якому основано згадану Провінцію, всіх Василіян було 56 (11 отців, 37 клириків і 8 братів). У 1932 р. це число зростає на 68 (15 отців, 44 клириків і 9 братів), а в 1933 р. Провінція має вже 78 членів (20 отців, 46 клириків і 12 братів). У роках 1934-1938 число членів провінції переходить 90. Так нпр. у 1938 р. має вона вже 33 священиків, 42 клириків і 23 братів. Цей приріст дає змогу розгорнути широку діяльність не тільки місійно-душпастирську, але також видавничу й виховну.

Цей гарний розвій Канадійсько-Американської Провінції не припиняється і з вибухом другої світової війни 1939 року. навпаки — ще помітно кріпшає. Під час коли воєнні роки (1939-1945) принесли велике спустошення для Василіянських Провінцій у Галичині, Закарпатті, Словаччині, Румунії й Мадярщині, то Канадійсько-Американська Провінція переживає фазу свого найбуйнішого розцвіту. Постають нові манастирі, осідки, парохіяльні й місійні станиці, виходять нові священики, вступають нові кандидати, поле праці поширюється.

о. Созонт Дидик, третій настоятель Василіянської Місії в Канаді (1906-1923).

Із вибухом другої світової війни в 1939 р. число всіх Василіян у Канаді дійшло вже 109 осіб (44 отців, 34 клирики і 31 братів). У 1941-1942 рр. це число зростає на 119 осіб, у 1944-1945 рр. на 124 (52 отців, 39 клириків, 33 брати).

Безпосередньо по закінченні війни розвій Канадійсько-Американської Провінції дістає новий розмах. У роках 1946-1948 вона приймає поважну кількість своїх співбратів, головно отців, із галицької й інших европейських провінцій, які через воєнні обставини опинилися поза межами своєї батьківщини й матірної Провінції. У Канаді й Америці новоприбулі Василіяни включаються в душпастирську, місійну, виховну, наукову й видавничу працю Канадійсько-Американської Провінції, яка дала їм братній захист і змогу нової праці. Так Василіянська Канадійсько-Американська Провінція в 1947-1948 рр. осягає число 153 осіб (81 отців, 34 клириків і 38 братів).

Завдяки новим силам, і з Европи і з власного новіціяту, поле праці поширилось так, що вигинула конечність створити нову Провінцію, а радше поділити Канадійсько-Американську Провінцію на дві окремі Провінції. Це сталося 23 липня 1948 року. В цьому дні найвищі чинники Чину поділили дотеперішню Канадійсько-Американську Провінцію на дві: Американську, з осідком у Ню Йорку, і Канадійську, з осідком в Едмонтоні. Протоігуменом Американської Провінції став о. Максим Марків, Канадійської о. Теодосій Добко (жовтень 1948 р.) По поділі на дві окремі Провінції Канада відступила немало

о. Навкратій Крижановський, настоятель Василіянської Місії в Канаді (1923-1932) та перший Протоігумен Американсько-Канадійської Провінції (1932-1940).

своїх працівників для молодої американської Провінції. У 1949 р. всіх Василіян у Канаді було 96 (39 отців, 27 клириків, 30 братів); в Америці було в тім самім році 55 осіб (35 отців, 8 клириків і 12 братів).

Із цього короткого статистичного огляду виходить ясно, як Василіянський Чин у Канаді постійно зростав і як він гарно й буйно розвивався. Однак життя не стоїть на місці. Для свого дальшого розвою Чин потребує нових сил, свіжих покликань. Потреби Української Католицької Церкви в Канаді вимагають нових працівників, як між єпархіяльним клиром, так і між чернечим. На перешкоді до цього стоїть велика недостача покликань, що в останньому часі дається відчути і в семінаріях і в новіціятах різних згромаджень, а в їх числі також і в ОО. Василіян. Правда, у своєму ювілейному році (1952) Канадійська Василіянська Провінція має досить велике число членів (45 отців, 28 клириків і 24 братів), але воно завжди ще замале, щоб розгорнути діяльність місійну, виховну і видавничу так, як цього вимагають потреби Провінції, Чину, Церкви й українського народу. Під сучасну пору ОО. Василіяни в Канаді мають два доми в Мондері, два в Едмонтоні, один у Ґримсбі (Онтаріо) і менші резиденції-осередки в Торонті, Монтреалі, Вінніпеґу і Венкувері.

ХРОНІКА ВАСИЛІЯНСЬКОГО ЧИНУ В КАНАДІ

Щоб доповнити начерк розвою Василіянського Чину за перше 50-річчя його існування в Канаді, подаємо тут коротку хроніку найважливіших подій від прибуття перших ОО. Місіонарів аж до початку ювілейного року (1952 р.) Не є це повна хроніка чи повний хронологічний виказ історії Василіянського Чину в Канаді, тільки найзагальніший перегляд його минулого в датах.

1902

23. X. — Приїзд перших Василіян до Канади. До Монтреалю приїздять із Галичини ОО. Платонід Філяс, Созонт Дидик, Антін Строцький та Бр. Єремія Янішевський.

31. X. — Перша група ОО. Василіян прибуває до Едмонтону і поселюється в Західній Канаді.

7. XI. — о. Пл. Філяс, перший Настоятель Василіянської Місії в Канаді поселюється в околиці Біверлейк (сьогоднішній Мондер).

1903

Літо — о. *Пл. Філяс будує першу церковцю й монастирець ОО. Василіян на фармі в Біверлейк.*

12. VII. — Перший празник св. Апостолів Петра й Павла в Мондері (Біверлейк).

20. IX. — Перша місія ОО. Василіян на Біверлейк.

15. XI. — Друга група ОО. Василіян (оо. Матей Гура та Навкратій Крижановський) приїздить до Канади. Ці отці поселюються в Вінніпеґу, Ман.

1904

26. VI. — о. С. Дидик будує першу церкву св. Йосафата в Едмонтоні.

Осінь — о. Матей Гура будує церкву св. Николая в Вінніпеґу.

4. VII. — о. Пл. Філяс вибраний на Протоігумена ОО. Василіян із осідком у Львові.

1905

13. I. — о. Атанасій Филипів приїзджає до Канади й осідає на Біверлейк.

15. I. — Врочисте посвячення церкви св. Николая у Вінніпеґу, що його довершив о. Протоігумен Пл. Філяс. Опісля о. Філяс покидає Канаду.

10. VII. — о. Іван Золотоуст Тимочко приїздить до Канади і поселюється в околиці Біверкріку (Стар-Скаро).

28. VIII. — Оснування першої Рідної Школи св. о. Николая у Вінніпеґу за старанням о. Матея Гури.

22. XII. — Оснування Апостольства Молитви в Канаді за старанням о. А. Филипова.

1906

22. X. — о. Созонт Дидик іменований Настоятелем Василіянської Місії в Канаді з осідком у Вінніпеґу.

1907

2. I. — о. А. Филипів стає парохом у Вінніпеґу, о. М. Гура в Едмонтоні, а о. І. З. Тимочко на Біверлейку.

26. III. — Преосв. Сотер Ортинський ЧСВВ стає єпископом українців у ЗДА.

1908

о. Н. Крижановський орґанізує ряд місійних станиць у Манітобі й Саскачевані.

1909

VII. — о. С. Дидик виїздить до Галичини і бере участь у Провінціяльній Капітулі Чину в Кристинополі.

25. IX. — о. Дидик вертаючись із Галичини, привозить василіянських богословів: Василія Ладику, Ореста Кузіва та Іларіона Дороша, що продовжують свої богословські студії в Монтреалі.

X. — о. С. Дидик бере участь у Всеканадійському Церковному Соборі в Квебеку.

19. XII. Трагічна смерть о. І. З. Тимочка.

1910

1. I. — о. Н. Крижановський стає місіонарем Мондеру (Біверлейк) та околиці.

8. VIII. — оо. Н. Крижановський та М. Гура посвячують угольний камінь церкви св. Петра й Павла в Мондері у прияві премієра Канади В. Лоріє.

IX-XII. — Митрополит А. Шептицький відвідує Канаду й осідки ОО. Василіян.

23. X. — Митрополит А. Шептицький посвячує новозбудовану церкву св. Петра й Павла в Мондері.

1911

Старання митрополита А. Шептицького й канадійських ОО. Василіян про одержання єпископа для українців у Канаді.

1912

4. VIII. — о. Василій Ладика одержує єрейські свячення з рук Преосв. С. С. Ортинського ЧСВВ у Філядельфії.

6. XII. — Приїздить до Канади перший єпископ для українців у Канаді Преосв. Никита Будка.

1913

3. VIII. — Врочисте святкування 10-ліття ОО. Василіян у Мондері при участи Преосв. Н. Будки. Посвячення домусиротинця СС. Служебниць.

VII-X. — Перебудова церкви св. Йосафата й заложення манастиря ОО. Василіян в Едмонтоні.

1914-1918

Перша світова війна. ОО. Н. Крижановський, М. Гура та В. Ладика організують ряд парохій, колоній і місійних станиць у Західній Канаді.

1918

18-19. VII. — Основується т. зв. Греко-Православна Церква в Канаді. Початок боротьби тієї церкви проти Української Католицької Церкви й ОО. Василіян.

1918-1920

Тяжке економічне положення українських переселенців у Західній Канаді. Харитативна діяльність о. Н. Крижановського для українського поселення.

1921

28. VI. Прийшов дозвіл на отворення василіянського новіціяту в Мондері.

VII-VIII. — Протоігумен о. Анастасій Калиш із Галичини відвідує осередки ОО. Василіян у Канаді.

IX-XI. — Митрополит А. Шептицький вдруге відвідує Канаду й осередки ОО. Василіян.

1922

30. V. — Початок будови манастиря-новіціяту ОО. Василіян у Мондері.

12. VII. — Посвячення угольного каменя під манастир-новіціят ОО. Василіян у Мондері.

26. VIII. — Із Галичини приїздить до Канади о. Порфірій Боднар.

5. XI. — Приїздить із Галичини до Канади о. Єпіфаній Теодорович.

XI. — о. Матей Гура стає парохом у Вінніпеґу, а о. А. Филипів ув Едмонтоні.

1923

12. IV. — о. Н. Крижановський стає Настоятелем Василіянської Місії в Канаді.

28-30. VIII. — Посвячення й відкриття Новіціяту ОО. Василіян у Мондері.

1924

3. I. — Приїздить із Галичини до Канади о. Юрій Жидан.

IX-X. — Складає монаші обіти і вертається з Галичини до Канади о. Й. Тимочко.

1925

29. I. — Смерть о. Матея Гури в Едмонтоні.

VII-IX. — Подорож Настоятеля Василіянської Місії о. Н. Крижановського до Галичини й Риму.

1926

9. VI. — Приїздять із Галичини до Канади о. Софроній Дякович, Бр. Адріян Карпа та Бр. Пасив Стадник.

1927

22. XII. — 25-літній Ювілей праці ОО. Василіян у Канаді. Святкування його в Мондері й інших василіянських осередках.

1929

14. VII. — о. Василій Ладика, Ігумен едмонтонського манастиря, приймає посвячення на Єпископа українців у Канаді.

1930

18. I. — Приїздять із Галичини до Канади оо.: Василь Каменецький та Павло Олінський і Бр. Петро Боднар та Бр. Йосафат Король.

16. VI. — Умирає в Дрогобичі о. Пл. Філяс, перший піонер і Настоятель Василіянської Місії в Канаді.

1931

24. V. — Вступає на новіціят у Мондері о. Йасафат Жан.

VI. — На Загальній Капітулі ОО. Василіян у Добромилі рішено створити окрему Американсько-Канадійську Провінцію.

8. VIII. — о. Н. Крижановський іменований першим Протоігуменом Американсько-Канадійської Провінції.

16. VIII. — Перше зложення торжественних обітів (професії) василіянських монахів у Канаді. (Склали професію: Методій Ханас, Амвросій Винник, Сильвестер Колляр, Матей Сіянчук, Теодосій Добко, Адріян Карпа та Пасив Стадник.

1932

24. II. — Декрет Риму про створення Американсько-Канадійської Провінції.

27. VII. — ОО. Василіяни засновують свій осідок у Монтреалі.

2. X. — о. Теодосій Добко, перший із канадійських василіян одержує ерейські свячення.

4. X. — Приїздять із Галичини до Канади оо. Корнилій Войтович та Н. Саварин.

о. Діонисій Ткачук, Архимандрит Василіянського Чину (1931-1944), що візитував василіянські станиці в Канаді в 1934 р.

Перша Провінціяльна Капітула американсько-канадійських ОО. Василіян у Мондері. Вибір о. Н. Крижановського на Протоігумена Провінції.

1933

12. VI. — Початок будови нового новіціятського дому на фармі біля Мондеру.

4. VII. — Приїхав із Галичини до Канади місіонар о. А. Г. Трух.

13. VIII. — Канадійські Василіяни, оо.: Севастіян Шевчук, Амвросій Винник та Іриней Процентій одержують єрейські священня.

10. X. — Приїздять із Галичини до Канади оо. Марко Романович та Венямин Бараник.

23. X. Перенесено новіціятський дім до новозбудованого дому на фармі біля Мондеру.

1934

VI-VIII. — Архимандрит Василіянського Чину, о. Діонисій Ткачук, переводить канонічну візитацію Американсько-Канадійської Провінції.

21. VI. — Умирає в Мондері місіонар о. Софроній Дякович.

7. X. — оо. Методій Ханас та Матей Сіянчук одержують єрейські священня.

1935

9. VII. — Помер у Мондері богослов Бр. Мирон Топорівський.

22. VIII. — Помер у Мондері Бр. Сотер Ковальчук.

X-XII. — оо. Микола Когут, Ігнатій Лесюк, Діонисій Джиґолик та Іннокентій Ричкун одержують єрейські священня.

1936

2. VI. — Початок видавництва і друкарні ОО. Василіян у Мондері.

19. VI. — Апостольський Делеґат на Канаду, Впреосв. А. Кассульо, відвідує ОО. Василіян у Мондері.

1. IX. — Виходить друком перша книжка видавнитцва ОО. Василіян у Мондері: "Чи є Бог?" пера о. Н. Саварина ЧСВВ.

1937

14. III. — оо. Сильвестер Колляр та Ювеналь Слота одержують єрейські священня.

VII-IX. — ОО. Василіяни закладають свої осідки у Ройкрафт (Піс Ривер) та у Ванкувер (Брит. Колюмбія).

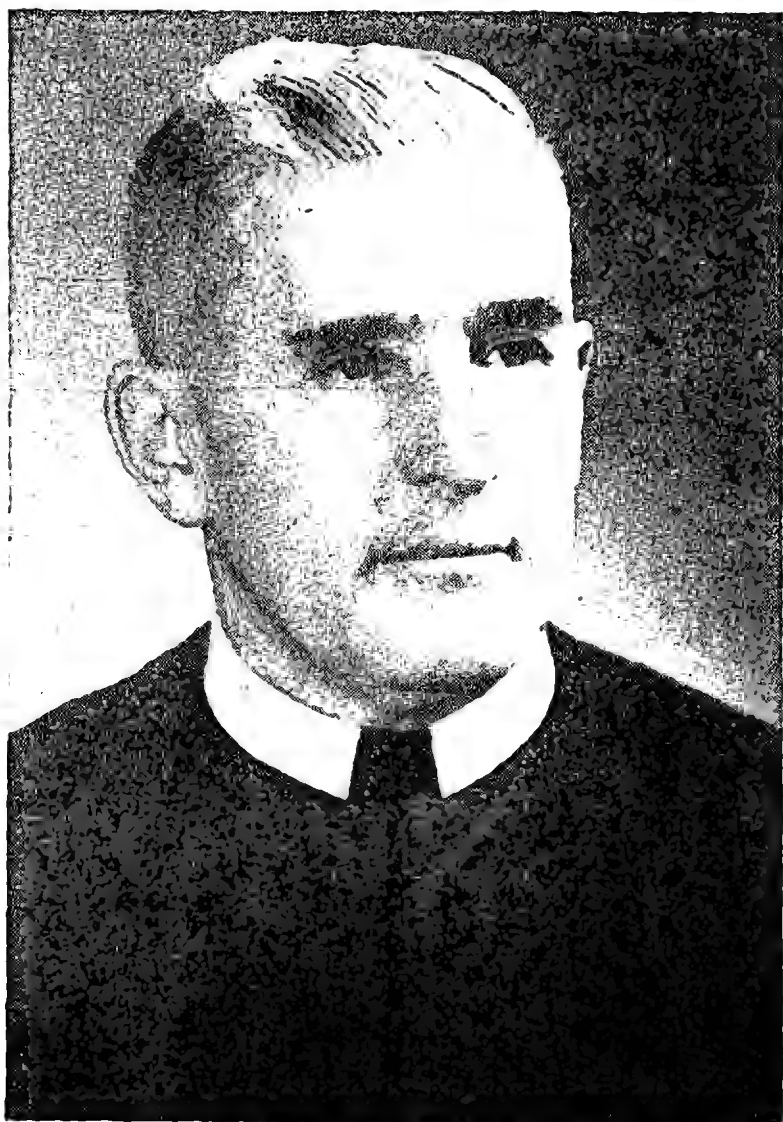

о. Венямин Бараник, Протоігумен Американсько-Канадійської Провінції (1941-1948).

30. X. — Умирає у Мондері піонер Василіянської Місії в Канаді, о. Атанасій Филипів.

20. XII. — Гетьманич Данило Скоропадський відвідує Мондер.

1938

1. V. — Вийшло в Мондері перше число двотижневика "СВІТЛО" за редакцією о. Марка Романовича.

20. III. — о. Н. Крижановський удруге вибраний на Протоігумена Американсько-Канадійської Провінції.

29. V. — оо. Атанасій Химій, Теодосій Греб та Маркіян Пасічник одержують єрейські свячення.

VIII. — Величавий Конгрес у Мондері з нагоди 950-річчя Хрещення України.

2. X. — оо. Ісидор Когут та Василь Скублений одержують єрейські свячення.

30. X. — Посвячення новозбудованої друкарні в Мондері.

1939

VII.-IX. — Єрейські свячення оо. Нестора Феціци, Христофора Кондратюка, Висаріона Андрейчука та Лаврентія Джиґолика.

X-XI. — Новий осідок (резиденція) ОО. Василіян у Редвей, Алберта.

1940

10. IV. — Умирає в Стемфорді, ЗДА, о. Н. Крижановський, Протоігумен Американсько-Канадійської Провінції.

9. V. — Соборчик Отців із Альберти в Мондері.

26. XI. — Умирає в Римі молодий Василіянин із Канади, о. Василь Скублений.

26-28. XI. — Провінціяльна Капітула американсько-канадійських ОО. Василіян у Мондері. Впр. о. Вен'ямин Бараник вибраний на Протоігумена Американсько-Канадійської Провінції.

1941

7. IV. — Впр. о. Протоігумен В. Бараник дістає з Риму потвердження свого вибору на Протоігумена.

1. V. — Соборчик Отців Василіян у Мондері під проводом Впр. о. Протоігумена В. Бараника.

2-3. VIII. — Величавий Конґрес із нагоди 50-річчя українського поселення в Канаді. Конґрес відбувся в Мондері, Альберта.

IX. — Впр. о. С. Дидик, парох в Едмонтоні, розпочинає будувати нову церкву св. священомученика Йосафата.

3. XI. — Посвячення василіянської резиденції-манастиря у Дервент, Алберта.

1942

8. III. — Єрейські свячення оо. Василіян: Маріяна Горішного, Полікарпа Матвієва, Петра Гевка, Боніфатія Слободи та Вернарда Дрібненького.

о. Гліб Кинах, Генеральний Вікарій Чину (1946-1949), що візитував василіянські станиці в Канаді в 1947 р.

18. IX. — Початок василіянського манастиря в Ґримсбі.

25. X. — Впр. о. Амвросій Сенишин, член Американсько-Канадійської Провінції, одержує в Шікаґо єпископські свячення. ОО. Василіяни дістають до душпастирської обслуги парохію св. Юра в Нью-Йорку.

1943

V. — Єрейські свячення оо. Василіян: С. Курила, В. Шевчука, Є. Пащака, П. Дидика та В. Сороки.

VI. — Василіянський богословський факультет переноситься з Мондеру до новозаснованого манастиря в Ґримзбі.

1. VII. — Єпископські свячення Кир Ніла Саварина ЧСВВ в Торонті.

18. XII. — Умирає в Мондері Бр. Аркадій Волошин.

1944

26. I. — Умирає в Римі Всесв. о. Архимандрит Діонисій Ткачук ЧСВВ.

29. VI. — Одержують єрейські свячення оо. Василіяни: О. Засійбіда, Гр. Хміляр, Є. Білик, Є. Химій та В. Гринишин.

VI-VII. — ОО. Василіяни набувають нові доми у Ґлен-Ков та Бінґгемптон, ЗДА.

1. XI. — Умирає у Львові Впреосв. Митрополит Андрій Шептицький ЧСВВ.

1945

15. III. — ОО. Василіяни в Едмонтоні набувають Інститут св. Йосафата.

10. VI. — Одержують єрейські свячення оо. Василіяни: М. Дацюк та М. Ґнесько.

27. VII. — Посвячення новозбудованої резиденції-манастиря в Ґлендон, Альберта.

1-3. XI. — Капітула Отців Американсько-Канадійської Провінції в Мондері. Впр. о. В. Бараник вибраний удруге на Протоігумена.

26. XII. — Впр. о. Й. Жан виїздить до Европи для допомогово-харитативної акції.

1946

VII. — Впр. о. Гліб Кинах ЧСВВ іменований Генеральним Вікарієм Чину Впр. о. М. Когут, ігумен із Ґримзбі, іменований Генеральним Консультором Чину.

V-XII. — Приїздять із Европи до Американсько-Канадійської Провінції оо.: Н. Лиско, Й. Маркевич, С. Решетило, М. Дирда, І. Назарко, В. Ваврик, С. Голик, С. Фединяк, О. Тимочко, В. Ґавліч, Ю. Катрій, І. Лотоцький, Т. Іванишин, П. Сивак та В. Сютик.

17-18. VIII. — Ювілейний Конґрес у Мондері з нагоди 350-річчя церковної Унії в Бересті (1596-1946).

IV. — ОО. Василіяни в Едмонтоні набувають Інститут св. Василія, парохію і церкву того ж св. Василія.

16. IV. — ОО. Василіяни в Вінніпеґу починають будувати нову церкву св. О. Николая.

о. Теодосій Добко, Протоігумен Канадійської Провінції (1948-1953).

1947

VI. — Еміненція Євгеній Кардинал Тіссеран відвідує Канаду.

3. VI. — Кардинал Є. Тіссеран торжественно посвячує новозбудовану церкву св. Свящ. Йосафата в Едмонтоні.

VII-X. — Генеральний Вікарій ЧСВВ, о. Гліб Кинах, відвідує манастирі й станиці ОО. Василіян у Канаді.

29. VI. — Посвячення угольного каменя під церкву парохії св. Духа в Монтреалі.

2. VII. — Одержують єрейські свячення оо. Василіяни: С. Підскальний, П. Пащак, Н. Свірський, В. Підскальний та Й. Шкварок.

1948

8. III. — Посвячення підвалу нової церкви ОО. Василіян у Вінніпеґу.

IV. — Створення трьох Екзархатів для українців католиків у Канаді. Преосв. Ніл Саварин ЧСВВ стає Екзархом Західної Канади.

23. VII. — Поділ Американсько-Канадійської Провінції на Канадійську Пресв. Серця Христового і Американську Успіння Преч. Д. Марії.

5-7. X. — Капітула Отців Василіян Канадійської Провінції у Мондері, Альберта. Впр. о. Теодосій Добко вибраний Протоігуменом Канадійської Провінції.

27. X. — Умирає в Давзон, ЗДА, член Канадійської Провінції, о. Христофор Кондратюк.

29. XI. — Умирає у Ванкувері, Бр. Колюмбія, член Канадійської Провінції о. Лаврентій Джиґолик.

1949

11. VI. — Всесв. о. Теодосій Галущинський вибраний Архимандритом Чину.

6. VIII. — Одержує єрейське свячення о. Рафаїл Мельник ЧСВВ.

I-XII. — ОО. Василіяни в Західній Канаді передають дієцезальному клирові ряд колоній до душпастирської обслуги.

XI. — ОО. Василіяни основують свій осідок у Торонто, Онтеріо, і переносять сюди дотеперішню друкарню з Мондеру в Альберті.

1950

1. I. — Вийшло в Торонто перше число "СВІТЛА" в форматі журналу.

V-VI. — Впр. о. Теодосій Добко, Протоігумен Канадійської Провінції відвідує Ґенеральну Курію ЧСВВ у Римі.

VII-VIII. — Монсіньор Йосиф Мойолі та Впр. о. П. Мись-

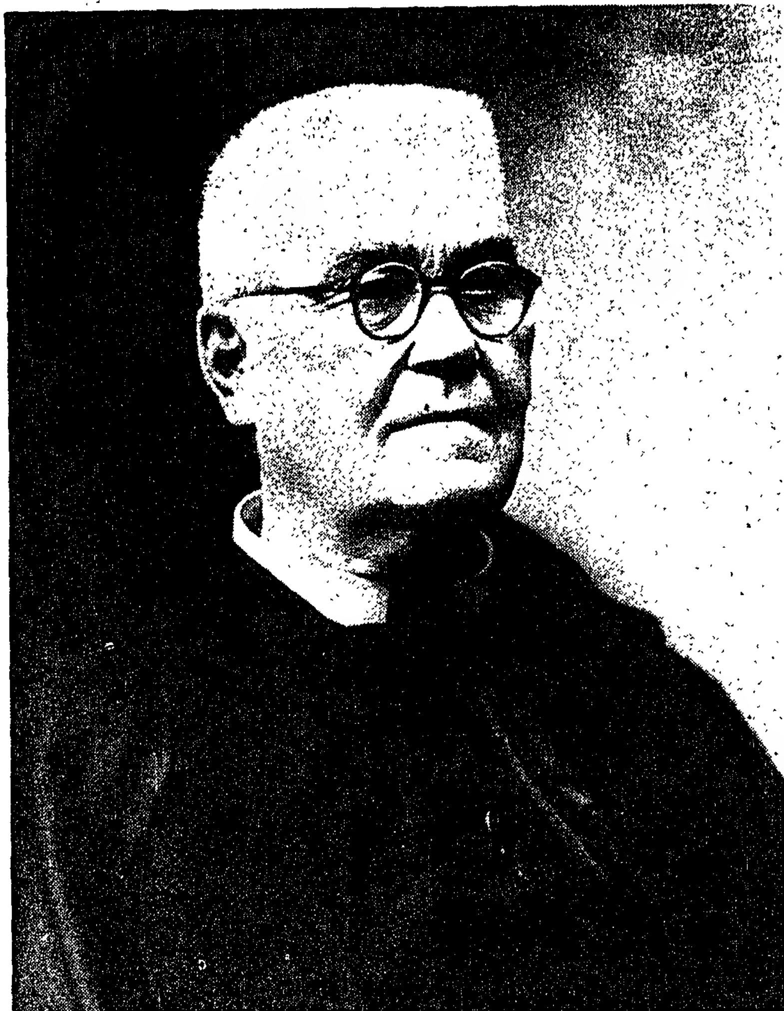

о. Теодосій Галущинський, Архимандрит Чину (1949-1952), що візитував василіянські станиці в Канаді в 1952-му році.

ків, Генеральний Консультор ЧСВВ з Риму відвідують осередки ОО. Василіян у Канаді.

17. IX. — Еміненція Кардинал Євгеній Тіссеран, Секретар Священної Конґреґації для Східньої Церкви відвідує ОО. Василіян у Ванкувері.

19. XII. — Умирає в Ґлен-Ков, ЗДА, піонер Василіянської Місії в Канаді, о. Созонт Дидик.

1951

VI-VIII. — Святкування 60-річчя українського поселення по різних осередках ОО. Василіян у Зах. Канаді.

5. VIII. — Премієр Канади Люї Сен Лоран відвідує ОО. Василіян у Мондері, Альберта, з нагоди 60-річчя українського поселення в Канаді.

IX. — Перенесено василіянський схолястикат із ЗДА до Мондеру в Альберті.

1952

VI-VIII. — Всесв. о. Архимандрит, о. Теодосій Галущинський, відвідує василіянські манастирі та станиці в Канаді.

31. VIII. — Умирає в Мондері, Альберта, Всесв. о. Архимандрит, о. Т. Галущинський.

11-13. XI. — Єпархіяльний Синод Західного Екзархату в катедрі св. Свящ. Йосафата в Едмонтоні.

16. XI. — Початок Ювілею 50-річчя ОО. Василіян у Канаді. Врочисті святкування в Едмонтоні.

ЗАРЯД ВАСИЛІЯНСЬКОГО ЧИНУ В КАНАДІ

Наш короткий огляд розвою Василіянського Чину не був би повний, якщо б ми не згадали тих, які найбільше причинилися до цього розвою. Маємо на думці настоятелів Василіянського Чину в Канаді, які продовж 50 літ мали керму і провід у різнородній праці канадійських Василіян. Не будемо тут говорити про заслуги окремих настоятелів, бо про це пишеться на різних місцях тієї Пропам'ятної Книги. Обмежимося тільки до вичислення цих настоятелів у хронологічному порядку.

Василіянські місіонарі в Канаді не мали спочатку окремого (провінціяльного) заряду, як це є сьогодні. Вони творили спершу т. зв. Василіянську Місію. Першим Настоятелем тієї Місії був о. Пл. Філяс. На цьому становищі о. Філяс був від листопаду 1902-го до січня 1905-го року. Осідком його був манастирець на Біверлейку (теперішній Мондер). Як Настоятель Місії о. Філяс (і його пізніші наслідники) підлягали безпосередньо Протоігуменові ОО. Василіян у Львові, який тоді був найвищим настоятелем українських Василіян т. зв. добромильської реформи (1882-го року).

о. Павло Миськів, Протоархимандрит Василіянського Чину, (вибраний в 1953-му році).

По виборі о. Філяса на Протоігумена і по його виїзді до Львова, тимчасовим настоятелем Місії був о. Матей Гура, що тоді перебував у Вінніпеґу. В хроніці Едмонтонського манастиря (стор. 17) є згадка, що Отці Місіонарі, зібрані 15. III. 1906 у Вінніпеґу на нараді, вибрали о. М. Гуру заступником о. Філяса. У тій нараді брали участь оо. С. Дидик, М. Гура, А. Строцький та Н. Крижановський. На становищі заступника Протоігумена о. М. Гура оставав тільки пів року, бо вже осінню тогож року, письмом із дня 12-го жовтня 1906-го року о. Протоігумен Пл. Філяс назначив о. Созонта Дидика настоятелем Місії в Канаді. Це становище займав о. Дидик 17 літ (1906-1923), а його осідком був Вінніпеґ, опісля же (по першій світовій війні) Мондер.

У 1923-му році о. Протоігумен А. Калиш назначив на місце о. Дидика Настоятелем Місії о. Навкратія Крижановського. Проголошення о. Крижановського настоятелем відбулося 12-го квітня 1923-го року в Мондері, що був постійним місцем перебування о. Н. Крижановського. На становищі настоятеля канадійських Василіян перебув о. Н. Крижановський аж до своєї смерти в 1940-му році. У 1931-му році Василіянська Місія в Канаді стала окремою Провінцією Чину, а о. Крижановський був іменований першим Протоігуменом Провінції (1931-1933). На обидвох капітулах Американсько-Канадійської Провінції (в 1932-му і 1938-му році) о. Н. Крижановський був вибраний на Протоігумена і затверджений у цьому ж характері найвищими властями Чину в Римі.

По створенню Провінції постав також Заряд Провінції, у склад якого, крім Протоігумена, входила Провінціяльна Рада. У склад першого заряду Провінції (1933-1938) входили оо. А. Филипів (протоконсультор), С. Дидик і Н. Горечко (консультори) і В. Каменецький (секретар). До другого заряду Провінції (1938-1941) входили оо. В. Бараник (протоконсультор), І. Д. Попович і Н. Саварин (консультори) та М. Когут (секретар).

По смерти о. Н. Крижановського (10-го квітня 1940-го року) Американсько-Канадійською Провінцією зараджував о. В. Бараник як протоконсультор (1940-1941). На Провінціяльній Капітулі в Мондері, у днях 26-28. жовтня 1940-го року, о. В. Бараник був вибраний Протоігуменом. Затвердження цього вибору прийшло з Риму 7-го квітня 1941-го року. У склад нового заряду ввійшли тоді оо. С. Дидик (протоконсультор), Н. Саварин та М. Когут (консультори) та І. Д. Попович (секретар). На Капітулі 1-3. листопада 1945-го року о. В. Бараник був удруге вибраний Протоігуменом (1945-1948). До нового заряду ввійшли тоді оо. А. Химій (протоконсультор), В. Шевчук та В. Каменецький (консультори) та В. Сорока (секретар). О. В. Бараник був Протоігуменом через 8 літ (1940-1948), а його осідком був манастир у Мондері.

У липні 1948-го року наступив поділ Американсько-Ка-

о. Володимир Шевчук, Протоігумен Канадійської Провінції (від серпня 1953-го року).

Заряд Канадійської Провінції (від серпня 1953-го року.
Сидять від ліва: о. Боніфатій Слобода (протоконсультор), о. Володимир Шевчук (Протоігумен Провінції) та о. Венямин Бараник (прокуратор).
Стоять від ліва: о. Євген Білик (секретар), о. Мирон Дацюк (консультор) та о. Модест Гнесько (консультор).

надійської Провінції на дві окремі провінції. На першій Капітулі новоствореної Канадійської Провінції, що відбулася в Мондері 5-7 жовтня 1948-го року, вибрано такий Заряд: о. Теодосій Добко (Протоігумен), В. Каменецький (протоконсультор), А. Химій та В. Сорока (консультори) та С. Шевчук (секретар). По назначенню о. А. Химія генеральним секретарем, його місце зайняв (від літа 1952-го року) о. В. Бараник, що одночасно був прокуратором Провінції. Згаданий заряд Провінції заряджував Провінцією через 5 літ (1948-1953).

У зв'язку з наглою смертю Архимандрита о. Т. Галущинського (1952) при кінці 1952-го року була скликана провінціяльна Капітула для вибору делеґатів на Генеральну Капітулу Чину в Римі і для вибору кандидатів на Протоігумена. Ця Капітула відбулася в Мондері 13-15 січня 1953-го року. Назначення нового заряду Канадійської Провінції прийшла в липні-серпні 1953-го року. До цього заряду ввійшли оо.: Володимир Шевчук (Протоігумен), Б. Слобода (протоконсультор), М. Дацюк та М. Гнесько (консультори) Є. Білик (секретар) та В. Бараник (прокуратор).

ЗАКІНЧЕННЯ

Гарний розвій Василіянського Чину в Канаді, що його ми коротко представили в сухих датах та статистичних даних, стає ще повнішим, якщо беремо до уваги різні ділянки праці його членів. І про те також є мова на різних місцях тієї Пропам'ятної Книги, тому не будемо тут цього повторювати. Як кінцеву увагу бажаємо підкреслити хіба те, що розвій Василіянського Чину в Канаді ще не закінчений. Ніяка установа, а тим більше церковна, не може вдоволятися гарним розвоєм своєї праці в дану хвилину її існування, а мусить мати звернені очі в майбутнє. Тому Василіянський Чин у Канаді, який в останніх роках через зріст епархіяльного клиру значно відтяжив себе на душпастирському відтинку, бажає ще більше посилити свою питому діяльність, що лежить у місійній, виховній і видавничій праці. Головну увагу бажає він звернути саме на виховання молоді в своїх установах, середніх школах та академіях, що їх оснування й ведення є ще покищо в стадії мрій і плянів. Але є всі дані до того, що вже в найближчому часі ці пляни здійсняться й ОО. Василіяни в Канаді у своїх установах і школах виховають нові кадри працівників для релігійного піднесення нашого народу в Канаді, як також для майбутньої праці на звільнених від комуністичної примари рідних землях.

III.

МАНАСТИРІ, ДОМИ Й ДУШПАСТИРСЬКІ СТАНИЦІ

ОО. ВАСИЛІЯН У КАНАДІ

о. Н. Свірський, ЧСВВ

Історія Мондерського манастиря

Біверлейк

Далеко й широко розливались води Біверлейку, що сьогодні є ледве кількамилевим, плитким озером. Та в ті часи в його водах гралась риба, у просмиках будували свої греблі срібношерсті бобри, а над водою та над багнистими гаями гуділи хмари комарів, великих і злющих. Понад озером випасалися стада одинокого в тій околиці ренчаря Логана, а далі тяглось царство каютів і пестрої албертійської прерії.

В такий то край і на такі гаразди приїхали в ці сторони наші перші поселенці. Та саме тут вони знайшли те, за чим так дуже тужило їхнє серце, за чим шукали в чужім світі — знайшли родючий чорнозем і прилягли до нього усією силою хліборобської душі. Ні нужда ні недостатки не змогли вже їх від нього відірвати. Навіть коли голод і холод перших піонерських років гнали їх далеко на заробітки, вони вертались до тої землі з ще більшою тугою, з ще сильнішою любовю. Стопу за стопою, акер по акрові виривали вони з грудей дикої прерії і перетворювали в сьогоднішні непроглядні лани золотоколосої пшениці.

І почали рости на північній стороні Біверлейку українські оселі, почали з'являтись дерням криті землянки, а так і ліпянки, пошивані очеретом, сіном або соломою, як це робилося колись у Старому Краю. І росли вони рік-річно, росли скоро, як ростуть гриби по теплім дощику. Незабаром уряд подбав і про пошту для тих людей, що примістилася в хаті Логана й означувалась назвою: Біверлейк. З того й уся околиця кільканадцять миль на північ дістала таке ж імя — Біверлейк.

По кількох роках важкої праці наші піонери мали вже все найконечніше до життя — хату, господарку, родину. Але вони ще не були вдоволені, бо саме тоді, більш як коли, відчували вони недостачу своеї церкви і свого священика. Бо хижими вовками кинулись на них різні секти зі своєю пропаґандою, розсварювали їх висланники московського цареславія, баламутили їх різні самозванці. І хто зна, як довго могли б вони були встоятись у вірі батьків, коли б не прийшли були їм з поміччю їх рідні священики, коли б не приїхали були вслід за ними в ті дикі прерії також ті перші місіонарі — оборонці й будівничі нашого релігійного життя в Канаді — оо. Василіяни.

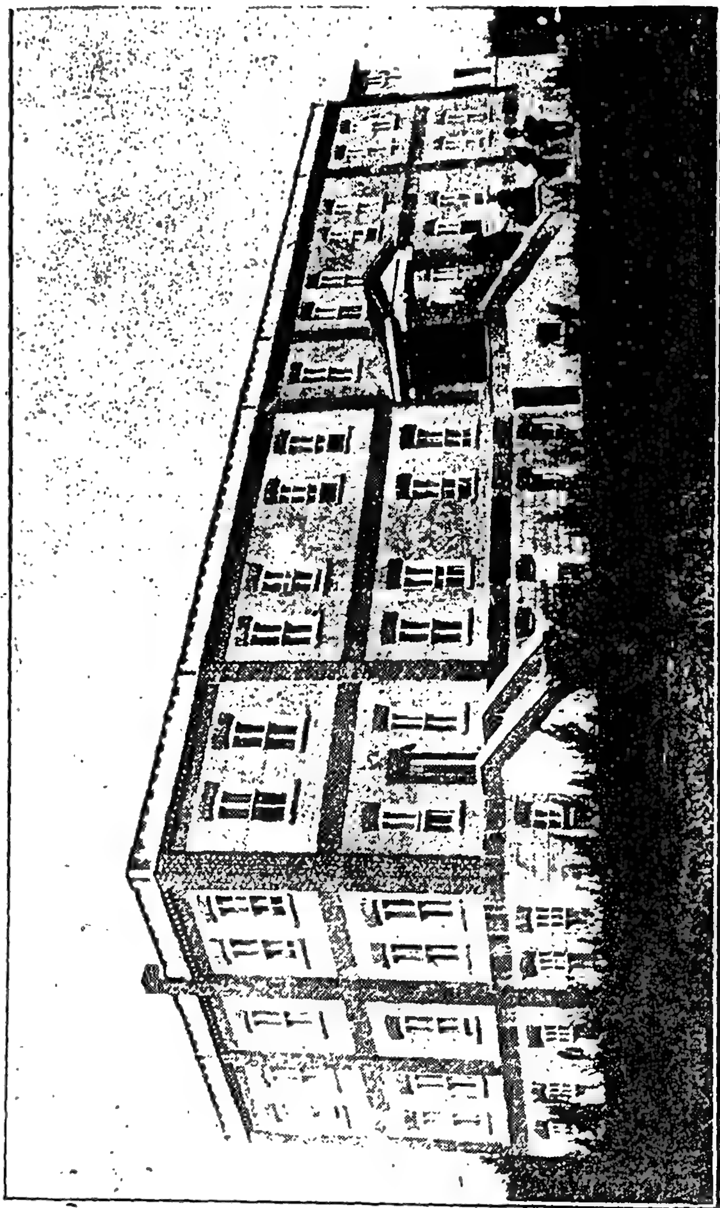

Манастир ОО. Василіян у Мондері, Алберта.

Памятний день

Морозного осіннього ранку, 31. жовтня 1902 р., приїхали вони три на стацію Страткона (сьогодні Полудневий Едмонтон), тоді останню стацію в степових провінціях. Приїхали оо. Плятонід Філяс, Созонт Дидик, Антін Строцький. З ними приїхали також один брат і чотири Сестри Служебниці. Другого дня ранком впав перший сніг — наче б стелив, вибілював їх дорогу в незнані сторони, наче б хотів закрити перед ними ті всі труднощі, що їх ждали.

Ще не спочили по трудах довгої дороги, ще не обізналися з новими обставинами, а вже пускаються в дорогу — до своїх: о. Дидик на Ребит Гил (сьогодні Ледук), о. А. Строцький на Стар, о. Філяс на Біверлейк. Перший раз приїхав о. Філяс на Біверлейк 7. листопада 1902 р. і зараз на другий день у неділю мав до людей першу проповідь у польському костелі, що був дещо на північ від сьогоднішнього Мондеру. Потішав він своїх вірних, ободрював та обіцяв, що як тільки прийдуть його речі з корабля, а з ними також і церковні ризи, то зараз приїде до них напостійне, що й сталося 27. грудня т. р. Приїхавши до Біверлейку, о. Філяс замешкав у Матвія Гаха. З того дня починається праця оо. Василіян у Біверлейку, а з тим також історія мондерського монастиря.

Перші подорожі

Осівши напостійне в Біверлейку, почав о. Філяс об'їздити простору околицю і як добрий пастир вишукував забуті в лісах овечки. З хати до хати, з ренчу до ренчу йшла вістка, де, коли й у кого буде священик, де буде відправа. В те означене місце збирались довколишні люди. Вибирались нераз кілька днів наперед, щоб бути тільки на відправі, щоб її не втратити, бо це буде перша відправа, перша сповідь, перша Служба Божа, перша проповідь по стільки роках горя та злиднів. Які ж мусіли бути ті відправи, ті торжества, все одно, чи вони були в неділю, у свято, чи в будень! Спитайте, послухайте, як нераз говорять про тідправи наші перші піонери, пригляньтесь, яким дивним, святим вогнем горять тоді їхні очі, як випростовуються згорблені плечі... То мусіли бути відправи...

Отже почались безконечні подорожі по просторих албертійських преріях від Едмонтону аж до східньої границі Алберти, а то й дальше в Саскачеван, до Ростерн і околиці, а також і в Британську Колюмбію. І треба було їхати кіньми або волами, бо не всюди були вже залізнодорожні шляхи. Добрі люди перевозили священика з одної місцевости в другу, а там, вже ждала нераз і кілька днів інша фіра, щоб везти його дальше. І вони їхали, ті перші місіонарі, відправляли богослуження, сповідали нераз цілими днями й ночами, хрестили деколи й по 25 дітей одного дня і несли слово Божої науки, слово потіхи, ободрення, розради. Тоді звичайний день ставав великим празником-святом, що його святкували вірні перший раз на новій землі.

Згодом виринали постійні місця богослужень. Це були звичайно доми найкращих людей в околиці. Коло них почали гурту-

ватися громади, завязки сьогоднішніх парохій. Згадати б хоч деякі з тих перших часів. На полудне від того місця, де станув перший монастир, відправлялось у Калинчука (Борщів), на захід у Ная (між Мондером і Гілярдом), у Сенюка (Гілярд-фарми), у Єлиняка (Чіпман), у Старка (Стар), У Тичковського (Пено), на північ у Лесюка (Мондер), у каплиці коло Москалика (Спас), на сході у Зварича (Вегревил), у Глусів (Іннісфрі), у Яхимця і Предика (Верміліон) та в багатьох інших. Сьогодні в тих околицях зразкові парохії — жниво великого посіву перших місіонарів.

Сумні початки

У М. Ґаха перебув о. Філяс до 27. квітня 1903 р., а там перейшов жити до Олекси Лесюка. Та таке скитання не могло тривати довго. Треба було подбати про постійне приміщення для себе та й для Сестер, що мали приїхати з Едмонтону. Вже в січні 1903 р. взяв о. Філяс на себе фарму-гомстед, північно-західний кводер 10-ої секції, 16-го ренчу. Другу сусідню фарму взяв о. Строцький, третю бр. Єремія — дві останні фарми пізніше пропали. Треба було ще подбати про хоч якенебудь помешкання та й господарку, бо з того, що люди складали на удержання, годі було вижити й одному чоловікові. Великого ліса близько не було, прийшлось купувати дерево на хату й інші будинки. Добрі люди звезли дерево безплатно. З весною почалась будова. Саме день перед празником св. Апостолів Петра і Павла перейшли жити до нової хати, де "всього навсього одна кімната була готова на горі. Решта ще чекало докінчення. Ще не було ні дверей, ні вікон, ні підлоги, ні комина... Сумні початки..." Так писав про це сам о. Філяс. (Хрон. Монд. Монаст. Т. І.)

Другого дня відбулось богослуження-празник св. Ап. Петра і Павла. (Св. Павло був покровителем того першого дому). Як виглядав цей празник у недокінченій хаті? Але це не відстрашило людей, вони приїхали навіть з найдальших околиць. Це був перший дім оо. Василіян у Канаді, перша каплиця, перший празник — початок тих величавих празників-відпустів, що відбуваються в Мондері й до сьогодні.

Два місяці пізніше, 19. вересня т. р., почалась коло нового монастиря перша місія. Проводили її о. Філяс та о. Дидик. "Пізний час не надавався вже на місію, однак було дуже багато фір і людей..." Було по чотири проповіді денно. Та вже на третій день була тільки одна проповідь..., "бо дощ і сніг порозганяв людей..." Доки була погода, люди ночували на полі під возами.

Поворот

Важка праця, безнастанні подорожі, боротьба з різними сектами, журба про душі людські та й про забезпечення своєї місії, скоро підірвали здоровя молодого місіонаря. Під кінець жовтня 1903 р. — рік по приїзді до Канади — о. Філяс занедужав на серце і 19. листопада сповідався вже на смерть. Та не така ще була воля Божа. В грудні вже був настільки подужав, що міг відправити Служ-

Перший манастирок ОО. Василіян на Біверлейк (Мондер), збудований о. П. Філясом у 1903-му році.

бу Божу на свята для людей лат. обряду. На Різдво і Йордан були також тільки читані Служби Божі. Та з весною вже знову бачимо його при праці, знову в подорожах по колоніях. Крім того, як настоятель василіянської Місії в Канаді, журиться також іншими станицями, Едмонтоном і Вінніпегом, де саме тоді почались будови церков. Його бачне око гляділо далеко в будучність, його ревність намічувала все ширші овиди праці.

І так при тій праці, у вересні 1904 р., застала його вістка про те, що його вибрано на найвищого настоятеля Чина, на протоігумена Галицької Области. В січні 1905 р. о. Плятонід Філяс полишив свою любу канадійську місію, свій Біверлейк, і виїхав до Старого Краю. Нарід плакав за ним, як за рідним батьком, а він потішав вірних щирими словами й великою обітницею, що вишле для них з краю більше священиків-місіонарів.

Гідний заступник

Ще заки о. Філяс від'їхав, до Канади приїхав о. А. Филипів. Вони стрінилися вже в Едмонтоні. Місію у Біверлейку перебрав о. Филипів 13. січня 1905 року. Саме тоді велась тяжка боротьба зі "серафимщиною", що багато несвідомих людей перетягла на московське православія. Головна боротьба йшла за посідання церков, що не були ще записані ні на єпископа, ні на місію, а тільки на громаду. Коли ж громада поділилася, починалися сварні і тягання по судах. Декілька церков таки перейшло в чужі руки. О. Филипів своїм тактовним веденням справ і витривалою працею успокоїв багато громад і врятував багато церковного майна, особливо ті землі, що їх подарував для церкви уряд, або хто з парохіян, чи таки купила сама громада. Також започаткував будови нових церков чи каплиць. Пе-

редусім дбав о. Филипів про вріст релігійного життя в народі і старався скріпити його не тільки добрими проповідями, але й різними набоженствами й релігійними практиками, торжественними богослуженнями, головно в празники Пресв. Євхаристії і Пресв. Ісусового Серця. Він започатковує теж травневі богослуження до Матері Божої й основує мабуть перший між нашим народом у Канаді кружок Апостольства Молитви при каплиці у Біверлейку. Оснування відбулось у празник Непорочного Зачаття Матері Божої, 22. грудня 1905 р. Того дня приступило до св. Тайн 112 осіб. Як сам він зазначує: "Люди були одушевлені. Здибались і вороги Апостольства, але це байка. Майже увесь світ з маленькими лишень вийнятками, є ворогом Бога, Його Церкви і всього, що вони наказують, або до чого заохочують.

Маленька каплиця, особливо літом, не могла помістити всіх людей, а про будову церкви ще не могло бути й мови. Та саме тоді один з парохіян, умираючи, записав 50 дол. на дзвін до каплиці. До дзвона треба було ще дзвіниці. Люди звезли дерево і почалась будова. Дзвіницю збудовано так, що на горі був дзвін, а на долині каплиця св. Йосифа з великими вікнами й дверима. Тут відбувались літом усі відправи; престіл був у каплиці, а люди стояли на дворі. Широкі двері давали всім змогу слідкувати за відправою.

По двох роках ревної праці у Біверлейку, о. А. Филипів переїхав з волі настоятелів до Вінніпегу, де працював більш як дві десятки років.

Перша могила

По виїзді о. Филипова місійну працю у Біверлейку продовжав о. Іван Золотоустий Тимочко, що приїхав був до Канади 1905 р. і два роки працював у Вінніпегу. Безнастанні подорожі по колоніях забирали ввесь його час, а також і здоровя. Поле праці поширилось далеко поза дотеперішні межі. Він бував майже в усіх теперішніх більших осередках нашого життя в Алберті від 7 до 1 ренчу. В багатьох тих місцевостях він був першим місіонарем, у багатьох з них поклав основи під парохіяльне життя, під нові церкви.

У праці не щадив ні себе ні свого часу. Їздив у свята і в будні, зимою і літом, в найбільші морози і спеки, особливо на весні тяжкими, болотнистими дорогами. Подорожі відбував звичайно возом. І так у дорозі забрала його несподівана смерть. Замерз на санях, коли вертався з відправи у Восток, Алта., в ночі 19. грудня 1909 р. До дому привезли тільки мертве тіло. На мондерському цвинтарі виросла свіжа могила — перша могила місіонаря - василіянина на новій канадійській землі, могила місіонаря, що не жалував праці ні власного життя для своїх братів. А більшої любови ніхто не має, як той, що життя своє віддає за братів...

Незрівняний організатор

На самий Новий Рік, 1. січня 1910 р., приїхав до Біверлейку о. Навкратій Крижановський, що від 1903 р. працював у Манітобі й Саскачевані. Під його вмілим проводом релігійне й організаційне життя наших громад пішло милевими кроками вперед. Великий ідеаліст, людина стале-

Церква св. Апостолів Петра і Павла, що її збудував о. Н. Крижановський в 1910-му році.

вої волі, великої посвяти, невичерпної енергії і скорої та правильної орієнтації, о. Крижановський вивів життя наших поселенців на правильний шлях, на дорогу до просто нечуваного поступу, що ним так тішимось і гордимось сьогодні. Коли до його приходу праця йшла головно в тому напрямі, щоб обслужити релігійно людей і зберегти їх при вірі й Церкві, то о. Крижановський почав працювати також і над тим, щоб наших людей вивести з того почуття меншевартности і давньої панщизняної непорадности й уступчивости та зробити з них свідомих і повновартісних громадян нової країни. А, з другої сторони, старається дати нагоду іншим народам пізнати нашу культуру, наші надбання, наш обряд, наше вміння ведення господарства і взагалі наше життя. Він запрошує представників преси й інших установ на наші релігійно-народні торжества та використовує кожну нагоду, щоб тільки свій Мондер зробити славним і знаним. Дописи в тодішніх англомовних часописах засвідчують виразно, якими влучними й далекосяглими були ходи і пляни того ревного місіонаря.

Другою пекучою справою були школи. Бракувало учителів, що навчали б дітей також і рідної мови. Щоб діти не лишались без науки о. Крижановський в порозумінні з громадянами улаштовував школи в літніх місяцях, від травня до жовтня, бо в тому часі студенти університетів були вільні і могли присвятитись учительській праці. В ті часи учителі в мондерській окрузі були найкраще платні. Багато з них вивчало українську мову. Добре українською мовою говорив і перший посол до Албертійського парляменту з мондерської округи п. МкКалум. У Мондері

асиміляція йшла в протилежний бік — все чуже ставало українським.

В справі шкільних учителів їздив о. Крижановський кілька разів до тодішнього премієра Алберти Сифтона і до міністра освіти з домаганням, щоб держава відкрила учительський семінар, де українські хлопці могли б учитись на учителів для двомовних шкіл — англійської й української. Такий семінар відкрито недалеко від Мондеру у Вегревил, але його управу віддано в руки протестантів. Користи з цього не було ніякої і по двох роках він перестав зовсім існувати.

Нова Церква

Мала монастирська каплиця стала вже зовсім невигідна на парохіяльні відправи, бо не могла помістити всіх людей. Треба було думати про будову нової церкви. Вже навіть почалися були приготування до будови церкви недалеко монастиря у Біверлейку, як це плянував о. Філяс; звезено дерево й каміння, навіть почали лити фундаменти, але будови не скінчено.

За тих десять важких піонерських років зайшли вже були поважні зміни і їх треба було вже взяти до уваги. В 1905 р. через Біверлейк проведено залізнодорожний шлях Канадійських Національних Залізниць. При тому шляху, дві милі на захід від старого монастиря, почало розбудовуватись нове містечко — Мондер і в ньому то почало скупчуватись також і все українське життя. Насправді все в містечку було українське, навіть написи на крамницях. На це містечко, як на найближчий осередок до монастиря, звернув бачне око о. Крижановський.

Як уже заходи коло будови нової церкви почались надобре, люди з міста Мондеру взяли на себе львину частину тягару будови, щоб тільки церкву будовано в місті, а не коло монастиря, "на фармах". О. Крижановський наче б ждав на ту нагоду. Хоч з трудом, все ж таки йому вдалось переконати тих людей, що починали будову на фармі, що в місті буде краще. Що його погляд був правильний, це бачимо добре з тих невигод, що їх мають сьогодні ті громади, які будували свої церкви далеко поза містом, особливо весною, коли розмокнуть фармерські дороги.

Негайно почалась гарячкова праця коло будови нової церкви. За кілька тижнів уже стояли стіни і 8. серпня 1910 р. відбулось перше богослуження й посвячення угольного каменя.

Небувалі гості

За тих кілька років, особливо ж за тих кілька останніх місяців праці о. Крижановського, Мондер здобув собі розголос по цілій Канаді так, що навіть тодішній премієр Канади, Дост. Вилфорд Лоріє, відвідуючи різні важніші околиці по цілій Канаді, зголосив свої відвідини також у Мондері. Це припало саме на день 8. серпня 1910 р. Мондер — як про це висловився сам премієр і як писали часописи — приготовив йому найкраще й найвеличавіше прийняття. На стації привітали його представники міста й найстраші піонери. Потім тріюмфальний похід — хлопці на конях, шкільна дітвора з хоругвками в рядах — про-

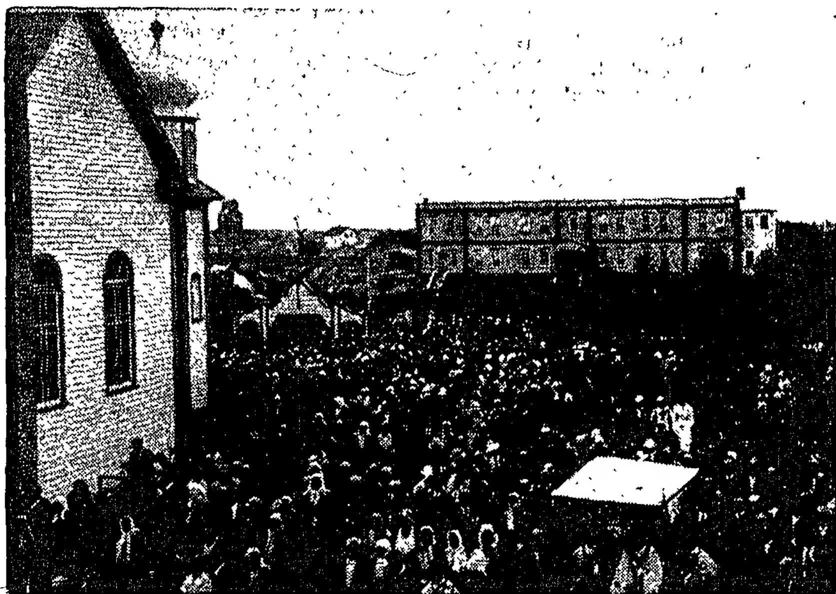

Товпи народу в Мондері з нагоди празника св. Апостолів Петра й Павла.

водили його аж до церкви, що віддалена від стації більш як пів милі. Прем'єр і представники албертійського уряду їхали на гарно вистеленому возі, запряженому в шість пар чорних волів. Коло церкви привітали його традиційно хлібом і сіллю. О. Крижановський виголосив гарну промову, що на неї щиро відповів Дост. Лоріє. Потім сам прем'єр довершив заложення угольного каменя під нову церкву. Як подає тодішній едмонтонський щоденник "Бюлетень", у торжестві взяло участь коло 5 тисяч людей.

В жовтні того ж року звеличав Мондер своїми відвідинами ще один великий достойник — найвищий Князь нашої Церкви, Митрополит Кир Андрей Шептицький. В неділю 23. жовтня в Мондері знову зібрались непроглядні маси народу з найдальших околиць. З монастиря до міста супровожав Архієрея торжественний похід — кінна бандерія (сотня) і десятки возів, що замикали похід. Преосвященний Митрополит посвятив нову церкву та відслужив Архієрейську Службу Божу.

Підчас свого кількаденного побту в монастирі Преосв. Кир Андрей навчав, давав конференції Сестрам, приймав на авдієнції людей з різних околиць, потішав і заохочував до дальшої праці, до витривалости. Ці відвідини Преосв. Митрополита в Канаді мали велике, переломове значення в уському житті нашого народу тут за морем. Люди побачили і зрозуміли, хто є їхнім дійсним і правним пасти-

рем та відчули ще сильнішу любов і ще більше привязання до своєї віри й Церкви. Цареславія і протестантизм дістали рішучий удар.

Перше десятиріччя

Ще краще почало розвиватись релігійне життя, ще вище піднеслись чола й охлялі руки, коли 1912 р. канадійські українці дістали свого першого єпископа в особі Преосв. Кир Никити Будки. Вияв цьому дали торжественні привітання-візитації нового пастиря. Порозкидані одинцем громади почали прибирати вид великого організму — молодої дієцезії. Мондер вів перед у праці і в торжествах, бо мабуть ніхто не вмів так добре й гарно все повести, як о. Крижановський. Перший раз завітав Преосв. Кир Никита до Мондеру в липні 1913 р. З того часу майже кожного року він гостював у Мондері і по кілька разів. Звідси звичайно відбував свої візитації по колоніях.

Третього серпня 1913 р. монастир у Біверлейку святкував десятиріччя свого існування. На це торжество приїхав також і Преосв. Єпископ, що посвятив також угольний камінь під новозбудований дім-сиротинець. Даймо слово о. Крижановському: "На той день була заповіджена ювілейна процесія, а що несподівано приїхав Преосвященний, то також було торжество заложення угольного каменя... По відправі вирушила процесія з церкви. Її вид був пречудний, вже то з причини більшого числа фан і хоругов, а особливо з множества народу, що процесія тягнулася щонайменше півтора милі. Був це вид правдиво побуджуючий не тільки для нас, але також і для протестантів. Коли прибула процесія до монастиря, сам Преосвященний відправив ювілейний Молебень і приписані молитви, а відтак, вийшовши з процесією на двір, коло угольного каменя водосвяття. Після того, як посвячено угольний камінь, його заложили й посвячено фундаменти. При кінці відправи Преосвященний виголосив прекрасну проповідь про школи... Потім вернулася процесія до церкви"... "В дальших днях свого побуту в монастирі... сам Преосвященний помагав при праці коло фундаментів".. (Хрон. М. М., Т. II., ст. 11). Це розбудовувався дім, що в ньому жили сестри, де був сиротинець і рідна школа. Самі отці з початку жили в малім домику, збудованім з тесаного дерева, і щойно пізніше перейшли жити до так зв. "резиденції", вже дещо більшого й вигіднішого будинку, що в ньому гостив Преосв. Митрополит і Преосв. Будка.

Займаючись невпинно працею коло будови нової церкви в Мондері й нової резиденції коло монастиря, як також відновою і поширенням самого монастиря, працював о. Крижановський також і по колоніях з такою посвятою, наче б нічого іншого не було в нього на серці. Як маленька ілюстрація тої його праці хай послужать нам тих кілька слів, записаних ним самим у хроніці мондерського монастиря (1910), по великодніх відправах в кількох церквах, що скінчились пізно пополудні: "Чув я велике умучення, бо від Цвітної неділі до Воскресення я зробив 192 милі дороги фармерським возом, від самого ренчу (Нортерн Велій) до Тичковського

Манастир ОО. Василіян у Мондері, збудований 1923 р.

(Пено). В часі великоднім вислухав поверх 2,000 сповідей, не рахуючи того, що декотрі люди сповідалися і покілька разів..." При цьому треба було ще хрестити нераз і по 25-еро дітей одного дня або вечора. Та Божа ласка й любов до свого бідного народу кріпили сили молодого місіонаря в тій затяжливій боротьбі за царство Боже.

Нова боротьба

Різні вороги Церкви не давали ні людям, ні місіонарям ні хвилини спочинку. Правда, по давній серафимщині і слід уже застигав, і протестантизм утратив був свій розгін, але в міжчасі багато лиха накоїло кількох священиків - відступників, що, вдаючи католицьких священиків і великих приятелів народу, баламутили людей та перетягали їх повільно на православія. Цим вони й приготовили підложжя під те, що мало прийти незабаром, а саме кудриківщина, чи свистунівщина.

У 1918 р. засновується в Саскатуні заходами кількох зрадикалізованих одиниць нова Автокефальна Церква. Засновується з тою метою, щоб ослабити Католицьку Церкву і головно "підтяти крили Будці", що не дозволяв непокликаним одиницям вмішуватись у церковні справи. Новий рух розлився по широких канадійських преріях, всмоктуючи в себе все, що не мало сильних основ, як відплив моря всмоктує і забирає з собою все, що не держиться кріпко свого берега. З новою течією боротьба була важка. Коли цареславія поборювано національним освідомленням мас, то тут фальшивий, але голосний націоналізм став і зброєю в руках противників. Треба було справді надлюдських зусиль, щоб вдержати в народі рівновагу, щоб врятувати загал на правильному шляху. Бо обман, як недуга, поши-

рюється скоро і боротьба з ним не легка. Треба справді подивляти працю тих кількох місіонарів, що з посвятою здоровя і життя йшли на рятунок душ, бо завдяки тій їх праці нарід не пішов на манівці, але у великій більшості залишився вірний своїй вірі і своїй Церкві.

Великі пляни

Журливим оком глядів у майбутнє о. Крижановський. Світова війна знищила Старий Край і відібрала всяку надію на скорий приїзд нових місіонарів. Той Край сам потребував їх тепер так дуже, а їх було ще так мало. І мабуть тоді зродилася в серці прозорливого місіонаря велика ідея — постанова збудувати великий дім і в ньому отворити новіціят - школу, де виховувалися б кадри нових місіонарів, що не тільки переймуть його працю, але й розвинуть її та поширять по всій Канаді, а може й дальше. Задумав виховати нове покоління з тих юнаків, що вродилися вже тут, у новому світі, жили вже новим життям, що може й краще надавалися до праці в новому світі. Та покищо сил до такого діла було замало — їх було тільки чотирьох на цілу Алберту і Британську Колюмбію й один у Манітобі. Фінансів не було ніяких. Та все ж таки о. Крижановський починає приготовляти основу під велике діло.

Ще в 1911 р. закупив він кілька акрів землі напроти мондерської церкви. Мабуть уже тоді думав про Мондер, як осередок праці, може й було в пляні поставити хоч яку резиденцію, як уже не справжній монастир. Також розбудовує він господарку коло монастиря, щоб у слушний час можна було виживити більше число осіб. Тому також закупив одну по одній сусідні фарми, при чому взірцева господарка на них уможливлювала йому своїми приходами працю на ширшу скалю. Він жив не для себе, не для теперішности, але для майбутнього, для грядучих поколінь, що їх він уже бачив наче у пророчій візії.

У всіх тих працях і журбах багато помагали о. Крижановському його два великі співбрати по Чину, місіонарі-піонери. З них о. С. Дидик проживав у Бівер Лейку й обслуговував довколишні колонії, але як настоятель Канадійської Місії мусів часто бути в дорозі і довше перебувати в Едмонтоні або у Вінніпеґу. Другим співпрацівником був молодий ще тоді, енергійний о. В. Ладика, що покінчив свої студії вже в Канаді і прийняв тайну священства з рук Преосв. Сотера Ортинського ЧСВВ, єпископа для українців у Злучених Державах. Він теж проживав то в Мондері, то в Едмонтоні, відповідно до вимог обслуги колоній, аж поки не став ігуменом в Едмонтоні. В Едмонтоні довгі роки працював о. М. Гура, у Вінніпеґу о. Филипів, та все ж таки осередком усього життя був Мондер зі своїм незрівняним працівником о. Крижановським. У Мондері проживав настоятель Місії, з Мондеру обслуговувано теж майже всі албертійські колонії. Мондер, як висловлювалися про це загально, став справжнім "Українським Римом" у Канаді.

Помічник у нещастю

Восени 1918 р. Канаду навістила пошесна недуга, інфлюен-

Манастир ОО. Василіян на фармі біля Мондеру, збудований 1933 р.

ца (флу), що забрала тисячі жертв, між ними й багато наших поселенців. Було нераз і таке, що по пять свіжих могил виростало одного дня на тому самому цвинтарі. Часто відбувались похорони без священика, але мабуть не було випадку, щоб хто помер без священика, без св. сповіді. О. Крижановський з нараженням власного життя кожного дня їздив по недужих з останніми св. Тайнами, нераз кілька разів того самого дня. Сповідав, причащав, приготовляв на дорогу у вічність, аж поки і його самого не звалила з ніг недуга. Та йому не було коли слабувати. Полежавши в ліжку — як сам каже — ледве кілька годин, вибрався знову в дорогу до недужих. Кілька днів пізніше перележав ще два дні, так що навіть у неділю не міг мати відправи в церкві, але в понеділок він був уже знову в дорозі, бо "просили приїхати до хворого".

В 1919 р. весна була слотлива і пізня, літо посушне, осінні морози почались скоро, вже 2. серпня. померзла городина і збіжжя, зима почалась несподівано скоро, впали великі сніги. До половини жовтня впало більше снігу, як минулими роками за цілу зиму. Худоба не могла знайти для себе нічого, хоч гребла так, що геть до крови постирала ратиці. Прийшлось годувати її вже від ранньої осени тими скупенькими запасами. паші, що були призначені на зиму. Їх незабаром нестало, а весна знову припізнилася — в половині квітня ще всюди лежав сніг. Багато худоби вигинуло, багато людей задовжилося, бо платили й по сто долярів за фіру соломи, багато потерпіли великі втрати. Тоді то позникали всі соломяні стріхи, але й це небагато помогло. В монастирській господарці, завдяки дбайливості о. Крижановського й великій опіці св. Йосифа, що йому він поручав усі справи, як

найкращому опікунові тих недостач не відчували. Що більше, зі своїх запасів він роздав людям безплатно більше як 30 фір сіна й паші, щоб тільки помогти в біді. Його добряче серце завжди стояло отвором для всіх, тому й не диво, що люди так радо відзивались на всі його заклики, так радо помагали йому в усіх ділах. Не диво, що не можуть забути його й досьогодні.

1921 рік

Зворотну точку в історії монастиря зробив саме 1921 рік. В серпні того року відвідав Канаду протоігумен Галицької Області ЧСВВ о. Анастазій Калиш, тоді найвищий настоятель Чина. Приїхавши до Мондеру, перебув тут кілька днів. Як найвищий настоятель, він одобрив пляни о. Крижановського й обидва вони, разом з о. Ру, вибрали місце на новий монастир — напроти мондерської церкви, на тих акрах, що їх купив о. Крижановський ще 1911 року. З нагоди цих відвідин о. Калиш виголосив у мондерському Народньому Домі й довколишніх колоніях кілька доповідей про положення в Старім Краю, що вплинуло дуже додатньо на національне освідомлення народу. Мондер, як завжди, приготовив у його честь величаву академію.

Кільканадцять днів пізніше — 8. жовтня — завітав вдруге до Мондеру ВПреосв. Митрополит А. Шептицький, що саме тоді приїхав до Канади в справі помочі жертвам війни. Найдовше задержався він таки мабуть у Мондері. За час свого побуту Преосвященний Митрополит дав багато конференцій-наук сестрам, нераз і по дві на день, а певно також багато поради й заохоти о. Крижановському. Про його працю і свій жаль за Мондером висказується Митрополит у своїм прощальнім листі: "Хочу Вам і те сказати, що Ваша праця в Мондері та довколишніх колоніях видалася прегарною і незвичайно хосенною... Най Вам Бог поможе сповнити важку задачу, побудувати новіціят для Чина нашого і діждатися нових поколінь місіонарів, численніших від Вас, бо на велику працю треба би вас два-три рази стільки. Мені було так добре в Мондері, так уживав я спокою, що відтак жалував, що ще довше не залишився в Мондері... Моліться за мене... Я про Вас ніколи не забуду..."

В міжчасі як Преосв. Митрополит виїхав був до Вінніпегу, до Мондеру загостив едмонтонський Архієпископ Г. Й. О'Лірі на відвідини римокатолицької церкви. Знову зібрались тисячі людей і відбулось торжественне привітання, бо Архієпископ найперше відвідав нашу церкву. Пізніше він при кожній нагоді висловлювався, що українці в Мондері прийняли його найкраще.

Ці величні торжества, ці великі маси народу, що при кожній нагоді так щиро горнулись до св. Тайн, наче принаглювали о. Крижановського, щоб чимскорше дав їм провідників. Він бачив, що є для кого працювати, що наш нарід росте не тільки чисельно, але й матеріяльно забезпечується щораз краще. Ці перші поселенці перестали бути еміґрантами, але стали панами на своїй власній землі, що її вони так дуже прагнули і так дуже любили. Мондер дістав нагороду — 1,000 долярів — за

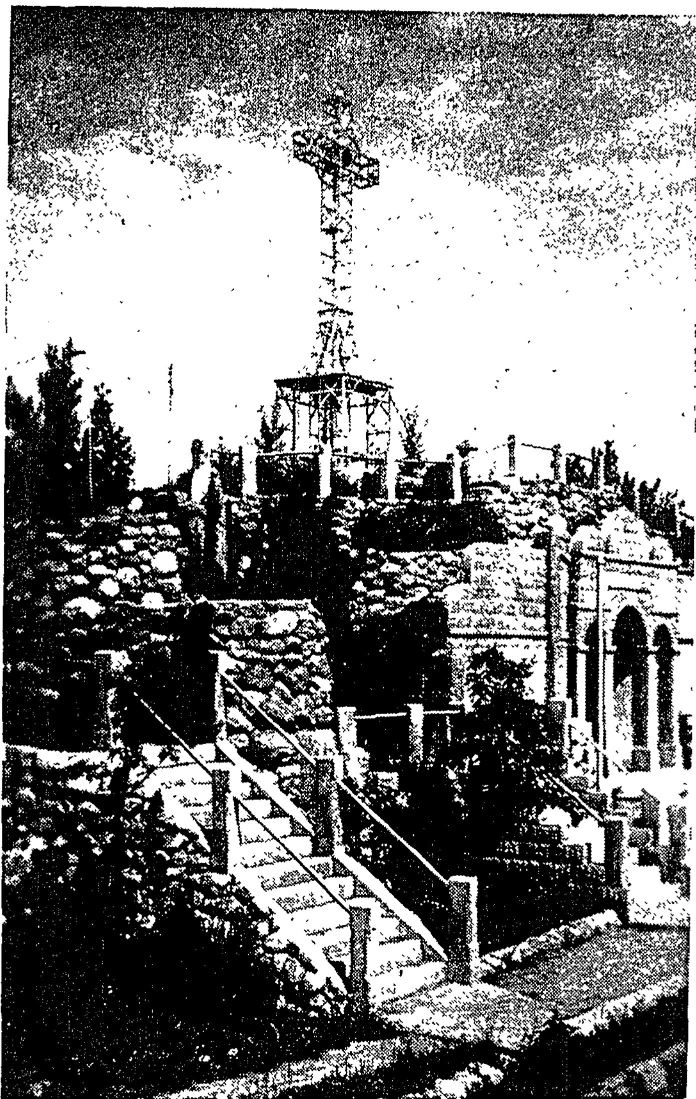

Грота-Голгофта біля манастиря в Мондері, збудована о. П. Боднаром, ЧСВВ.

найкращі господарства в цілій Алберті. Тільки ще на релігійному й на культурно-народньому полі було так багато праці, таке велике жниво, так багато треба було свіжих рук... І він рішився на неможливе. Без готового гроша, в тяжкі повоєнні часи, здвигнути новий будинок-монастир, де виховувались би нові кадри місіонарів.

Місце було визначене, пляни приготовляв о. Ру, Чина оо. Облятів, той великий будівничий таких численних наших чудових церков, що саме тоді обслугував наших людей "за ривером", на північ від ріки Саскачевану. Гроші — цю найбільш пекучу справу в кожнім великім ділі — позичено (22,000 дол.). Ждали тільки весни.

У травні 1922 р. розпочалося працю коло будови. Головних мулярів найняли. Фундаменти і все інше зробили люди під проводом о. Ру. А було що робити. Викопали яму, привезли знад Бівердейку десятки фір піску і "ґрабу" (ріни), перевезли зі стації кільканадцять ваґонів цегли, цементу й вапна, а з фармів десятки фір каміння; вилили з цементу фундаменти і цілий "салер" (сутерини) й увесь час помагали при будові і кіньми і ручною працею. А тоді ще не було ні троків, щоб це все звозити, ні парової шуфлі, щоб викопати яму, ні також жадних двигунів — усе це робилось кіньми, возами, скрипами, руками — не легка праця. А все таки за два місяці вже були готові сутерини і в сам день празника св. ап. Петра і Павла Преосв. Єпископ Будка довершив посвячення й заложення угольного каменя.

Тим, що помагали

А помагали при цій праці всі, не тільки мондерці, але й із дальших околиць, як Борщів, Гілярд, Чипман, Стар, Москалики, Київ, Плейн Лейк, Веґревил, а то й іще з дальших. Від першого дня помагали копанню ями Іван та Олекса Лесюки — ті найщиріші приятелі о. Філяса — і раділи мабуть тим, що давня мрія великого піонера-місіонаря стає дійсністю. Згадати б хоч декого з тих щирих, тихих працівників. Це були: В. Китура, Н. Манявський, П. Калявський, В. Королюк, М. Філевич, Я. Ружицький, Т. Федечко, С. Кульба; Й. Лайбіда, І. Пастернак, О. Сидір, Й. Білик, Д. Козовий, А. Сацьків, Т. Бручковський, В. Гриник, П. Маґус, В. і Д. Хмілярі, Л. Шевчук, Й. Вінцентович, М. і В. Гевко, Л. Дутка, С. і І. Варава, Й. Чернявський, С. Мотюк, І. Ножак, М. Сенишин, Ф. Прижановський, І. Лібер, Г. Жук, П. Галас, Л. Юхим, П. Сірацький, І. і Й. Бабій, С. Батюк, І. Осінчук, Т. Томашівський, Івашко, Підмурний, Десняк, Фундитус, Дацюки, Лемішки, Гордій, Демко, Миськів, Корчинський, Ґошко, Старки, Єлиняки, М. Романюк, М. Андріїв, Баґрій, Скіцко, Т. Гаврилюк, Ярмолой, Топилко й багато-багато інших. Мабуть не було тоді в околиці Мондеру людини, що не причилилася б своєю працею чи жертвою до будови цього дому. Всі були переконані, що будується щось величне, незвичайне, всім дороге, чого ще в Канаді досі не було — новий монастир-новіціят, чи — як ще й досі його люди називають — новий "семінар".

Деякі з тих, що помагали бу-

Отці й Брати манастиря в Мондері 1931 р Посередині Преосв. Василій Ладика, ЧСВВ та о. Навкратій Крижановський, Протоігумен ОО. Василіян у Канаді.

дувати цей дім, живуть ще й сьогодні і тішаться овочами своєї праці. Багато з них вже відійшло по вічну нагороду. Та память про них не вмре, не загине, як довго буде стояти мондерський монастир, як довго в ньому будуть виховуватись нові кадри божих сівачів. Імена всіх тих працівників записані назавжди не тільки в монастирських книгах, але й у тих монастирських мурах, на кожній цеголці, на кожній жмені піску, що перейшли через їх мозолисті руки. Особливо ж будуть виписані ті імена назавжди в серцях тих усіх нових поколінь, що з року на рік заповнюватимуть ті монастирські мури тихими молитвами й ніжними мельодіями псальмодій. І ця згадка про них на цих сторінках хай буде також хоч маленьким доказом нашої памяті про них і нашої вдячности.

Довго очікувана хвилина

В грудні того ж року новий дім внутрі був майже викінчений, але ще невідповідний на мешкання тай шкода було опалювати його цілу зиму. Тож припинено працю і дім замкнено. Однак це ще замало було мати гарний дім, треба було ще більше сил, виховників. І про це старався о. Крижановський. Ще в січні 1922 р. приїхав до Канади о. Е. Теодорович — "дуже ревний священик, котрий зазнав багато біди за час війни..." В серпні знову приїхав ще о. П. Боднар. Він не тільки помагав у праці на колоніях, але також і в праці о. Ру коло будови дому. Хоч це ще було далеко не досить сил, все ж таки у квітні 1923 р. на нараді всіх отців рішено отворити новіціят. Робота коло дому пішла скорим темпом, а тим часом о. Крижановський підшукував охочих та відповідних кандидатів до новіціяту. Зголосилось пятьох з різних околиць, бо слава про Мондер розходилась далеко й широко. Все заповідалось якнайкраще.

Вкінці прийшла та довго очікувана хвилина — посвячення дому й отворення новіціяту. На посвячення дому призначено празник Успення Матері Божої. Того дня відправлено Службу Божу в каплиці під дзвіницею, що її перетягнено з фарми й поставлено коло церкви, і посвячено дім. Відповідну до хвилини проповідь про чернече життя виголосив о. А. Филипів. Як тільки скінчилось посвячення, впав зливний дощ, наче символ Божого благословення, що спливало на нову обитель.

Саме відкриття новіціяту відбулося 31. серпня. По відповідних богослуженнях і молитвах його довершив о. Навкратій Крижановський — тоді вже настоятель Місії оо. Василіян у Канаді. На відкриття новіціяту Св. Отець Папа Пій XI. передав через Преосв. Митрополита Кир Андрея своє батьківське, апостольське благословення. Так почалось те велике діло, що до нього прямував цей великий місіонар кілька років. З малого зернятка розвинулось воно в гарне дерево, що почало видавати також і гарні овочі. З маленького домику, з незнаної пізніше резиденції, виріс великий будинок — найкраща наша установа в Канаді.

Мондер — новий осередок життя

Тиха праця йшла своїм рус-

Отці й Брати Мондерського манастиря 1941 р. Посередині ОО. В. Бараник (Протоігумен), С. Дидик (Протоконсультор) та Н. Саварин (Ігумен).

лом. Ніхто не бачив і не знав, скільки благань, скільки молитов линуло щоденно перед Божий престіл, скільки жертв перенесли ті перші піонери, щоб випросити в Бога благословення на почате діло. А воно, те Боже благословення, спливало щедро. Росли покликання, приїжджало все більше ідейних юнаків, що бажали посвятитись на службу Богові в Чині св. Василія Великого, приїжджали також і отці зі Старого Краю. В січні 1924 р. приїхав о. Ю. Жидан, що був другим з черги учителем новиків, а восени вернувся також о. Й. Тимочко, покінчивши свій новіціят у Галичині.

В липні 1925 р. виїхав о. Крижановський до Старого Краю. Був також у Римі, бо це був ювілейний рік. Широкі знайомства з найвищими урядовцями залізнодорожних і корабельних компаній уможливили йому відбути цю подорож майже без жадних коштів, дістав безплатно перевіз до берегів Европи і з поворотом. Ту свою подорож використав він на те, щоб заохотити більше місіонарів на працю в Канаді, до проводу в новіціяті і незабаром також у школі.

Наче у відповідь на цю подорож приїхали в червні 1926 р. о. Софроній Дякович і два братчики — Адріян Карпа і Пасив Стадник. Здавалось, росли сили, але заразом і ширшало поле праці. В тім часі о. Ру виїхав до Саскачевану і на бажання Преосвященного треба було обслуговувати також і всі його колонії "за ривером", а крім того отворилося ще багато нових громад, що їх також треба було обслужити.

Та того всього наче б ще було замало о. Крижановському. Восени того ж 1926 р. він викінчив у Мондері ще один великий дім, що в ньому мали замешкати Сестри і де мав бути їх новіціят та сиротинець. У празник Воздвиження Чесного Хреста Преосв. Будка довершив посвячення того нового дому.

І так крок за кроком центр релігійного життя перенесено з колишнього Біверлейку до Мондеру. З часом і сама назва "Біверлейк" затратилась, тільки у людей досьогодні "монастир" все ще таки там на фармах, де ще стоїть дещо відновлена каплиця, побудована ще о. Філясом 1903 р. Стоїть як вимовний свідок давніх подвигів і давньої слави.

Срібний ювілей

Серед тої праці й молитви пройшло незамітно 25 років. За той час багато дечого змінилося в житті людей і в праці місіонарів. Але щоб память про давні часи не пропала, щоб скласти Богові подяку за всі ті ласки, що їх одержала Місія за 25 років, щоб вшанувати память перших піонерів, а в молодих серцях викресати нову іскру ревности й запалу, рішено звеличати цей час ювілейними торжествами. Початок дав Мондер, де таке ювілейне торжество відбулося 22. грудня 1927 р. у празник Непорочного Зачаття Матері Божої. На це свято приїхав з Вінніпегу о. П. Олексів, що в неприсутності єпископа управляв дієцезією, а з Монтреалу о. М. Григорійчук. Хоч тоді було багато священиків, сповідь вірних тривала аж до другої години пополудні. По ювілейних торжествах у церкві відбулась та-

Соборчик ОО. Василіян у Мондері (травень 1941 р.).

Соборчик ОО. Василіян у Мондері (осінь 1945 р.).

кож гарна академія в Народнім Домі.

На 1928 рік пляновано видання окремою книжкою історії Канадійської Місії, ювілейні торжества по колоніях, місії чи реколекції, або бодай відповідні проповіді, відповідно до сил даної околиці. Пляновано також будову української лікарні в Мондері й розбудову мондерської церкви, що вже стала зовсім замала. "Заледве кількох священиків — каже хроніка — не всилі зробити тої роботи так, як слід, та робиться, що можна. А проте з намічених плянів тільки видання ювілейної книги залишилось нездійсненим, все інше пішло згідно з наміченим порядком. Це ще один приклад, що о. Крижановський не знав, що значить "затяжко", або "неможливо". Найкращою пам'яткою того ювілею буде назавжди гарна мондерська лікарня, що її обслуговують Сестри Служебниці. За 25 років свого існування Канадійська Місія мала вже 9 священників, 5 братів студентів, 4 братів домашніх і 11 новиків. Крім того також і дві болючі втрати, бо крім о. І. Тимочка помер також 1925 р. в Едмонтоні о. Матей Гура.

Мондерський місіонар єпископом

Весною 1929 р. рознеслась по Канаді радісна вістка про назначення для українців католиків нового єпископа в особі о. Василія Ладики ЧСВВ., тоді ігумена в Едмонтоні. Найбільше радости принесла ця вістка мабуть таки до Мондеру, де новоіменований єпископ провів свої перші місіонарські роки, з яким вязали його тисячні звязки щирої дружби і сердечної братньої любови.

Консекрація нового єпископа мала відбутися 14. липня т. р., два дні після мондерського празника. З тої нагоди загостив на празник до Мондеру Преосв. Кир Константин Богачевський, єпископ американських українців, що був головним святителем номіната. Дорогому гостеві Мондер, як завжди, приготовив гарне прийняття.

Та мабуть найсердечніше вітав Мондер нового єпископа, що ще того самого року приїхав на візитацію. З того часу мондерський монастир часто й радо вітав у себе достойного гостя — звичайно кілька разів кожного року, чи то з нагоди візитацій, чи також з нагоди більших торжеств. Часто приїздив Преосв. Василій до Мондеру, щоб тут відсвяткувати день свого св. Іменика, або на короткий відпочинок по трудах, щоб тут, зі своїми колишніми співпрацівниками, молодими місіонарями, і, головно, щоб між доростаючою чернечою братією, що її він огортав особливішою любовю, провести ті свої радісні дні. Своєю особою і щирою любовю захоплював молоді серця, заохочував їх до праці над собою, до витривалости в трудах. Мондерський монастир завжди щиро згадуватиме ті сердечні відвідини, ті щирі слова розради і заохоти, що при кожній нагоді, при кожній зустрічі плили з глибини серця того великого мужа, що сьогодні виснажений працею і недугою, але незломний волею, як перший наш Архиєпископ у Канаді, веде свою паству до великої святої мети, до кращого завтра.

Еміненція Кардинал Є. Тіссеран у Мондері (червень 1947 р.).

Канадійсько-Американська провінція

Відновлений Чин св. Василія Великого мав дотепер тільки одну область — Галицьку Провінцію. Попри це було кілька монастирів у Карпатській Україні і також дві місії, в Бразилії та в Канаді. В 1931 р. на Загальній Капітулі отців Чина монастирі в Карпатській Україні і Канадійську Місію піднесено до стану провінцій, а бразилійська місія стала віцепровінцією. Отже канадійська місія стала повноправною одиницею з правом вибирати свою власну Управу і свого протоігумена, що досі було тільки в Галичині. Офіціяльна назва була: Канадійсько-Американська Провінція Пресвятого Ісусового Серця. Першим протоігуменом нової провінції став той найбільш заслужений працівник, о. Н. Крижановський, що вже від 1923 р. виконував уряд настоятеля місії. В 1938 році його потверджено на уряді протоігумена і на ньому він перебув аж до смерти, що забрала його передчасно в 1940 р. Хоч уряд протоігумена кликав його часто в різних справах у різні сторони просторої Канади й Америки, то все ж таки Мондер мав особливіше місце в його серці, бо це була його мрія і запорука кращої будучности.

Мондерські студії

З отворенням новіціяту росло число мешканців мондерського монастиря. З хвилиною, як покінчили новіціят перші кандида-

ти, треба було відкривати і вищу школу, а там і філософські й теологічні студії. Ту першу вищу школу провадили, як могли, тими самими силами, що їх мали тоді до розпорядження. Отці обслуговували колонії, давали місії і при тому вчили у школі. Ніхто не жалував труду, як не жалує його добрий батько, що працює для добра своєї родини. Найбільше старань і любови в цю працю вклав о. С. Дякович — людина зі золотим серцем. Для кожного мав слово потіхи і тиху сльозу співчуття. Сам обходився при найконечнішому, а нераз і це давав іншим, молодшим, щоб тільки злегшити й осолодити їм тяжке піонерське життя. Бо в ті часи мондерський монастир не був так достаточно випосажений, як сьогодні. Бракувало ще багато навіть найконечніших речей, коли число мешканців зростало з кожним роком. Він робив, що тільки міг за себе і за інших. Був учителем новиків, давав місії і реколекції, обслуговував колонії і ніколи нікому не відмовив жадної помочі. Працював безупину, так наче б прочував, що життя його не довге, що того часу на працю буде так мало. Помер у червні 1934 р. по довгій недузі в мондерській лікарні, проживши всього 46 років, з того 8 років на місійній праці в Канаді. Похоронні богослуження в асисті численного духовенства відправив Всесв. о. Д. Ткачук, верховний настоятель Чина, що саме тоді відвідував Канаду. Щирий спомин про нього буде завжди в серцях тих, що його знали, і переходитиме з роду в рід, спомин про людину, велику любовю і святістю.

Коли вищу школу ще можна було вести власними силами, то й відкривати філософічні й теологічні студії було ще таки неможливо. Тож порішено для тих братів підшукати місце в одній з канадійських семінарій. Та й це не прийшлось так легко. Семінарії були переповнені. Прийшлось висилати братів до різних семінарій по двох-трьох, а то й по одному. Не радо робили це настоятелі, але іншого виходу не було. Зі сльозами в очах прощав о. Дякович своїх вихованків, висилаючи їх в далеку дорогу, між чужих людей. Його молитви певно багато причинились до того, що вони ці роки студій поза монастирем перебули щасливо.

Щойно коли з початком 1930 р. приїхали до Канади о. П. Олінський та о. В. Каменецький, а восени т. р. о. Н. Горечко, можна було вже почати в Мондері повний курс студій, що конечний на виховання молодих священиків. У найближчих роках число священиків зросло ще більше. В 1932 р. приїхали оо. Н. Саварин і К. Войтович, у 1933 р. оо. А. Трух, В. Бараник і М. Романович. Це був уже останній приплив сил, що його дала Галицька Провінція. Від того часу з мурів мондерського монастиря починають виходити священики вже канадійського виховання.

Перші колоски

По важких днях посіву прийшли і перші жнива, перші колоски, перші свячення вихованців мондерського новіціяту. Вже в 1932 р. висвячено в Едмонтоні о. Т. Добка. Рік пізніше висвячені в Мондері два священи-

Всесв. Генеральний Вікарій Чину, о. Г. Кинах у Мондері (вересень 1947 р.).

ки: А. Винник та І. Процентий. За ними пішли інші. Майже щороку Канада діставала нових своїх працівників — деколи і по пять нараз. Можемо собі уявити, з якою радістю асистував при таких торжествах о. Крижановський, а він завжди, як головний настоятель, приводив перед єпископа своїх кандидатів і в часі свячень виконував службу архидиякона. Навіть у пізніших часах це була справжня радість бачити його, як певною, хоч старечою ходою обводив своїх кандидатів довкола престола, як била з його очей невимовна радість, як зворушливо дрижав його голос... Бо здійснювались давні мрії — на канадійські широкі ниви виходили нові працівники, нові священики, що переберуть на себе його діло, понесуть між народ його великі ідеали, підуть у вир праці з печаттю його великого духа. В таких хвилинах нечутно шептали його уста "Ниві отпущаеши..."

Настоятелі

Довгі роки, від хвилини свого приїзду до Біверлейку-Мондеру, настоятелем був завжди сам о. Крижановський. Навіть коли був настоятелем місії і нераз мусів виїздити з Мондеру, то ніколи не спускав з нього свого бачного ока. Менші до-

машні справи ладнав у його неприсутності його намісник, так зв. вікарій. Аж у 1933 р. мондерський монастир дістає свого справжнього першого ігумена в особі о. Атанасія Филипова, що, повернувшись знову до Мондеру з Вінніпеґу, перебув на цім уряді аж до смерти (в листопаді 1937 р.). Прожив 66 років, з чого 32 роки на місійній праці в Канаді, головно у Вінніпеґу, де й сьогодні його щиро згадують. Це була людина глибокої покори й постійної праці, незрівняний проповідник і знаменитий професор. За час свого урядування мав велике щастя вітати в мондерському монастирі літом 1934 р. верховного настоятеля Чина, Всесв. о. Архімандрита Д. Ткачука, а в 1936 р. тодішнього Апостольського Делегата на Канаду, Його Ексцеленцію Преосв. А. Кассульо.

До 1933 р. число мешканців так дуже зросло, що й великий мондерський монастир став затісний. Того ж року побудовано другий, вже деревяний дім на "фармі", колищньому Біверлейку, де був старий монастир і перша каплиця. Ще того року перенесено туди також новіціят. В Мондері залишились тільки вищі студії. Тому мабуть люди і прозвали мондерський монастир "семінарем".

По смерті о. Филипова ігуменом мондерського монастиря став о. Ніль Саварин, що дотепер був професором і префектом студій. Під його вмілим проводом зросло не тільки духовне життя, але також освітньо-літературна праця. Сам він багато дописував до часописів. Зпід його пера вийшло теж, як "Самоосвітні Листки" кілька цінних книжечок на релігійні й актуальні теми життя. За його урядування починає виходити в Мондері 1938 р. двотижневик "Світло". Того ж року побудовано в Мондері новий дім на друкарню і закуплено конечні друкарські машини. Першим редактором "Світла" був о. М. Романович. Крім того основується ще в Мондері під умілою управою о. Д. Поповича "Бібліотека Добрих Книжок", що має на меті розповсюднювати добру літературу, головно через основування бібліотек при народніх чи парохіяльних домах. Великий любитель книжки й друкованого слова взагалі, о. Саварин упорядкував і значно збільшив монастирську бібліотеку, так що сьогодні вона є чи не найкращою і найбільшою українською бібліотекою в Канаді. Заслуги о. Саварина для Мондеру справді дуже великі і тривкі.

В 1943 р. Апостольський Престіл покликує о. Саварина на епископа-помічника для Преосв. Кир Василія. В 1948 р. назначує його Екзархом Апостольського Екзархату Західньої Канади.

Прощали батька

Далеко від свого любого Мондеру, бо аж у ЗДА у Стемфорді, помер 10. квітня 1940 р. о. Навкратій Крижановський. Тлінні останки спроваджено до Мондеру, де вони й спочили на цвинтарі недалеко першого монастиря, біля своїх співпрацівників-братів по Чину та своїх дорогих піонерів. Такого похорону Мондер ще не бачив. Загляньмо знову до монастирської хроніки. Похоронний похід з міста до церкви "тривав майже пів години. Задержався він при монастирі, до якого внесли тіло По-

Мондерський манастир у серпні 1950 р. Сидять від ліва до права: о. Т. Добко (Протоігумен Канадійської Провінції), Монсіньор Й. Мойолі (зі Східньої Конґреґації в Римі), Преосв. Ніль Саварин, ЧСВВ (Екзарх Зах. Канади), о. П. Миськів (Генеральний Консультор Чину) та о. В. Бараник (Ігумен Мондерського манастиря).

кійного на останнє прощання. Панахиду відправили всі отці. Коротку зворушливу проповідь виголосив о. Ігумен Н. Саварин, прощаючи востаннє пок. о. Протоігумена від дому, отців і братів. Між іншим, звертаючись до Покійного, сказав: "Високопреподобний Отче Протоігумене! Мені, як настоятелеві цього монастиря, припав обовязок скласти Вам привіт-прощання. Гіркий це привіт для мене. Ще сумніше для нас усіх Ваше прощання. Ми думали зовсім інакшим вітати Вас тут між нами, ми сподівалися, що ще довго втішатисьмемо Вашою присутністю. Ми сподівалися що Ви, скріплені на силах, ще співатимете серед нас воскресну пісню. Наші молоді монахи готовили на день Ваших іменин концерт. Однак Господь Бог зарядив так, що вони нагло концертову пісню мусіли перемінити на сумне: "Со святими упокой"... Заки Ви прибули до нас, то мусіли відбути довгу дорогу, тому тепер кличемо до Вас: Спочиньте тут, спочиньте хоч серед нашого плачу, смутку і сліз.. Погляньте на нас з високого неба і благословіть нас, осиротілих... щоб Ваша започаткована праця продовжувалась і принесла плоди..." З монастиря процесія повела тіло Покійного до церкви, де вечором відбулись похоронні священичі богослуження. Проповідь про життя й заповіт Покійного виголосив о. М. Романович. Цілу ніч брати співали Псалтир.

День 17. квітня був днем похорону. Управа міста проголосила жалобу — позамикано крамниці і школи. Від 6. год. ранку правились безперервно заупокійні Служби Божі.. В 10. годині почалась Архієрейська Служба Божа, що її відправив Преосв. Кир Василій. Співав хор братів - схолястиків... У церкві дослівно не було ні одного вільного місця. Співчуття від едмонтонського Архієпископа склав о. Бирк.

По Службі Божій Преосв. Кир Василій виголосив прощальну проповідь. Згадуючи хвилини його життя, говорив: ...У цій великій праці його піддержував ідеал — великий ідеал Христа. Хотів стати подібний до Христа. До того прямувала велика його енергія. Він з кількома іншими піонерами затримали український нарід при вірі та при св. Церкві... Це була людина досвіду. Він розумів серце українського народу, знав його потреби... що тільки міг, робив сам, навіть те, з чого силою свого уряду був звільнений. Працював до останньої хвилини. Хто не зазнав його доброти і любови? І свої і чужі. Вони також сьогодні сумують з нами по втраті такого великого мужа й піонера. Нас просто дивує, що він довершив стільки діл за такий короткий час... Сьогодні... він востаннє промовляє до нас: Браття і сестри! Тримайтеся своєї Церкви, любіть Бога, любіться взаємно! Нехай минеться незгода, хай буде єдність!.." Останнє цілування тривало майже дві години. Відчитавши останню молитву, Преосв. Єпископ вилив на обличчя Покійного посвячений єлей... читали Євангелія... Промовляв коло церкви адвокат Юрій Шкварок... почався похоронний похід.... хрест, хоругви, вінки, чвірками жінки й мужчини... шкільні діти... Марійська Дружина... Сестри, братія, духовенство. За ними повагом їхала каравана... Хор братів

Отці, Брати й Новики Мондерського манастиря в травні 1951 р.

замикав похід.. Цвинтар, останнє місце спочинку, останню Панахиду відправив Преосв. Єпископ... і запечатав могилу... Між могилами численних піонерів, побіч о. Тимочка, Дяковича й Филипова, станула нова могила дорогого місіонаря-піонера о. Навкратія Крижановського Чина св. Василія Великого...

Так попрощав Мондер свого батька. Та память про нього не загине. Мабуть нікого не згадуватимуть так довго і щиро, так далеко й широко, бо по всій просторій Канаді, як згадують і згадуватимуть тихим, щирим словом о. Крижановського, людину крицевої волі і батьківського серця.

Новий будівничий

По смерті о. Крижановського уряд протоігумена Канадійсько-Американської Провінції обняв о. Венямин Бараник, що, приїхавши до Канади, займав різні становища: професора, учителя новиків, дорадника в управі провінції й інші. За час свого протоігуменату о. Бараник розбудував Провінцію в Канаді й Америці. Основано нові доми, нові місійні осередки. Завдяки саме його старанням провінція зросла так сильно, що її можна було поділити на дві самостійні одиниці, що й сталось у 1948 р. Від поділу провінції провід Канадійської Провінції обіймає о. Теодосій Добко, перший священик, що вийшов з мондерського новіціяту. Відтоді також і осідок протоігумена перенесено до Едмонтону, а в Мондері стає незабаром ігуменом о. В. Бараник. Його дбайливій опіці повірені молоді душі чернечої братії. Всіми щиро люблений, веде своїх духовних синів до великої мети, щоб виробити їх на гідних переємців великих ідей.

Від 1943 р. до 1949 р. ігуменом був о. В. Шевчук — людина сильного характеру й великої енергії. Як директор друкарні розбудував її сильно, а коли 1949 р. перенесено друкарню до Торонта, Онт., він також перейшов туди на працю, як директор друкарні і провідник СС. Служебниць в Анкестер.

Мондерська ґрота

Ще попри одну особу, що ввесь свій вік прожила в Мондері і полишила на житті мондерського монастиря незатерті сліди, не можемо пройти мовчки. Це о. Порфірій Боднар, перший учитель новиків і довголітній професор у схолястикаті. Гарним овочем його заходів є Ґрота-Голгофта з Хресною Дорогою, що підіймається зараз коло монастиря. Кожного, хто тільки переїжджає через, або попри Мондер, вже здалека манить гарний залізний хрест, що панує над цілою околицею. При будові цеї Голготи у вільних від науки хвилинах працювали брати-схолястики під умілим проводом о. Порфірія. Тут, у тіні того хреста, відбуваються празники, Архієрейські Служби Божі, найкращі релігійні й народні торжества. Рік-річно її оглядають тисячі прочан і туристів. Її будова почалася ще 1932 р., а й сьогодні ще дещо розбудовується, прикрашується. І сьогодні в тіні того хреста ще можна побачити сідоглавого старця при праці, або з вервичкою в руках.

Місійна праця

Ввесь час свого існування мон-

Канадійський Премієр Міністрів, Л. Сен Лоран, відвідує Мондер з нагоди 60-річчя українського поселення в Канаді (5-го серпня 1951 р.).

дерський монастир був не тільки осередком духовного життя, але теж його розсадником - сівачем по всіх розлогих преріях Канади. Крім мозольної праці по колоніях годиться згадати й ті щорічні місії та реколекції, що їх давали отці мондерського монастиря. Їх, тих Божих сівачів було небагато, але це вони переорали могутнім божим словом канадійські ниви, що так довго стояли облогом. Згадати б хоч декого з них, як о. Філяса, о Дидика, о. Филипова, що своїм тихим голосом, але сильним словом трапляв просто в людське серце; згадати б о. В. Ладику, що був йому вірним сопутником у місійних подорожах і працях, о. Дяковича, що поривав серця великою любовю людських душ, о. А. Труха, того божого вояка-стрільця, що переорав Канаду вздовж і поперек і веде боротьбу на всіх фронтах; згадати б о. В. Каменецького, о. І. Назарка, а з тих, що вийшли з мондерської школи, о. М. Пасічника, о. М. Горішнього, о. В. Підскального й інших, що в тій праці ставлять тільки перші кроки. Цей великий зріст духовного життя і цей великий поступ треба у великій мірі завдячувати також невтомній праці цих місіонарів.

На народній ниві

Та не тільки на церковно-релігійному полі має великі заслуги мондерський монастир. Чим

були монастирі в початках історії Руси-України, тим був і мондерський монастир в початках нашого поселення в Канаді і тим є досі: розсадником просвіти й народнього освідомлення в усіх ділянках життя — релігійній, національній, політичній і господарській. Саме з цього монастиря ішли старання про відкриття державних шкіл з правом навчання рідної мови; з нього виїжджали священики з різними відчитами; вони давали початок і напрям організаційному життю, організували й вели рідні школи, основували товариства, будували народні доми й вели в них працю. А виявом тої їх безкорисної всесторонньої праці були ті величаві торжества, що так часто, майже щороку, відбувались по всіх колоніях, головно ж у Мондері. В памяті людей мабуть ніколи не забудуться роки: 1933 і Евхаристійний Конґрес під гаслом "Українці Католики Христові", 1938 і Конґрес у 900-ліття охрещення України, дитячий конґрес у 1940 р. і величавий Ювілейний Конгрес у 1941 р. з нагоди 50-річчя нашого поселення в Канаді, що на ньому гостив і королівський представник на Алберту, Лефтенант ґовернор Бовен, та вкінці величнє торжество в 1951 р. з нагоди 60-річчя українських піонерів, коли до Мондеру загостив теперішній Премієр Канади Дост. Ст. Лоран. Він був на Архієрейській Службі Божій, на прийнятті в монастирі та на прекрасному привітанні, що його влаштували маси народу на площі "Україна", зараз напроти мондерської ґроти. Премієр виголосив довшу промову і радо розмовляв з людьми. Хоч мав назначений час на інші відвідини, не спішився. Коли чоловік раз у Мондері — все інше може зaждати. Мондер здобув собі не тільки розголос і славу, але також — і це найважливіше — людські серця.

Архів-музей

Мондерський монастир криє у своїх мурах ще дві цінні речі, а саме архів, що для майбутнього історика нашого життя в Канаді буде необхідним і достовірним джерелом, різних документів і матеріялів, та музей, що є вислідом довголітньої праці о. Й. Жана ЧСВВ. Вправді Музей правда, ще не дуже великий, має може дещо більше як тисячу експонатів, та в ньому переховуються м. ін. такі цінні речі, як Апостол Федорова, перша друкована книжка в Україні, Острожська Біблія, в різних часах видавані Літургікони, Часослови, Молитвослови й багато інших цінних книжок. Є теж кілька наших старих цінних образів, багато монетарних памяток старого світу, добірна філятелія і багато інших памяток народнього життя та з історії старого і нового світу.

З мондерського помяника

Ще словечко про тих, що від нас відійшли. Про декого з них згадували вже в цих рядках — це о. Тимочко, о. Дякович, о. Филипів, о. Крижановський. Всі вони боротьбою доброю боролись, віру в народі зберігали і відійшли по приготовані вінці перемоги. Рядом з їхніми стоять ще три мало знані могили. Це могили брата Мирона Топорівського, що помер 1935 р. в часі студій, могила брата Сотера Кавальчика, що помер ще як но-

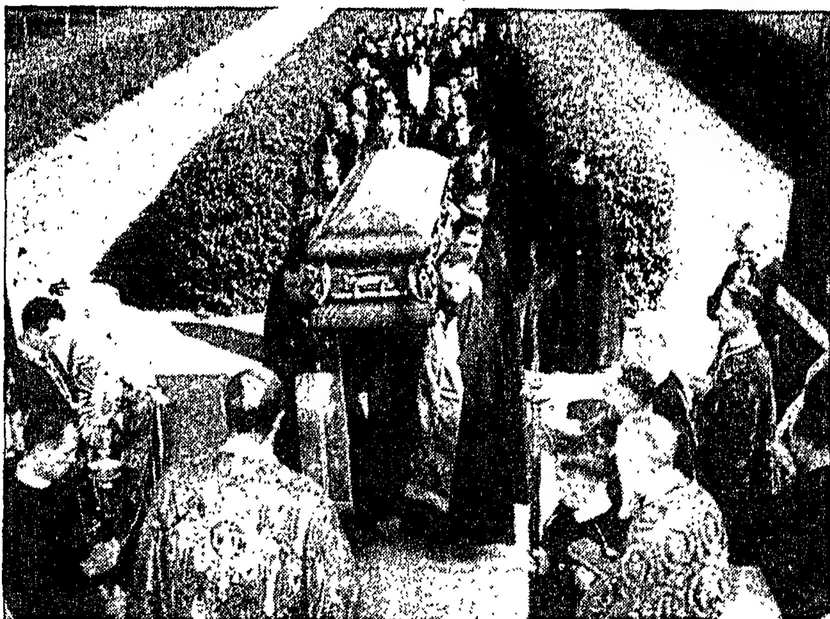

Похорон Всесв. о. Архимандрита, Т. Галущинського, ЧСВВ, у Мондері (3-го вересня 1952 р.).

вик того ж року на серцеву недугу, і могила брата Аркадія Волошина, що довгі роки працював для Бога і для братів по Чину, як братчик у мондерськім монастирі. Помер у 1943 р.

І ще одну могилу треба нам згадати в цей ювілейний час — могилу нашого дорогого о. Василька. О. Василь Скублений, скінчивши новіціят і студії в Мондері, одержав тайну священства з рук Преосв. Кир Василія Ладики в 1938 р. і ще того ж року виїхав на дальші студії до Вічного міста Риму. По двох роках студій занедужав і по тяжкій операції вмер святою смертю. Свято жив і свято помер і це його святе життя і свята смерть є найкращим свідоцтвом-дипльомом для мондерського монастиря, що виховує у своїх мурах такі великі, геройські душі, як о. Василько. Перед смертю терпів страшно. З початку операція виглядала на невдачу, але молитви отців і братів, через посередництво праведного Венямина Рутського, виблагали для нього велику ласку. Саме тоді не було надії на рятунок, зопсований шлунок по кількох днях цілковитого застою почав свою нормальну працю — молитви були вислухані. Але прийшла друга недуга — запалення легенів і скосила молоде життя. Умер, злучивши свою жертву з жертвою св. Йосафата і свої терпіння з терпіння Христа. Одні з останніх його слів були: "Я не знав, що можна так багато терпіти..." Багато з тих, що зна-

Отці, Брати й Новики Мондерського манастиря з Протоігуменом, о. В. Шевчуком, ЧСВВ, у вересні 1953 р.

Василіянські Схолястики-Студенти в Мондері. Посередині сидить о. В. Бараник, Ігумен Мондерського манастиря (1953 р.).

ли його праведне життя і святу смерть, звертались до нього з різними проханнями і він завжди приходив на поміч і рятував нераз із невихідних обставин, головно серед страхіть минулої війни. Молимо Бога, щоб ми діждались тої радісної хвилини величати на престолах нового святого. Спочив о. Василько на римськім цинтарі Кампо Верано, і 1949 р. його тлінні останки зложено на тому ж цвинтарі в новій василіянській гробниці, де похоронено також інших отців нашого Чина, що померли у Вічному Місті.

Мондер — серце життя

Сьогодні точки тяжести нашого релігійного й національного життя пересунено в інші місця. Інші міста стали столицями наших Екзархатів, осередками нашого організаційного життя. Туди перейшов, так сказати б, мозок-провід нашого народнього життя. Але серцем, живим серцем, що в життя вливає все свіжу кров — тим серцем нашого релігійного життя, як був колись, так є сьогодні, так і буде назавжди незамітне містечко Мондер. — Мондер зі своєю гарною церквою св. Ап. Петра і Павла, з таємничою гротою і тихим монастирем, що в ньому щоденно йде велика праця, і линуть тихі, гарячі молитви, і як дим кадила підносяться в небо ніжні мельодії псалмодій.

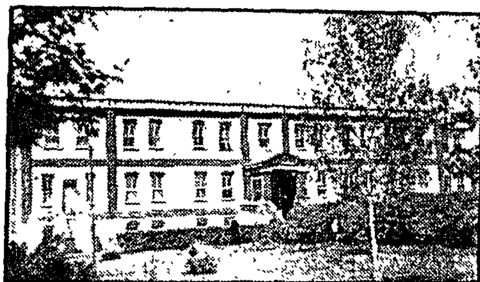

Душпастирські станиці мондерського манастиря

Манастир ОО. Василіян у Мондер, Алберта, має не тільки величезне значення для внутрішнього розвою Василіянського Чину в Канаді, але також відіграв велику ролю в організуванні парохій, колоній і душпастирських станиць у ближчій і дальшій околиці. Через 50 літ ОО. Василіяни з Мондерського манастиря працювали як душпастирі й місіонарі серед українського поселення в провінції Алберті, але мабуть найбільше праці вложили вони в розбудову парохій і їх правильну обслугу довкола свого матірнього дому в Мондері. Багато даних про ту працю можна знайти в попередній статті о. Н. Свірського про історію Мондерського манастиря. Однак добре буде, якщо згадаємо, бодай коротко й побіжно, історію поодиноких душпастирських станиць, що їх обслугують ОО. Василіяни з Мондер. Обмежуємося тільки до тих душпастирських станиць, що їх ОО. Василіяни обслугують під сучасну пору. При кінці цього історичного нарису буде коротша згадка також і про ті душпастирські станиці, що їх від самого початку обслуговували ОО. Василіяни, але які від 1948-го року були передані для душпастирської обслуги дієцезального клиру.

МОНДЕР, АЛБЕРТА

Історія Мондеру і його парохії в'яжеться органічно з історією ОО. Василіян у Канаді, зокрема з історією манастиря в Мондері.

Мондер це містечко віддалене 52 милі на схід від Едмонтону. Положене воно при залізничій дорозі Сієнара, а при головнім гостинці ч. 15. Його населення майже ціле українське. Із приїздом о. Філяса в 1902 р. починається тут місійна праця.

Мондерська церква положена чверть милі від міської залізничої станції, у північно-східньому напрямі. Церква є в місті при кінці головної вулиці. Від самого початку обслугували цю парохію ОО. Василіяни.

Теперішня церква св. Апостолів Петра й Павла збудована в 1910 році. Угольний камінь заклав о. Н. Крижановський із о. М. Гурою 8-го серпня, 1910 при великому здвизі народу і в присутності премієра Канади, В. Лоріє. Посвятив її митрополит Андрій Шептицький дня 23-го жовтня, 1910 року.

При Мондерській парохії гуртуються такі організації: Апо-

Церква св. Апостолів Петра й Павла в Мондері, Алберта.

Католицькі організації БУК та ЛУКЖ у Мондері зі своїм парохом, о. В. Підскальним, ЧСВВ (знимка з 1952 р.).

Українське Католицьке Юнацтво у Мондері зі своїм провідником, о. В. Підскальним, ЧСВВ. (Знимка з 1952 р.).

стольство Молитви, що має 7 гуртків по 15 членів; заложив його о. Филипів у 1905 р. Крім цього при церкві є ще „Марійська Дружина", що її заложив 20-го травня 1928 р. о. С. Дякович. „Свічкове Братство Св. Варвари", що його заложив о. І. З. Тимочко в 1908 р. і відділ БУК-а, що його заложив о. А. Трух. Останніми часами повстала Ліга Українських Католицьких Жінок, Українське Католицьке Юнацтво і Вівтарна Дружина.

Число основників мондерської церкви доходить до сотні людей, тому не можемо тут подавати всіх імен. Найбільш причинився до оснування цеї парохії самі мешканці Мондеру, хоч поміч приходила також від українців довколишніх колоній. Найбільш трудився коло оснування мондерської парохії о. Н. Крижановський. Коли прибув до Мондеру, то відразу зайнявся будовою величавого Божого храму. На початках мав багато клопоту з відступниками від віри, які робили перешкоди в будові цього Божого храму.

Вони будували свої церкви як в місті так і в околиці, закладали свої братства та вживали різних способів, щоб тільки відтягнути наших людей від правдивої віри. Проте добрих і щирих українців своєю пропагандою вони не захитали. Наші люди таки слухали своїх священиків і витривали при св. Церкві не лише при її будові, але й пізніше, коли треба було її

розширювати та прикрашувати.

Мондерську церкву будував Данило Чорний при допомозі багатьох добрих парохіян. Плян виконав архитект Ролянд В. Линес. У 1928 р. церква виявилася за малою, тому розбудували її. Розбудовою зайнявся Лука Косс Теперішня величина мондерської церкви є 115 через 50. Церква збудована у візантійському стилі. Розмалював її п. Петро Липинський із Едмонтону.

Через увесь час обслугували мондерську церкву Отці Василіяни: о. Філяс (27. 12. 1902 до 9. 1. 1905), о. Филипів (13. 1. 1905 до 26. 12. 1906), о. І. З. Тимочко (26. 12. 1906 до 10. 12. 1909), о. Н. Крижановський (1. 1. 1910 до 11. 4. 1940), о. Н. Саварин, о. А. Винник і о. В. Шевчук. Від жовтня 1949 року парохом у Мондері був о. Віталій Підскальний, а від листопаду 1953-го року о. Віктор Сорока. Вірні згадують усіх Отців якнайщиріше, а про старших висказуються з глибокою пошаною.

Крім вище згаданих організацій, останніми роками повстали в парохії ще такі організації: Ліга Українських Католицьких Жінок і Українське Католицьке Юнацтво. Існує також хор молоді, який веде п. Іван Семенюк.

ВЕҐРЕВИЛ, АЛБЕРТА

Душпастирська праця ОО. Василіян у Веґревил, Алберта, переведеться майже від 50 років. Початки були такі самі як у кожній іншій парохії — скромненькі, маленькі; зате люди були щирі, жертвенні. До 1911 року богослуження відбувалися час до часу по хатах. Проте люди їздили переважно або ходили пішки по 10 або 15 миль до церкви в Мондер (манастиря на фармі), де постійно перебували ОО. Василіяни. Тут вірні святили пасху, відбували великодню сповідь і сповняли інші релігійні обов'язки. Зорганізування парохії у Веґревил датується від 1911 року.

Парохіяльні книги зазначують, що 1911 року о. Навкратій Крижановський, ЧСВВ, створив церковний комітет, до якого ввійшли бл. п. Максим Засійбіда і Петро Кульматицький. Усіх членів було 10.

Около 1907 року в Веґревил поширилася була, сильно пресвитеріянська місія, що побудувала церкву для українців. Пресвитеріянізм не мав успіху між нашими людьми, крім кількох одиниць, що пішли туди радше з матеріяльних спонук.

Опісля розвинулася була секта т. зв. серафимців. Багато з наших людей слабших вірою, свідомо чи несвідомо впали жертвою цеї секти. Із розвитком праці ОО. Василіян ця секта також зовсім розпалася так, що 1911 року греко-католицька громада набула просвитеріянську церкву за тисячу долярів. Тому, що парохія була мала, а люди незаможні, о. Н. Крижановський ЧСВВ дав більшу половину манастирських грошей, щоб закупити цю церковцю.

Від того часу веґревільська парохія розвивалася повільно, але певно. ОО. Василіяни з Мон

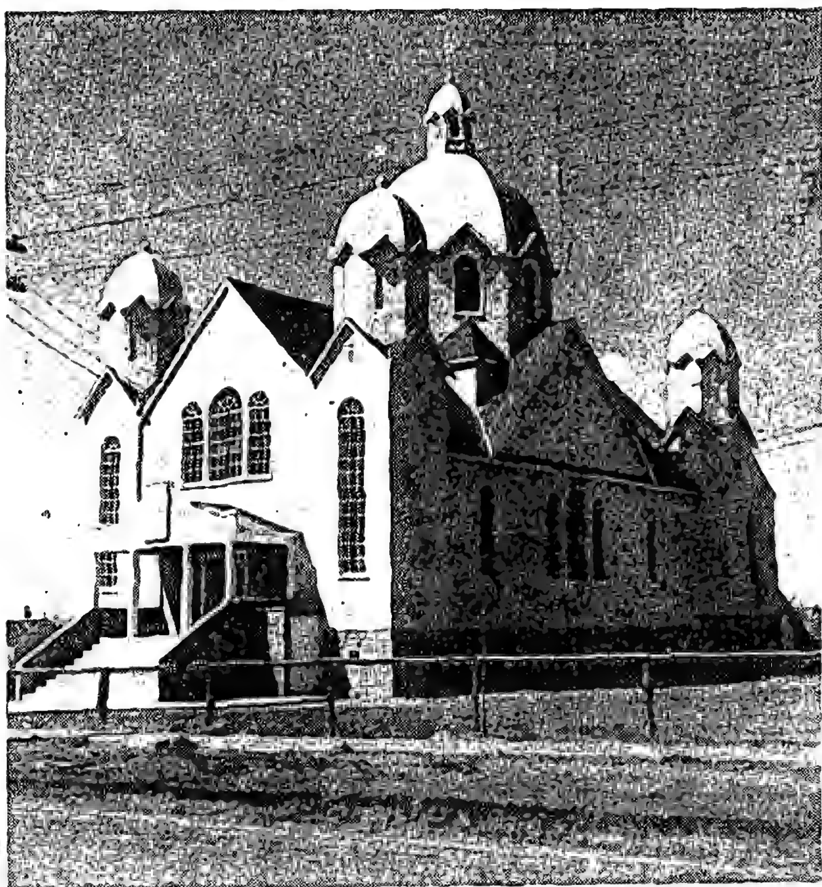

Церква Пресв. Тройці у Вегревил, Алберта.

дер обслугували цю парохію, спочатку раз на кілька місяців, згодом раз у місяць, а в останніх роках кожної неділі й свята.

У 1920-и роках у Вегревил було вже поважне число українського населення. Проте одна частина зведених галичан прилучилася до російсько-православної церкви, а друга блукала між соціялізмом і сектанством. Лишилася мала жмінка людей, проте щирих і жертвенних, які щиро співпрацювали зі своїми душпастирями.

В тому часі ворожа радикально-ліберальна пропаганда поширювала клич, що український інтелігент не повинен бути католиком. Цей підступний клич заімпонував деяким релігійно слабшим українцям і мав від'ємний вплив на католиків у Вегревил. Після першої світової війни прибули до вегревильської парохії д-р Іван Якиміщак, п-во Бабюки, п-во Скрипники, що були інтелігентними та зара-

зом добрими католиками. І так із часом розвіялося переконання, начебто інтелігент не міг бути католиком.

1925 року церкву перетягнено на інше місце, побудовано захристію й помальовано внутрі.

1926 року зорганізовано жіноче товариство під покровом св. Анни, яке дуже діяльне аж по нинішній день і робить багато добра для парохії. Першою головою цього товариства була п-і докторова Якиміщак.

1939 року за старанням о. Марка Романовича ЧСВВ, побудовано біля церкви парохіяльний дім імени митрополита Шептицького. Цей дім став осередком парохіяльної й культурно-освітньої праці. Тут гуртуються парохіяльні товариства, відбуваються концерти, аматорські вистави, Рідна Школа й інші підприємства.

У тому самому році (1939) п. Іван Гузіль зорганізував парохіяльний хор, що і по нинішній день відграє велику ролю в парохії. Завдяки діяльності передових людей разом із молоддю під проводом своїх душпастирів, парохія зросла значно так, що через брак місця виринула потреба будувати нову церкву.

1948 року скликано загальні парохіяльні збори й порішено приступити до будови нової церкви. У склад будівельного комітету ввійшли: Йосиф Феденко, Віктор Леміщка та Іван Кубрак. Того року продано стару церкву Греко-католицькій громаді у Ворвик. Богослуження в міжчасі відбувалися в парохіяльному домі. Парохом під цю пору був о. В. Підскальний, ЧСВВ.

1949 року посвячено угольний камінь під нову церкву, а 1950 року посвячено й заложено хрести на бані. Обидва торжества звеличав своєю приявністю Преосв. Кир Ніл Саварин ЧСВВ.

Зі зростом парохії у Вегревил і з будовою нової церкви стало гарячим бажанням парохіян, щоб богослуження відбувалися кожної неділі і свята. Досі не було це можливим через брак священиків. Та по другій світовій війні, з прибуттям духовних сил із Европи, ОО. Василіяни дістали спромогу дати кращу обслугу своїм парохіям і колоніям. Із початком 1951 року в Вегревил відбуваються богослуження кожної неділі й свята.

Велику ролю в вегревильській парохії відграють Сестри Служебниці. Вони отворили тут свою станицю 1943 року на просьбу промади, очоленої о. М. Романовичем, д-рам Якиміщаком і С. Сисаком. Сестри ведуть Рідну Школу, як теж і катехизацію; також учать у сепаратній католицькій школі, до якої ходить багато наших дітей. Тиха й незамітня праця Сестер сильно скріпляє парохію, бо діти змалку привикають до точного сповнювання своїх релігійних обов'язків.

Із початком 1951 року при співпраці Сестер Служебниць засновано Марійське Товариство. Наступного року (1952) у великому пості членки Марійського Т-ва відбули тридневні замкнені реколекції в домі Сестер. Провідником був о. Є. Химій, ЧСВВ.

При кінці 1951 року засновано в парохії Вівтарну Дружину, якої члени кожної неділі під час богослуження служать

Церковний Комітет парохії Пресв. Тройці у Веґревил зі своїм парохом, о. Єронімом Химієм, ЧСВВ. (Знимка з 1952 р.).

Марійська Дружина дівчат парохії Пресв. Тройці у Веґревил зі своїм парохом, о. Є. Химієм, ЧСВВ. (Знимка з 1952 р.).

Хор при церкві Пресв. Тройці у Веґревил. Посередині диригент хору п. Іван Гузіль.

при престолі.

В осени 1951 року відбуто в парохії піонірський день та 40-річчя існування парохії в Веґревил. На цей здвиг зібралося багато людей із сусідних парохій. Преосв. Ніл відслужив Архиерейську Службу Божу.

З весною 1952 року парохія в Веґревил набула парохіяльне авто, щоб о. парох міг дати кращу обслугу своїм вірним.

Між заслуженими парохіянами в першій мірі годиться згадати д-ра Івана Якиміщака, що живе у Ванкувері, Б. К. Його велика заслуга в тому, що Сестри Служебниці отворили свою станицю в Веґревил. Будучи добрим парохіянином, як теж і загально улюбленим лікарем, він став душею парохії і паралізував впливи сектанства.

Другим заслуженим членом є п. Семен Сисак. Його велике прив'язання до справ Божих і народніх, як теж щира жертвенність були завжди прикладом для цілої парохії. Завдяки старанням його і д-ра Якиміщака Сестри Служебниці замешкали в Веґревил, учать у католицькій школі, куди ходить багато наших дітей.

Не можемо поминути ще одного заслуженого члена п. Віктора Лемішку. Він довгих літ він був заступником голови в парохії та старшим братом.

Як сказано, від самого почат-

ку аж по нинішній день парохію в Вегревил обслугують ОО. Василіяни. Найбільше праці коло цеї парохії поклав великий місіонар і батько пок. о. Н. Крижановський, ЧСВВ. За його батьківською опікою й порадою започатковано вегревильську парохію. Він обслугував і потішав наших людей у найбільш критичних часах, коли виглядало, що все потоне і пропаде в морі безвірства й сектанства.

Другим багато заслуженим парохом був о. М. Романович, ЧСВВ, який давав тут духовну обслугу через 10 років. За його порадою й заохотою збудовано парохіяльний дім, зорганізовано хор і започатковано залізний фонд на будову нової церкви.

І згадаймо ще й інших Василіян, що обслугували парохію в Вегревил, вони такі: о. С. Дидик, о. І. Золотоуст Тимочко, о. М. Гура, о. Ю. Жидан, о Н. Боднар, о. Н. Горечко, о. В. Каменецький, о. С. Дякович, о. В. Дрібненький, о. М. Гнесько, о. П. Пащак, о. Е. Білик, о. В. Підскальний. Від 1950 року цю парохію обслугує о Є. Химій.

Це короткий огляд розвитку української Греко-католицької парохії в Вегревил, Алберта, як теж праці ОО. Василіян. Початки були малі, незначні, вигляди на краще непевні. Був час, коли виглядало, що сектанство знищить віру в серці наших людей. Проте молитва, витривалість і ревність піонірів Василіян, разом із співпрацею глибоких вірою парохіян не дозволили вирвати віри з сердець наших людей. Підчас і після другої світової війни число членів парохії значно збільшилося і дальше росте кожного року. Під цю пору парохія у Вегревил начисляє поверх 90 членів і родин.

БОРЩІВ, АЛБЕРТА

Околиця Борщева лежить яких 15 миль на полудне від міста Мондер. Люди, що замешкують цю місцевість є родом переважно з борщівського повіту, в Галичині, що за малими винятками всі вони витривало заховали св. Віру. Отже 1903 року вже основано тут парохію під покровом св. Івана Хрестителя. Основниками були: о. П. Філяс ЧСВВ, І. Калинчук, М. Кирилюк, І. Сливка, В. Починок, М. Корпан, В. Павлій, І. Петрига, С. Осадчук, Я. Бартман, І. Рурка, Т. Підоборіжний і П. Депутан. Невдовзі побудували церкву в самому осередку оселі й заінкорпорували її на чартер католицької місії. В міжчасі з'явилися деякі неприхильники, що почали намовляти п. І. Калинчука змінити чартер католицької місії на незалежний, проте це їм не вдалося. А в 1918 р. навіть був процес за церкву в справі інкорпорації, однак католицька епископська інкорпорація виграла, а противники погодилися.

У 1939 р. парохіяни почали будувати нову церкву, яка стоїть на місці старої й уже вповні викінчена. Посвячення нової церкви довершив 6-го липня 1947 року Преосв. Кир Ніл Ця парохія мала нагоду вітати в себе трьох Владик, а саме: 1916 р. Ексц. Никиту Будку, Ексц. Василія Ладику ЧСВВ,

Церква св. Івана Хрестителя в Борщеві, Алберта.

1934 року і Ексц. Кир Ніла ЧСВВ 1947 року.

Церковне майно обіймає 40 акрову площу, на якій є церква, народній дім, цвинтар і дзвіниця. Нова дзвіниця збудована 1949 р.

Борщівська парохія має около 200 родин. При церкві існують також товариства, які гарно працюють і розвиваються. Апостольство Молитви св. Варвари, УКЮ і Братство Українців Католиків.

Осінню 1953-г ороку парохія св. Івана Хрестителя разом із Отцями Василіянами обходила 50 річний ювілей свойого існування.

Парохія має, крім церкви, прегарний Народній Дім, віддалений від церкви 250 ярдів, а посвячений під ім'я св. Арх. Михаїла. Оснований був 1934 р. за старанням о. А. Труха ЧСВВ й о. М. Романовича ЧСВВ. Величина дому 72х32. Є там сцена, куртина, сценарія й ґардероба. У домі ї також бібліотека „Доброї Книжки". Заряд той самий, що в церкві.

Біля церкви є також просторий цвинтар, віддалений від церкви 50 ярдів з вигідним доступом. Величина 4 акри. Землю на цвинтар придбав І. Калинчук 1903 р. Посвятив о. П. Філяс ЧСВВ того ж самого року.

Від початку існування парохії на Борщеві душпастирями її бу-

ли ОО. Василіяни. За 50 літ обслугували парохію ОО. Пл. Філяс, М. Гура, А. Филипів, Ів. З. Тимочко, Н. Крижановський, С. Дидик, В. Ладика, П. Боднар, Й. Тимочко, Ю. Жидан, С. Дякович, В. Каменецький, Й. Жан, Д Попович А. Трух, М. Романович, В. Бараник, Н. Саварин, І. Процентій, І. Ричкун, Н. Когут, А. Химій, Є. Химій, М. Ґнесько, В. Підскальний, М. Прийма та інші

Слід додати, що парохія на Борщеві визначається глибоко релігійними членами. Участь у св. Тайнах добра. Парохіяни щиро співпрацюють із своїми Отцями. Кожного року відбувається влітку катехизація дітей, получена з виставами й пописами дітей. Гарно розвиваються різні парохіяльні організації та організації типу Католицької Акції. Із парохії Борщів вийшов о. Петро Грабець ЧСВВ, що 2-го серпня 1953-го року відправив тут свою першу Службу Божу.

МОНДЕР-СПАС („МОСКАЛИКИ"), АЛБЕРТА

Назва „на Москалику" або „на Москаликах" пішла з того, що на тому місці де сьогодні стоїть церква Преображення Г. Н. І. Хр., мешкав раніше Григорій Москалик, який приїхав до Канади 1899 р. з села Волчківці, пов. Снятин. Парохія лежить сім миль на північний схід від Мондеру. Церковного поля має 40 акрів.

Перші початки основин парохії покладено в 1903 р. Каплицю, що її збудовано 1904 р. за часів о. П. Філяса ЧСВВ, будував Й. Тимчишин, якому помагали П. Сірацький і О. Лесюк. 1924 року збудовано нову простору церкву, яка стоїть до сьогодні. Поруч церкви є гарно впорядкований цвинтар, який посвятив у 1903 р. о. Філяс.

Великим лихом парохії був роздор, що повстав через відступлення поважної частини парохії від Католицької Церкви. Ця злощасна історія почалася під час т. зв. „серафимщини". Сьогодні ті, що осталися при св. Вірі, стоять твердо та вірять, що в недовгому часі вернуться до Католицької Церкви й усі ті, які раніше відпали від неї.

Сьогоднішня парохія св. Спаса значно змаліла, бо багато людей переселилося в інші околиці, а частина належить до парохії св. Апостолів Петра й Павла в Мондері. Проте ця невелика парохія в історії українського поселення в Канаді і Греко-католицької Церкви має визначне місце. Як згадано, велика частина первісних парохіян відпала від Католицької Церкви через серафимсько-свистунівську пропаґанду. В історії цієї парохії відбиваються яскраво від'ємні й додатні прикмети наших перших піонерів. До від'ємних належать: брак ширшої освіти, податливість на радикально-ліберальні кличі, загумінковість, упертість і вузькоглядність; додатніми є: працьовитість, жертвенність, прив'язання й любов до рідної Церкви та глибокий і щирий патріотизм.

Ще перед приїздом ОО. Василіян обслугував короткий час вірних на Москаликах о. Іван Заклинський. Правильна душпастирська обслуга датується з 1903-тим роком, зглядно з при-

Церква Преображення Г. Н. І. Христа на "Москаликах" біля Мондер, Алберта.

їздом до Канади о. Пл. Філяса ЧСВВ. Відторі Москалики мали душпастирів із манастиря ОО. Василіян у Мондер, які багато потрудилися для релігійного й національного піднесення парохії. Довший час душпастирями були оо.: Пл. Філяс, А. Филипів, І. З. Тимочко, Н. Крижановський, П Боднар, А. Г. Трух, о. Романович, А. Химій, І. Процентій. Крім тих душпастирювали довше чи коротше й інші Отці, що вже народилися в Канаді і виховалися на душпастирів у манастирі в Мондер.

Із парохії вийшло багато релігійно й національно свідомих громадян, у тому числі немало вчителів, працівників на народній ниві, декілька Сестер-монахинь, і два Василіяни: пок. о. Л. Джиголик і о. Д. Джиголик. До визначніших членів парохії св. Спаса належать Григорій Москалик, Іван Зварич, А. Заозірний, В. Хміляр, О. Лесюк, І. Малярський І. Морозюк, С. Ґулевич, С. Тимчишин, І. Федорук та другі. Найбільш заслуженим для парохії на Москаликах був побіч Г. Москалика пок. Петро Сірацький, що був дуже жертвенний та ревний католик. Він не тільки сам видержав у вірі серед ворожої пропаґанди, але також мав великий вплив на інших.

Хоч число парохіян на Москаликах невелике, то свідоміші одиниці враз із своїми душпастирями невпинно дбають про гарний розвій парохії і її організацій. Зате група сектантів і всяких „православних" незалежників щораз більше нидіє і тратить свій давній вплив ув околиці.

КРАКІВ, АЛБЕРТА

Околиця Краків лежить 60 миль на схід від Едмонтону і 15 миль на північ від Мондеру. Перші поселенці заїхали в цю околицю ще 1898 року. 35 родин було з Брідського повіту, а дві родини з Чортківського. Початки були дуже тяжкі і не доїздив сюди жадний священик. Однак побожні люди самі сходилися, відспівували Утреню та жили надією, що ще дочекаються своєї рідної церкви й свого священика.

Коло 1904 року заїхав до цеї околиці серафимський протоєрей Макарій. Одного заможнішого фармара, Дем'яна Вітюка, що знав трохи читати по церковному Макарій „викропив" на єрея і думав, що таким способом потягне за собою людей; та це йому не вдалося.

1913 р. Никола Стельмах, Казимир Ламаш, Мирон Королюк, Ілія Якимишин, Гаврило Прокопчук, Ксенька Лащук і Полько Віцинтович зійшлися на збори й рішили купити 4 акри землі на цвинтар, що лежить на півн. зах. куті С. 24, Т. 55, Р. 17 Заінкорпоровано 1917 року.

Коли заінкорпорували цвинтар, зачали думати, як би звести якусь церковцю. За Божою поміччю пішло воно легко. Чотири милі на захід від цвинтаря кілька людей побудували читальню. Але через противну агітацію читальня не могла встоятися. Тому в порозумінні з вище згаданими парафіянами згодилися перетягнути читальняний будинок на цвинтар і поробили відповідні зміни, щоб він міг послужити за церкву. Будинок був 24x18 стіп і коштував -600. Від тепер почали доїздити на цю колонію священики. Найдовше доїздив о. Н. Крижановський, опісля о. В. Ладика, о. Ю. Жидан, о. П Боднар, о. С. Дидик, о. Н. Саварин, о. А. Химій, о. П. Дидик, о. В. Дрібненький, о. В. Сорока, о. В. Підскальний, о. Ю. Слота, о. Н. Свірський, а тепер о. Мартин Прийма — всі Чину св. Василія Великого. У 1922 р. будинок побільшено, на середині дали малу баню й помалювали. Церква не велика, але досить гарна, посвячена Покрову Преч. Д. Марії. При церкві є дзвін. Цвинтар гарно впорядкований. У церкві є всі потрібні речі.

Діяльних членів парохії, що сповняють свої обов'язки є тепер 34.

Богослуження відправляється раз у місяць. Року 1933 почав доїздити на цю колонію о. Н. Саварин. Його мила вдача і прихильність були причиною, що зараз через дорогу куплено два акри землі й побудовано Парохіяльний Дім імени о. Маркіяна Шашкевича.

У новім домі зачався зараз великий рух. Почали вчити хору й давати концерти та представлення. Першим диригентом був Іван Стадник. Він також дякував, а літом через два місяці провадив рідну школу. 1935 року обняв ту посаду Петро Петрушинський. Він вивчив одного дяка, Петра Шліхту, що тепер гарно дякує в церкві. Катехизацію і Рідну Школу літом провадять у Народнім Домі Сестри або ОО. Василіяни з Мондеру.

Церква Покрову Божої Матери у Кракові, Алберта.

Року 1938 за старанням о. Н. Саварина й о. А. Труха засновано при Парохіяльнім Домі Братство Українців Католиків. На Зелені Свята 1938 р. відбувся окружний з'їзд БУК-а під голим небом, бо тиждень перед з'їздом згорів Народній Дім. Два місяці пізніше члени вибудували на тій самій площі другий Нар. Дім. Новий будинок є 60x30 стіп. Через половину є пивниця, приміщення на кухню і столи.

Старші піоніри вже тепер не мішаються до роботи, бо вже й не можуть. М. Королюк, К. Трохимчук, М. Стельмах і С. Харчук уже померли.

Завдяки севній праці попередніх ОО. Василіян і церковного заряду, в який тепер входять: М. Стельмах (голова), І. Шліхта (касієр), П. Прокопчук (тростіс), М. Королюк (сек.), і два старші брати Г. Палій і М. Лащук, парохіяльна праця гарно йде вперед.

ЧИПМЕН, АЛБЕРТА

Однією з. найстарших і найкраще зорганізованих парохій Алберти є чипменська парохія. Її основниками були перші українські піоніри в Канаді, серед яких був теж і найстрший піонер українського поселення в Канаді, Василь Єлиняк. Парохіяни походять із повітів: Калуш, Ярослав, Снятин і Броди. Парохія нараховує близько 250 українців-католиків.

Перша церква була на фармах, за містом. До тієї церкви належала 10 акрова площа. Однак згодом почався роздор між парохіянами, у висліді якого частина незагартованих у св. Вірі

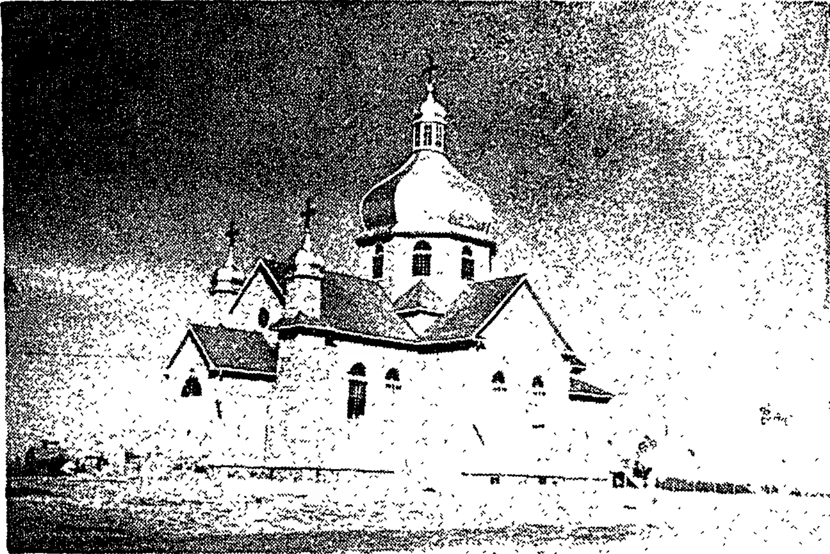

Церква Різдва Преч. Діви Марії в Чипмен, Алберта.

створила нез'єдинену станицю. Судовим рішенням церкву віддано нез'єдиненим, а католикам сплачено $1,200, які стали поважною основою до будови нової церкви в місті.

Сьогоднішню церкву Різдва Пресв. Богородиці збудовано в 1916 році. Церковна площа займає 6 акрів. На цій же площі стоїть „Народній Дім". Церква має три бані, дерев'яна. Стінний іконостас гарно виконав П. Липинський 1928 року. Церква в Чипмені має іконостас, який додає їй багато краси та підносить питомість нашого обряду.

У 1925 р. в чипменській парохії засновано „Українсько-католицьке Товариство ім. Т. Шевченка". На перших зборах цього товариства рішено виробити статути та збудувати „Народній Дім", у якому гуртувалося б суспільно-церковне життя парохії. „Народній Дім" збудовано в 1932 р. Першим головою став Н. Андріїв. У чипменському „Н. Домі" в днях 20-21 листопаду 1938 р. відбувся Третій Загальний З'їзд БУК-а". Також кілька разів гостив у цьому домі премієр Алберти В. Ейбергарт. „Н. Дім' зумів придбати гарну парохіяльну бібліотеку, сценарію та внутрішнє влаштування.

Цвинтар займає простір двох із половиною акрів і є поруч церкви.

У парохії існують, крім названого вже товариства ім. Т. Шевченка, католицькі організації: БУК, ЛУКЖ, УКЮ та Апостольство Молитви. Всі ці організації гарно працюють і виявляють, що парохіяни Чипмену не хочуть оставатись позаду інших, навпаки стають у першому

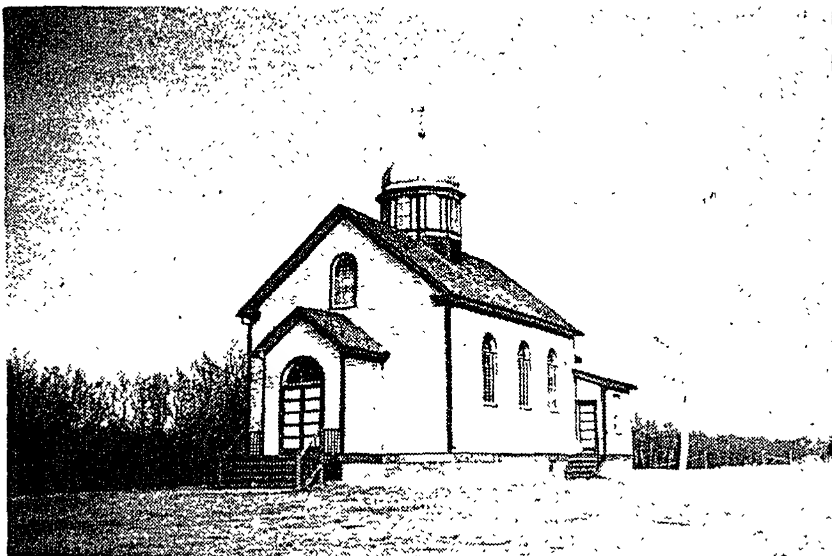

Церква св. Івана Хрестителя на фармах біля Ґиліярд, Алберта.

ряді. Тут треба завважити, що парохія Чипмен це одна з найбільш свідомих, релігійних і патріотичних парохій Західного Екзархату. Велику заслугу в цьому мають її парохи, якими весь час були ОО. Василіяни з Мондеру, та самі парохіяни, що не жаліли праці над собою.

Парохію в Чипмен продовж 50 річного її існування обслгували ОО. Н. Крижановський, С. Дидик, В. Ладика, С. Дякович, Ю. Жидан, П. Олінський, Н. Саварин, І. Лесюк, Т. Іванишин, Ю. Слота, Гр. Хміляр, Є. Пащак та інші. Від 1953-го року парохом у Чипмен є о. Орест Купранець.

До найвизначніших і найбільш заслужених членів парохії Чипмен у минулому й сучасному належать: В. Єлиняк, М. Романюк, Н. Андріїв, В. Шарун, Д. Ахтимійчук, І. Старко, К. Осіпчук, Ю. Івасюк, П. Крижановський, М. Сеник, О. Сафранович та інші.

Парохію в Чипмен часто відвідували Преосвященні Владики: Кир Н. Будка (1918, 1921, 1925), Кир В. Ладика ЧСВВ (1929, 1941) та головно Преосв. Кир Ніл Саварин ЧСВВ, що був довгі роки парохом у Чипмені і дуже багато прислужився до розбудови парохії, Народнього Дому та різних парохіяльних і національно-громадянських організацій.

ГИЛІЯРД, АЛБЕРТА

Теперішній Гиліярд — це невелике містечко між Мондером і Чипменом. Але крім Гиліярду-міста є ще Гиліярд-фарми. І місто і фарми мають окрему церкву та окрему парохію. Обі па-

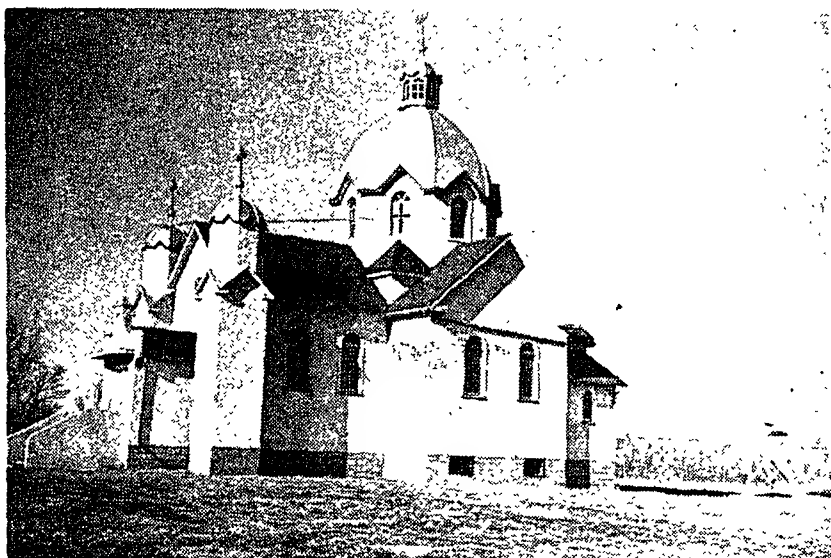

Церква Успення Преч Діви Марії в місточку Гиліярд, Алберта.

рохії обслуговують ОО. Василіяни з Мондерського манастиря. Тому, що ці парохії мають свою окрему історію, треба говорити про них окремо.

А) Гиліярд-фарми

Парохія на фармах біля Гиліярду, або т. зв. Сенюки, належить до найстарших у Західній Канаді (Алберті). Початок цієї парохії сягає ще 1900-го року, отже два роки перед приїздом перших ОО. Василіян до Канади. Перше богослуження мав тут о. Іван Заклинський. Він відправляв богослуження по хатах і мешкав у людей. 1900-го року посвятив він цвинтар. Того самого року збудовано першу церковцю-каплицю в честь св. Івана Хрестителя. Збудував її Дмитро Волошин, а мала вона радше вигляд хати як церкви, бо були тут дві кімнаті: в одній мешкав священик, а в другій відправлялися богослуження.

Між основниками парохії св. Івана Хрестителя треба згадати С. Іщака, М. Майка, Т. Бойка, Н. Музичку, І. Ная, Ф. Скульського, П. Підмурного, Г. Козака, М. Андрухова, П. Котлярчука, Й. Кулія, В. Запотічного, П. Сенюка та інших.

Властиве зорганізування парохії завдячує Гиліярд о. Пл. Філясові ЧСВВ. Перші організаційні збори парохії відбулися в хаті П. Підмурного під проводом о. Філяса в 1903-тому році. Тоді вписалися до новооснованої парохії 90 мешканців із околиці. До парохіяльного заряду увійшли: П. Сенюк А. Гасій, М. Ґах і П. Підмурний. Вже за часів о. Пл. Філяса між людьми в

Українське Католицьке Юнацтво в Гиліярд, Алберта, зі своїм парохом, о. Йосафатом Шкварком, ЧСВВ. (Знимка з 1953 р.).

парохії виринули непорозуміння, що зросли опісля, коли туди почав доїздити о. А. Филипів (1906) та о. Ів. З. Тимочко (1907). Непорозуміння спричинила справа запису церкви і церковного майна. Деякі парохіяни спротивилися записати церкву своїй церковній владі, і тому Отці змушені були 1911-го року відмовити душпастирської опіки парохіянам збаламученим сектанською і „незалежницькою" пропагандою.

Щойно по 7 роках почалися в Гиліярді наново богослуження (1918). Поладнавши свій конфлікт із духовною владою, парохіяни Гиліярду заінкорпорували свою церкву на чартер єпископа 2-го серпня 1922-го року. В 1926 р. збудовано тепе-рішню церкву, а з матеріялу попередньої виставлено Народній Дім, таки зараз на церковній площі. Церкву викінчено й розмальовано 1929 р. Церква добре випосажена в усе церковне приладдя та утвар. Завдяки праці своїх душпастирів і свідоміших парохіян гарно розвинулися при церкві різні організації. Праця церковна і національна йшли завжди впарі. Церковний народній Дім став огнищем і осередком праці парохіян. Багато відчитів, концертів, вистав, базарів і т. п. відбувалося в цьому домі, виховуючи парохіян у церковному й національному дусі.

Крім о. Пл. Філяса, А. Филипова та Ів. З. Тимочка обслугу-

вали Ґилярд також інші ОО. Василіяни, як Н. Крижановський, С. Дидик, Ю. Жидан, С. Дякович, П. Боднар, М. Романович, І. Лесюк, А. Химій, Т. Іванишин, Ю. Слота, Й. Шкварок і Й. Храпливий.

Б) Гилярд-місто

Зріст парохії св. Івана Хрестителя зродив потребу оснувати окрему парохію. Повстала вона при шляху, що веде з Мондеру на захід до Едмонтону в самому місті Гилярд.

Початки тієї парохії сягають у 1937-мий рік. Основниками нової парохії були: Н. Кобилянський, В. Балаш, М. Ахтимійчук, О. Ахтимійчук, І. Колодійчук, В. Ленко, Й. Томашевський, В. та Н Стефаники, І. Гуменюк, В. Топилко, М. Батюк, В. Дідух, Ю. Луцик, В. Най, А. Філь, В. Кулій, І. Юрковський та другі.

Першим організатором нової парохії був о. М. Романович. Церковну площу (майже 4 акри землі) заінкорпоровано 26-го жовтня 1937 року. 30-го січня 1938 року на загальних зборах вирішено збудувати церкву. Угольний камінь під нову церкву Успення Преч. Діви Марії посвячено 24-го серпня 1941-го року. Церкву виставлено в досить скорому часі. Найбільш потрудився для того тодішній парох, о. І. Лесюк і його помічники — жертвенні парохіяни.

У 1950-му році церква була всередині зовсім викінчена. Того ж року парохія набула цвинтар, що його посвятив Преосв. Кир Ніл Саварин ЧСВВ з нагоди архиєрейських відвідин 19-го серпня 1951-го року.

Парохія в Гилярді-місті швидко розвивається. Тут працює гарно УКЮ та ЛУКЖ. У парохії є 25 членів-родин. Дотепер обслугували парохію Успення Преч. Діви Маріє такі Отці: М. Романович, І. Лесюк, О. Засійбіда, Е. Пащак, П. Пащак, В. Бараник, А. Химій, Ю. Слота, Й. Шкварок та П. Грабець.

ВОРВИК, АЛБЕРТА

Містечко Ворвик лежить 9 миль на північ від міста Веґревил Довгий час тут не було своєї парохії і своєї церкви. Люди з тієї околиці мусіли їхати на богослуження до Нового Києва, до Веґревил, до Мондер, або до Мондеру-Спаса („Москалики").

Парохія у Ворвик належить до наймолодших парохій що їх обслугують ОО. Василіяни. Початки парохії сягають щотільки 1943-го року. В цьому році місіонар о. А. Г. Трух зорганізував першу парохіяльну громаду. Перше богослуження відправив він у домі п. Онуфрія Фуштора лютня 1943 року. Опісля богослуження відправлялися по домах інших парохіян, а відтак у місцевій школі. Осінню 1948-го року парохіяльна громада у Ворвик відкупила церковцю василіянської парохії у Веґревил і перевезла її до Ворвик. Перше богослуження в набутій церкві відбулося врочисто 5-го жовтня

Церква всіх Святих у Ворвик, Алберта.

1948-го року за пароха о. Віталія Підскального. Він багато натрудився коло збірки на закуп церкви. Тут помогли йому всі парохіяни, що виказали дуже велику жертвенність. Церква на Ворвик посвячена в честь Всіх Святих.

Із Отців, що дотепер обслугували парохію у Ворвик, треба згадати в першу чергу о. А. Г. Труха, основника й головного організатора тієї парохії. По ньому були тут парохами: ОО. В. Сютик, В. Підскальний, Ю. Слота, А. Химій і С. Підскальний Парохія має 25 членів, які ревно дбають про розвій своєї парохії.

До визначніших парохіян у Ворвик належать: п. Онуфрій Фуштор, І. Яцула, І. Мисик, В. Хлібецький, Я. Ґрисюк, Н. Хлібецький та М. Мойсюк.

Церква Воскресення Г. Н. І. Христа, Стар, Алберта.

СТАР, АЛБЕРТА[1])

Парохія у Стар — це найстарша греко-католицька парохія в Канаді. Основана вона на території, що первісно називалася Єдна. Тут були поселилися перші українські поселенці зі сіл Небилова і Перегінська, Калуського повіту. Першим організатором парохії був о. Н. Дмитрів, що приїхав у ці сторони зі ЗДА. Було це в 1897 році. Весною 1898 року о. Дмитрова заступив о. П. Тимкевич, і під його проводом почалася будова першої української греко-католицької церкви Преображення Г. Н. І. Христа. Площу під цю церкву подарувала держава. Будівничим церкви був п. Глухий. Новозбудовану церкву посвятив 5-го

---

[1]) Поміщуємо тут коротку історію парохії Стар і Скаро, Алберта. Вправді, обидві ці парохії, від 1949-го року, вже не обслугують ОО. Василіяни, та церковні комітети обидвох парохій, подаючи свою пожертву на фонд Пропам'ятної Книги, висловили бажання, щоб у ній була поміщена коротка історія їх парохій. Дякуючи за жертву, Редакція Пропам'ятної Книги радо подає історичні дані про парохії Стар та Скаро. —

Примітка Редакції.

серпня 1900-го року о. Іван Заклинський із ЗДА, що обняв парохію по о. Тимкевичеві. Але молоду парохію стрінув тяжкий досвід, бо 18-го грудня розпочався тут релігійний роздор. Почався він у нутрі самого церковного заряду, а причиною були підозріння про грошеві надужиття декого з членів заряду. Непорозуміння скоро поширилося на релігійно-церковну ділянку і скінчилися тим, що одна частина людей перейшла на „православ'я" і запросила собі на душпастиря російського батюшку Корчинського. Так парохія поділилася на два табори і між цими таборами йшли суперечки, до кого має належати церква. За посідання церкви почався затяжний судовий процес, у якому вигравала то одна, то друга сторона. Опісля справа опинилася в найвищому суді в Лондоні, якого вирок 3-го грудня 1907 р. випав на користь відступників від Католицької Церкви.

Програний процес не заломив кріпких та витривалих у вірі парохіян. Вони зі запалом взялися до будови другої церкви на площі, що її подарував Н. Тичковський. Церква повстала 1911-го року під покровом Воскресення Г. Н. І. Хр. При будові тієї церкви найбільш прислужилися Н. Тичковський, П. Пасемко, П. Летавський, Н. Мальований, Т. Мельник, І. Борис та інші.

Збудовану церкву розмалював п. Липинський. Однак на великий смуток усіх парохіян, церква згоріла в сам Страсний Четвер 1922-го року, правдоподібно підпалила її якась злобна рука. Тоді знову парохіяни за почином П. Пасемка, Н. Мальованого та І. Бориса взялися до будови третьої церкви під покровом Успення Преч. Діви Марії, яку закінчено 1926-го року. Будову провадив Л. Чехніта, а розмальовував її П. Липинський. Архиєрейського посвячення церкви довершив 28-го серпня 1931-го року епископ-екзарх В. Ладика ЧСВВ.

Парохії на Стар візитували такі Архиєреї: митрополит А. Шептицький (1910 р.), еп. Н. Будка (1913 р.), еп. В Ладика (1931 р.) і еп. Н. Саварин (1948 р.). До приходу ОО Василіян обслугували цю парохію ОО. Н. Дмитрів, П. Тимкевич та І. Заклинський. Із ОО. Василіян парохами були: А. Строцький. Ів. З. Тимочко, А. Филипів, Н. Крика, Ю. Жидан, Й. Тимочко, П. Боднар, М. Гура, Н. Горечко, В. Жановський, С. Дидик, В. Ладика-Каменецький, Т. Добко, М. Горішний, П. Гевко, Т. Палінкаш, М. Когут, Є. Пащак, В. Бараник та інші. Від 1949-го року обслугу парохії перейняли дієцезальні Отці а парохом став о. В. Чопей.

Парохія у Стар, маючи за собою тернистий шлях, виробила собі людей твердих у вірі і сильно прив'язаних до своєї батьківської церкви. Визначається також глибокою національною свідомістю, жертвеністю для загального добра та ревністю в праці на різних ділянках парохіяльного й національного життя. До теперішнього заряду парохії, крім о. В., Чопея, входять: В. Кутний, М. Скублений, Євстахій Скублений; дякує П. Рогатинський, а старшими братами є М. та І. Скублені та К. Летавський.

Церква Воздвиження Чесного Хреста в Скаро, Алберта.

СКАРО, АЛБЕРТА

Скаро — це прізвище одного норвезького емігранта, що тут замешкав був між українськими поселенцями. Звідси пішла назва цілої околиці.

Історія парохії у Скаро тісно в'яжеться з історією парохії на Стар. І тут також були тяжкі початки і різні спори. Початки парохії сягають часів о. І. Заклинського (1900 р.). Тоді не дійшло до будови церкви через непорозуміння з відступниками від Католицької Церкви. По приїзді ОО. Василіян на парохію почав доїжджати о. Ів. З. Тимочко. Він посвятив площу на цвинтар і на церкву. Однак, до будови церкви приступлено щойно в 1911-му році. Найбільше потрудився і причинився до збу дування церкви п. Іван Кут, а помагали йому Юрко Онушко, Й. Садовий та Іван Фіголь. Першу Службу Божу враз із посвяченням церкви відправив о. Н. Крижановський. Її посвячено на честь Воздвиження Чесного Хреста, бо в цей празник у 1911 р. відбулося її посвячення. Будівничим церкви був Й. Янішевський, а розмалював її П. Пісоцький у 1917 р.

У час збудування першої церкви членів парохії було 62. Церква була вивінувана в дорогу утвар та інші церковні речі, що про них подбали сестриці під проводом А. Німчукової. Архиєрейського посвячення церкви довершив 1917-го року Преосв. Н. Будка (27-го вересня). Цей сам єпископ відвідав парохію вдруге 3-го квітня 1921 р. Преосв. єпископ В. Ладика відбув тут візитації 1929-го і 1941-го року.

22-го листопаду 1942-го року церква з невідомих причин згоріла. Завдяки жертвенній праці всіх парохіян здвигнено величаву муровану церкву. Будову започатковано 1945-го року. Найбільш заслужилися при будові церкви члени парохіяльного заряду та будівельного комітету: Н. Козяк, І. Войтас, І. Німчук, С. Ґурба та І. Верес. Цей останній був головним будівничим. Будову і внутрі і ззовні закінчено 1950-го року. В останньому часі парохію відвідав Преосв. єпископ Кир Ніл Саварин ЧСВВ двічі: 1949-го і 1951-го року.

Теперішня парохія має 30 членів, що визначаються релігійною й національною свідомістю. Працю в парохії веде теперішній заряд під проводом о. В. Чопея, а в його склад входять: І. Козяк, І. Войтас, А. Захарко, І. Кутний.

Від початків повстання парохії духовну обслугу давали ОО. Василіяни з Мондеру: Н. Крижановський, С. Дидик, В. Ладика, М. Гура, П. Боднар Й. Тимочко, Н Горечко, П. Гевко, В. Каменецький, Ю. Жидан, Т. Добко. М. Сіянчук, Т. Палінкаш, М. Когут, В. Бараник та інші. В серпні 1949-го року обслуга парохії на Скаро перейшла в руки дієцезального клиру. Парохом тут став о. В. Чопей.

Закінчення

На закінчення огляду душпастирських станиць Мондерського манастиря згадаємо ще й ті парохії, колонії й душпастирські

станиці, що їх будьто основували, будьто розбудували, будьто через довгі літа обслуговували ОО. Василіяни, а які тепер (з 1948 до 1950 рр.) мають душпастирів з-поміж дієцезального клиру. До заснування Західного Екзархату (1948 р.) і перед приїздом Отців, що при кінці другої світової війни виїхали з Галичини на еміґрацію і в 1947-1950 рр. прибули до Канади, ОО. Василіяни мали душпастирську обслуґу майже в цілій Західній Канаді (Алберта, Брит. Колумбія). Найбільше число парохій, колоній і душпастирських станиць на теренах Алберти і Британської Колумбії обслугували Василіяни з Мондерського манастиря. Подаємо тут назви цих парохій, колоній і душпастирських станиць подаючи при них дату їх основування:

Стар, Ст. Майкел, Скаро (1898), Восток св. Михаїла (1902), Новий Київ (1903), Плейн Лейк (1905), Дервент Вознесення Г. Н. І. Х., Смокі Лейк св. Онуфрія (1907). Мирнам (1909), Іннісфрі Чесного Хреста, Норд Веллі, Редвей Успення Пр. Діви Марії, Стрий (1910), Делф, Іннісфрі Божої Матері, Давнінг, Куквилл (1911) Смокі Лейк св. Параскеві (1912), Сокаль, Елдорена, Спедден (1913), Дервент св. Юра, Лішор, Белліс (1914), Енгел Лейк (1915), Лейк Елайз (1917), Редвотер (1918), Ґрінрод (1923), Вилинґдон (1930), Айрон Ривер, Ройкрофт, Балетер, Гайнс Крік, Норд Стар, Ройс, Ріно (1932), Гарт Ривер (1933), Вильна, Кептуан (1934), Елк Пойнт, Лейк Белвю, Лойдмінстер, Моркемб, Стрімставн, Еншав (1935), Восетна, Малой, Вернон Б.К. (1936), Товфілд, Ренфурлі, Лейк Дженіва, Лемонт (1937), Ґлендон (1938), Ендро, Ґілвуд (1939), Гай Прері (1940), Ст. Пол (1942).

о. С. Шевчук, ЧСВВ

ОО. Василіяни в Едмонтоні

"Дня 1 листопада 1902 в суботу прибула наша василіянська місія до Едмонтону." Цими словами починається хроніка манастиря ОО. Василіян в Едмонтоні. Її започаткував член згаданої місії пок. о. Созонт Дидик, ЧСВВ. Разом із ним прибули до Едмонтону ОО. Плятонід Філяс, Антін Строцький та бр. Еремія Янішевський. Ціллю приїзду була місійна праця серед українців-католиків, яких число у Західній Канаді з кожним роком збільшувалося.

Новоприбулих ОО. місіонарів щиро привітали ОО. Обляти: Ледюк і Жан, що вже знали про приїзд наших отців до Канади. Чин ОО. Облятів був у тому часі одиноким, що провадив місійну працю в Едмонтоні й околиці. Її започаткував був іще в 1840 р. о. Тібо в околиці св. Анни, яких 60 миль на північний захід від Едмонтону. Про тих отців пише о. С. Дидик: "є це люди щирі й сердечні, нам дуже раді й прихильні."

Перші початки

Коли наші отці прибули до Едмонтону, то він мав п'ять і пів тисячі мешканців (5,445). Наших людей було мало. Пише о. Пл. Філяс: "В місті, крім дівчат служачих — мало українських родин, може всього 10-12. Ще менше між ними чесних. За те фальшивих, облесних, підлих знайдете досить. . . До добрих належить лише кілька родин а то: Ярмолюк батько і син, Іван Летавський, Юрко Вінцентайло, Невчас, Келлер . . ."

Першу співану Сл. Божу в Едмонтоні мав у латинськім костелі св. Йоакима 9. XI. 1902 о. А. Строцький, ЧСВВ. Коли люди про це довідалися, всі зійшлися на богослуження до згаданої церкви. Тут підчас відправи місцевий парох представив наших отців зібраному народові і висказав свою радість із того, що українці вже будуть мати своїх священиків. Після цього о. Пл. Філяс виголосив до приявних проповідь в українській мові.

Вістка про приїзд ОО. Василіян до Едмонтону рознеслася блискавкою по околицях. Люди почали приходити до Отців із проханням приїздити до них на богослуження. Отці старалися по змозі задоволити ті їх прохання. Настоятель місії о. Пл. Філяс поназначував отцям місійні станиці, що їх вони мали обслугувати. Отець Філяс обняв Бівер Лейк (тепер Мондер) і Фармілію (Новий Київ); о. А. Строцький Бівер Крік (Восток, Скаро, Стар); о. С. Дидик (Ребит Гил та Ледук) і Равнд Лейк (Равнд Гил). Перше богослу-

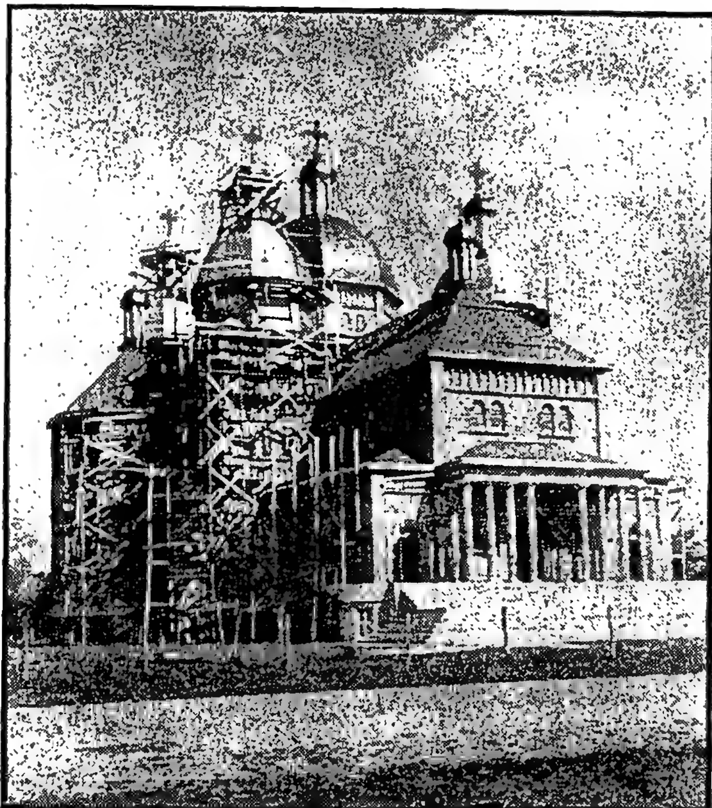

Катедра св. свящ. Йосафата підчас будови.

ження на Ребит Гил мав о. С. Дидик дня 8 листопада 1902.

Початково перебував о. С. Дидик то в ОО. Облятів в Едмонтоні, то в п. Ів. Воркуна в Ребит Гил. Дня 16 жовтня 1903 перенісся він до власного новозбудованого дому в Ребит Гил. Це була гарна місійна станиця. Про неї ось так висказується пок. о. Філяс: "Ребит Гил є з усіх тутейшніх колоній найліпша. Священика слухає, шанує і про нього старається."

Свої місійні подорожі відбували перші ОО. місіонарі серед різних невигод. Про те свідчать спомини, що їх отці оставили по собі. Та це ще не було все. До цих початкових труднощів, що товаришать кожному піонерові, долучувалася ще й туга за рідним краєм, яка є невідступним товаришем кожної людини на чужині. "Святий вечір для мене дуже сумний. Сумно й тяжко на чужині перебувати перший раз різдвяні свята" — пише у згаданій хроніці о. С. Дидик.

У початках побуту отців в Алберті було більше відправ на Ребит Гил як в Едмонтоні, де не було ні свого дому, ні церкви. Правда, ОО. Облятн дуже прихильно поставилися до нашої справи і відступали що неділі свою церкву на одну годину на богослуження для наших людей. Та годі бути безконечним гостем у чужому домі. Треба було подумати і про власний Божий дім в Едмонтоні, де можна було б у відповідному часі відправляти богослуження. І почалися наради над тим, як би то побудувати церкву. На цьому місці з вдячністю згадуємо великого приятеля українців Єпископа Е. Леґаля, який подарував нашій місії площу під будову церкви. Та декотрим людям це місце не подобалося, бо було за далеко положене від людських мешкань. Однак із часом негодування затихли, а наради над будовою тривали далі. Проте ж, коли з тих нарад нічого не виходило, ОО. Василіяни постановили взятися на власну руку до будови церкви. А що не мали грошей, то позичили в Єпископа Ґруарда з Атабаски $1,-500 і від о. Ледюка $1,000. Дня 26 червня 1904 приступлено до будови церкви в Едмонтоні. До празника св. Йосафата вона вже була викінчена знадвору, розмірами 60 стіп довжини і 40 ширини.

Своя Церква

Посвячення церкви відбулося на празник св. Йосафата 27. XI. 1904. Обряду свячення довершив о. Пл Філяс при співучасті оо. Строцького і Дидика, ОО. Облятів, представника уряду Фр. Олівера та великого числа вірних з околиць, що їх обслугували ОО. Василіяни. Торжественного посвячення довершив Митрополит Андрій під час своєї поїздки по Канаді в 1910 р.

Та не довго довелося о. П. Філясові працювати в Канаді. Його покликали до Галичини на уряд Протоігумена ОО. Василіян. Тож 12. І. 1905 він відїхав до краю, лишаючи на своєму місці о. А. Филипова, який кілька днів тому приїхав був з Вінніпеґу до Едмонтону.

Не маючи свого дому в Едмонтоні наші отці мешкали то в ОО. Облятів, то у власній хаті в Ребит Гил. Та дня 3 квітня 1905 р. бр. Є. Янішевський почав направляти старий дімок, що находився біля церкви на помешкання для отців і братів. У тому поправленому домику мешкали отці аж до 1912 р., тоді за о. М. Гури поставлено новий дім, що ще й сьогодні служить на помешкання отцям, які обслугують катедру.

Хоч Едмонтон уже мав свою церкву, то в зимі годі було в ній відправляти бо церква ще не була викінчена в середині та й не було за що купити ні огрівача ні вугілля. І празник св. Йосафата 26. XI. 1905 зовсім не вдався. "Народу майже не було — пише о. С. Дидик. — Скажене й нечуване зимно. . . Зимова пора завжди перешкодою на празник. Від нині будемо святкувати празник нашого великого святого за давним звичаєм, тобто в неділю по Чесному Хресті. Це найкращий і найвідповідніший час."

Не зважаючи на зимно рішено викінчити церкву зі середини. Тож: "у нинішному дні — 27. XI. 1905 забрався брат Еремія до роботи біля церкви. Має її викінчити в середині й обби-

Катедра св. священномученика Йосафата в Едмонтоні, Алберта.

ти дошками. В ім'я Боже починаємо цю роботу з $20.00 і з сильною надією, що Господь Бог і св. Йосафат нам допоможуть у цьому ділі" — пише далі о. Созонт.

Починає о. С. Дидик роботу з надією на Бога, бо не міг числити на людей. Це були часи безробіття і люди не могли грошево допомогти викінчити церкву. Але Бог допоміг. У тому часі жив в Едмонтоні один чоловік, що звався Д. Р. Фрийзер. Він торгував дошками. Цей добрий чоловік обчислив скільки матеріялу буде треба на викінчення церкви і завіз його на місце власними возами. Сам матеріял мав коштувати $400.00. Та п. Фрийзер не домагався цих грошей, тільки казав собі сплачувати в міру того, як будуть гроші.

У квітні 1906 р. бр. Єремія викінчив церкву зі середини. "Господь допоміг нам довершити діла, початого з $20.00. Матеріял коштував $400.00. Все сплачене. Довгу нема за дошки. Роботу брата можна оцінити на $200" — пише далі о. Дидик. Братові помагав Гриць Мазурик, який нічого не брав за роботу.

Перше повне великоднє богослуження відправив о. С. Дидик у квітні цього ж року. Були Страсті, Положення плащаниці, Єрусалимська Утреня і повна відправа на Великдень. Також цього року, на 15 травня започатковано майське богослуження в церкві св. Йосафата в Едмонтоні. Празник цього року відбувся прекрасно. Святковано його по давньому звичаю в першу неділю по Чесному Хресті. Народу було дуже багато.

Зріст парохії

В міру того, як зростало місто, збільшувалася і парохія св. Йосафата. Церква не могла помістити зростаючого числа вірних. Тож у 1913 р. побільшено її коштом $3,500.00 Так поширена церква простояла понад 25 літ. У 1938 р. ввесь український світ обходив 950 річчя хрещення України. Бл. п. о. С. Дидик, тодішній парох церкви св. Йосафата, постановив відзначити цей ювілей пам'ятником.

Сьогоднішня стилева церква св. Йосафата, що є прикрасою міста Едмонтону та гордістю українців католиків, є якраз тим пам'ятником, що його започаткував перший василіянський піонер в Едмонтоні о. С. Дидик, а докінчив будувати його наслідник о. Василь Каменецький, ЧСВВ.

Архітектом цієї церкви є Всеч. о. Филип Ру, Ч.О. Головним будівничим був п. Мих. Янчинський. Перші загальні збори в справі будови відбулися 12 лютня 1939. О. С. Дидик представив приявним свій плян щодо будови нової церкви, яка мала би бути ювілейним пам'ятником хрещення України. Всі погодилися з о. парохом щодо будови тимбільше, що стара церква вимагала постійно безнастанних та коштовних поправок. На цих зборах також вибрано будівничий комітет, у склад якого ввійшли пп: Григор Демків — голова, Ілярій Боцюрків — писар, Йосиф Коренда — скарбник та Іван Ісаїв скарбовий писар.

Маючи понад $13,000 готівки парохія приступила до будови церкви. Та готівка скоро вичерпалася, а тут треба було платити і за матеріял і робітникам треба було виплачувати. О. Дидик постійно продумував, як би то продовжувати будову. Люди купували вікна, хрести, відробляли по кілька днів або платили тим, що за них відробляли. Та цього всього було замало. Треба було затягнути позичку. І тут прийшли о. пароховi з допомогою два добрі члени парохії пп. Іван Гукало і Олекса Лесик. Вони то позичили на будову церкви по $2,500 і тим способом вирятували о. пароха з прикрого положення. В короткому часі позичку звернено з пожертв, що їх складали добрі парохіяни.

Коли сьогодні глядимо на цю величаву церкву, можемо сміло сказати, що вона завдячує своє існування невтомній праці будівничого першої української католицької церкви в Едмонтоні, яку збудовано 50 літ тому, та жертвенності українців католиків міста Едмонтону і провінції. Членів інших парохій в Алберті не можна тут поминути. Вони також при кожній нагоді, а передовсім підчас річного празника св. Йосафата, складали свої щедрі пожертви на будову святині в честь нашого українського Святого.

При цій нагоді слід звернути увагу на ще одну річ. Церкву зачали будувати в тому часі, коли вибухла друга світова війна. І це дуже утруднило будову. Матеріял почав дорожіти й тяжко було його дістати. Та завдяки великому засобові енергії невтомного о. пароха будова з кожним днем поступала вперед. І хто знає, чи мав би сьогодні Едмонтон цю церкву, якщо її не були б зачали будувати ще в 1939 р.

Марійська Дружина хлопців і дівчат при церкві св. свящ. Йосафата в Едмонтоні (в 1935-му році). Посередині ОО. С. Дидик (парох) і С. Шевчук (провідник).

У 1943 р. о. С. Дидика перенесено до З'єдинених Держав. На його місце прийшов о. Василь Каменецький, ЧСВВ. Він докінчив будову тієї церкви. Торжественне відкриття церкви довершив у 1947 р. Кардинал Тіссеран, який у тому році відвідував Канаду.

У вересні 1949 р. о. В. Каменецький виїхав з Едмонтону, а парохом на його місці став о. Севастіян Шевчук, ЧСВВ. За нього розпочали малювання церкви внутрі. Малює артист-маляр Юліян Буцманюк із сином Богданом. На заклик свого пароха члени парохії далі складають свої пожертви на малювання церкви.

Богослуження на передмістях Едмонтону

У записках манастиря ОО. Василіян в Едмонтоні зазначено, що Отці зачали вчити катехизму у Беверлі ще в листопаді 1927 р. Десять років опісля отці зачали відправляти неперіодично богослуження в південному Едмонтоні, Калдер і північному Едмонтоні. Обслугували ОО.: Т. Добко, М. Ханас, Ю. Слота, пок. Л. Джиголик, С. Шевчук. Першим парохом південного Едмонтону був о. А. Химій. О. А. Трух зачав постійно відправляти богослуження у школі Св. Кляри і організувати парохію Пресв. Євхаристії у тій же дільниці. Тепер колишня велика парохія св. Йосафата поділена на: полудневий Едмонтон, північний Едмонтон, Беверлі, Калдер, і (Вест Енд) Західний Едмонтон.

Причиною для цих богослужень було те, що люди, які приїздили до Едмонтону, почали поселюватися в різних його ча-

стинах. Деяким було не тільки за далеко до церкви св. Йосафата, але часто й обставини не дозволяли численним родинам на часті поїздки трамваями до церкви св. Йосафата. Щоб їх обслужити ОО. Василіяни вміру того, як це було можливе, відвідували людей, що мешкали оподалік церкви і правили для них Служби Божі в костелах, то в приватних домах.

Організації при парохії

Першою організацією при пахорії св. Йосафата було Братство Милосердя св. Йосафата. Оснував його тодішний парох о. В. Ладика, а затвердив Пресв. Кир Никита Будка дня 30. 8. 1918. Другою організацією молоді був Євхаристійний Союз, оснований 1926 р. Його духовним провідником був о. В. Ладика. Ціллю організації було: з'єднання всіх людей у любові до Ісуса Христа, що проживає серед нас у Пресв. Тайні Євхаристії. До цеї організації належали старші дівчата. Вони помагали Сестрам при церкві та дбали про її красу.

У 1935 р. 29. XII основано канонічно при церкві св. Йосафата Марійську Дружину. В тому дні вступило у ряди Мар. Дружин 45 членів молоді. Одним із них є теперішній о. Йосафат Шкварок, ЧСВВ. Обряду приняття довершив о. С. Шевчук, тодішній провідник Мар. Дружин в Мондері.

Та не всі могли належати до Марійської Дружини. Тому 1944 р. засновано У.К.Ю. І сьогодні воно існує при парохії побіч Марійської Дружини та гуртує в своїх рядах поважне число молоді.

Також існує при парохії Апостольство Молитви, до якого належить кілька сот членів. Прекрасну працю при парохії веде також жіноче Т-во "Добра Воля". За час свого існування придбало воно для церкви кілька тисяч долярів і кожного року уділює із своїх приходів кілька сот долярів на потреби церкви. Також бере воно активну участь у праці Червоного Хреста та інших харитативних органіацій міста Едмонтону. "Жіночий Церковний Комітет" займається різними парохіяльними імпрезами, як празничними обідами, прийняттями, вечірками, базарами, пікніками на малюванням церкви. Також існує при парохії діточий садок, що його започаткував парох о. Василь Каменецький. Тут щодня через цілий рік кількадесять діточок у передшкільному віці вчаться під опікою досвідчених садівничок. І Пласт, у якого рядах є до півтора сотні членів, має своє приміщення в залі під церквою, де постійно відбуває всі свої зібрання й нарари.

Парохія й новоприбулі

Як тільки прийшла з Европи вістка, що по різних таборах перебуває багато наших українців, які потребують допомоги, парохія св. Йосафата зі своїм парохом о. В. Каменецьким станули до допомоги. Заклики о. пароха до своїх парохіян не остали без відгуку. Про це свідчать сотки посвідок за "Кер-Пакети", що йшли з парохії до різних таборів, де перебували українці. А коли новоприбулі почали приїздити до Едмонтону, то знали, що в канцелярії ОО. Василіян при парохії можна бу-

Жіночий Комітет при церкві св. свящ. Йосафата в Едмонтоні зі своїм парохом, о. В. Каменецьким (знимка з 1944-го року).

де полагодити багато приватних справ. Копії різних просьб, листів, і поручень свідчать про допомогу, що її вони стрінули у згаданій канцелярії. Тай грошева поміч не була чужою для потребуючих; а робила її можливою жертвенність парохіян.

І ця жертвенність парохії була завжди зразкова. І не тільки на потреби своєї церкви. Сусідні парохії в місті починають розбудовуватися. Членів ще багато не мають то й за прибутки не легко. Роблять різного роду імпрези, а на них знову побачите велике число людей із церкви св. Йосафата, що її обслугують ОО. Василіяни.

При парохії існує також і Народній Дім, якого члени є тепер членами Братства Українців Католиків. У цій установі, від самого початку, велася культурно-народня робота: хор, Рідна Школа, вистави, академії, з'їзди, дебати, цілі серії докладів на різні теми. Початки установи сягають до 1910 р. Це були часи, де майже ще не було роздорів і майже всі українці були тої самої віри і були членами парохії св. Йосафата. У тому часі охочі аматори й співаки сходилися до старенької хатини, яка стояла на площі біля церкви. Тут виучувалися роль і концертів, з якими виступали переважно в Сепаратній Католицькій Школі в Едмонтоні. ОО. парохи розуміли вартість цієї установи і піддержували її впродовж довгих літ її існування. Старші піонери парохії ще й досі мило

Ліва частина запрестольного образу Св. Апостолів у катедрі св. свящ. Йосафата в Едмонтоні.
Малював артист Ю. Буцманюк.

Права частина запрестольного образу св. Апостолів у катедрі св. свящ. Йосафата в Едмонтоні.
Малював артист Ю. Буцманюк.

згадують ті часи, коли то вони ще за пароха бл. п. о. М. Гури сходилися на свої проби і скільки вони йому завдячують.

Сестри в парохії

Великою допомогою у вихованні дітей та молоді в парохії являються завжди Сестри Служебниці. Це можна сказати і про Сестер у парохії св. Йосафата. Прибули вони до Едмонтону враз із ОО. Василіянами. Спершу замешкали біля костела св. Йоахима в домику, що їм його на час відступив був Єпископ Е. Легаль. Тут перебували аж до 2. 7. 1903, а тоді перенеслися до Мондеру, до дому, що для них збудував о. Пл. Філяс. До Едмонтону вернулися Сестри на постійне 28 березня 1905 і замешкали тим разом уже при церкві в домику, що його їм подарували ОО. Василіяни. У цьому домику до того самого стола засідали діти підчас науки, а відтак і підчас обіду. Такий стан тривав три роки. Тоді Сестри купили малий дімок і перетягнули на церковну площу та замінили на школу. Добрі люди, а між ними одна пані (на ім'я Катерина Гюз) помагала Сестрам чим тільки могла: робила чайні приняття, писала до знатніших людей про поміч для Сестер і т.п. 1910 року Архиєп. Легаль, щирий добродій Сестер, допоміг Сестрам збудувати великий мурований дім, що його посвятив 1910 р. Митрополит Андрій. Із часом і той дім показався надто малим, отже в 1920 р. його розбудували. І в такому стані стоїть він до сьогодні.

До розвитку Сестер в Едмонтоні причинилися в дуже великій мірі ОО. Василіяни. Вони заохочували людей по колоніях посилати своїх дітей до школи Сестер, де вони вчилися релігії, української мови та інших корисних речей. Тут давнішими часами перебували дівчата "на станції" та ходили звідти або до школи або до праці.

При парохії Сестри завжди займалися прикрасою церкви, що питоме їх Згромадженню, вчили дітей катехизму, проводили Рідну Школу, вчили у державній школі, приготовляли дітей до першого св. Причастя, помагали ОО. парохам у проводі Марійської Дружини, яка майже за весь час свого існування користала з гостинности Сестер і сходилася до їх дому на свої сходини.

Закінчення

Парохія св. Йосафата в Едмонтоні глядить сьогодні бадьоро в своє минуле. Це дитина ОО. Василіян. Її вони організували, провадили, в ній працювали. Нарід слухав своїх отців і співпрацював з ними. Сьогодні ця парохія має гарну церкву. Та не тільки із зовні: церкву кожної неділі заповняють люди підчас трьох Служб Божих. А факт, що майже дві сотні старших і молоді, кожної неділі приступають до св. Тайн, добре свідчить про релігійну свідомість та духовий рівень членів церкви св. Йосафата. У 1951 р. приступило до св. Тайн майже 25.000 вірних. Це велике признання для Отців, що працюють над цими людьми. Також національна свідомість і праця українців в Едмонтоні завдячує багато ОО. Василіянам як добрим провідникам українського народу.

о. Єпифаній Пащак, ЧСВВ

ОО. Василіяни в Південному Едмонтоні

Початки організаційного життя українців-католиків у Південному Едмонтоні

Південний Едмонтон колись Страткона, це було місце, де висідали перші українські імігранти, які приїздили зі сходу залізницею поселюватися на "гомстедах" у північній Алберті. Тут кінчилася залізнича дорога СіПіара в піонерських часах. Українські імігранти не задержувалися в Південнім Едмонтоні, а роз'їздилися по преріях Алберти; тіж, що залишалися в Едмонтоні, поселювалися радше на північнім боці ріки Саскачеван. Тому, хоч до часу першої світової війни було трохи українських поселенців у Південнім Едмонтоні, то організаційно належали вони до нашої церкви і наших товариств у північнім Едмонтоні.

Перші українські вірні, які поселилися в 1893-1914 рр. у Південному Едмонтоні (Стратконі), були: Петро й Анастасія Шикула, Іван і Катерина Налисняк, Теодор і Катерина Кубаренко, Михайло і Катерина Штик, Василь і Анастасія Крупа, Микола і Йосифа Адамець, Микола й Агафія Червінка, Юрко й Анна Мадай, Антін і Олена Мостович, Микола й Катерина Мельник, Василь і Марія Ближчак, Михайло й Марія Синявські, Іван і Анна Легкий, Василь і Марта Онисик, Андрій і Анна Булат, Іван і Ева Балаш Семен і Анна Поспіх, Яків і Катерина Криса, Семен і Татіянна Мадай.

У 1913 році українці-католики основували перше товариство в Стратконі. Названо його: Українське Греко-Католицьке Товариство ім. Тараса Шевченка в Стратконі. Перші сходини відбулися в хаті при 78 Евеню і 104 Стріті. Заснували вони це товариство за заохотою о. Матея Гури, ЧСВВ, який тоді час до часу доїздив сюди на відправи.

В тій хаті була читальна, бібліотека, відбувалися забави тощо. Товариство проіснувало до 1923 року. В звітовій книжці секретаря Товариства "Просвіта" (так перемінено назву при віднові Товариства 5 грудня 1937 року) находимо список таких членів: Іван Легкий, голова, Семен Щепанець, секретар, Микола Адамець, Михайло і Марія Синявські, Микола Мельник, Семен Поспіх, Антін і Олена Мостович, Петро Дячок, Василь Онисик, Стефан Вацко, Дмитро й Анна Гошовські, Михайло й

Юлія Свидніцькі, Іван Рафа, Юрій Струк, Михайло Данисик, Федько Юзек, Микола Бакай, Іван Клапітура, Стефан Сахман, Стефан Присько, Михайло Бакай, Теодор Денека, і пані: Анна Дячкова, Марія Денекова, Ксеня Струкова та Юрко Мадай. Товариство прийняло тоді назву: "Товариства Просвіта ім. Тараса Шевченка".

Для наших іміґрантів, що саме прибули до Страткони, посвятив паски вперше у Канаді о. Нестор Дмитрів у Великодню Пят'ницю 1897 р. в еміґраційному домі. Духовну обслугу українським іміґрантам у Південному Едмонтоні давали заraз після свого приїзду до Канади (1902 р.) ОО. Василіяни, які декілька разів до року приїздили з північного Едмонтону, з церкви св. Йосафата, і відправляли по хатах, хрестили, святили паски тощо. Найбільше таких відправ відбулося в приватному домі Миколи Адамця. Але в тих роках наші люди їздили на відправи звичайно до церкви св. Йосафата. Старі люди пам'ятають таких ОО. Василіян, які приїздили до Південного Едмонтону: Матея Гуру (приїздив теж учити дітей катехизму), Созонта Дидика, Атанасія Филипова, Василія Ладику, Василя Каменецького, Теодосія Добка, Лаврентія Джиголика, Ювеналія Слоту, Дамаскина Поповича, Методія Ханаса, Севастіяна Шевчука та інших.

Українське католицьке життя в Південнім Едмонтоні поплило ширшим руслом щойно з набуттям виховного дому для українських студентів, які ходили до Албертійського Університету. Дім цей дістав назву

Виховний Інститут Св. Йосафата

У 1942-43-44 роках на річних З'їздах Братства Українців Католиків (БУК) в Едмонтоні порушувано пекучу потребу виховного дому для наших хлопців-студентів, які приїздили з фармів на студії в Албертійськім Університеті в Едмонтоні, а не мали відповідного приміщення. Метою виховного дому було дати нашим хлопцям таке виховання, щоб вони серед міського впливу не згубилися для Української Католицької Церкви й рідного народу. На тих трьох з'їздах зібрано поверх $3,500 на фонд купна такого виховного дому.

Коли остаточно рішено приступити до купна такого дому, почалася вже ширша акція для зібрання потрібних фондів. У Новому Києві, де парохом був о. Севастіян Курило, ЧСВВ, переведено першу поважну збіркову акцію, яка в дні 16 січня 1945 року принесла $1,288. Заохочені таким щирим відгуком українців католиків, ОО. Василіяни почали негайно напружену збіркову кампанію. Впр. о. Веніямин Бараник, тодішній Протоігумен ОО. Василіян, дав доручення, щоб о. Севастіян Курило зробив із цією метою об'їздку по колоніях. О. С. Курило зорганізував тоді театральну групу, мужеський квартет і музичний ансамбль та рушив у збіркову поїздку. За три місяці група відвідала 33 парохії, при чому подекуди робила виступи в двох парохіях одного дня. Народні Доми на тих виступах були переповнені, ентузіязм великий. Зібрано тоді яких $21,000. Головна кампанія тривала від 16 січня до 20 березня 1945 р.

В міжчасі трапився гарний

Інститут св. священномученика Йосафата в Едмонтоні.

триповерховий дім, два бльоки від університету, 8820 Аве., 111 Стріт, і його 1 березня 1945 р. завдатковано. Куплено дім 15 березня 1945 р. за $14,000. Першим директором назначено о. Севастіяна Курила.

Торжество відкриття Виховного Інституту відбулося 2 вересня 1945 року. На відкриття спеціяльно приїхав Ексцеленція Високопреосв. Кир Василій Ладика, ЧСВВ з Вінніпеґу. Хоч урядове відкриття Інституту було щолиш у вересні, проте вже в місяці липні поприїздили молоді студенти на вакаційну школу (соммер скул) і замешкали в Інституті. А восени зголосилися нові кандидати і вже 30 хлопців перебуло 1945-46 рік у цьому домі, що дістав назву: Інститут св. Йосафата. Щоденна Служба Божа, конференції, виклади — це все доповняло виховання молодого українського студента університету. На богослуження до Інституту часто приходили й довколишні українці-католики.

По році виявилася конечність придбати такий дім і для наших українських дівчат, які ходили до того ж університету. Кампанія на ту ціль почалася вже в квітні 1946 року, але її незабаром перервано. Саме в тому часі римо-католики парохії св. Антонія виставили на продаж свою церкву й резиденцію (колись архиепископська резиденція Преосв. Олірія), бо та церква була для них замала і вони плянували приступити до будови нової. О. С. Курило, кори-

стаючи з нагоди, повідомив про те своїх настоятелів і за їх дозволом, при допомозі позички грошей у банку купив ту церкву й дім біля неї. За церкву й дім заплачено разом $29,500. При купні було застереження, що резиденцію, триповерховий цегловий дім, можуть ОО. Василіяни перебрати негайно, а церкву аж тоді, коли римо-католики збудують свою.

Таким чином у короткому часі зреалізовано й другу мрію — придбано Виховний Інститут для дівчат-студенток. Зроблено тільки малу зміну. Дотеперішний Інститут св. Йосафата, де перебували хлопці-студенти, замінено тимчасово на дівочий виховний дім і там приміщено дівчат під проводом учительки Софії Кирило. У 1948 р. виховний провід цього Інституту перебрали українські Сестри Місіонарки Християнської Любови, які ведуть його взірцево досьогодні. А хлопців приміщено в новім Інституті під назвою

Виховний Інститут Св. Василія

Цей новий виховний дім стоїть при 84 Евеню і 105 Стріт, в сусідстві закупленої тоді ж церкви. Директором назначено знову о. С. Курила, а до помочі йому призначено на заступника директора, нині вже покійного, о. Лаврентія Джиґолика, ЧСВВ. В тому самому шкільному 1946-47 році коли дівчата в числі 30 заповнили Дівочий Інститут, хлопці-студенти в числі також 30 заповнили Інститут св. Василія. Торжество відкриття нового Інституту відбулося 6 жовтня 1946 р. Архиєрейську Службу Божу відправив Високопреосв. Кир Василій Ладика, що виголосив теж прегарне слово до приявних.

Із набутком цих двох Інститутів студіюча молодь мала вже свою хату і, мешкаючи в них, одержувала свою рідну освіту та релігійне виховання. В 1948 році назначено о. Атанасія Химія, ЧСВВ духовним провідником молоді, він став рівночасно парохом новоствореної парохії св. Василія в Південнім Едмонтоні. У березні 1950 року назначено на його місце парохом церкви св. Василія і директором Інституту св. Василія о. Віктора Сороку, ЧСВВ. У грудні 1953 року на місце о. Віктора Сороки призначено о. Єпифанія Пащака, ЧСВВ.

За ввесь час існування цих двох виховних домів у Південнім Едмонтоні перебувало в них 208 хлопців і 239 дівчат. При Інститутах натрудилися багато отці: Денис Джиґолик (тепер директор-помічник), Євген Білик, Григорій Хміляр, Венедикт Гринишин та інші, всі ЧСВВ.

Виховні курси УКЮ при Інститутах

Для виховання молодих працівників у місцевих Відділах Українського Католицького Юнацтва Домініяльні З'їзди УКЮ постановили переводити вишкіл таких охотників. Перший такий курс відбувся в Саскатуні 1946 року. 1947 року за ініціятивою ОО. Василіян відбувся з великим успіхом такий виховний курс в Інститутах св. Василія і св. Йосафата. Поверх 150 молодих хлопців і дівчат ходило тоді пильно на денні й вечірні виклади під проводом досвідчених інструкторів. Від того 1947 року в часі кожних вакацій

Інститут св. Василія в Едмонтоні.

з'їздилася охоча молодь на курси провідників молоді. Від 1947 до 1951 р. курси відбувалися в Едмонтоні в будинках Інститутів під проводом ОО. Василіян. У 1952 року курси перенесено на новонабуту вакаційну оселю св. Василія біля озера Піджон Лейк, 55 миль на південний захід від Едмонтону. Тепер кожного року поважне число нашої молоді й дітвори переводить свої вакації біля прегарного озера, на свіжому повітрі, доповняючи при тому своє українське знання та релігійну освіту разом із практичними вказівками, як стати добрими працівниками у своїй місцевій організації та в околиці.

Парохія Св. Василія Великого

На початку цього нарису про українців-католиків у Південному Едмонтоні та про працю ОО. Василіян серед них згадано коротко про їх церковно-релігійне і національне життя. До зав'язку нашої парохії прийшло аж тоді, коли ОО. Василіяни закупили римо-католицьку церкву св. Антонія та резиденцію побіч неї (в 1946 році). Тоді й почалася справжня організація нової парохії. О. Севастіян Курило почав 2 листопада 1946 року щонедільні богослуження в сусідній римо-католицькій школі св. Антонія. В будні і свята наші відправи відбувалися в за-

христії церкви св. Антонія тому, бо римо-католики ще не збудували були своєї нової церкви й далі уживали стару.

З організацією нашої парохії почав творитися при ній церковний хор, відділ Українського Католицького Юнацтва та жіноче товариство. Самостійну парохію в Південному Едмонтоні оснував Преосв. Кир Ніл Саварин, ЧСВВ письмом з дати 6 липня 1948 року. Парохія прийняла як свого патрона св. Василія Великого. Першим парохом став о. Севастіян Курило. При парохії зорганізовано також рідну школу, яку він спочатку о. Лаврентій Джиголик, від 4 років ведуть її Сестри Місіонарки Християнської Любови.

10 жовтня 1948 року назначено парохом церкви св. Василія о. Атанасія Химія, ЧСВВ, який відправляв спершу також щонеділі в школі св. Антонія, а в будні і свята в захристії. Тоді приходило на наші Богослуження кожної неділі від 40 до 60 осіб. Рекордове число людей прибуло на Богослуження до тої школи на Великдень 1949 р. до 103 осіб. 5 червня 1949 року наша парохія перейняла на власність римо-католицьку церкву св. Антонія і тої неділі відбулося в ній наше перше Богослуження.

Наша нинішня церква, з дерева й обложена червоною цеглою, збудована була ще 1902 року як римо-католицька катедра. Збудував її тодішний римо-католицький парох о. Нордмен, Облят (по національності голяндець чи данець). ОО. Облят обслуговували церкву св. Антонія до 1921 року. В тому році назначено парохом церкви св. Антонія о. В. Карлтона (теперішній генеральний вікарій ВПреосв. Івана МекДоналда, едмонтонського архиепископа). 1946 року парохом став о. К. Форен. За його душпастирювання ми купили церкву й резиденцію.

Нинішня наша церковна заля, що є зараз за церквою, складається з двох будинків. Перший будинок, ближчий до церкви, це перша католицька церква в Південнім Едмонтоні, збудована ще 1898 р. Збудував її о. Лякомб, Облят, великий приятель українців. Другий будинок — це була перша сепаратна католицька школа в Едмонтоні.

Від хвилини, коли ми перейняли церкву в наше посідання, участь вірних у Богослуженнях почала зростати кожної неділі. Наші люди почали приходити до своєї церкви радо і в щораз більшому числі. Церкву внутрі відчищено та помальовано, при чому працював багато також о. парох А. Химій. Парохіяни почали справляти різні церковні речі й жертвувати більші суми на сплату довгу. Зорганізовано Відділ ЛУКЖ та вівтарну дружину хлопців.

У берені 1950 року прийшла знову зміна пароха. Новим парохом назначено о. Віктора Сороку, ЧСВВ. Він душпастирював у парохії св. Василія понад три роки — до грудня 1953 р. За ввесь той час парохія значно поступила вперед. Число членів парохії зросло, організації набрали більшого розгону, основано відділ БУК. За о. В. Сороки започатковано відправу двох Служб Божих щонеділі: в год. 8:30 читаної і в год. 10:00 співаної. Із пропам'ятної таблиці, яку посвятив Преосв. Кир Ніл Саварин 1 січня 1953 року

Церква св. Василія в Південному Едмонтоні.

знагоди 60-их роковин поселення українців у Канаді, і яка висить при вході до церкви праворуч, довідуємося, що УКЮ мало тоді 60 членів, ЛУКЖ — 61 членок, БУК — 29 членів, вівтарна дружина хлопців — 36 членів. Із тієї таблиці знаємо, що заслуженими дяками й диригентами при парохії були: Григорій Козяк, д-р Іван Німчук, Олекса Курило, Степан Гарасимович, Володимир Байдужа, Микола Слобода і Василь Курило, який і сьогоді вміло та з посвятою веде церковний хор. Дуже вдатними були карнавали молоді, які за три роки принесли поверх $4,000 чистого прибутку на сплату довгу церкви. Зросла теж поважно жертвенність на потреби церкви.

7 грудня 1953 року о. Віктора Сороку призначено парохом церкви св. Ап. Петра й Павла в Мондері. Новим, четвертим із черги парохом церкви св. Василія в Південнім Едмонтоні став о. Єпифаній Пащак, ЧСВВ. За нього з днем 27-го грудня 1953 р. почали відправлятися в церкві, замість дотеперішніх двох, три Служби Божі щонеділі в годинах: 8:30 читана, 10:00 співана і 12:00 вполудне читана, з проповіддю на кожній. Пересічна участь вірних у всіх трьох Службах Божих поверх 350 осіб.

Єпископських відвідин Преосв. Кир Ніла Саварина було досі в парохії чотири. Перший раз Преосв. Владика загостив до нашої церкви в серпні 1949 р., в два місяці по переході вірних до закупленої церкви. Наступні відвідини відбувалися кожного 1 січня, в 1951-53 роках, у день патрона церкви — св. Василія Великого.

Минуло вже поверх 50 років, коли ОО. Василіяни почали працю в Південнім Едмонтоні. Зростала вона разом із зростом числа священиків-місіонарів і прибуттям нових українських мешканців до Південного Едмонтону. І гарні овочі видала вона. Щира віра в Бога, тісна співпраця вірних зі своїми священиками та висока ціна і зберігання своїх українських традицій дають запоруку ще кращого розвитку та розбудови церковно-релігійного й національного життя між українцями католиками Південного Едмонтону.

Душпастирські станиці Едмонтонського манастиря

Праця ОО. Василіян в Едмонтоні не обмежувалася тільки обслугою самого міста і його найближчих околиць. Едмонтонські Василіяни, побіч своїх спів-братів із Мондерського манастиря, оснували, зорганізували, розбудовували й обслуговували цілу низку парохій, колоній та душпастирських станиць у Західній Канаді, зокрема в Алберті. У перших початках місійної праці ОО. Василіяни з Едмонтону (нпр. о. С. Дидик) доїздили навіть у різні місця провінції Саскачевану (нпр. околицю Ростерн) та в Британську Колюмбію. В цю останню ступила нога василіянського місіонаря вже в 1903-му році: був це о. А. Строцький, а по ньому в Британську Колюмбію заїздив час до часу о. С. Дидик.

Багато праці вложили Отці з Едмонтону головно в розбудову парохій і колоній у північно-західній Алберті. Вона була ще до 1932 року майже не просліджена й неохоплена сіттю душпастирських осередків. Часто люди з віддалених і досі ближче незнаних околиць писали листи до Отців в Едмонтоні з проханням приїхати до них з душпастирською обслугою. Отці відправляли спочатку богослуження по хатах. Опісля разом із людьми бралися до будови церков та церковних інституцій. Тому що люди були бідні, слабо зорганізовані, або й відчужені від Церкви, винагорода за душпастирську обслугу була дуже мала, а то й узагалі ніяка. Початково всі подорожі місіонарів мусів покривати зі своїх скромних доходів едмонтонський манастир. Він також причинявся до будови церков, резиденцій, церковних інституцій тощо.

Більшість цих парохій, колоній та душпастирських станиць, що їх заложили та обслугували ОО. Василіяни з Едмонтону, є тепер під душпастирською опікою Отців дієцезального клиру, що прибули сюди по оснуванні окремого Західного Екзархату (1948 р.). На цьому місці подаємо історію тільки тих парохій, колоній та душпастирських станиць, які ще й тепер обслуговують ОО. Василіяни з Едмонтону. На кінці вичислимо також ті, що по 1948 році перейшли в душпастирську опіку Отців дієцезального клиру.

Церква Пресв. Тройці в Ледук, Алберта.

ЛЕДУК, АЛБЕРТА

До душпастирських станиць, що їх від самого початку обслугували ОО. Василіяни, належить теперішній Ледук, що давніше називався Ребит Гил. Перше богослуження мав тут о. С. Дидик 8 листопада 1902 року, ледве тиждень по приїзді на місійну працю до Канади.

Ребит Гил був спочатку осідком о. С. Дидика, що спершу мешкав у хаті І. Воркуна, а в жовтні 1903 року побудував Бр. Янішевський дім і тут осів о. Дидик. Звідси доїздив він до Едмонтону і до інших осередків наших людей. Тут також збудовано першу церкву, яку люди, на жаль, не заінкорпорували на чартер Католицької Церкви. Цей недогляд став опісля причиною, що церква пішла в руки російського православ'я. Сумну ролю відіграв тут о. Іван Крохмальний, що приїхав у ці сторони нелеґально й без дозволу своєї церковної влади. Він став тут бунтувати людей проти ОО. Василіян і проти Католицької Церкви (1908 року) та довів до того, що велике число вірних перейшло на православ'я. О. С. Дидик не був уже тоді душпастирем Ребит Гилу, бо 1906 року переїхав до Вінніпеґу, а на його місце прийшов о. Матей Гура.

Ті, що осталися вірні Католицькій Церкві, не зражувалися труднощами, особливо тим, що стратили церкву, а приступили до будови нової, яка стоїть ще по сьогоднішній день 8 миль на північний захід від міста Ледук. Заходи для зорганізування парохії і будови нової церкви тягнулися довго. Церкву збудова-

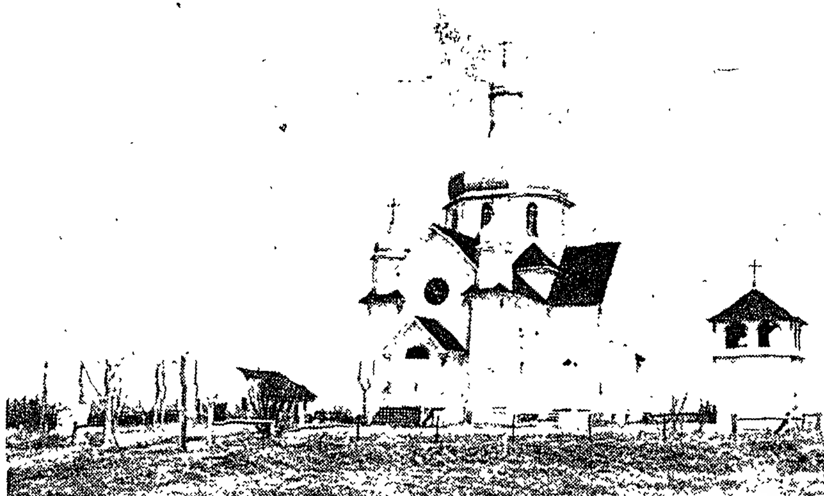

Церква Преображення Г. Н. І. Христа в Равнд Гил, Алберта.

но 1918-го року й посвячено в честь Пресв. Тройці. Пляни церкви виготовив о. Филип Ру, ЧО, що теж був її будівничим. До основників парохії належали: В. Ханас, А. Карабаник, В. Крупа, Я. Мадай, І. Шпіляк, М. Ґлубіш, Н. Барич, О. Степанко, М. Денека, М. Німко, А. Налесник, О. Сенечко, Н. Карабаник та І. Когут. Люди з тієї околиці походять переважно з повіту Ярослав у Галичині.

Згодом церкву і помальовано. Ще скоріше набула парохія гарний цвинтар, зараз біля церкви, що його посвятив о. М. Гура. Крім о. С. Дидика та М. Гури душпастирювали на Ледук (Ребит Гил) ще ОО. В. Ладика, Й. Тимочко, Ю. Жидан, Д. Джиголик, С. Курило та інші Василіяни з Едмонтону. Під сучасну пору число членів парохії значно зменшилося, бо недалеко повстало місто Калмар і туди переписалося немало членів з парохії Ледук. У містечку Калмар парохія Пресв. Тройці має Народній Дім, що його парохіяни набули 1939-го року. Цей дім є також приміщенням для Рідної Школи і взагалі вогнищем культурного та національного життя парохії.

РАВНД ГИЛ, АЛБЕРТА

Околиця Равнд Гил лежить шістдесят миль на полудневий схід від Едмонтону. Перші українські поселенці приїхали в ці сторони 1901-го року, а родом були вони переважно з гуся-

Резиденція-манастирок ОО. Василіян у Равнд Гил, Алберта (збудований 1952-го року).

тинського й чортківського повітів.

Початок парохії зв'язаний із приїздом ОО. Василіян до Канади. Перший, що загостив на Равнд Гил із душпастирською обслугою був о. С. Дидик. Було це пізною осінню 1902-го року. О. Дидик застав тут 22 українські родини. Люди зразу стали думати про будову церкви. Спершу богослуження відправлялися в хаті М. Щербанюка. 1903-го року парохіяни взяли гомстед для о. Дидика, але він його зрікся, бо не міг постійно перебувати на Равнд Гил. Першу церкву почали будувати парохіяни вже 1903-го року, на місці одну милю на захід і одну на полудне від теперішнього містечка Равнд Гил, яке тоді ще називалося Равнд Лейк. До оснування парохії й будови церкви найбільше причинився М. Щербанюк, а членами-основниками були: Т. Щербанюк, П. Стефура, О. Стефура, Н. Стрільчук, Л. Лосівський, Я. Козяк, Г. Калявський, Н. Маковецький, В. Петрик, Д. Маслянка, Й. Шакабар, А. Нагірняк та інші.

1904-го року парохія дістала від уряду 40 акрів землі на цвинтар і церковну площу. Церква, збудована в 1903-1904 році, була з бервен і не дуже велика на число вірних. Тому в 1925 р. побудовано нову церкву Преображення Г. Н. І. Хр., що стоїть по сьогоднішній день. Вона гарно викінчена в середині і ззовні. 1905-го року парохія збудувала біля церкви резиденцію для священика, що постояла аж до 1945 р.

Парохіяни з Равнд Гил завжди бажали мати в себе сталого священика, тому також ви-

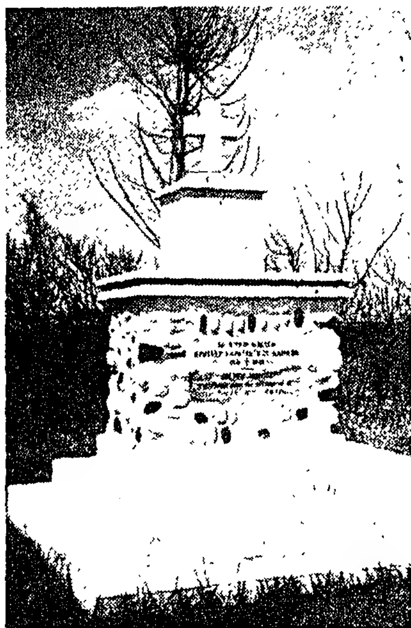

Піонерський памятник у Равнд Гил, Алберта.

ринула між ними думка, збудувати на Равнд Гил манастир для ОО. Василіян. Ця думка народилася вже 1942-го року, а в 1946-му парохіяни купили на манастир 3 акри землі і записали на ОО. Василіян. За згодою відносної влади в 1950-му році виготовлено пляни манастиря, а в 1951-му під проводом пароха о. В. Гринишина парохіяни приступили до будови дому, що його викінчили ззовні в 1952-му, а в середині в 1953-му. Збудований манастирець має простору каплицю, що ще невповні викінчена. Всі праці при будові робили самі парохіяни і то безплатно, а найбільше жертвенности для манастирця виявило місцеве Апостольство Молитви.

Парохія в Равнд Гил має теж два Народні Доми, один збудований 1938-го року на площі біля церкви, другий у містечку Равнд Гил. Біля церкви збудовано також гарний пам'ятник у честь перших піонерів околиці. При церкві добре розвивається Апостольство Молитви, що його заснував 1929-го року о. Ю. Жидан. Також діє там Свічкове Братство, основане 1905-го року о. С. Дидиком, а є теж організації типу Католицької Акції.

Крім о. Дидика доїздили на протязі 50 літ до Равнд Гил ОО. М. Гура, В. Ладика, Є. Теодорович, Ю. Жидан, С. Дякович, Й. Жан, Й. Тимочко, Т. Добко, М. Ханас, М. Сіянчук, І. Ричкун, С. Шевчук, Д. Джиголик, С. Курило, В. Гринишин та інші. У 1951-му році до душпастирської округи Равнд Гил долучено ще душпастирські станиці в Товфілд та Гей Лейкс. Всі ці станиці обслугують ОО. Василіяни.

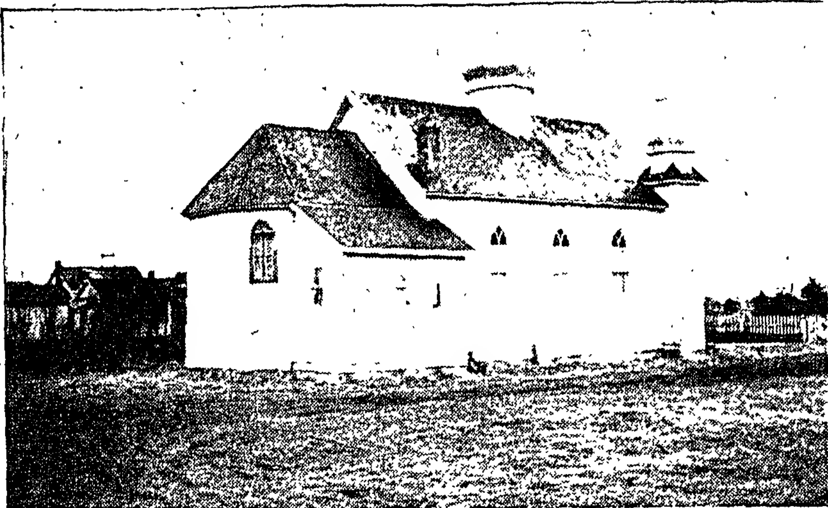

Церква св. Івана Хрестителя в Торсбі, Алберта.

ТОРСБІ, АЛБЕРТА

Містечко Торсбі віддалене 45 миль на полудневий захід від Едмонтону. Початок парохії сягає в 1907-мий рік. Того року парохіяни дістали від уряду на церкву й цвинтар 10 акрів землі віддалених від містечка 3 милі на полудневий захід. Спершу поставлено тут хату, в якій о. М. Гура відправляв богослуження через три роки.

Згодом повстали в справі цієї хати між парохіянами непорозуміння, а причиною було те, що акри не були заінкорпоровані на церкву. Дійшло до того, що акри заінкорпоровано на православних, а о. М. Гура був змушений відмовити душпастирської обслуги. Тоді парохіяни в Торсбі купили нове місце під будову церкви три милі на схід від міста і тут 1919-го року збудовано церкву під покровом св. Івана Хрестителя.

Та церква показалася в короткому часі невигідною, бо була положена далеко від міста. В 1932-му році перетягнено її до міста. Тому, що вона замала для потреб всіх вірних, є плян приступити в найближчому часі до будови нової церкви.

Парохія в Торсбі начисляє понад 40 членів, але практично має яких 80 родин. Вона має два цвинтарі: один посвячений на честь св. О. Николая, а другий посвячений на честь св. Івана Хрестителя. Обидва цвинтарі, приступні й вигідні для вірних, посвятив о. М. Гура.

Душпастирями на Торсбі від самого початку були ОО. Василіяни: М. Гура, В. Ладика, Є. Теодорович, С. Дякович, та інші отці з Едмонтону.

Церква Неп. Зачаття Преч. Діви Марії в Калмар, Алберта.

КАЛМАР, АЛБЕРТА

Містечко Калмар віддалене 32 милі на полудневий схід від Едмонтону. В Калмар є дві парохії і дві церкви: одна за містом (на фармах) Непорочного Зачаття Преч. Діви Марії, а друга Пресв. Тройці в самому містечку.

А. Парохія Непорочного Зачаття Преч. Діви Марії започаткувана в 1907-му році. Повстала вона тоді, коли на сусідній парохії в Ребет Гил (сьогоднішній Ледук) повстали непорозуміння. Членами-основниками парохії були: К. Середа, Д. Підгайний, І. Середа, В. Манчак, І. Іваниха. Першим, що доїздив із душпастирською обслугою на Калмар, був о. Матей Гура. За нього збудовано першу церковцю в 1910-му році.

В 1938-му році парохіяни приступили до будови нової церкви, бо перша була замала. Будова поступала скоро так, що ще того самого року могли в церкві відправляти богослуження. Опісля церкву викінчено ззовні і всередині. Церкву будували жертвенно і з посвятою самі члени. Нова церква має гарне положення й модерне встаткування, недалеко ж на захід від церкви є гарний цвинтар. Членів у парохії є понад 40. При церкві діють товариства типу Католицької Акції. Біля церкви стоїть також Народній Дім.

Парохію Непорочного Зачаття обслуговували від самого початку ОО. Василіяни, М. Гура, В. Ладика, С. Дякович, Д. Джиголик та інші.

Церква Пресв. Тройці в Калмар, Алберта.

Б. Парохія Пресв. Тройці повстала в самому містечку Калмар. Коли через містечко збудовано залізну дорогу і містечко почало рости й розбудовуватися, виринула потреба окремої церкви.

Перші збори в справі будови церкви й оснування парохії відбулися 14. III. 1948 року. Ініціятором думки будувати нову церкву був Іван Іваниха. Парохіянин І. Воркун подарував місце на церкву і це заінкорпоровано на церкву під покровом Пресв. Тройці в Калмар.

На зборах 5 вересня 1948 року обговорено справу будови церкви обширніше й основніше, а на зборах 30 січня 1949 року остаточно порішено приступити до будови. Будову церкви розпочато 16 червня того ж року. Вже при кінці року (на Різдво) церква була до того готова, що в ній можна було відправити перше богослуження. Люди виказали при будові велику жертвенність і самі посвятили для своєї церкви безплатно 586 працівних днів. У наступних роках церкву викінчено ззовні і всередині. Тепер парохіяни задумують свою церкву розмалювати. Парохію зорганізував о. С. Курило.

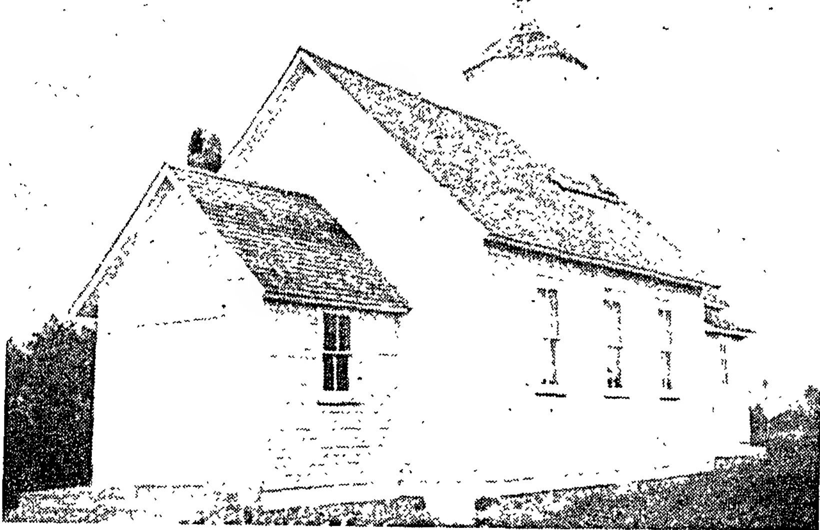

Церква Пресв. Тройці в Товфілд, Алберта.

Закінчення

Крім цих парохій, колоній та душпастирських станиць, що їх під цю пору обслугують ОО. Василіяни з Едмонтону, треба ще згадати деякі, що їх колись заснували й обслуговували ті самі Василіяни, а які тепер, по оснуванні Західного Екзархату, перейшли до думпастирської обслуги Отців дієцезального клиру. До таких належать: Калгари (осн. 1903 р.), Голден, Коперник, Вох (1904), Менлі (1909), Еґремонт (1913), Торгилд (1917), Едсон (1924), Бойл, Карвел (1930), Мінук, Ричфорд Бридж, Галич, околиці Піс Риверу, Колінтон (1932), Вайлвуд (1933), Парк Корт (1934), Федора, Ню Брук, Мінук (1936), Чергил (1937), Проспериті, Дейзленд (1938), Діп Крік, Фор Фар, Рочестер (1940).

Деякі колонії і станиці розбудували ОО. Василіяни з Едмонтону враз із Василіянами з Мондеру. За фінансовою допомогою обидвох цих василіянських осередків повстали на деяких станицях манастирці-резиденції, як нпр. резиденція ОО. Василіян у Редвей (1939), Дервент (1941), Гай Прері (1942) та Ґлендон (1945). Ці резиденції також перейшли на власність і користування Отців дієцезального клиру.

На розбудову парохій, колоній та душпастирських станиць в Едмонтонському окрузі найбільше праці вложили зі стар-

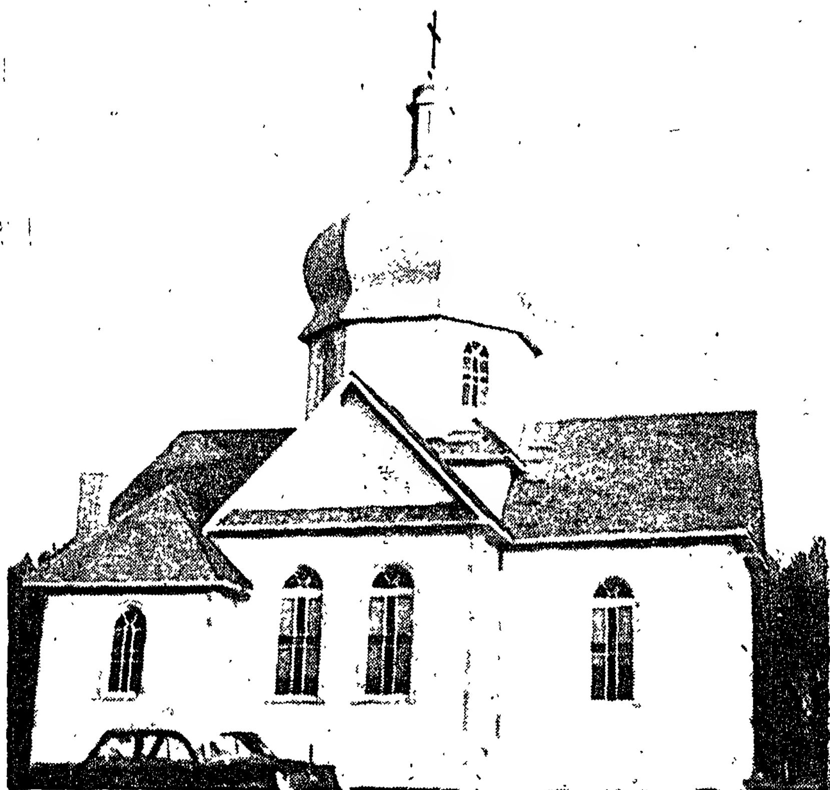

Церква Воздвиження Чесного Хреста в Гей Лейкс, Алберта.

ших Отців: С. Дидик, М. Гура, В. Ладика, С. Дякович, Й. Тимочко та П. Олінський, а з молодших ОО. А. Винник, Т. Добко, М. Сіянчук, Ю. Слота, І. Процентій, Д. Джиґолик та В. Гринишин. Їх невтомній піонерській праці багато завдячують сьогоднішні парохії, які з кожним днем розвиваються і змагають до кращого.

о. М. С., ЧСВВ

Манастир і парохія ОО. Василіян у Вінніпеґу

Місто Вінніпеґ має в історії українського поселення в Канаді своє особливіше значення. Воно було довгі роки свого роду столицею новоприбулих українців. Тут задержувалися перші транспорти переселенців, звідси розходилися вони по всіх усюдах шукаючи хліба й заробітку в прибраній батьківщині. У Вінніпеґу повстають перші церковні й громадські організації. Тут також почав свою діяльність перший Василіянин на канадійській землі, що поклав основи під сьогоднішню парохію св. О. Николая і манастирець ОО. Василіян. Якраз у тій короткій статті бажаємо дати начерк історії манастиря й парохії ОО. Василіян у Вінніпеґу за 50 років їх існування (1903-1953).

Початки парохії св. Отця Николая у Вінніпеґу

Перші поселенці з українських земель прибули до Вінніпеґу вже в 1891 році. Деякі з них подалися на Захід (у теперішню Алберту), а деякі поселилися у Вінніпеґу та інших осередках Манітоби, бо тут були добрі можливості на працю. У самім Вінніпеґу число прибулих українців почало дуже скоро зростати і тому дуже скоро виринула потреба духовної обслуги.

Першим українським греко-католицьким священиком, що прибув до Вінніпеґу, був о. Нестор Дмитрів. Він приїхав сюди зі ЗДА в 1896 році. Однак о. Дмитрів задержався у Вінніпеґу дуже коротко і поїхав далі до поселенців у Західній Канаді, а звідси вернувся назад до ЗДА. Українці в Вінніпеґу не мали ще тоді своєї церкви, тому богослуження відбувалися у римо-католицькій церкві Непорочного Зачаття при вулиці Австен, яку тоді обслугував поляк о. Вацлав Куляви.

Зі зростом українського поселення повстала думка приступити до будови української греко-католицької церкви. Тієї думки був також французький архиеп. зі Ст. Боніфас А. Лянжевен. Отже в церкві Непорочного Зачаття щонеділі роблено збірку на майбутню церкву. Церква мала бути збудована спільними силами і грошевими датками українців і поляків та служити духовним потребам одних і других. Проте цей плян не виправдав опісля надій і сподівань ініціяторів.

У 1899 році з фондів, зібра-

них між поляками й українця-ми, почали будувати церкву св. Духа при вулиці Селкирк. До осені того ж року доведено будову до половини. В міжчасі архиеп. Лянжевен робив старання, щоб до українців у Канаді приїхали в характері місіонарів-душпастирів ОО. Василіяни. Крім архиеп. Лянжевена до тієї думки склонювалися також інші французькі епископи в Канаді: еп. Паскаль і еп. Легаль. Ці два між іншим порушили справу приїзду ОО. Василіян до Канади на авдієнції у Свт. Отця Льва XIII, що відбулася 30 жовтня 1898 року. Лев XIII похвалив думку епископів. Тоді еп. Легаль звернувся листовно до Протоігумена ОО. Василіян у Львові з проханням прислати кількох ченців Василіян до Канади. Крім того еп. Паскаль приїздив у тій цілі до Відня і Львова, щоб там випросити українських місіонарів із Василіянського Чину.

Діяльність о. І. Д. Поливки, ЧСВВ.

Старання французьких епископів Канади скоро вінчалися успіхом, бо вже осінню 1899 року приїхав до Вінніпеґу перший Василіянин[1]). Був ним о. Іван Дамаскин Поливка, ЧСВВ. Приїхав він сюди безпосередно зі ЗДА на доручення Свящ. Конгрегації для Поширення Віри. До Вінніпеґу прибув 21 жовтня 1899 року.

[1]) Гл. брошуру "Пятдесять років у Канаді" (написали: о. Й. Жан, ЧСВВ. — Богдан Казимира), Едмонтон. 1952, стор. 1-6.

О. Поливка був тоді молодим священиком, всього два роки по висвяченні. З Каталогу Чина св. Василія Великого за 1900 р.к довідуємося, що він народився 4 лютня 1869 року, а до Чину був прийнятий 26 березня 1892 року. Монашу професію склав 3 грудня 1896 року, а ерейські свячення одержав 12 вересня 1897 року. У Каталозі не подано місця народження о. Поливки, тому про його походження є суперечні думки: одні кажуть, що він був родом із Закарпаття, інші, що він народився в Галичині, а ще інші доводять, що він був по народності словак.

О. Поливка зараз по своїм приїзді взявся організувати українців у Вінніпеґу й Манітобі. Він був високо освічена людина, дуже інтеліґентний та меткий. Скоро з'єднав собі людей. Перше його богослуження для українців у Вінніпеґу відбулося в день св. Михайла в церкв св. Духа, що ще не була зовсім викінчена. О. Поливка зрозумів добре положення у Вінніпеґу. Він побачив, що з огляду на національні та обрядові різниці між поляками й українцями ідея спільної церкви для обидвох цих народів є нереальною, а навіть може стати джерелом непорозумінь і суперечок. Про це переконався о. Поливка вже таки в перших днях свого побуту в Вінніпеґу. Польський душпастир, о. В. Куляви, поставився до о. Поливки дуже холодно і здержливо, а польські робітники, що працювали при будові церкви св. Духа, робили йому навіть пакості.

Ось і тому о. Поливка вплинув на українців, щоби приступили до будови власної і тільки для них призначеної церкви.

Для тієї мети почав о. Поливка переговорювати з передовими українцями Вінніпеґу і з ними почав підшукувати відповідну площу під будову церкви. Між людьми знайшлися жертвенні одиниці, які радо погодилися допомогти фінансово в закупі площі й будові церкви. Перші організаційні збори в справі церкви відбулися ще в листопаді 1899 року в хаті українця Дзюника. На тих зборах було около 150 людей. Зборами проводив о. Поливка, а секретарював Теодор Стефаник. О. Поливка мав плян набути площу в околиці нинішньої дільниці міста Форт Руж. За його плянами мала тут повстати церква і школа, а решту землі мали продати українським поселенцям. Так мав повстати український осередок у Вінніпеґу.

Однак плян о. Поливки був не до здійснення, бо українські поселенці в Вінніпеґу почали вже були раніш поселюватися в північній частині міста. Отже рішено підшукати тут площу на церкву. По довгих розшуках знайдено площу на розі улиць МкҐреґора і Стелла, де сьогодні стоїть церква св. Володимира й Ольги. На згаданих зборах о. Поливка піддав гадку посвятити площу й церкву покрову св. Отця Николая. Приявні на зборах люди зложили того дня 150 долярів на закуп площі. О. Поливка вистарався про грошеву допомогу на будову церкви від еп. перемиського К. Чеховича в сумі 200 австрійських корон. Площу згоджено за 450 долярів і 8 грудня 1899 року заплачено за неї завдаток.

Всі свої пляни о. Паливка обговорював з архиеп. Лянжевеном, що був дуже вдоволений заходами й успіхами о. Поливки. Та поляки почали робити інтриґи проти о. Поливки. Брав у них участь також і о. Куляви, який побоювався, що з утратою українців він не зможе викінчити початої церкви св. Духа.

О. Поливка спочатку не зневохочувався цими труднощами. По закупі площі зорганізував перший церковний комітет парохії св. О. Николая, до якого, крім о. Поливки як голови, ввійшли А. Заїла, А. Черкас, В. Рудко, І. Дмитришин, Ю. Богонько, О. Галущак і Ю. Скиба. Це був початок сьогоднішньої парохії св. Отця Николая, найстаршої української греко-католицької парохії у Вінніпеґу.

Історія церкви св. Отця Николая

Набувши площу о. Поливка бажав приступити до будови церкви св. О. Николая, але інтриґи ворогів українського народу посилилися і це дуже зневохотило ідейного священика. Він рішив залишити Вінніпег і на порозі 1900 року виїхав до ЗДА. Із нового місця побуту переслав іще своїм давнім парохіянам жертву на церкву в сумі 66 долярів і листами заохочував не кидати початого діла.

Люди пішли за порадами о. Поливки і стали збирати у Вінніпеґу і по довколишніх оселях на будову церкви. За зібрані гроші збудовано церкву весною 1901 року. Того ж року приїхав до Вінніпеґу зі ЗДА о. Іван Заклинський. Він був першим, що відправляв богослуження в церкві св. О. Николая. Проте о. Заклинський був у Вінніпеґу тільки переходово, бо невдовзі

вернувся до ЗДА. Ще того самого року приїхав до Канади о. Василь Жолдак. Його вислав був митрополит А. Шептицький приглянутися життю українських поселенців у Канаді й опісля здати йому докладний звіт. О. Жолдак був у Вінніпеґу дуже коротко, бо спішився відвідати ще й інші осередки. Він виїхав із Вінніпеґу ще 1901 року, а в травні 1902 року був уже знов у Львові.

По виїзді о. Жолдака парохіяни знову звернулися до о. Івана Заклинського і запросили його на пароха церкви св. Николая. О. Заклинський прибув до Вінніпеґу в 1902 році. За час його другого побуту церкву св. О. Николая зареєстровано в канадійському уряді як: "Congregation of the Ruthenian Greek Catholic Church of St. Nicholas in Winnipeg, Province of Manitoba".

Але і тим разом о. Заклинський не задержався довго в Вінніпеґу. Ще того самого року (1902) від'їздить до ЗДА. Але ще й того самого року знову приїздить до Канади о. В. Жолдак. Разом із ним приїхала перша група ОО. Василіян (С. Дидик, Пл. Філяс, А. Строцький) і перші СС. Служебниці. ОО. Василіяни і СС. Служебниці, не задержуючися у Вінніпеґу, поїхали на захід Канади, а о. Жолдак осів у Вінніпеґу. Це було в листопаді 1902 року. Резидував він недалеко від церкви св. Николая в домі при вулиці Флора Евеню, ч. 612, де тепер є манастирець ОО. Василіян. О. В. Жолдак обслуговував церкву св. О. Николая, але одночасно іменував його митрополит А. Шептицький Візитатором українців-католиків із Галичини у Манітобі й цілій північно-західній Канаді.

Про працю о. В. Жолдака за його рік побуту в Вінніпеґу (від листопаду 1902 до січня 1904 року) не багато записано. Знаємо, що в тому часі число українців у Вінніпеґу зросло майже до двох тисяч. Церква св. О. Николая, (що властиво була невеликою каплицею), показалася замала для такого великого числа вірних. Також мало було одного священика, щоб задоволити духовні потреби українських переселенців, розкинених по різних околицях Манітоби. Треба було нових священиків-місіонарів. Відповідальні чинники піднесли гадку, щоб до Вінніпеґу й околиці прибули ОО. Василіяни, подібно як прибули вони до західної Канади.

Приїзд ОО. Василіян до Вінніпеґу

Старання про приїзд ОО. Василіян до Вінніпеґу започаткував архиеп. А. Лянжевен із Ст. Боніфас. У тій справі писав до Апостольського Делегата Сбаретті в Оттаві: "ОО. Василіяни роблять велике добро в Сент-Алберт (західна Канада), і їх приявність у Вінніпеґу стає конечною" (лист з 1 березня 1903 року). В іншому ж листі до того самого Делеґата пише архиеп. Лянжевен: "Ваша Ексцеленція зробили б нам велику прислугу, якщо помогли б нам дістати ОО. Василіян для Манітоби. . . На всякий випадок я просив Впр. о. Протоігумена Василіян про одного або двох членів (їх Чину), на весну або бодай на літо, і я їх очікую нетерпеливо" (лист із 14 квітня 1903 року).

“Велика” церква св. О. Николая у Вінніпеґу у свойому первісному виді. Збудована 1904 р.

Крім архиєп. Лянжевена старався про приїзд ОО. Василіян теж і о. В. Жолдак. У своєму листі (з 6 квітня 1903) до Делеґата Сбарретті писав він між іншим: “Отці Василіяни працюють дуже ревно; і тому слушно можна сподіватися що ОО. Василіянам вдасться привернути до віри родини, які перейшли на схизму”.

Ці старання про приїзд ОО. Василіян вінчалися успіхом, бо від Протоігумена ОО. Василіян зі Львова наспіла 11 жовтня 1903 р. вістка, що до Вінніпеґу й Манітоби їдуть ОО. Василіяни: Матей Гура й Навкратій Крижановський. Вони приїхали продовжувати тут працю, що її розпочав їх співбрат по Чину, о. І. Дамаскин Поливка в 1899 році.

ОО. М. Гура й Н. Крижановський зараз по приїзді нав'язали контакт із архиєп. Лянжевеном та о. В. Жолдаком. Замешкали в домі при Флора Евеню 612, де вже мешкав о. В. Жолдак. Цей дім збудував архиєп. Лянжевен, закупивши також простору площу біля нього на будову більшої церкви. О. В. Жолдак радо привітав обидвох отців і впровадив їх у душпастирську працю. Незабаром о. Жолдак вибрався в свою візітаційну подорож по різних околицях Манітоби (5 січня 1904 року). У Вінніпеґу остали ОО. Гура й Крижановський. 31 січня 1904 року заряд парохії св. О. Николая мав свій мітінґ і на ньому парохіяни попросили, щоб о. М. Гура був у них парохом. О. Гура погодився на те прохання і, полагодивши справу з церковною владою, перебрав парохію св. О. Николая.

Будова нової церкви св. О. Николая

Першим кроком нового пароха була будова нової церкви. Потреба нової церкви пекуче відчувалася, бо церковця св. Николая могла помістити ледве 60 осіб.

До будови взявся о. Гура вже весною. У травні 1904 року навідав Вінніпеґ о. Пл. Філяс, що перебував на заході Канади (Біверлейк-Мондер), і був Настоятелем ОО. Василіян у Канаді. О. Філяс разом із о. Гурою обдумали пляни будови і поробили старання про потрібні на це фонди. Парохіяни не мали на будову грошей, тому о. Гура звернувся за допомогою до архиепископа А. Лянжевена, бо ніхто не хотів позичити грошей на будову. Архиепископ погодився позичити на будову 18,000 долярів, але зажадав не ставити церкви на цьому самому місці, де була стара, але на новій площі, напроти старої церкви, себто на розі вулиць Стелла і МкҐреґора. Первісно парохіяни бажали поставити нову церкву на тому самому місці, де стояла стара, але остаточно пристали на умову архиепископа Лянжевена.

Одержавши від архиепископа грошеву допомогу оо. Філяс і Гура зробили пляни церкви з майстром Юрковським і підписали умову будови. До пів року нова церква вже була готова. При будові помагали всі парохіяни. Була це перша більша українська церква не тільки в Вінніпеґу, але взагалі в західній Канаді. Парохіяни зразу дали новій церкві назву "великої" церкви, а давню церковцю назвали "малою". Нову церкву збудовано в формі хреста. Вона мала 110 стіп довжини і 64 стопи ширини. Насередині була велика баня, а дві менші по боках. Церкву збудовано з дерева.

Перед празником св. Отця Николая (19 грудня 1904 року) нова церква була вже викінчена. Перед самим празником парохіяни добровільно з процесією перенесли всі церковні речі до новозбудованої церкви. Почавши від празника св. Отця Николая в новій церкві почалися богослуження, а стару церкву перемінено на школу. За місяць відбулося врочисте посвячення нової церкви. 15 січня 1905 року можна назвати незабутнім днем парохії св. О. Николая, бо цього дня довершено врочистого посвячення нової церкви.

Обряду посвячення довершив о. Пл. Філяс. Він приїхав був саме до Вінніпеґу, щоб перед своїм виїздом до Галичини на уряд Протоігумена, посвятити ту церкву, що її пляни він виготовив і причинився до її збудування. На торжественному посвяченню церкви був приявний добродій парохії св. Николая, архиеп. А. Лянжевен. На посвячення церкви прибуло велике число українців. Опис цього рідкого торжества подала тодішня католицька преса у французькій мові[2]. Про збудування й посвячення церкви св. О. Николая писав, як про дуже великий осяг ОО. Василіян,

---

[2]) Про це обширніше розповідає брошура Б. Казимира: "Монсіньор Аделяр Лянжевен і українці", Едмонтон 1952, стор. 25-28 ("Благословення церкви св. о. Миколая").

"Діти Марії" при парохії св. О. Николая у Вінніпегу. Між діточками сидять з ліва: о. Е. Теодорович, ЧСВВ, о. П. Олексів, Преосв. Кир Никита Будка, перший єпископ-екзарх канадійських українців, о. А. Филипів, ЧСВВ. По боках Сестри Служебниці.

архиеп. Лянжевен у своєму листі до Префекта Свящ. Конгреґації для Поширення Віри, кардинала Ґотті, з дня 15 січня 1905 року.

Наші церковні та національні організації при парохії св. О. Николая

Парохія св. О. Николая була не тільки осередком церковної діяльности, але також дала почин до різних організацій громадянсько-національних, зокрема поклала перші основи під рідне шкільництво.

Вже в 1905-му році, при участі о. М. Гури, постає в Вінніпеґу перше запомогове братство під покровом св. О. Николая. Воно основалося 11-го вересня 1905-го року, а о. М. Гура був першим головою цього Братства.

О. М. Гура дав теж початок першій українській читальні в Канаді. Весною 1904-го орку о. Гура купив на розі вулиць Селкірк і МкҐреґор площу і невеликий дім і тут заснував першу читальну, що мала чималий вплив на поглиблення національної свідомости між тодішніми українцями у Вінніпеґу. З тієї першої читальні розвинулося Товариство "Просвіти", яке сьогодні має свій власний будинок на розі вулиць Флора і Мекензі.

Та найбільшою заслугою о. М. Гури було те, що він подбав про рідну школу. Вже 1904-го року орґанізує він дітей, щоб учити їх рідних предметів. Перше приміщення Рідної Школи було в домі читальні. О. М. Гура сам мусів бути учителем, бо між українцями не було тоді багато учительських сил. Два вчителі, що їх о. Гура був заанґажував до навчання в Рідній Школі, виявилися пройдисвітами, які бажали тільки натягнути грошево свого працедавця.

Справа Рідної Школи покращала щойно тоді, коли до Вінніпеґу приїхали на постійне перші СС. Служебниці. В серпні 1905-го року о. М. Гура передав Рідну Школу в руки СС. Служебниць.[3]) СС. Служебниці почали вести її зразу як цілоденну школу, що прийняла назву школи св. О. Николая. Була це перша цілоденна українська школа в Канаді. З тієї школи вийшло велике число релігійно і національно свідомих українських громадян, які сьогодні занимають важливі становища в різних ділянках церковного, національного й культурного життя українців у Канаді.

Коли перше приміщення Рідної Школи (в домі читальні) виявилося замале, о. М. Гура переніс школу до підвалу церкви св. О. Николая. Тут було більше місця для дітей, але місце було вогке, невигідне й холодне. Почалися старання збудувати окрему школу св. О. Николая. Ці пляни здійснилися вже за наслідника о. М. Гури, о. А. Филипова. 1911-го року при допомозі архиеп. А. Лянжевена вибудовано на розі вулиць Флора і Мекензі великий дім. Нову школу відкрито осінню 1911-го року під проводом Сестер і вчительок. Спочатку школа мала 5 кляс і до неї було вписаних 400 дітей.

---

[3]) Гл. "Ювілейний Альманах школи св. О. Николая у Вінніпеґу" (1911 - 1936), Вінніпеґ 1938, стор. 3.

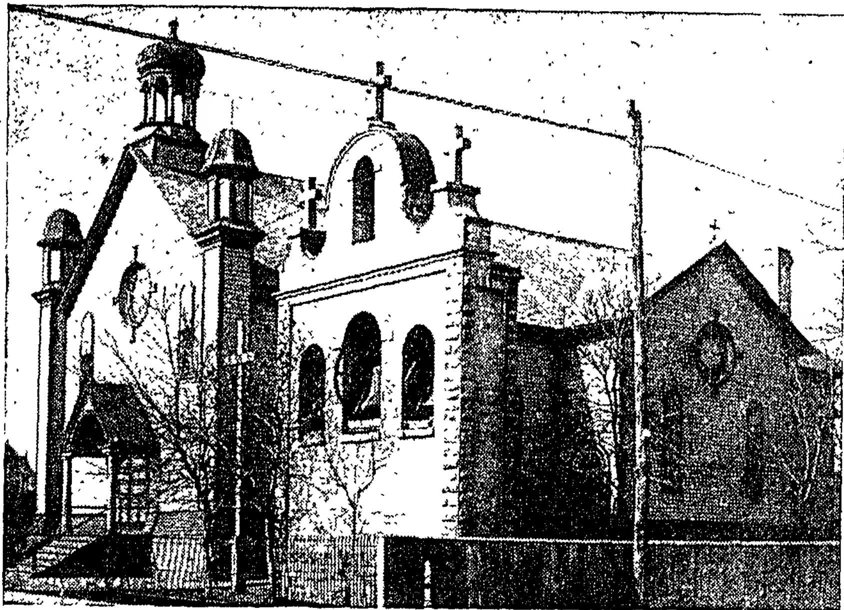

Церква св. О. Николая у Вінніпеґу, по перебудові в 1919 р.

Опісля школа св. О. Николая почала гарно розвиватися. Духовний провід школи був завжди в руках ОО. Василіян із парохії св. О. Николая. Добре релігійне виховання, що його продовж 50 років свого існування давала своїм учням школа св. О. Николая, причинилося до того, що з тієї школи вийшло багато священиків, монахів, монахинь, учителів і вчительок, ревних і свідомих парохіян, багато інтеліґенції та різних професіоналістів.

Поділ у парохії св. О. Николая

Парохія св. О. Николая вже в перших роках мусіла боротися з різного роду труднощами. Походили вони з різних джерел, у тому числі від самих парохіян. Між парохіянами не завжди панувала згода щодо різних питань церковного життя. Великим лихом було те, що не всі парохіяни мали правдивого католицького духа. Між українськими поселенцями в тяжких умовинах праці почав ширитися безбожницько - соціялістичний рух. Багато людей приїхало до Канади вже заражених радикальними кличами. Радикальний дух був головно поширений між т. зв. інтеліґенцією, що не мала завершеної освіти. Такі типи сильно шкодили правильному розвиткові церковного життя в Канаді. Крім того прикре положення перших українських поселенців і робітників у Канаді старалися використати різні протестантські секти й російське православ'я у формі т. зв. серафимщини. Ці ворожі Като-

лицькій Церкві секти поширили між українськими поселенцями кличі "незалежництва" і "демократії" в церкві. Вони повели пропаґанду проти римо-католицької Церкви, головно ж проти французів, мовляв, вони бажають перевести на латинство всіх українців.

З часом ворожа пропаґанда зробила свій шкідливий вплив на українських поселенців. Вона посіяла між ними недовір'я до латинської єрархії, до її священиків, представляючи їх як ворогів українського обряду, хоч між вищим римо-католицьким духовенством французького походження в Канаді українці знайшли дуже щирих приятелів (нпр. архиєп. Лянжевен, єп. Леґаль, єп. Паскаль і інші). На ворожу пропаґанду були виставлені теж ОО. Василіяни, що старалися жити з римо-католицьким духовенством у найкращих відносинах та використати їх прихильність і поміч для добра своєї Церкви і народу.

Кличі радикалізму, загумінковість поглядів та ворожа пропаґанда проти "залежности від чужих" знайшли теж пригожий ґрунт і у рядах парохіян св. О. Николая. Деякі з них бажали мати церкву "незалежну" і так постали в парохії різні непорозуміння, і між самими парохіянами, і між парохіянами та парохом. Непорозуміння дійшли до того, що частина парохіян (головно ж члени-основники першої церковці св. О. Николая з 1901-го року) зажадала від о. М. Гури звороту "малої" церкви й контракту в руки первісного церковного заряду. Це сталося в 1906-му році. О. М. Гура мусів віддати "малу" церкву, яка від 1905-го року служила за приміщення для школи, бувшому зарядові парохії св. О. Николая, який почав організувати окрему від св. О. Николая парохію. Це непорозуміння сильно відбилося на церковно-національному життю українців у Вінніпеґу і мало погубні наслідки.

1907-го року в "малій" церкві зорганізовано нову парохію, що приняла назву св. Володимира й Ольги. Першим її душпастирем був. о. Струтинський зі ЗДА, а відтак кілька років (1908-1912) цю нову парохію обслугували ОО. Т. Василевич, М. Гумецький та Е. Красіцький, яких у 1908-му році суспендував митрополит А. Шептицький. Деякі з тих священиків явно зірвали з Католицькою Церквою і стали причиною великого хаосу і згіршення для українського поселення в Канаді.[4]) На щастя, заряд парохії св. Володимира й Ольги направив свій крок і в 1912-му році підчинився Преосв. Никиті Будці, як тільки він приїхав до Канади.[5])

Від часу поділу в парохії св. О. Николая (1906 р.) починають діяти в Вінніпеґу дві парохії: св. О. Николая, що осталася під духовною обслугою ОО. Василіян, та св. Володимира й Ольги, що опісля сильно розрослася і по приїзді першого епископа для канадійських українців Кир Н. Будки стала прокатедральною церквою.

---

[4]) Гл. книжку о. Н. Саварина: "Роля Отців Василіян у Канаді", Мондер 1938, стор. 29-30.

[5]) Пор. "Пропамятна Книга" поселення українського народу в Канаді (1891-1941), Йорктон 1941, стор. 131.

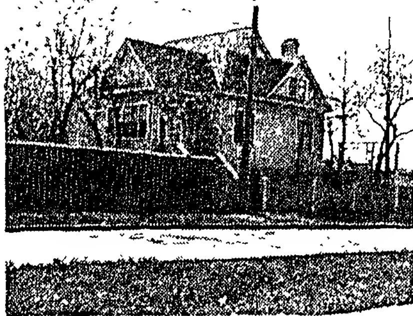

Манастир ОО. Василіян при церкві св. О. Николая у Вінніпеґу.

о. А. Филипів парохом церкви св. О. Николая

В січні 1907-го року наступає зміна на становищі пароха св. О. Николая: о. М. Гура переїхав на пароха церкви св. Йосафата в Едмонтоні, а на його місце парохом став о. Атанасій Филипів, що дотепер був душпастирем на Біверлейку (Мондері) й околиці. О. М. Гура був парохом через три роки (1904-1907), а о. А. Филипів через повних 26 років (1907-1933). тільки в 1923-му році через кілька місяців бачимо о. Филипова в Едмонтоні.

Новий парох продовжував працю свого попередника і на ниві церковній і на громадсько-національній. За цього пароха збудовано рідну школу св. О. Николая (1911-го року). О. А. Филипів того ж самого року оснував "Українське Католицьке Братство св. Івана Милостивого", що його завданням було нести поміч бідним. Це Братство має свій дім на розі вулиць Флора і МкҐреґор.

О. Филипів звернув головну увагу на плекання церковних організацій і на виховання в католицькому дусі дітей і молоді. За нього повстає Братство св. Варвари, якого ціллю дбати про прикрасу церкви і відвідувати хворих. При школі св. О. Николая повстали організації: Діти Марії (для молодших дітей) і Марійська Дружина (для старших дітей). За о. Филипова засновано при парохії Апостольство Молитви (1922 р.).

За душпастирювання о. Филипова парохія св. О. Николая була свідком важливих подій. До таких треба зачислити приїзд митрополита А. Шептицькогр в 1910-му році. Митрополит приїхав був на Євхаристійний Конґрес, що у вересні того року відбувався у Монтреалі, але використав цю нагоду, щоб звидіти важніші осередки українців у Канаді, головно ж Вініпеґ.

У Вінніпеґу Митрополит був двома наворотами. Перший раз приїхав він туди 8-го жовтня 1910-го року. Митрополит відслужив у церкві св. О. Николая архиєрейську Службу Божу. СС. Служебниці разом із дітворою школи св. О. Николая урядили в честь Митрополита концерт. Із митрополитом вели перегово-

ри теж і "незалежники" з парохії св. Володимира й Ольги під проводом о. Е. Красіцького, але вимоги митрополита не вдоволили "незалежників". Вони відмовилися залежати від "французів". Митрополит і в Вінніпеґу і в різних околицях Манітоби перестерігав народ перед протикатолицькою пропаґандою, що її вели між українцями протестанти, цареславні серафимці, радикали, соціялісти і всякі відступники "незалежники".

Вдруге відвідав Митрополит Вінніпеґ і парохію св. О. Николая в листопаді 1910-го року в поворотній дорозі зі Західної Канади. Митрополит мав на св. Михаїла (21-го листопада) архиєрейську Службу Божу в церкві св. О. Николая. І цим разом не пощастило Митрополитові приєднати до Католицької Церкви "незалежників". Тільки вдалося йому поблагословити пару подруж, що їх повінчали священики-відступники.[6])

Ці відвідини митрополита сильно скріпили вірних парохії св. О. Николая в привязанні до свого обряду, народу й Церкви.

Дальша розбудова парохії св. О. Николая

У 1912-му році парохія св. О. Николая пережила дві важні події. Першою подією була перша Служба Божа о. Василія Ладики ЧСВВ, що її він відправив по своєму висвяченні у церкві св. О. Николая 10-го серпня. Були старання, щоб о. Ладика остав у Вінніпеґу до помочі о. Филипов, але настоятелі покликали його на душпастирську працю аж до Алберти. До Вінніпеґу прибув о. Ладика на постійний побут щойно в 1929-му році, але вже як епископ-екзарх канадійських українців.

Того самого року (1912-го) приїхав до Америки перший епископ-екзарх канадійських українців Кир Никита Будка. Першу свою архиєрейську Службу Божу відслужив він у церкві св. О. Николая в день храмового празника, себто 19-го грудня, а 22-го грудня, в день Непорочного Зачаття, відбулася в цій самій церкві врочиста інтронізація. Єп. Н. Будка залагодив остаточно справу "незалежної" парохії св. Володимира й Ольги, ставши 25-го квітня 1913-го року парохом цієї церкви.

Новий епископ взявся енергійно до праці й у Вінніпеґу і в цілій Канаді. Він ставився з великим довір'ям до пароха церкви св. О. Николая, о. А. Филипова. Доказом цього те, що еп. Никита часто запрошував о. А. Филипова на епископські наради, поручав йому давати реколекції для дієцезального клиру, а в часі виїзду з Канади (1917-го, і 1921-го) назначував його своїм заступником-вікарієм.

Підчас першої світової війни довелося о. Филипову як теж і епископові Н. Будці витерпіти багато прикрощів з боку таки власних радикалів і різних непевних типів з-поміж "поступової" інтелігенції. Кампанія проти Єпископа, як "ворога" Канади, "австрофіла" і т. п. довела

[6]) Пор. Спомини Бр. Й. Ґродського ЧСВВ, "Відвідини Америки митр. А. Шептицьким в 1910 році" (в Календарі "ПРОВИДІННЯ" на рік 1927, стор. 134-135).

навіть була до того, що Єпископ був заарештований. Також о. Филипів упав жертвою фальшивих доносів. 30. III. 1916-го року його заарештовано, мовляв, вінінамовляв, щоб "австріяки билися проти москалів", які були в союзі з народами Британської Імперії. Але навіть чужинці обурилися на цей підлий донос і відпустили о. Филипова додому.

О. Филипів подбав про малювання церкви св. О. Николая. Малювання виконав Іван Сич. У 1919-му році о. Филипів усунув середню баню з церкви, бо під її натиском почали розсуватися стіни церкви і була загроза, що церква завалиться. За довгий час діяльности о. Филипова у Вінніпеґу парохія св. О. Николая придбала багато церковних речей.

У 1921-му році парохія св. О. Николая гостила знову в себе митрополита А. Шептицького, як також о. протоігумена з Галичини, о. Анастасія Калиша ЧСВВ.

До замітніших подій у парохії св. О. Николая в повоєнних роках слід зачислити велику місію з нагоди 300-річчя смерти св. священомученика Йосафата (1623-1923). Місію закінчено архиєрейською Службою Божою 9-го листопада 1924-го року. В січні 1925-го року у парохії св. О. Николая рознеслася вістка про смерть о. Матея Гури в Едмонтоні. Парохіяни болюче відчули смерть цього місіонаря, бо це ж він був основником їх парохії, він здвигнув їм церкву св. О. Николая, а коротко перед смертю (від листопаду 1922-го року до літа 1924-го) працював при парохії св. О. Николая як помічник о. Филипова.

В 1927-му році парохія св. О. Николая вітала в себе Апостольського Делеґата на Канаду, архиеп. І. Касульо. Знову ж 21-го липня 1929-го року відбулася в церкві св. Николая врочиста інтронізація другого єпископа-екзарха для канадійських українців, Кир Василія Ладики ЧСВВ. У 1930-му році парохія св. О. Николая разом з іншими парохіями Вінніпеґу й околиці приступила до кампанії зібрання грошей на єпископську палату. В цій кампанії парохія св. О. Николая осягнула перше місце.

Нові парохи при церкві св. О. *Николая*

О. А. Филипів працював у парохії св. О. Николая 26 років. За цей час він здобув собі, і в парохії і поза нею, загальний пошанівок і любов. Своїми змістовними проповідями, своєю зразковою поведінкою й великим впливом на людей виховував він парохіян у католицькому дусі й любові до свого народу й обряду. Дуже дбав про школу св. О. Николая і нераз спомагав її грішми.

У 1933-му році о. Филипова покликано до Мондеру на становище заступника протоігумена і на настоятеля мондерського манастиря. На його місце прийшов на пароха о. Н. Горечко. Він був парохом майже три роки (1933-1936). За нього відновлено резиденцію при Флора Евеню. В тому часі перебував у Вінніпеґу місіонар о. А. Г. Трух, що багато причинився до оснування різних організацій і розвитку рідної школи.

Черговими парохами були ОО. Василь Каменецький (1936-

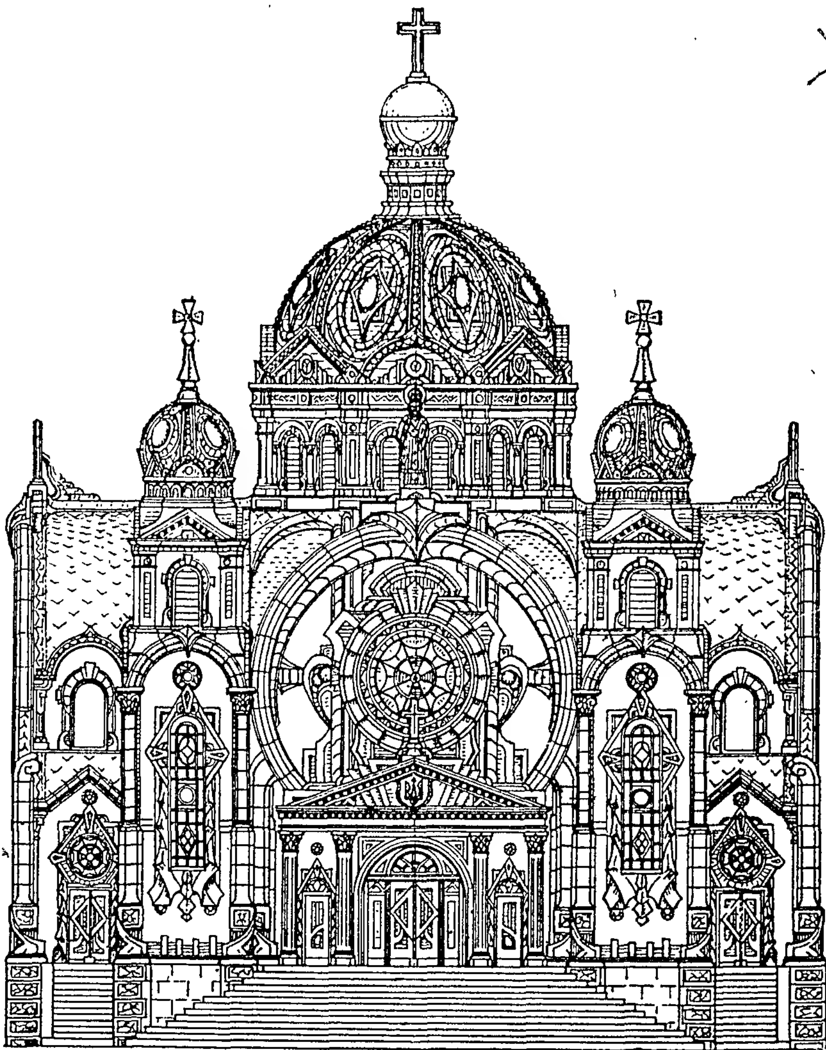

Плян нової церкви св. О. Николая у Вінніпеґу.
Виготовив архітект-маляр п. Меуш.

1938), Юрій Жидан (1938-1940), Йосафат Тимочко (1940-1942) та Йосиф Сеньків (1942-1950). За о. В. Каменецького парохія св. О. Николая набула цвинтар Пресвятої Родини, що його посвячено 27-го серпня 1937-го року. Того ж року в жовтні вмер у Мондері о. А. Филипів, довголітній парох церкви св. О. Николая. В 1941 році на прохання парохіян змінено юліянський календар на григоріянський. 16-го травня 1943-го року в церкві св. О. Николая відбувалося небувале торжество, бо Преосв. Кир В. Ладика висвятив тут на священиків чотирьох Василіян: ОО. Віктора Сороку, Володимира Шевчука, Пахомія Дидика та Єпифанія Пащака. Два останні виросли у Вінніпеґу й були вихованками парохії та школи св. О. Николая.

Рік 1944-тий в історії парохії св. О. Николая був замітний тим, що цього року, 2-го липня, парохія святкувала 40-річчя збудування церкви св. О. Николая.[7] Преосв. Кир Василій відслужив з тієї нагоди архиєрейську Службу Божу. У своїй промові з нагоди ювілею Кир Василій висловив бажання та піддав гадку, збудувати нову, муровану церкву св. О. Николая.

Цю гадку підхопив заряд парохії св. О. Николая і вже 23-го липня 1944-го року на загальних зборах парохії ухвалено збудувати нову муровану й простору церкву із входом від Флора Евеню, а резиденцію-манастирець пересунути трохи на захід, щоб було більше місця на будову церкви. 27-го вересня були вже виготовлені пляни, що їх одобрив Преосв. Кир Василій.

6-го липня 1945-го року згідно з плянами пересунено резиденцію Отців на захід та зроблено інші приготування під будову церкви, а 16-го квітня 1946го року розпочалися роботи від копання фундаментів під нову церкву. Викінчений підвал нової церкви посвятив 8-го березня 1948-го року Кир Ніль Саварин ЧСВВ, єпископ-помічник Кир В. Ладики. В наступних роках мури церкви трохи підтягнено, зроблено провізоричний дах і в цей спосіб підвал церкви став придатний на авдиторію й парохіяльну залю.

З інших замітніших подій парохії св. Николая цього часу згадаємо відвідини Кардинала Е. Тіссерана, Секретаря Свящ. Конґреґації для Східньої Церкви, в дні 1-го червня 1947 та відвідини Монсіньора Йосифа Мойолі і о. П. Миськова ЧСВВ, Генерального Консультора Чину з Риму в липні 1950-го року.

Вінніпеґ як осідок душпастирської і місійної праці ОО. Василіян

На закінчення цього історичного нарису парохії св. О. Николая хочемо ще підкреслити, що манастирець ОО. Василіян у Вінніпеґу давав душпарстирську обслугу не тільки парохії св. Отця Николая, але також був важливим осередком душпастирської і місіонарської діяльности

---

[7]) З тієї нагоди вийшла окрема брошура: "Сорокліття парохії Св. О. Николая Чина св. Василія Великого (1904-1944)", Вінніпеґ 1944, стор. 40.

ОО. Василіян у Манітобі.

Крім постійного пароха св. О. Николая в резиденції перебував іще бодай один священик, що обслуговував душпастирські станиці й колонії в околиці Вінніпеґу. Зараз по приїзді ОО. Василіян до Вінніпеґу почалася душпарстирська обслуга ближчих і дальших околиць Вінніпеґу. ОО. Матей Гура та Навкратій Крижановський почавши від листопада 1903-го року організують у Манітобі цілу низку колоній і душпарстирських станиць. Деякі станиці були вже зорганізовані їх попередниками: оо. Н. Дмитровим, І. Заклинським, Д. Поливкою та В. Жолдаком. О. Матей Гура за час свого побуту в Вінніпеґу (1903-1907) доїздив до Давфин, Ґонор, Кукс Крік, Вайта, Говден (Ст. Норберт), Розбурн, Портедж Ля Прері, Етелберт, Сифтон та інших душпастирських станиць.

В організування душпастирських станиць і їх обслугу найбільше праці вложив о. Навкратій Крижановський. Повних сім років (1903-1910) він об'їздив широкі простори Манітоби, а навіть заїздив до провінції Саскачевану, щоб дати духовну обслугу розкиненим українським поселенцям. Його праця не була легка, бо крім невигід подорожі мусів багато натерпітися від пропаґанди серафимщини, сектанства і від збаламучених "незалежників". Майже нема станиці в Манітобі, де б не заїздив був о. Крижановський. До важніших колоній, обслуговуваних о. Крижановським належать: Давфин, Сифтон, Стюарбурн, Ґонор, Лейдівуд, Ґленела, Брендон, Вайта, Іст Селкирк, Савт Бей, Етелберт, Валей Ривер, Мавнтин Ровд, Говден, Портедж Ля Прері, Ольга і т. п.

По виїзді о. Гури до Едмонтону (1907-го року) о. А. Филипів крім парохії св. О. Николая, обслугував час-до-часу душпастирські станиці як Галанвил, Тальберґ, Вайта, Лейдівуд, Елма, Ґонор та інші. Коли ж о. Крижановський у 1910-му році виїхав на душпастирську працю до Алберти, його колонії й душпастирські станиці обслуговував майже через десять років о. Созонт Дидик, що був одночас Настоятелем Василіянської Місії в Канаді. Крім вичислених угорі колоній і душпастирських станиць о. Дидик обслугував теж Арнес, Фрейзервуд, Фишербренч, Розбурн та різні колонії в провінції Саскачевану.

Душпастирську обслугу Манітоби і Саскачевану згодом почали перебирати Отці дієцезального клиру й ОО. Редемптористи і це відтяжувало працю василіянських місіонарів у цих провінціях. У роках по першій світовій війні (1920-1930) душпастирями в різних околицях Манітоби були оо. В. Ладика, Е. Теодорович, М. Гура, П. Боднар та Й. Тимочко. По 1930-му році бачимо у Вінніпеґу, як помічників при парохії св. О. Николая і як душпастирів доооколичних колоній, оо. П. Оліньского, А. Г. Труха, В. Каменецького, П. Гевка, А. Винника, Д. Джиґолика, Т. Лазора, Д. Поповича, М. Вінцентайла, Ю. Слоту, Хр. Кондратюка, П. Котовича, Ю. Жидана, Й. Сенькова, Б. Слободу, Гр. Хміляра, С. Шевчука, М. Дирду та других.

Крім душпарстирської обслуги колоній манастирець ОО. Ва-

силіян у Вінніпеґу був також осередком місійної праці Отців Василіян. Із Вінніпеґу в різних часах виїздили з місіями оо. Місіонарі: В. Ладика, А. Г. Трух, Т. Лазор, М. Пасічник та М. Дирда.

Із приїздом більшого числа священиків еміґрантів в 1947-1950 роках праця ОО. Василіян обмежується тільки до парохії св. О. Николая. У самому Вінніпеґу постали теж в останньому часі нові парохії, що охоплюють душпастирською обслугою українців - католиків, яких число в останніх роках сильно зросло. Від 1950-го року парохом і ігуменом у Вінніпеґу є о. Амвросій Винник, а його помічниками оо. С. Шевчук та Ю. Слота.

За 50 років праці ОО. Василіян у Вінніпеґу (1903 - 1953) багато дечого змінилося. Із тяжких початків і трудів перших місіонарів зріс непомітно добре зорганізований Екзархат Манітоби. Церква і парохія св. О. Николая, що 23-го жовтня 1953-го року могла врочисто відсвяткувати 50-річчя свого існування й душпастирської праці ОО. Василіян, має в історії українського Вінніпеґу й української Церкви в Канаді своє визначне і почесне місце.

о. І. Назарко, ЧСВВ

ОО. Василіяни в Монтреалі

Побіч інших міст також найбільше місто Канади Монтреаль, у французькій провінції Квебек, стало тереном місійної та душпастирської праці ОО. Василіян.

Душпастирська обслуга в Монтреалі перед приходом ОО. Василіян

Першими українськими поселенцями, що приїхали до Монтреалю ще в 1899-му році, були два брати: Іван і Степан Тохтій. Коли з часом число поселенців стало збільшатися, почалися перші спроби церковно-громадянських організацій. 1904-го року основано товариство "Опіки переселенців", що його основниками були Костирський, Созанський, Настазієвський і Вепрук, а в 1907-му році постало товариство "Самопоміч". Це товариство енергійно протиставилося пропаганді протестантської секти І. Бодруга.

За старанням "Самопоомчі" приїхав у червні 1907-го року до Монтреалю о. Н. Крижановський ЧСВВ і відправив українцям кілька разів богослуження в церкві ОО. Редемптористів при вулиці Меккорд. Перед приїздом о. Крижановського були вже ОО. Василіяни у Монтреалі, але дуже коротко. Тут задержалася була на кілька днів перша група Василіян: оо. Пл. Філяс, С. Дидик та А. Строцький, що в жовтні 1902-го року висіли в порті Монтреалю.

Вдруге відвідав о. Н. Крижановський українських переселенців у Монтреалі 1908-го року. Того року він відправляв богослуження в церкві св. Євсевія. Опісля приїздили до Монтреалю на короткий час оо. А. Делярій ЧНІ, А. Сабурен та М. Декамп ЧНІ.

У вересні 1910-го року в Монтреалю відбувався величавий Євхаристійний Конґрес. На цей Конгрес прибули українські єпископи: митрополит А. Шептицький ЧСВВ зі Львова і Єп. Сотер Ортинський ЧСВВ, з Філядельфії в ЗДА. Обидва Владики відвідали теж малу колонію українців у Монтреалю.

Наступного року українці-католики у Монтреалю почали робити старання, щоб спровадити собі постійного священика, але знайшлися недовірки й радикали, які цьому противилися. Все-таки 16-го *липня* 1911-го року зорганізувався комітет, що мав постаратися про священика й положити основи власної парохії в Монтреалю. У склад цього комітету ввійшли: І. Зьолковський, М. Нагірний, І. Стельмах, Т. Жила, Т. Гуменний, Гр. Зеленецький, Д. Пархін, В. Гошко,

І. Теленько, Ю. Сидорко, П. Куницький та Ст. Павлишин.

Ще того самого року при кінці літа приїхав до Монтреалю о. д-р Карло Єрми зі ЗДА. На прохання українців Монтреалю і на доручення митрополита А. Шептицького почав він організувати парохію в Монтреалі. Богослуження відправляв у церкві ОО. Францішкан при вулиці Плесіє. Незабаром о. д-р Єрми запросив собі на помічника о. М. Двуліта, що замешкав у дільниці Пойнт Ст. Чарлс і тут почав організувати людей. Однак, о. Двуліт довго в Монтреалю не задержався, бо виїхав уже 1912-го року, а за ним теж скоро опустив Монтреаль і о. д-р Єрми.

23-го червня 1912-го року парохію, (яка тепер називається парохією св. Михаїла), обняв о. Адоній Сабурен і працював тут до жовтня 1912 року. Його наслідником був о. Артур Демаре, що був душпастирем до 5 серпня 1913 року. За цього душпастиря закуплено площу під будову церкви при вулиці Ібервіл. Через місяць душпастирював у Монтреалю о. Амвросій Редкевич (серпень-вересень 1913 року), а на його місце прийшов о. др. Іван Перепелиця, що був тут парохом два роки (1913-1915).

Черговим парохом був знову о. Амвросій Редкевич (1915-1921), що взявся до будови церкви св. Михаїла. Угольний камінь церкви поблагословив Єпископ Никита Будка в 1916 році, а посвячення збудованої церкви відбулося 1917 року.

В тому самому часі збудовано теж біля церкви дім для священика. Через один рік обслугував парохію св. Михаїла о. Михайло Ірха (від 16 квітня 1921 до 30 квітня 1922 року), але по ньому знову вернувся на становище пароха о. Редкевич (1922-1925).

2 серпня 1925 року парохом у Монтреалю став о. Михайло Григорійчук (1925-1932). За цього пароха при церкві постало Апостольство Молитви, а парохія набула для свого вжитку частину найбільшого католицького цвинтаря в Монтреалю. Від 1 січня 1932 року до 27 червня того ж року парохом був о. Йосиф Бала. У липні 1932 року на прохання парохіян Преосв. Кир Василій Ладика передав парохію св. Михаїла до обслуги ОО. Василіянам.

Парохія св. Михаїла під душпастирською опікою ОО. Василіян (1932-1952)

Першим парохом св. Михаїла був від ОО. Василіян о. Йосафат Тимочко. Його положення як пароха було тяжке й незавидне. В часі перейняття парохії ОО. Василіянами мала парохія довг 35 тисяч долярів і за нього загрожувала ліцитація. Цей стан впливав від'ємно на парохіян; одні з них нарікали, другі ж, слабші характером, відходили від парохії[1]). Якраз у тому часі панувало в Монтреалі велике безробіття. У вересні 1932 року в місті було 140 безробітних українських родин. Місто, вправді, давало безробітним допомогу (т. зв. реліф), але за нею треба було записуватися у

[1]) Гляди: "Пропам'ятна Книга поселення українського народу" в Канаді (1891-1941)", Йорктон, Саск. 194, стор. 107.

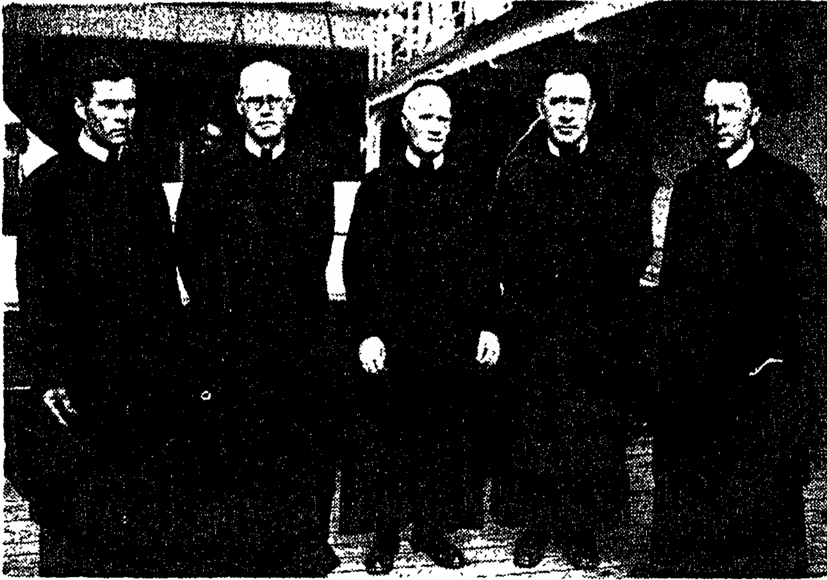

Відвідини о. Архимандрита Д. Ткачука, ЧСВВ у Монтреалі (травень 1934-го року). Від ліва до права: о. С. Шевчук, о. Н. Крижановський, о. Архимандрит Д. Ткачук, о. Й. Тимочко та о. Й. Жан.

свого пароха. Протестантські, а з ними й православні парохії, діставали підмогу теж від своїх багатих інституцій і міліонерів, під час коли католицькі парохи були здані на підмогу самого тільки міста. Отже, не диво, що і між парохіянами св. Михаїла не забракло людей, які за грошеву підмогу від чужих покидали свою парохію.

О. Й. Тимочко був перший раз парохом 8 років (1932-1940). Йому вдалося витягнути парохію з довгів. Спочатку був він у Монтреалі сам, і крім парохії св. Михаїла обслугував ще й новозасновану парохію св. Духа в дільниці Пойнт Ст. Чарлс, яка ще не мала своєї церкви. Опісля до помочі прийшли в різних часах ОО. Юрій Жидан, Василь Каменецький, Андрій Трух, Павло Гевко, Йосафат Жан і Петро Котович.

17 вересня 1940 року парохію св. Михаїла перебрав о. Йосафат Жан і був парохом та ігуменом через два роки (1940-1942). Опісля на пароха знову прийшов о. Й. Тимочко (1942-1946). Через два чергові роки (1946-1948) парохом був о. Севастіян Шевчук, а по ньому втретє прийшов о. Й. Тимочко, що був цим разом парохом через три роки (1948-1951). У 1948 році до душпастирської помочі в Монтреалі прибув о. Іриней Назарко, що був тут через п'ять років (1948-1953). Останнім парохом св. Михаїла

Апостольство Молитви при парохії св. Михаїла в Монтреалі в 1949-му році з парохом о. Й. Тимочком, ЧСВВ.

з ОО. Василіян був о. Мирон Дацюк (1951-1952).

За 20 років душпастирської обслуги ОО. Василіян, парохія св. Михаїла сильно зросла і скріпилася. Виплативши довги, зібрала вона поважний фонд на докінчення будови церкви. Також закупила велику лісову фарму (640 акрів) на літню оселю для молоді. До закупу оселі найбільше причинився о. Йосафат Жан, що збирав на ту ціль гроші між своїми приятелями і знакомими в Квебеку. 1947 року заходами о. С. Шевчука відновлено й розмальовано церкву.

Коли по закінченні другої світової війни почали до Канади приїздити нові українські еміґранти, парохія св. Михаїла почала швидко зростати. Новоприбулими еміґрантами опікувалися головно оо. С. Шевчук та І. Назарко. Крім парохії в дільниці Пойнт Ст. Чарлс постають по війні ще інші парохії й душпастирські станиці на терені Монтреалю. 1948 року Апостольська Столиця поділила Канаду на три українські католицькі екзархати. Екзарх Східньої Канади, до якої належить Монтреал, відчув потребу нових парохій і станиць у Монтреалю. 21 листопада 1948 року на праник св. Михаїла відбулася перша архиєрейська візитація нового епископа-екзарха, Кир Ісидора Борецького. 1950 року поділено розлогу парохію св. Михаїа на три окремі душпастирські осередки: 1) парохію св. Михаїла, що обіймає середмістя й дільницю Фронтенак; 2) парохію Успення Б. Матери у дільниці Роземавнт; і 3) душпастирську станицю св. Івана Хрестителя в дільниці Парк Екстеншин. За ОО. Василіянами залишилася тільки парохія св. Михаїла, обидві ж інші перейшли в душпастирську обслугу Отців дієцезального клиру.

1 листопада 1952 року ОО.

Василіяни по 20-річній праці в парохії св. Михаїла передали її в душпастирську обслугу Отцям дієцезального клиру. За ОО. Василіянами в Монтреалі остала тільки парохія св. Духа в дільниці Пойнт Ст. Чарлс.

Організаційна праця ОО. Василіян при парохії св. Михаїла

Першою організацією при парохії св. Михаїла було **Апостольство Молитви.** Його заснував іще о. Михайло Григорійчук. Опісля духовний провід був у руках ОО. Василіян. Члени цього товариства, крім поглибленого релігійного життя, частої участи у св. Тайнах і своїх зборів, займаються відвідинами хворих, прикрасою церкви та грошевою допомогою на різні церковні цілі.

1937 року заходами місіонаря о. Андрія Г. Труха, ЧСВВ, повстало **Братство Українців Католиків** (БУК), яке в 1950 році перетворилося в Український Католицький Союз (УКС). Того ж самого року була зорганізована **Ліга Українських Католицьких Жінок** (ЛУКЖ), що постала з Жіночого Товариства, яке існувало при парохії вже перед тим. ЛУКЖ виявила велику активність через уладжування правильних сходин, рефератів, дискусій, різних імпрез, академій, концертів, а головно через опіку над дітьми, молоддю й українськими скитальцями в Европі.

Від 1942 року існує при парохії також **Українське Католицьке Юнацтво** (УКЮ), що має секцію старших і молодших юнаків і дівчат. Члени УКЮ уладжують різні імпрези, приступають частіше до св. Тайн, а 1951 року відбули т. зв. замкнені реколекції.

Для шкільної дітвори від 1944 року існує організація під іменням **Дітей Марії.** Ця Марійська організація є під проводом СС. Служебниць.

За ініціятивою о. І. Назарка зорганізувався при парохії св. Михаїла т. зв. **Дискусійний Клюб,** що дав низку різних доповідей із церковного й суспільного життя. Заходами того ж о. І. Назарка постало 2 вересня 1951 року окреме Душпастирство для студентів університету з окремими Службами Божими і проповідями для членів. За декілька місяців зорганізувалося об'єднання українських католицьких студентів **"Обнова".**

Треба згадати, що при парохії св. Михаїла зорганізовано гарний церковний хор під проводом В. Бринявського та Рідну Школу для менших і старших дітей. Для дітей парохія організує щорічно літню оселю на фармі "Україна", де діти мають нагоду відпочати і виховуватися під проводом о. пароха і досвідчених виховників.

Парохія св. Духа в дільниці Пойнт Ст. Чарлс

Історія парохії св. Духа в дільниці Пойнт Ст. Чарлс лучиться з історією парохії св. Михаїла. Це відноситься зокрема до початків тієї парохії.

У дільниці Пойнт Ст. Чарлс, що має багато фабрик і промислових підприємств, почали поселюватися українці вже від перших початків українського поселення в Монтреалю.

Першим Василіянином, що за-

Церква Св. Духа на Пойнт Ст. Чарлс у Монтреалі.

писався в історії парохії св. Духа був Преосв. Сотер Ортинський, що у вересні 1910 року приїхав із Філядельфії, ЗДА, на Евхаристійний Конгрес до Монтреалю. Єп. Сотер сповідав українців-католиків в дільниці Пойнт Ст. Чарлс у французькім костелі на Сентер вулиці. Був тоді в Монтреалю також і митрополит А. Шептицький, ЧСВВ зі Львова, що також брав участь в Евхаристійному Конґресі.

В 1911 році у дільниці Пойнт Ст. Чарлс працював коротко о. Двуліт. Він мешкав у парохіянина Стельмаха при Кондей вулиці, а богослуження відправляв у французьких церквах. 1912 року на Йордан (19 січня) о. Двуліт відправляв водосвяття перед костелем св. Гавриїла на Сентер вулиці. Це була перша релігійна маніфестація українців у Пойнт Ст. Чарлс, яка звернула увагу чужинців на українців і їх обряд.

Однак осередок релігійно-церковного життя в Монтреалі не був на Пойнт Ст. Чарлс, тільки в дільниці Фронтенак, де було більше українців. У 1913 році о. др. Перепелиця оснував для

українців товариство Просвіта імени Т. Шевченка на Пойнт Ст. Чарлс. Спочатку це товариство співпрацювало з церквою, згодом у ньому взяли верх радикально-безбожницькі кличі.

Властивий початок окремої парохії св. Духа в дільниці Пойнт Ст. Чарлс припадає на 1931 рік. 23 липня того року відбулися збори парохіян дільниці Пойнт Ст. Чарлс у залі школи св. Івана Хрестителя при вулиці Ст. Чарлс. На цих зборах в приявності о. М. Григорійчука, пароха св. Михаїла, і за його згодою основано окрему парохію на Пойнт Ст. Чарлс. На зборах вибрано церковний комітет і розпочато фонд на будову церкви.

З приходом ОО. Василіян до Монтреалю сповнилося давнє бажання українців дільниці Пойнт Ст. Чарлс мати окремого священика. Спочатку обслугував Пойнт Ст. Чарлс о. Й. Тимочко, парох св. Михаїла, але від 1935 року на Пойнті бачимо окремого душпастиря, що доїздив правильно на богослуження з резиденції ОО. Василіян на Ібервіл.

25 лютня 1934 року до Монтреалю приїхав місіонар о. Андрій Г. Трух. Він свою працю на Пойнті зачав місією. Він теж оснував тут відділ БУК-а і Сестрицтво Серця Христового. Спільними силами і грошима тих двох церковних організацій парохія на Пойнті набула 26 серпня 1934 року площу під будову церкви. Площу куплено на розі вулиць Шірер та Ґрейнд Тронк. Вона коштувала 5,100 долярів, а довг затягнений на закуп площі сплачено до року. 18 вересня 1935 року площу заінкорпоровано на Василіянський Чин у Канаді.

Першим постійним парохом на Пойнті став згаданий о. А. Трух, що працював тут чотири роки (1934-1938) з малими перервами у 1936 році, коли тут працювали ОО. Н. Горечко, П. Гевко, П. Олінський та Й. Жан. О. Трух робив усякі заходи згуртувати людей на Пойнті й довести до побудови церкви. Він пильно зайнявся організуванням молоді і багато працював у культурно-освітній ділянці.

1938 року парохом на Пойнті став о. Й. Жан. Він уладив на церковній площі базар на будову церкви, що приніс 1,000 долярів доходу. В міжчасі площу на церкву поблагословив Преосв. Василій Ладика і дав згоду парохіянам записати парохію св. Духа на корпорацію Чину св. Василія Великого в Канаді. За о. Й. Жана збудовано парохіяльну залю на Сентер вулиці, ч. 1770, що коштувало 22,000 долярів. Через недостачу грошей будову церкви відкладено на пізніше.

За нового пароха, о. Павла Гевка (1939-1941) до парохії справлено багато речей. У 1941 році на Пойнті переходово душпастирював о. Христофор Кондратюк, що опісля через два роки (1943-1945) доїздив на Пойнт Ст. Чарлс. По ньому душпастирював о. Севастіян Шевчук, який збирав гроші на будову церкви. Проте до будови не дійшло, бо був через війну брак матеріялу.

4 грудня 1945 року провід парохії св. Духа обняв о. Маркіян Пасічник, що зразу забрався до будови церкви. Будову розпочато з весною 1947 року. 29 червня 1947 року відбулося заложення і посвячення угольного каменя нової церкви,

яке довершив Протоігумен ОО. Василіян у Канаді, о. В. Бараник при участі ОО. Йосафата Лабая, Генерального Прокуратора ОО. Василіян із Риму, та ОО. Т. Ґреба, М. Пасічника і С. Шевчука з Монтреалю. 9 листопада того ж року відбулося торжественне посвячення й заложення хрестів на нову церкву, що його довершив о. Маркіян Пасічник.

За неціліий рік церква св. Духа була викінчена. Архітектом її був Е. А. Дусет, а будовою керував Джордж Рулльов. Будова церкви коштувала 109 тисяч. Праці для будови закінчено 5 березня 1948 року, а 7 березня того ж року в новобудованій церкві відправили перше богослуження. Це перше богослуження було небувалим днем для парохії св. Духа, бо того дня приступило до св. Тайн 495 осіб.

Урочисте посвячення церкви св. Духа довершив Преосв. Ісидор Борецький, єпископ-екзарх Східньої Канади 27 червня 1948 року. До визначніших членів-основників парохії св. Духа належать: Микита Бучковський, Павло Бучковський, Іван Теленко, Степан Дідич, Іван Форостян, Констянтин Станімір, Семен Касіян, Ярослав Сікорський, Степан Зальопаний, Степан Кушнірик, Євстахій Скворонський, Никола Карплюк, Іван Адамик, Іван Онишкевич, Іван Карвацький та інші.

З початком 1953 року церкву розмальовано. Малярем був п. Леонід Перфецький. Хори, захристію та бабинець розмальовав маляр Володимир Мощинський. Парохія св. Духа задумує збудувати резиденцію-манастирець для ОО. Василіян і має вже площу на те.

При парохії св. Духа основувались у різних часах такі організації: Апостольство Молитви, ЛУКЖ, УКЮ, Вівтарна Дружина, Діти Марії, що гарно працюють і розвиваються. Має теж парохія добрий церковний хор, Рідну Школу, парохіяльну бібліотеку та драматично-аматорський гурток. Про ревність парохіян може свідчити те, що вони приступають часто до св. Тайн. У 1952 році приступило до св. Сповіді 2,280 осіб, а до св. Причастя 2,745.

— O —

о. Б. Слобода, ЧСВВ

ОО. Василіяни в Ванкувері

Початки зорганізованого життя українців у Ванкувері сягають до 1910 року. Того року приїхала сюди десятка людей із Фінікс і аснували соціялістичну організацію "Борба". Діяльність того гурта людей ославлена демонстративним виступом проти митрополита Андрія Шептицького в 1910 році. Відомо, що цього славного мужа ті соціялісти разом із москвофілами привітали у Ванкувері . . . гнилими яйцями.

В тих часах українці-католики не мали у Ванкувері свого священика, зате багато шуму робила тоді (1911-1915) т. зв. серафимщина. Її старався засадити на українському ґрунті москвофіл Олекса Кандій, якого за 25 долярів "викропив" Серафим на священика. В часі першої світової війни приїхав до Ванкуверу ще інший москвофільський священик і разом із Кандієм започаткував москвофільську православну громаду. Коли в Росії вибухнула революція 1917 року, ця православна громада розлетілася.

Початки парохії Св. Стефана у Ванкувері

Українські католицькі священики почали приїздити до Ванкуверу й відвідувати наших людей ще під час першої світової війни. Але такі відвідини були раз або два рази до року, отже були надто доривочні й непляновi. 1926 року приїхав до Ванкуверу зі ЗДА о. Уляновський. Він перший почав гуртувати українців. Йому вдалося зорганізувати великий базар і здобуті гроші обернути як завдаток на резиденцію й залю, яка мала б тимчасово служити за церкву. На жаль о. Уляновський не докінчив розпочатої праці. Він довго не задержався у Ванкувері і вернувся назад до ЗДА.

На місце о. Уляновського приїхав 1927 року о. Йосиф Бала. У Ванкувері о. Бала працював два роки (1927-1929). За нього відправляли богослуження в залі при Фрейзер вулиці 3525. Крім залі була там і резиденція для священика. Обидві ці будинки були записані на ім'я о. Форжета, великого приятеля українців, який під час неприязности українського священика заплатив довги за резиденцію й залю.

Коли 1929 року о. Бала покинув Ванкувер, українці не мали свого священика повних 7 років (1929-1936). За цей протяг часу багато людей відвикло взагалі від церкви. Коли вкінці 1936 року приїхав до Ванкуверу о. Н. Бартман, стрінув багато труднощів, щоб відновити

Церква Покрову Б. Матері у Ванкувері.

парохіяльно-церковне життя. О. Бартман відправляв богослуження в церкві Христового Серця, опісля ж знову при Фрейзер вулиці.

Приїзд ОО. Василіян

1937 року душпастирську обслугу в Ванкувері передано ОО. Василіянам. У перших днях вересня приїхав до Ванкуверу о. Севастіян Шевчук, ЧСВВ. Початково замешкав він у палаті архиепископа В. Дюка, який прийняв його дуже щиро. Спершу відправляв богослуження в італійській католицькій церкві Христового Серця, але тому що богослуження правилися пізно (по 12-тій год.) на богослуження приходило мало людей. Щоб тому зарадити, о. Форжет дав до розпорядимости залю, про яку була вище мова. Та, що внутрішній вигляд залі мало нагадував церкву, парохіяни допомогли о. Шевчукові її відновити. О. Форжет переписав залю й резиденцію для священика на власність парохії і так постала парохія св. Стефана. 18 жовтня 1937 року відбулося у відновленій залі перше богослуження, на яке приїхав Протоігумен о. Н. Крижановський із Мондеру.

О. Шевчук ревно взявся до праці в парохії. Зорганізував тут малий хор, драматичний гурток, кружок молоді та рідну школу, яку сам провадив. Щирим помічником о. пароха був п. Іван Пастух. Теж і другі парохіяни співпрацювали зі своїм парохом для піднесення своєї парохії. Вони допомогли відновити парохіяльний дім і розпочати фонд на закуп церкви. О. Шевчук, крім Ванкуверу, обслугував при нагоді також українців у Лулу Айленд, Вестмінстер та Чіливек.

У березні 1940 року приїхав до Ванкуверу на місце о. С. Шевчука, о. В. Каменецький. Він був у Ванкувері тільки пів року, бо вже на початку вересня парохію у Ванкувері перейняв о. Теодосій Добко.

Церква Покрову Божої Матері

Новий парох, о. Добко, зорганізував церковний хор і тим надав більшої краси богослуженням. Участь українців у богослуженнях ставала щораз краща. Вкінці українці здобулися купити церкву, яка перше служила лютеранам. Церква велика й досить гарна та може помістити понад 500 людей. Тоді перемінили назву парохії зі св.

Кардинал Є. Тіссеран підчас богослуження в церкві ОО. Василіян у Ванкувері, 17-го вересня 1950-го року.

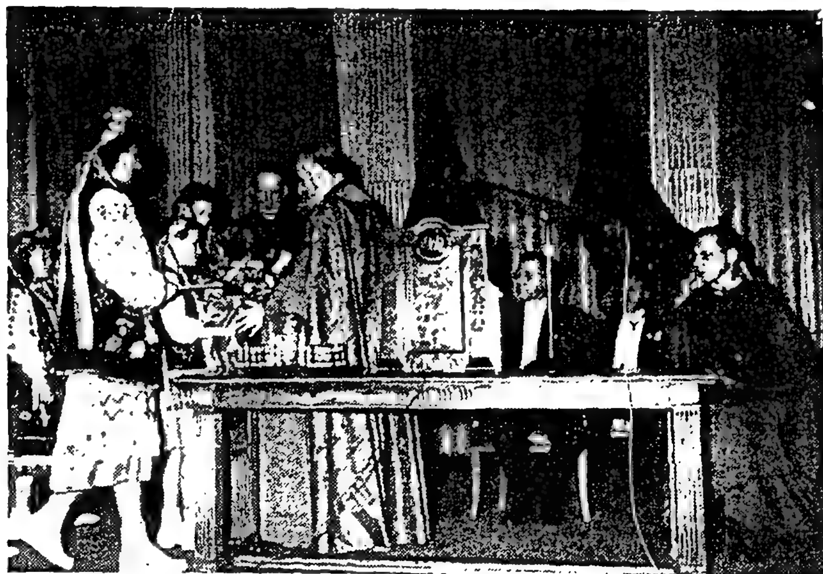

Українська громада у Ванкувері вітає Кард. Є. Тіссерана.

Стефана на Покров Божої Матері. Церкву куплено в березні 1944 року. Із набуттям своєї церкви стала краще розвиватись і сама парохія. Вигинула навіть конечність другого священика, бо парох Ванкуверу мусів теж давати душпастирську обслугу українцям у Лулу Айленд, Квінсборо, Вестмінстер та Чіливек. Крім того о. Добко підчас війни був капеляном у війську.

Як помічні священики працювали у Ванкувері за часів парохування о. Добка (1940-1947) оо. Т. Ґреб, С. Колар, Хр. Кондратюк та П. Котович. За о. Добка сильно зросло число членів парохії й участь у св. Тайнах.

У грудні 1947 року на місце о. Добка прийшов до Ванкуверу о. Д. Джиґолик, а 1948 року о. Юрій Жидан. У січні 1949 року парохом Ванкуверу стає о. Б. Слобода, а настоятелем дому о. Ю. Жидан. По виїзді о. Жидана (при кінці 1950 року) до помочі в парохії приїздить о. Д. Джиголик (січень 1951 року), а згодом о. Йосафат Тимочко (у жовтні того ж року).

Від закупна церкви в 1944 році організаційне життя в парохії дуже піднеслося. При церкві постали нові організації, а давні скріпилися. Особливо гарно розвинувся парохіяльний хор, що числить 60 осіб. Крім хору при парохії існує й діє жіноче товариство св. кн. Ольги (25 членок), ЛУКЖ (30 членок), УКЮ (40 членів), БУК (30 членів) та Апостольство Молитви (140 членів). При церкві існує також рідна школа, що має 70 записаних дітей. Діти зорганізовані у "Вівтарній Дружині" (хлопці) і "Дітях Марії" (дівчата).

У 1950-1951 рр. при парохії працювали СС. Місіонарки Християнської Любови, що багато причинилися до зорганізування дітвори й молоді. Має теж парохія багато світських апостолів, добродіїв і жертвенних прихильників, які ревно працюють під проводом отців для своєї парохії.

Незабутньою подією в історії парохії св. Покрови у Ванкувері остануть відвідин Кардинала Євгена Тіссерана, Секретаря Священної Конгрегації для Східньої Церкви. 17 вересня 1950 року Кардинал-Секретар відвідав парохію св. Покрови і резиденцію ОО. Василіян. Ці відвідини сильно піднесли престіж Української Католицької Церкви в очах чужинців. У своїй проповіді, що її Кардинал-Секретар мав у Ванкувері з нагоди свого посіщення, підніс він заслуги Української Католицької Церкви для свого народу, згадав про мученицький шлях її ерархів у Старому Краю і про працю ОО. Василіян на канадійській землі.

Під сучасну пору в резиденції при парохії св. Покрови у Ванкувері перебуває постійно трьох отців: о. Віталій Підскальний як парох (від листопада 1953 року), а як сотрудники, оо. Йосафат Тимочко та Петро Гевко. Околицю Ванкуверу, що її донедавна обслугували ОО. Василіяни з Ванкуверу (Лулу Айленд, Вестмінстер, Чіливек) передали Отці до обслуги Отцям дієцезального клиру.

— О —

о. М. Романович, ЧСВВ

Василіянський манастир у Гримзбі

Початки манастиря

Коли п'ятдесят років тому Отці Василіяни започаткували свою працю між українським народом у Канаді, то свою першу оселю оснували три милі на схід від теперішнього містечка Мондеру, Алта. Двадцять літ пізніше, в північній частині Мондеру збудували великий, мурований дім, що довгі роки служив за приміщення для новіціяту і студій василіянського доросту. Тут виховувалися перші отці й брати Василіяни, вже канадійські уродженці. За других двадцять літ Василіянський Чин у Канаді розрісся у велике, кріслате дерево. Дім у Мондері, хоч і великий, став за тісний на новіціят і студії. Навіть новий просторий дім, що його збудовано на василіянському хуторі біля Мондеру в 1933 року, показався невистачальним. Виринула конечність нового дому для студій. Тож рішено його збудувати. Та тут попри важливе питання матеріяльних засобів до будови такого важного дому й його пізнішого удержання, насунулось не менше важливе питання вибору місця, бо ж і це буде мати довгі часи свій великий вплив на дальшу історію розвитку Чину в Канаді. Брати до розваги ще й інші чинники, а зробити остаточне рішення — було не легко.

Де має станути новий дім студій? Гадки були розбіжні. Може б у Веґревил? Це містечко більше від Мондеру, має дві залізничі стації, С.Н.Р. і С.П.Р. та й лежить в осередку українців на схід від Едмонтону. А може б таки краще збудувати його на тому місці, котре перші василіянські піонери вибрали на свій перший осідок? Це ж історичне місце для Отців Василіян? . . . Вже навіть стали копати яму на підвал для нового манастиря й закупили дещо будівельного матеріялу. Та оправдана боязнь перед великими податками дораджувала побороти сентимент і залишити цей плян. Остаточно перемогла думка пошукати місця в іншій провінції Канади, десь на полудні, в теплішому підсоні й ближче Злучених Держав Америки. Там ОО. Василіяни також зростають числом і в майбутності потребуватимуть дому студій. Спільний дім студій для Америки й Канади і з виховного і економічного боку виглядав на дуже корисний проект. Тодішній протоігумен, Впр. о. Венямин Бараник, збирав інформації й радився. І саме в тому часі зродилася гадка оснувати новий манастир у Ґримзбі, як дім Василіянських Студій для Американсько-канадійської Провінції Пресвятого Ісусового Серця.

Церква Успення Б. Матері у Ґримзбі.

Про це пише о. Венямин Бараник, у своєму листі з 3 серпня 1943 року до о. Вернарда Дрібненького ось так: "Перша думка, що вплинула на старання про Ґримзбі постала в дорозі до Вінніпеґу, 26 червня 1942 року, в розмові з Преосв. Кир Василієм, коли я їм товаришив у повороті з мондерського шпиталю, де перележали чотири місяці. На тій основі я зараз будучи в Шікаґо, у днях 1 і 2 липня 1942 року, а відтак 14 і 15 липня, поговорив з о. Андрейчуком, щоб він написав до свого батька, який уже тоді був у Ґримзбі, щоб цей подав мені всі адреси, де можна купити якусь овочеву фарму з хатою до мешкання. І послухав батько і прислав мені тих адрес цілу купу. Я зачав радитися з отцями-дорадниками, а передовсім дуже багато переговорював із бувшим іще ігуменом, а тепер Преосв. Нілем. Вислід цих нарад був такий, щоб закинути цю гадку й таки покищо обходитися в Мондері зі всім, а по війні будувати великий манастир на фармі. По якомусь часі коли о. Виссаріон Андрейчук був на похороні своєї мами в Ґримзбі, довідався, що англієць п. А. Б. Був, продає свій хутір за $26,-000; половину готівкою, другу половину на виплат. Коли вернувся до Шікаґа, зараз мені про це написав щоб їхати до Ґримзбі й купувати, бо це виплатиться для нас. Лист був писаний 2 вересня 1942 року."

У згаданому листі про Ґримзбі так пише о. Андрейчук: "Я там оглядав деякі фарми, та мені найбільше подобалася одна фарма, 240 акрів, де овочів є коло 80 акрів, чисте поле, сіножать і трохи ліса, чотири меш-

кальні будинки, ще в доброму стані, а два менші велика стайня, шопа, новий трактор, дві парі коней, машинерія. Все те за $26,000. Причина продажі: він є старий і не має ніякої родини, а хоче їхати на відпочинок. Як зараз хто купив би, то ще з виноградом на пні й з сіном і збіжжям. . . Це місце вартує коло тридцять шість тисяч, але ніхто тепер великої фарми не хоче, бо багато роботи й часом тяжко дістати збирачів до овочів. . . Дім є добра миля від церкви у Ґримзбі, а миля і пів від міста. Добра дорога. Довкола є наші люди. . . У Ґримзбі люди всі разом тримають і є жертвенні. . . Вони майже всі приїхали з Мавтен Ровд, де Василіянин о. Дидик, доїзджали, то вони тужать за Василіянами й вже пару разів мали охоту просити єпископа за отцями. Щодо комунікації, то в Ґримзбі, басом чи залізницею, можна що години, чи навіть часом пів, їхати в котрий небудь бік. Другі парохії недалеко. . . Я радив би, щоб Отець Протоігумен, коли заміряють там купувати, тепер поїхали й те все оглянули, бо тепер ще все є на деревах і самі осудять чи відповідне."

"На цей лист, — пише далі о. Бараник — я зараз поїхав оглянути реальність. Це було 12-14 вересня 1942 року. Там я говорив із добрими нашими людьми в цій справі, а передовсім з п. Николою Андрейчуком, батьком о. Виссаріона і його зятем п. Василем Паламаром. По переговорах я пішов із Андрейчуком і Паламаром до властителя овочевої фарми п. А. Б. Бука, оглянув усе та запитав за ціну. . . З тим поїхав до Мондеру й нічого не сказав людям, що купую, бо ж ми в Чині не маємо грошей на купно такої великої реальности. Але таки сказав пп. Паламарові й Андрейчукові, що як дістану гроші й отці-дорадники: о. Дидик, о. Саварин і о. Николай Когут згодяться, так зараз телеграмою дам знати. . . По дорозі вступив до Вінніпегу, до Преосв. Кир Василія і представив справу та попросив позички, покищо $13,-000. Преосвящений Кир Василій згодилися позичити."

18 вересня, на нараді, оо. консультори одноголосно згодилися купити реальність. Трансакцію купна перепровадив адвокат Юрій Шкварок. Перші, що приїхали обняти в посідання новий осідок були Впр. о. Йосафат Тимочко і бр. Юстин Назар. Ще того самого року зібрали виноград, а на весні наступного року докуплено нових 25 акрів землі з хатою; половину від того самого власника, а другу половину від п. Бренена. Цієї весни о. Тимочко засадив там 2,000 деревець молодого саду. При кінці червня, 1943 р. з Мондеру до Ґримзбі приїхали з отцями професорами василіянські студенти богословія і філософії і так у двадцять років по оснуванні Василіянського Новіціяту в Канаді започатковано новий манастир у Ґримзбі, як важливий василіянський, виховний осередок.

Ґримзбі, що стало тепер новою станицею ОО. Василіян у Канаді, лежить у самому осередку овочевої полоси, що тягнеться північним берегом озера Онтаріо від Гамільтону аж до Ст. Кетеринс. Підсоння тут лагідне, хоч вогке, а рістня буйна й більш різноманітна, як на Заході Канади. Околиця особливо замітна своїми садами й винницями. З овочів удаються:

черешні, вишні, броскивні (пічеси), сливки, грушки, яблука. За красу своєї природи назвали цю овочеву сторону "Канадійським Садком" (Гарден оф Канада). І справді околиця дуже гарна. Весною, в час розцвіту, доми поринають у морі білого й рожевого цвіту, що мов снігом укриває густо сади, а вид такий чарівний, що приманює громади туристів аж із Америки. А знову літом і осінню людське око не може налюбуватись красою й багатством різного овочу.

Містечко Ґримзбі гарно положене, чисте й мережане садками. Через нього проходить залізний шлях С.Н.Р. та два головні гостинці. Першорядний "Гостинець Королевої Єлисавети" — це один із найкращих на американському континенті. Населення в більшості англосаксонське. Багато мешканців є нащадками т. зв. лоялістів Британської Імперії. Українці стали тут поселюватись від 1919 р. Перші поселенці походять головно з Манітоби. Їх приманювало сюди лагідніше підсоння та овочі, що родяться тут подібно, як у Старому Краю. В 1929 року започатковано теперішню українську католицьку парохію, а перша Служба Божа була 30 березня 1929 року в хаті Николи Андрейчука. В 1935 року під проводом архітекта о. Филипа Ру, ЧО, у північному Ґримзбі українці-католики почали будову гарної, п'ятибанної церкви в честь Успення Матери Божої, а в вересні 1941 року її угольний камінь посвятив Преосв. Кир Василій Ладика, ЧСВВ.

На північ від Ґримзбі є велике озеро "Лейк Онтеріо", 160 миль довге а около 50 миль широке. Його сині води подобають на море. На полудне від цього озера підноситься на 400 стіп високе узгіря, що його називають "горою". На цій саме горі, майже дві милі на схід від церкви, на хуторі А. Б. Бука, оснували ОО. Василіяни свій манастир. Цей манастир віддано під покров Христового Серця і в свято Христового Серця монахи щорічно обходять свій празник.

Нова обитель не зовсім відповідала вимогам виховного заведення, якому мала служити. Це ж були старі, мешкальні хати. Але всім було очевидне, що ця недостача була тільки часовою. Її пляновано усунути через вибудування великого, мурованого манастиря, зараз після закінчення другої всесвітньої війни. Важне, що місце було відповідне. Великий простір землі з винницею, садом і полем та господарством, що давали засоби до вдержання більшого числа осіб, віддаль від світового гамору, краса природи, здорове повітря, робили набутий хутір дуже відповідним для монаших студій. Усі раділи новим набутком і мріяли, що тут згодом повстане великий, модерний дім студій де будуть виховуватися будучі провідники для Чину, Церкви й українського народу в Канаді та славна відпустова місцевість, щось наче Печерська Лавра, або Почаїв чи Чернеча Гора біля Мукачева.

Ґримзбійський манастир — осередок виховання й науки

Коли при кінці червня 1943 року прибули схолястики до нової василіянської обителі в

Ґримзбі, то спочатку замешкали в так званій "Віллі Солей", чверть милі на північ від головного будинку. Скляну веранду обернули на тимчасову каплицю й там стали відправляти хором церковне правило й Службу Божу. Сьогодні вже нема цього старого дому, його розібрано.

Перша монаша громада в Гримзбі складалася з трьох отців, 15 схолястиків і шістьох домашніх братів. Разом 24 осіб. Першим ігуменом став о. Микола Когут, а його намісником о. Вернард Дрібненький. Наступними ігуменами по черзі були: о. Йосафат Тимочко (від 14. X. 1946 до 20. VIII. 1948), о. Методій Ханас (від 20. VIII. 1948 до 1. II. 1951) і о. Юрій Жидан (1951-1952). Від 1952 року ігуменом є о. В. Каменецький.

Після літніх вакацій, 1 вересня, молебном за призвання помочі Св. Духа почався шкільний рік. На цьому першому році студій у Гримзбі викладали предмети професори: о. Микола Когут, о. Ігнатій Лесюк, о. Вернард Дрібненький і брат Сотер Підскальний. На богословському факультеті було вісім студентів, а сім на філософічному. Монахи замешкали у трьох найбільших домах У головному будинку були приміщені каплиця, їдальня, гостинна, кухня, кравчарня та келії для ігумена й домашніх братів. У двох інших були викладові залі, бібліотека та келії схолястиків.

Професорами й виховниками в часі тих студій, крім професорів уже вище згаданих, були довше або коротше ще й Отці: Марко Романович, Василь Ваврик і Сотер Голик.

Молитва, наука, праця, розривка, що виповняли рямки схолястицького життя, розвивали в монахів-студентів сили духа й тіла, різьбили характери та виховували їх на нових євангельських робітників, що тепер з гарними успіхами працюють у Христовій винниці по цілій Канаді, а навіть і в Америці.

За недовгий час свого існування василіянський духовний семінар у Ґримзбі видав для Чину й св. Церкви в Канаді дванадцять священиків. Це отці: Євген Білик, Венедикт Гринишин, Модест Ґнесько, Мирон Дацюк, Орест Засійбіда, Патрикій Пащак, Віталій і Сотер Підскальні, Нікон Свірський, Єронім Химій, Григорій Хміляр і Йосафат Шкварок.

1947 рік приніс велику зміну в історії манастиря. Цього ж року, літом, приїхали з Риму до Канади верховні візитатори Чину, Всесв. о. Гліб Кінах, генеральний вікарій, і Впр. о. Йосафат Лабай, генеральний прокуратор. У Ґримзбі перевели канонічну візитацію 1-17 липня. Наслідком тих відвідин було переміщення студій. Богословські студії перенесено з Ґримзбі до Ґлен Ков, Н. Й., ЗДА, а гуманістичні з Мондеру до Гримзбі.

Філософічні студії приміщувались у Ґримзбійському манастирі дуже коротко, всього один шкільний рік (1943-44), а богословські аж до 22 вересня 1947 року.

Осінню, 1947 року в Ґримзбійському манастирі продовжується наука, але це вже гуманістична школа. У клясах іде навчання мов: української, латини, греки, церковно-слов'янської, англійської й французької, та реторики, природничих наук і географії. Настоятелем дому є

Василіянський манастир у Ґримзбі.

о. Йосафат Тимочко, професорами отці: Юліян Катрій, Єронім Химій, Сергій Фединяк, Марко Романович і Венедикт Сютик, а учнями 15 схолястиків. Разом із домашніми братами манастир у Ґримзбі начислював 29 осіб. За час тривання гуманістичних студій у Ґримзбі в професорському зборі зайшли деякі зміни. З доручення настоятелів відійшли до інших обов'язків о. Єронім Химій і о. Венедикт Сютик, а натомість прийшли о. Методій Ханас, о. Нікон Свірський, о. Мирон Дацюк і о. Йосафат Шкварок.

Гуманістичні студії в Ґримзбі приміщувалися до 19 грудня 1950 року, коли то заряд Чину переніс і їх до Ґлен Ков, Н.Й., ЗДА.

Головною причиною зміни місця студій був брак дому, що відповідав би виховним потребам. Довг, що його зроблено на закупно манастирської посілости, кошти вдержання схолястикату, та брак потрібних фондів на будову не дали змоги здійснити великих і ґарних плянів щодо Ґримзбійського манастиря, як дому василіянських студій. Звідси манастир у Ґримзбі, бодай на якийсь час перестав бути научним заведенням для василіянських студентів. Всеж таки за розмірно короткий час свого існування він дуже багато прислужився для добра Чину в Канаді як виховний осередок для монахів.

Ґримзбійський манастир — вогнище релігійного й народнього життя

Попри це важливе значення Ґримзбійський манастир від своїх початків до сьогодні має ще значення вогнища релігійно-на-

Монахи ґримзбійського манастиря в липні 1950-го року, з нагоди відвідин монсіньора Й. Мойолі та о. ґенерального консультора Павла Миськова, ЧСВВ, з Риму. Сидять від ліва до права: о. Сергій Фединяк, о. Павло Миськів, монсіньор Йосиф Мойолі, о. Методій Ханас і о. Мирон Дацюк.

роднього для життя українців Онтаріо.

Із прибуттям ОО. Василіян сильно скріпилась і розвинулась українсько-католицька парохія в Ґрімзбі. Більше число священиків-монахів дала змогу краще обслужити парохію й розвинути в ній організаційну роботу. Тепер уже щонеділі й свята в церкві відправляється Служба Божа, а в деяких порах року навіть два рази. Богослуження, при співучасті отців, дияконів і братів виходить більше величаво. Сприводу замітніших нагод, а зокремо свячень, буває архиєрейська богослужба. Молодь і старші організуються в відділах Братства Українців Католиків Канади (БУК), Ліґи Українських Католицьких Жінок (ЛУКЖ) і Українського Католицького Юнацтва (УКЮ). Для дітей ведеться навчання катехизму й рідної мови. В церковній залі досить часто відбуваються представлення, концерти, пописи, дебати, відчити, академії. Збірки на різні церковні й народні цілі завжди приносять поважні суми. А все це робиться не тільки за заохотою отців і братів Ґримзбійського манастиря, але й за їх ініціятивою та при вкладі великої енергії й часу. За їх старанням витинковано й помальовано парохіяльцеркву внутрі й зовні, вставлено новий престіл і лавки, розширено хори, придбано церковні ризи, Хресну Дорогу та ін-

Отці і Брати манастиря в Ґримзбі (знимка з 1952-го року).

ші речі. У висліді тієї широї праці парохія у Ґримзбі стоїть у ряді свідомих і добре зорганізованих парохій Східнього Екзархату.

Монахи Ґримзбійського манастиря не обмежуються тільки до шкільної праці в своєму домі й місцевій парохії, їх діяльність сягає дальше. Отці дуже часто виїзджають із духовною послугою до помочі в довколишніх парохіях Ст. Кетеринс, Гамільтоні, Веланді, Брендфорді, Киченер, Торонті, а навіть далі до Ошави, Виндзору, Судбур, Монтреалю, Ню Йорку і т.п. Вони дають місії й великопосні реколекції для народу, проводять духовним вправам не тільки для Сестер, але й у замкнених реколекціях для молоді, для хлопців і дівчат, беруть участь у торжествах висвяти наших владик у Торонті, у з'їздах, соборчиках, дають духовний провід новіціятам Сестер у Ґримзбі й Анкестер. Особливу прихильність і дбайливість показують молоді. Рік-річно, в часі вакацій кілька десяток хлопців знаходять у Ґримзбійському манастирі відпочинок, покріплення фізичних сил, здорову розривку та науку. Останніми роками дали радо приміщення і поміч українським пластунам підчас їх літнього таборування.

На цьому місці слід згадати ще одну подію історичного значення. У місяці Марії, в неділю розквіту садів (Бласом Сандей), дня 5 травня 1946 року, у місцевій парохіяльній церкві Успення М. Божої, в часі співаної Служби Божої, довершено обряду прийняття перших кандидаток, Стефанії й Емілії Яниківі із Овкбурн, Ман. до новозорганізованого Згромадження Сестер Місіонарок Християнської Любови, а пополудні відбулося величаво посвячення й отворення їх новіціяту. Постан-

ня нового місіонарського Згромадження з великим і різногранним завданням діяльности та устроєм, достосованим до новітніх обставин і потреб, особливо в теперішніх важких часах для нашої Церкви й народу, слушно треба вважати за дуже цінний здобуток. Цього діла піднявся за дозволом Апостольської Столиці і за благословенням Кир Василія Ладики та при моральній і матеріяльній піддержці духовних і світських людей, о. Марко Романович, ЧСВВ. Від самих початків отці й брати, а зокрема Впр. о. Микола Когут, дали дуже багато цінної помочі новому Згромадженню.

Існування манастиря ОО. Василіян у Ґримзбі мало і ще має великий вплив на зріст українців у цій околиці. Наші люди по всій Канаді, почувши про Василіян у Ґримзбі зацікавились цією околицею й багато з них стало купувати тут землю й оселюватись. Це сильно скріпило українське життя й помогло до розвою парохій та світських організацій.

Ґримзбі, зачерез побут у ньому ОО. Василіян, стає широкознаним по всій Канаді. Його зчаста відвідують українські владики та визначні духовні й світські особи. Досить часті вісті про ОО. Василіян і загалом про українців ув англійській пресі, що їх подають туди монахи Ґримзбійського манастиря, а також їх особистий контакт із визначними англійцями, має корисний вплив для української справи.

—— O ——

о. В. Шевчук, ЧСВВ

Друкарня і видавництво ОО. Василіян у Торонті

Видавництво ОО. Василіян у Канаді започатковано заложенням друкарні в Мондері у 1937-38 роках. Тоді почали видавати СВІТЛО, спочатку в малому, опісля у більшому об'ємі. При тому кожного року виходив КАЛЕНДАР УКРАЇНСЬКОЇ РОДИНИ, друкувалися молитовники, САМООСВІТНІ ЛИСТКИ, брошури, книжки і т.п. Поширенням та продажжю книжок занимався окремий відділ БІБЛІОТЕКА ДОБРИХ КНИЖОК.

Хоч видавнича праця розвивалася дуже добре, то проте Мондер, як маленьке провінціональне містечко, не давав великих можливостей розвитку для видавництва, головно для друкарні. Щоби найти кращі умовини й ширше поле. Провінціяльний Заряд ЧСВВ вирішує перенести друкарню до Торонта, центру українців у Канаді й Америці, та в жовтні 1949 року висилає туди о. В. Шевчука, щоб розглянув можливості оснування там друкарні й евентуально поробив перші приготування.

За благословенням Їх Ексцеленції Кир Ісидора Борецького ОО. Василіяни отвирають у Торонті новий осідок. Переносять сюди друкарню, залишаючи Бібліотеку Добрих Книжок у Мондері. З початком грудня 1949 року переїздить до Торонта друкарський персонал: о. редактор В. Дрібненький, бр. Павло Полянський, друкар, як також затруднені робітники. Отці і брати Василіяни замешкали тимчасово у винаймленій на короткий час хаті при вулиці Юклид Авеню ч. 57. Перевезено рівночасно дещо з друкарських приладів із Мондеру; більшість докуплено на місці. У половині грудня 1949 року вже була урухомлена Василіянська Друкарня в Торонті. Вона була приміщена в винаймленім крилі одної фабрики при вулиці Беверлі ч. 3. З цим днем отвирається для Василіянського Чину новий осідок — нове поле праці, а Торонто одержує новий релігійно-національний центр. Починається нова картина в історії василіянського видавництва. Ніяка початкова і піонерська праця не проходить легко. Перед новим видавництвом лежали роки тяжкої праці, щоби покласти тверді основи та промостити українському друкованому слову шлях до ширшого загалу і так сповнити наложену на себе місію.

24-те число СВІТЛА з 15 грудня 1949 було першим числом, зложеним і виданим у То-

о. В. Шевчук, ЧСВВ, перший настоятель ОО. Василіян та керівник друкарні в Торонті.

ронті; було рівночасне останнім у малому форматі. З початком січня 1950, СВІТЛО починає виходити в великому журнальному форматі, як сьогодні. Головна діяльність видавництва у перших роках зосереджувалася довкола СВІТЛА, яке зросло значно і в читачах і в передплатниках.

У червні того ж року куплено дім на помешкання при вулиці Велс Гил Авеню ч. 8. Друкарня і помешкання мали своє приміщення. Та все ж віддаль друкарні від резиденції була менше зручна. Треба було оглядатися за об'єктом, у якому було б можна примістити помешкання та в близькій віддалі друкарню. Це вдалося зробити по двох роках, бо літом 1952 закуплено нову реальність при вулиці Лисгар ч. 286. Є це невеликий дім у якому мешкають оо. і брати, що затруднені при видавництві. При домі є просторий гараж із поверхом, у якому вигідно приміщується друкарня.

Перші роки друкарні й видавництва це боротьба з матеріяльними труднощами. Запорука будучого розвитку видавництва дає сильне матеріяльне підложжя. Треба конечно покласти сильні матеріяльні основи, тому

о. В. Дрібненький, ЧСВВ, редактор журналу "СВІТЛО" в Торонті.

то до якоїсь міри першенство мали чужі роботи, що помагали виплачувати великі грошеві зобов'язання. Це й оправдує, що каталог наших власних випусків надосить скромний. Кожного року виходив Календар Української Родини, який опісля замінено на Календар СВІТЛА. Повторено кілька накладів молитовників як Отче Наш, надруковано книжки "Марія і Ти", "Культ Пресв. Євхаристії в Україні", "595 Днів Совєтським Вязнем" др. І. Німчука — це були наші перші скромні випуски. Весною 1953 року виходить друком велика книга І-ий том "ЖИТТЯ СВЯТИХ" пера широко відомого місіонаря, поета й письменника о. А. Труха, ЧСВВ, що в лютні 1952 року прилучився до редакційного персоналу, а в квітні того ж року був назначений ігуменом торонтонської василіянської обителі.

Можна згадати, що при нашій друкарні знаходять притулок видавництва "ДОБРА КНИЖКА", "ЄВШАН ЗІЛЛЯ", "НОВІ ДНІ", "МОЛОДА УКРАЇНА", "СЛІДАМИ МАЛОЇ СВЯТОЇ" і другі. З друкарні ОО. Василіян у Торонті вийшло теж поважне число літературних і популярно-наукових т в о р і в, шкільних підручників, календарів у різних славянських мовах і т.п. На окрему згадку заслугує велика книга в англійській мові під заголовком: "БІЛА КНИГА ПРО ЧОРНІ ДІЛА КРЕМЛЯ".

Осінню 1952 року керівниц-

Бр Павло Полянський, ЧСВВ, довголітний друкар, при праці на лінотипі.

тво друкарні в Торонті перебрав о. Никон Свірський, а обовязки настоятеля дому почав виконувати о. Вернард Дрібненький, редактор "СВІТЛА".

Крім видавничої праці ОО. Василіяни, засновано в 1951 році парохію св. Василія Великого у північному Торонті, що помало, але певно зростає. Закуплено площу, приготовляються пляни будови каплиці. Парохом нової парохії є о. ігумен Вернард Дрібненький.

Чимало місій і реколекцій кожного року виголошують ОО. з Чину св. Василія Великого по церквах і реколекційних домах. В організаційній праці, здвигах і т.п. завжди заступлені й ОО. Василіяни.

Це в кількох словах огляд діяльности й праці нового василіянського осідку в Торонті, осідку, що його засновано в саме навечір'я 50 літнього ювілею життя й праці того ж Чину в Канаді. Дерево, недавно насаджене, росте непомітно, овочі незамітні але дасть Бог, запустить сильне коріння. Грядучі роки принесуть оправдання надій, що їх покладається на ОО. Василіян.

IV.

ПОМ'ЯНИК

КАНАДІЙСЬКИХ ВАСИЛІЯН

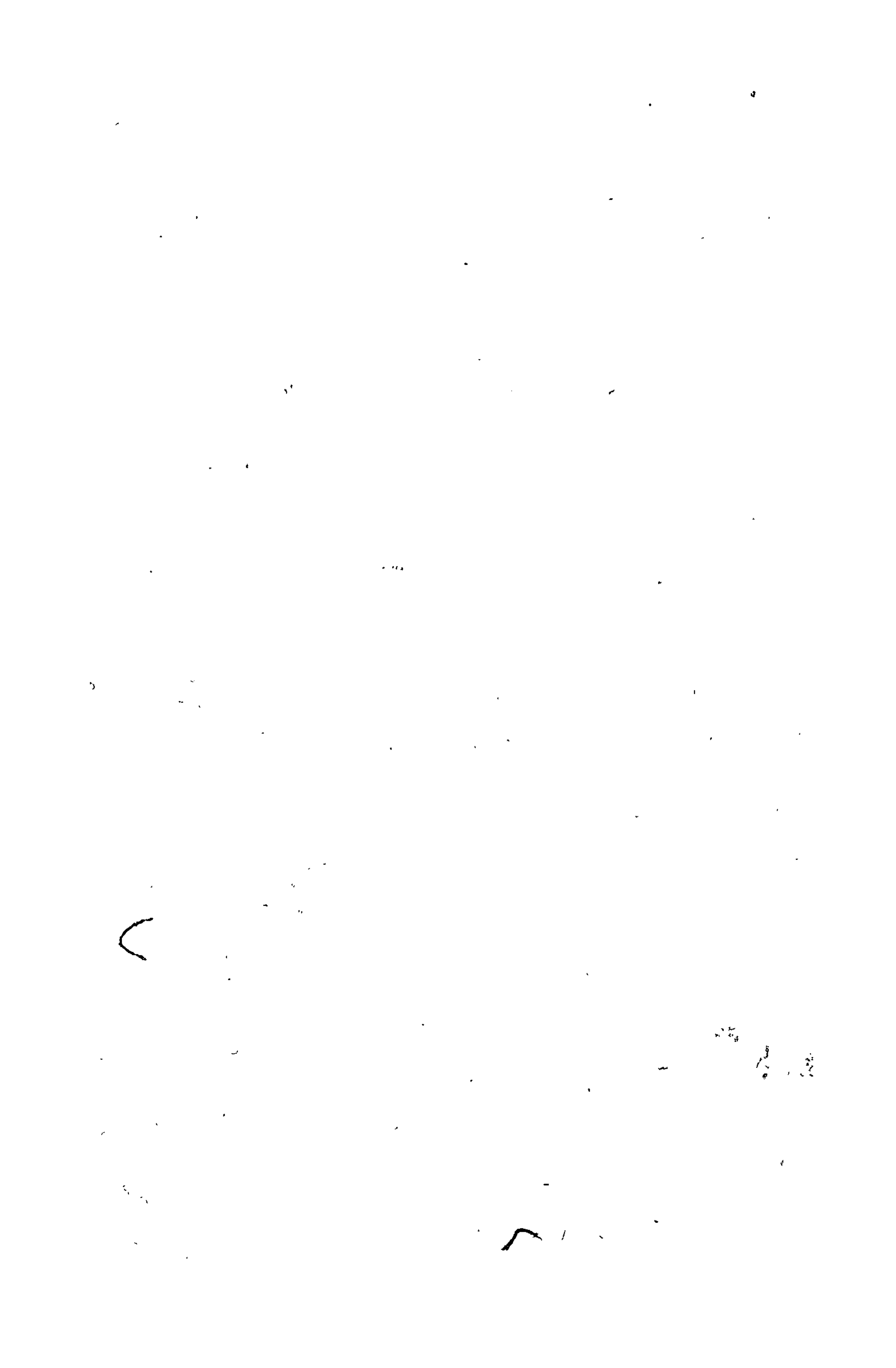

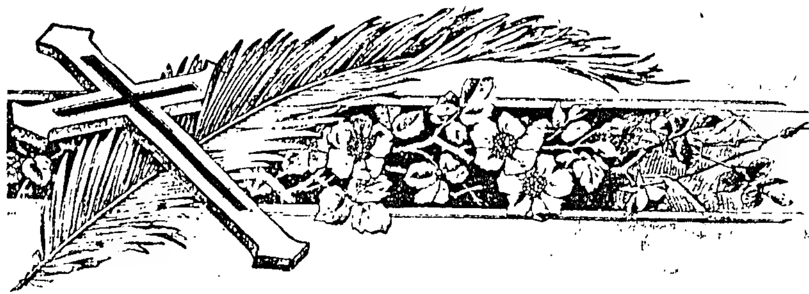

Тим, що від нас відійшли

П'ятьдесять літ місійної праці у Новому Світі — це довгий життєвий шлях — шлях, що вимагав великої праці, боротьби, жертви й любови. А тим шляхом ішли наші перші Місіонарі-Піонери, що на жертівнику великої ідеї — служіння Богові й народові — клали не тільки жертву своєї мозольної праці, але й жертву повної посвяти, жертву свого власного, молодого життя.

Це вони йшли, нераз і піхотою, сотки й тисячі миль, шукаючи людських душ, — це вони, оті наші перші місіонарі, сіяли зерно Божого слова й скріпляли надію у зневірених людських серцях, — це вони організували парохії, будували Божі храми, — це вони вели наш нарід дорогою правди до кращого завтра, до більшого добробуту, до вищого рівеня релігійного, народнього й культурного життя, — це вони писали оцю Пропам'ятну Книгу — не словами й не письмом, але великою жертвою, важкою працею, безмежною любовю, геройською посвятою — посвятою свого власного життя.

Сьогодні їх могили розкинені по цілому світі далеко й широко. Над ними співають ніжнотиху пісню хвилюючі під вітром подільські лани, стрункі кедри й розлогі кипариси далекої Італії, небосяжні хмародери щасливої Землі Вашингтона та розлогі канадійські прерії, але серцю нашому вони так дуже близькі, так дуже дорогі, що память про них не загине ніколи.

Саме тому долучуємо до цеї Пропам'ятної Книги ще одну частину — про життя великих Василіян, Місіонарів-Піонерів — тих, що вже відійшли від нас по вічну нагороду. Хай приклад їх геройської посвяти і святого життя буде завдатком сили для грядучих поколінь, а память про них і їх великі діла — доказом нашої вдячности й нашої любови.

М. С.

О. ІВАН ЗОЛОТОУСТ ТИМОЧКО, ЧСВВ
(1869-1909)

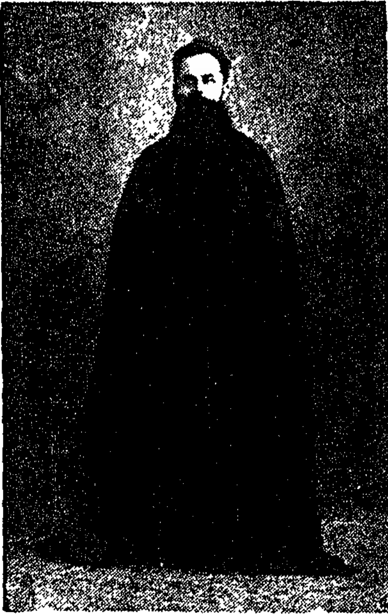

У грудні 1909 року Василіянська Місія в Канаді потерпіла через смерть о. Івана Тимочка болючу втрату. Беручи до уваги мале число тодішніх місіонарів (усього 5 священиків!), ця втрата була навіть більш як болюча, бо Василіянська Місія була тоді шойно в своїх початках і потребувала радше прибутку свіжих сил, як відходу вже існуючих. До того ж усього смерть о. Тимочка наступила серед трагічних обставин, бо о. Тимочко помер справді як жертва свого місіонарського звання. Він став першою жертвою ОО. Василіян у Канаді на місійному полі.

Від смерти цього піонїра місійної праці в Канаді минуло вже багато літ. Уже малохто зі старших людей пам'ятає про нього. Здається, що він відійшов у забуття і щодалі то пам'ять про нього зачне щораз більше затиратись і затрачуватися. Про о. Тимочка, крім коротеньких згадок у деяких ювілейних і принагідних статтях, немає ще досі нічого написаного. Нарису, хоч би і малого, його життя і місіонарської діяльности ще ніхто не написав. Тому нехай ця коротка стаття буде тією квіткою-незабудькою, що її молодше василіянське покоління кладе з вдячністю й подивом на гріб цього невтомного місіонаря-піоніра на канадійській землі.

Життеписні дані.

О. Тимочко народився 2 серпня 1869 року. На хрещенні одержав ім'я Іллі. Знову ж ім'я Івана Золотоустого прибрав він собі на монаших обличинах у Чині св. Василія Великого, до якого вступив на 20-тому році життя, 16 січня 1889 року. Відбувши свій монаший новіціят у Добромилі, зложив він 30 серпня 1890 року перші монаші обі-

ти. Три роки опісля зложив він торжественну монашу професію у Лаврові 3 грудня 1893 року. По закінченні філософсько-богословських студій висвячений на священика 23 серпня 1896 року.

По висвяченню через 9 років віддається душпастирсько-місіонарській праці по різних василіянських манастирях у Галичині. Між іншими був він через два роки соцієм (товаришем духовного провідника) СС. Василіянок у Словіті, душпастирював у Дрогобичі й Добромилі, а 1901 року став ігуменом у манастирі ОО. Василіян у Буковій.

Весною 1905 року довідався від своїх настаятелів, що він призначений на місіонарську працю між українськими поселенцями в Канаді. Якраз на початку 1905 року повернув із Канади о. Пл. Філяс обняти уряд Протоігумена ОО. Василіян. Він знав добре зі своєї дволітньої місійної практики в Канаді великі релігійно-національні потреби наших пересенців, і тому зараз по приїзді почав організувати поміч для Василіянських місіонарів у Канаді. Цим разом наказ виїзджати до Канади дістали: о. Тимочко, о. Р. Волинець і бр. Ст. Обаль.

При вінці травня 1905 року о. Тимочко зі своїми товаришами попращали рідний край. Разом із ними їхали ще до Канади дві СС. Служебниці: С. Атаназія і С. Алексія. Дорога вела зі Львова через Берлін до Гамбурґу, звідки в перших днях червня наші подорожні виїхали кораблем "Мольтке" у подорож за море. По 10 днях плавби морем о. Тимочко враз із товаришами причалили до Ню Йорку, а звідси рушили до Вінніпеґу. Тут прибули 16 червня 1905 року. Підчас коли всі інші подорожні осіли в Вінніпеґу, щоб там працювати, о. Тимочко з волі Настоятелів приїздить по короткім відпочинку на працю до Алберти. 10 липня 1905 року о. Тимочко прибув до "Біверлейк" (сьогоднішній Мондер). Тут був уже малий манастирець, збудований о. Філясом 1903 року. Тут тепер перебував о. А. Филипів[1]).

Два дні по приїзді о. Тимочко стає до помочі о. Филипову на храмовий празник св. Апостолів Петра й Павла на Біверлейк[2]). Опісля перебирає душпастирську обслугу колоній на т.зв. "Біверлейку" (сьогоднішній Стар, Скаро, Ст. Майкел, Чипмен) На цім терені працює о. Тимочко цілий рік (від липня 1905 до вересня 1906 року). У тому часі він мешкав постійно у фармара Івана Старка. У вересні 1906 року виїздить до Вінніпеґу, де помагає о. Гурі, але вже по трьох місяцях повертає назад до Алберти і 26 грудня 1906 року осідає на постійне в манастирі на Біверлейк (Мондер). Із доручення Настоятелів стає він Ігуменом манастирця і місіонарем-душпастирем околиці довкруги Мондеру на місце о. А. Филипова, який був перенесений на ігумена й пароха в Вінніпеґу.

Починаючи від грудня 1906 року о. Тимочко працює в околиці Мондеру через повних три роки (1906-1909) аж до своєї смерти, що заскочила його в грудні 1909 року.

---

[1]) Гл. Хроніка манастиря ОО. Василіян у Мондері, Том І, стор. 31.

[2]) Тамже, стор. 31.

Обставини місіонарської праці

Щоб належно оцінити місіонарську працю о. Тимочка, треба пригадати, які були її обставини. Про обставини життя перших переселенців і про церковно-релігійні відносини в перших роках української еміграції в Канаді вже з різних нагод багато писалося і говорилося, то й не думаємо тут над цим широко розводитися. Були ці обставини того роду, що теперішньому молодшому поколінню навіть і не хочеться вірити, щоб у таких невідрадних обставинах можна було і жити і виконувати велику працю.

Про ті обставини найкраще свідчать записки о. Тимочка у Хроніці манастиря ОО. Василіян у Мондері[3]). Ці записки є найкращим і найвірнішим історичним джерелом до пізнання того часу. Тут о. Тимочко з подиву гідною точністю й докладністю описує тиждень за тижнем, а навіть день за днем свої місійні подорожі, свої клопоти з парохіянами, свої труднощі, терпіння, як також потіхи й радощі свого місіонарського життя. У цих записках віддзеркалюється ціла тодішня піонірська епоха, яка для нас уже стала предметом історичних дослідів. У своїх записках о. Тимочко описує не тільки свою особисту історію, але також обставини релігійно-церковного життя тодішніх переселенців.

Праця о. Тимочка припадає на часи посиленої ворожої пропаганди між українськими переселенцями. Ця ворожа агітація була шкідлива і під оглядом релігійним, бо заманювала людей до православ'я, а також і під оглядом національним, бо через москвофільство вела до зради рідного народу. Крім того ця ворожа агітація (головно ж т.зв. серафимщина, бодругівщина і москвофільство) вносила деморалізацію в народ, розсіваючи зерна хаосу, взаїмної боротьби, бунту проти всякого авторитету, цілковитої анархії на церковному полі. Успіхи тієї агітації між українським народом були, нажаль, великі, бо цей народ у початках не мав своїх священиків, національних провідників, а сам не стояв на високому рівені освіти чи національної свідомости. Усе те спричинило, що перші наші переселенці стали не тільки предметом, але згодом також і жертвою ворожої агітації[4]).

Якраз тій ворожій пропаганді найбільш противився о. Тимочко. Він був рішучим ворогом усякої безхарактерности, головно ж у релігійно-церковному житті. Він старався виховувати народ у любові, вірності й витривалості до рідної Церкви. Особливо ж був він неуступчивий, коли наші переселенці, підбунтовані ворожою агітацією, не хотіли записувати церков на чартер греко-католицької Церкви, але на свій власний "громадський". Для

---

[3]) Том І, (1902-1912), стор. 44-107).

[4]) Обширніше про релігійно-церковні відносини між першими українськими переселенцями пише свщ. Пантелеймон Божик у своїй книжці: "Церков Українців в Канаді. (Причинки до історії українського церковного життя в Британській Домінії Канаді за час від 1890-1927)", Вінніпег, 1927.

прикладу наведемо тут деякі витяги зі записок о. Тимочка:

"Дня 17 січня (1907) відправивєм водосвятіє Йорданськє на Біверкріку у Старка. Людей було мало. Зачали трохи бунтуватися. Хотіли того, аби священик їх слухав, а не они священика. Тому поручивєм трустисови Павлови Пасемкови, щоби господинам фармарам подав до відома, що я від нинішного дня більше не приїжджаю до них. То саме оголосивєм людям бувшим на Водосвятію"[5]).

"Дня 10 Марта (1907) в неділю М'ясопустну їздивєм до церкви св. Івана Хрестителя коло Сенюків. Людей було много. Служба Божа була читана без науки, а то задля слідуючої причини: Три дни тому довідавєм ся, що трустиси тої ж церкви . . . постаралися о тоє, що адвокат вислав до Оттави проєкт контракту, котрий звучить: Церков і ґрунт має бути записаний на громаду. В Канаді значить то саме, що на серафимців або схизматиків. . . Мій попередник Впр. о. Филипів і я також їм говорив, що на контракті має бути виразно написане: "для греко-католиків, получених з Римом". То слово: "получених з Римом" они опустили, бо як повідають, они хочуть мати громадську церков, а заразом хочуть бути незалежними від Епископа і Василіян. По Службі Божі заявив я їм всім таке: "Від нинішного дня не приїду до Вас так довго, аж принесете мені контракт зроблений так, як Вам ся вже говорило, т. є контракт має бути зроблений для греко-католиків, получених з Римом! По оголошенню того люди вийшовши на подвірє зачали ся між собою жерти, а трустисів П. С. і І. Н. мало що не побили, бо ті два найбільше провинилися"[6]).

Подібна історія повторилася і на колонії коло Москалика:

"Дня 24 Марта (1907). Перша неділя посту. Богослуження коло Москалика. . . Оголосивєм нині, що єсли контракт в якнайкоротшім часі не буде зроблений так, як їм то вже нераз толковано, то так само зроблю з ними як коло Сенюків"[7]). І дійсно, коли люди стояли вперто при своїм о. Тимочко відмовився їх обслугувати: "Від нинішнього дня більш туди не приїжджаю"[8]).

Рішуча постава о. Тимочка впливала додатньо на більшість переселенців, бо самі вони згодом про його рацію переконалися, коли ті церкви, що були записані на "громадський" чартер, опісля переходили у чужі руки. Вони слухали свого душпастиря, що і. їм і їхнім громадам бажав добра. І так, коли люди направляли своє поведення, то о. Тимочко не відмовляв їм місіонарської обслуги.

Прикладом нехай служать його власні слова:

"Неділя Сиропустна. 21. 2. 1909. Богослуження на Біверкріку в церкві св. О. Николая. Більше як 2 і пів року не було тут Богослуження длятого; що громада зробила собі контракт так званий громадський, а о сполученню з Римом нічого

---

[5]) Хроніка манастиря ОО. Василіян у Мондері, Том І, стор. 47. (Нарочно задержуємо правопис і мову хроніки).

[6]) Тамже, стор. 50-51.

[7]) Тамже, стор. 51.

[8]) Тамже, стор. 53.

і знати не хотіли. Доперва по так довгім часі, по великій боротьбі і гризні між собою постановили контракт зробити так, як тут приписує право церковне"[9]).

Труди і невигоди місіонарського звання

Місіонарська праця в часах о. Тимочка не була легка. Він нераз описує про всякі невигоди, головно ж комунікаційні, про хвороби і терпіння, що приносило йому тверде місіонарське життя. Нераз приходилося блукати завіяними дорогами, застрягти в болоті, пробиватися навмання, мерзнути на санках, скитатися по фармерських ліп'янках, недосипляти й постити, напів живим вертатися додому по виснажливих місіонарських поїздках. Все це о. Тимочко змальовує стилем простим, невибагливим, часто з ноткою здорового гумору й бадьорого оптимізму.

Для прикладу наведемо деякі уривки з його Записок:

"Дня 18 січня (1907 р.) вертаючи кіньми з Біверкріку відправивем водосвятіє у Сенюків. . . Дорога була дуже зла, а до того мороз крепкий, -40 Фаренгайта низше зера. В дорозі перестудився добре, а повернувши до монастиря захорував тяжко". . . На другий день заледви міг о. Тимочко відправити Йорданське богослуження і зараз по нім захорував: "Нині положив ся до ліжка, бо вже не міг утриматися на ногах, так був-єм слабий."[10])

"21-го лютого (1907) — Вернув-єм домів (з Шандро, Алта.) о пів 11-тої в ночи. Дорога дуже зла була. Снігом дуже курило. Більше як 12 годин безнастанно їхалисьмо і блудилисьмо." Від того дня "зачали мене боліти зуби задля перестудження в дорозі. . ."[11]). Знову ж пару днів опісля нотує (під днем 25-го лютня 1907 р.): "через цілу дорогу терпів-єм дуже на зуби."[12]).

"29-го цьвітня (1907) їздив-єм на Фармілію (тепер околиці Нового Києва і Плейн Лейку) святити паски. Дорога була дуже зла. Рано фірман вилетів з боґи, а по полудни знов я сам вилетів з боґи і то в калужу. Боґа перейшла (мені) ногу і в наслідок того терплю біль."[13]).

"Дня 10-го червня (1907) о год. 9-тій рано верталисьмо домів. На зелізниці малисьмо випадок. За стацією Чипмен від сторони Мондер оден тягаровий вагон на тріски розбився. Наслідком того аж послідний вагон добре затрясся, ... а мені ногу добре потовкло. Понеже особовий ваґон був на заді і не можна було єго спровадити, бо вагон розбитий перешкаджав, то пасажири, котрих не много було, до дальшої їзди так розмістилися: 2 Сестри і 2 пані сиділи коло машини, а я стояв коло тої машини, панове же повилазили на ґару на вуголь і так повернулисьмо до Мондеру. Ото їзда Канадійська. . ."[14]).

"Дня 29-го Августа (1908 р.). Сполудня виїхав-єм на ґендж 12-тий до Івана Грицана. Дорога дуже зла була. 4 милі

---

[9]) Тамже, стор. 87.
[10]) Тамже, стор. 47.
[11]) Тамже, стор. 49.
[12]) Тамже, стор. 50.
[13]) Тамже, стор. 55.
[14]) Тамже, стор. 57.

їхалисьмо лісом, де жадної дороги не було, безнастанно крутилисьмо ся межи деревами, а до того буря наломила дерев грубих доволі і то все треба було переїжджати. В додатку добрий дощ, — а вкінці зблудилисьмо. . ."[15]).

"12-го лютого (1909 р.). Трех Святителів. Богослуження було на Біверкріку у Миколи Тичковського, п. о. Скаро, Алта. Їздив-ем кіньми з монастиря, дорога була дуже погана. Снігу повно, до того мороз і вітер. Відморозив-ем палці і цілий дуже перемерз. Вернув-ем аж в 10. год. вечера. . ."[16]).

До таких поїздок треба було мати кріпке здоров'я. Та його о. Тимочко серед морозів і снігів скоро стратив. Він у своїх записках нераз скаржиться на різні болі, перестуди, що їх причиною було його місіонарське звання. Скаржився на них тому, що перешкаджали йому в його праці і спиняли розмах його ревности. Він терпів ревматизм, біль зубів, головно ж докучала йому астма, що й стала причиною його трагічної смерти. Але о. Тимочко не зважав на ці недомагання. Душпастирська праця не давала часу марнувати. Ось що пише він у своїх Записках:

"1-го грудня (1908). Тільки приїхав я до монастиря, (з богослуження на Верміліон!), так зараз заслаб і то на добре."[17]). Та вже за пару днів (4-го грудня) о. Тимочко знову в дорозі. Борючися з перестудою пише він далі: "3-го січня (1909). Неділя перед Рождеством. В монастирі була тілько Читана Служба Божа, понеже був-ем дуже слабий." Та помимо слабости зараз таки на другий день о. Тимочко їде до хворого: "4-го січня. Від пару днів маємо дуже сильні морози. Буває по -30. Нині рано, хотяй сам слабий, їздив-єм до хорого."[18]).

Знову ж під днем 21-вересня 1909 р., на Різдво Пресв. Богородиці о. Тимочко так пише: "Висповідав я всіх 170 людей. Відправа скінчилася о год. пів 5-тої. О 5-тій зачав снідане чи обід, чув ся дуже змучений по тім всім, а вечером так розхорувався, як ще ніколи дотепер у Канаді."[19]).

Часто згадує о. Тимочко про свої пости з нагоди своїх душпастирських поїздок, сповідей, чи відправ. Нераз сповіді й богослуження довго протягалися, бо людей було багато, а о. Тимочко був тільки сам. Наслідком того приходилося йому снідати в 4-тій, 5-тій, а навіть і в 6-тій годині пополудні. Ось що пише про це о. Тимочко у своїй хроніці:

"12 лютого (1907 р.). Богослуження в монастири. О год. пів 10-тої зачалося Всеночне, так Утреня, а Служба Божа зачалася о год. 12-тій. Все скінчилося по другій. Потому ще шлюб, хрест і інші справи, так що снідання і обід мій розпочав о год. 4-тій. Людей було досить."[20]). Іншим разом зачинає о. Тимочко снідання разом з обідом в пів 5-тої, в 5-тій, а на 28-го серпня 1907 року (празник Успення)

15) Тамже, стор. 77.
16) Тамже, стор. 86.
17) Тамже, стор. 83.
18) Тамже, стор. 85.
19) Тамже, стор. 102.
20) Тамже, стор. 47.

пише: "Ми обідали доперва по 6-тій годині."[21]).

Апостольська ревність.

Труди й невигоди місіонарського життя ніколи не знеохочували о. Тимочка, бо він горів апостольською ревністю. Будучи з природи завзятої, а при тім бадьорої й веселої вдачі, він цілим серцем любив своє звання. Крім різних невигод і клопотів, які були зв'язані з його твердою працею, мав він також багато радісних хвилин. Бачив успіхи своєї праці. Вмів з'єднати собі людей. Було це для нього великою потіхою, що тодішні переселенці, помимо сильної ворожої пропаганди, у переважній більшості вірно держалися своєї рідної Церкви, цінили свого священика і приступали до св. Тайн.

У хроніці, писаній о. Тимочком, часто згадується про щирість і прихильність наших переселенців, головно ж про їхнє прив'язання до Церкви. О. Тимочко ніколи не відмовляв духовної обслуги, хоч часом треба було їхати далеко, а люди були надто бідні, щоб дати місіонареві якусь нагороду за його труд. Одного тільки вимагав о. Тимочко і то безумовно, а саме, щоб люди були стійкі у вірі і мали ясні й незрушні католицькі засади. Відмовляв відправи богослуження тільки тоді, коли люди не додержували прийнятих зобов'язань, або слухаючи ворожої пропаганди відмовляли записати церковні об'єкти на чартер рідної Церкви.

Найбільшою радістю для о. Тимочка у його праці було те, що люди горнулися громадно до св. Тайн: Сповіди і св. Причастя. Це була найкраща нагорода за його місіонарський труд. Жнивом нашого місіонаря був час великого посту (пасхальні сповіді) і різні празники церковного року (Різдво, Великдень, празник св. Апостолів Петра й Павла, різні Марійські свята).

Для прикладу наводимо тут опис пасхальної сповіди підчас великого посту у 1909 році. Її почав о. Тимочко 24 лютня, а скінчив 11 квітня. Майже увесь цей час був у дорозі на різних місцях своєї місійної округи. Сповідав довгими годинами до пізної ночі:

"Дня 24-го лютня треном поїхав на Іннісфрі, відтак кіньми на 12-тий рендж до Ів. Продика на пасхальну сповідь. Вечером сповідав. 25. 2. сповідав цілий майже день по богослуженні. Висповідалося 110 осіб. 26. 2. зачав сповідати у Гриця Глуся. Сповідав до 1-шої в ночі, а 27-мого сповідав цілий день (висповідав більше як 200 людей). 28-го лютого по богослуженню відїхав зараз до Максима Ганасика, де зараз вечером всіх посповідав. Висповідалося 150. Дня 1-го Марта від Ганасика з 12-го ренджу поїхав на 8-мий рендж до Плішки. Тут висповідав 75 осіб. Дня 3-го Марта від Плішки поїхав на 7-мий рендж і дня 4-го Марта у Івана Ганасика висповідав-єм 87 осіб. Того самого дня вернувем по богослуженню домів. Дня 6-го Марта виїхав я знов треном на Лемонт, відтак до церкви св. Михаїла коло Івасюків, де зараз зачав сповідати (90 висповідав). 7. 3. Богослуження коло Івасюків, а в понеділок рано по Сл. Бож. поїхав до Івана Старка. Від Старка дня 9-го

[21]) Тамже, стор. 63.

Марта поїхав до церкви св. О. Николая. Тут сповідав цілий день (105 висповідав). Дня 10-го вернув-ем домів на сповідь у монастири). Дня 19-го Марта виїхав треном на Лемонт, а звідси до Тичковського, де зараз в 4-тій пополудни зачав сповідати і сповідав-ем до пів першої в ночі. Слідуючого дня співав Службу Божу, мав два парастаси і до того кількоро дітей покрестив. По обіді о 1-шій год. зачав сповідати і знов сповідав аж до пів 1-шої в ночі. У Тичковського висповідав 230 осіб. 21-го (Неділя 4-та посту) Богослуження у Тичковського на Стар. Вернув домів треном в ночі. Дня 13, 14, 17, 18, 23 Марця і 2, 3, 6, цьвітня була пасхальна сповідь у монастири. Висповідалося 500 осіб. Сповідав звичайно по полудни, а рано доперва по Службі Божій."[22]).

Коли йшло про сповідь, то о. Тимочко ніколи не жалував ані часу, ані далекої подорожі. Їхав у найдальші закутини, де люди жили опущені й осамітнені, і там їх потішав і кріпив на дусі:

"Дня 7-го червня (1907) від Івана Старка поїхав-ем фірою аж над Рівер до церкви св. Димитрія. Тут через два дни до другої години в ночи слухав пасхальної сповіди. Висповідалося 300 людей."[23]).

"Дня 2-го Марта виїхав-ем на Біверкрік. Тут переночував у І. Старка, а вівторок 3-го Марта о год. 9-тій рано поїхав на Вікторію п. о. Пакан, Алта. Прибув-ем на означене місце в ночи. Дня 4-Марта посповідав всіх людей. Відправив ціле богослуження немов у свято, покрестив діти, посвятив хату. Мешкають там наші люди вже від вількох літ і священика ще там жадного не виділи і тому тут по кілька літ без сповіди були. В часі приїзду мого з радости, а в день відїзду з жалю плакали. 5-го Марта вернув-ем до Старка. В пятницю дня 6-го Марта поїхав я за Рівер 16 миль від Старка. Ночував у фармара Чорного. В тім місци священика ще ніколи не було. Посповідав людей, а в суботу було богослуження як у яке свято."[24]).

Слід на цьому місці окремо згадати величаві празники, що їх уряджував о. Тимочко у Мондер. На них з'їздилися нераз великі маси народу, приступити до св. Тайн. До таких празників належали в першу чергу Різдво, Великдень, Успення і Різдво Богородиці та храмове свято св. Апостолів Петра й Павла. В ці дні було звичайно велике число людей до сповіди так, що о. Тимочко не міг сам дати ради. Тому звичайно кликав він до помочі (головно ж на храмове свято) о. Матея Гуру, ЧСВВ з Едмонтону.

"Дня 12-го липня (1907 р.). Празник св. Ап. Петра й Павла. (Приїхав о. Гура). До св. Причастія приступило більше як 200 людей. Народу було дуже много. Для двох священиків за тяжка праця. Службу Божу скінчив-ем пів 4-тої. Люди були зі всіх кутів, куди я доїжджаю."[25]).

"Дня 12-липня (1908 р.). Св. Ап. Петра й Павла. Погода

---

22) Тамже, стор. 87-89.
23) Тамже, стор. 57.
24) Тамже, стор. 68-69.
25) Тамже, стор. 60.

була цілий час і народа дуже много було. До сповіди приступило найменше 250 душ. Для двох священиків (був і о. Гура з Едмонтону!) за тяжка праця. Все богослуження скінчилося о год. 3-тій. Потім мав я ще 8 дітей до хресту а 1 до миропомазання. Обід зачалисьмо о год. 5-тій."[26]).

І 1909 року на храмове свято, як пише о. Тимочко "мимо слоти. було досить много людей і то з усіх наших колоній."[27]).

Як дуже любили тоді люди свої богослуження і як не жалували далекої подорожі, щоб бути на ньому, хай буде доказом ось ця записка о. Тимочка:

"Рождество Гда Нашого І. Христа. (7-го січня 1908 р.). Велике Повечеріє зачалося о год. пів 7-мої, відтак Всеночне, Утреня, Служба Божа співана. Людей було дуже много. Час чув дуже красний. Люди з далеких сторін поприїздили серед ночи. Розложили собі на дворі огонь і так гріючися чекали до рана на Богослуження."[28]).

І так могли б ми навести більше подібних місць, із яких проявляється і ревність апостольська о. Тимочка та щира побожність наших перших піонірів. У твердих умовинах життя лучила і місіонаря і вірних спільна доля, спільна любов до Бога і спільна любов до своєї рідної Церкви й нації. І тому може ніщо о. Тимочка так не боліло на душі, як прояви релігійної байдужности між нашим народом, коли піддавався ворожій деморалізаційній пропаґанді. З великим жалем пише він у хроніці про пасхальну сповідь у 1907 році:

"На Старі був-єм 22-го, 23-го, 24-го і 25-го цьвітня. Висповідав всего 120 людей. Решта лишилася без сповіди. Не хотілося їм приїхати, бо, як повідали, зла дорога була! Священик 25 миль міг до них їхати, а їм кілька миль не хотілося переїхати!"[29]).

Успіхи праці.

За свою ревну працю о. Тимочко тішився великим поважанням і любов'ю серед наших переселенців. Не любили його тільки відступники і ті, що мріяли про "громадську Церкву". Між своїми вірними мав наш місіонар барато щирих приятелів і відданих людей. До таких належали фармарі Іван Старко, Микола Тичковський, Іван Гордій і багато інших. У своїх записках часто згадує їх. Теплим словом споминає людей, що помагали йому чи при сінокосах, чи на жнивах чи при молоченню, чи при оренню й засівах.[30]). Дбайливий був о. Тимочко про розбудову маленької церковці на Біверлейк, що її збудував іще о. Філяс у 1903 році. О. Тимочко її основно відновляє, набуває багато речей до неї, а вкінці задумує будувати нову велику церкву на Мондер. У тій цілі скликує він 19-го квітня 1909 р. перший "мітінґ" у Мондері, що на ньому було 45 фармарів[31]). Опісля починає збира-

[26]) Хроніка манастиря ОО. Василіян у Мондері, Том І, стор. 75.

[27]) Тамже, стор. 97.

[28]) Тамже, стор. 67.

[29]) Тамже, стор. 54.

[30]) Тамже, стор. 91, 98-99, 100, 103.

[31]) Тамже, стор. 90.

ти фонди на будову[32]), та смерть не дозволила йому приступити до будови великої церкви. Це зробив рік опісля наслідник о. Тимочка в Мондері о. Навкратій Крижановський, ЧСВВ (1910 р.).

Немалі заслуги положив о. Тимочко для розбудови манастиря і манастирської фарми. Хоч мало мав він вільного часу, то мусів братися і до господарки, щоб повиплачувати довги за будову церкви й манастиря, і щоб могти забезпечити і собі і СС. Служебницям життя. Матеріяльна поміч від тодішніх людей для свого місіонаря була надто мала, щоб з цього можна було місіонареві вижити, бо і люди в перших роках досить бідували. О. Тимочко жив дуже ощадно і невибагливо і був добрим господарем[33]). Помагав СС. Служебницям на Біверлейк, про що полишив по собі у їх Згромадженню милу і вдячну пам'ять.

Коли мова про працю о. Тимочка, душпастирську і позадушпастирську, треба з особливішим натиском підкреслити його велику совісність і обов'язковість. Він був дуже точний, прецизний і совісний у всіх своїх обов'язках. Це між іншими проявляється в його зразково ведених рахунках, записках і книгах. О. Тимочко був людиною з дуже розвиненим почуттям обов'язку. У своїй вдачі єднав він товариську сердечність, веселість, гумор і оптимізм із своєрідним вояцьким наставленням до життя, серіозністю й рішучістю. Твердий був для себе, а для других услужний і жертвенний. Головно ж у душпастирській праці був дуже ревний і не щадив себе, доки сам не стався жертвою свого місіонарського призвання.

Місіонарска смерть.

О. Тимочко душпастирював у Канаді ледве 4 роки, з того ввесь час (за винятком трьох місяців) ув Алберті, в околиці сьогоднішнього Мондеру. Із розгару його місіонарської праці вирвала його ненадійна й трагічна смерть, що забрала його з поля праці 19. грудня 1909. року.

Про цю смерть кружляли в початках деякі непевні здогади. Навіть говорилося, що о. Тимочка отруїли злобні вороги. Однак опісля це виказалося неправдою. Безпосередньою причиной смерти о. Тимочка була його астма, на яку він терпів від довшого часу. Ми бачили вгорі, що він на своїх місіонарських поїздках часто перестуджувався і через те хворів. Ця астма спричинила конець його місіонарському життю.

Про обставини тієї смерти маємо найбільш авторитетну й автентичну записку, що її полишив безпосередньо по смерти о. Тимочка у хроніці Мондерського манастиря о. Н. Крижановський, ЧСВВ. Подаємо її тут у цілому. О. Крижановський був наслідником о. Тимочка в Мондері і на настоятельстві манастирця і в місійно-душпастирській обслузі.

Хроніка, що її так точно й докладно писав о. Тимочко аж

---

[32]) Тамже, стор. 94. (15-го червня 1909 дістає $1,000 долярів від еп. Легаля зі Ст. Алберт на будову церкви).

[33]) Тамже, стор. 74, 66, 71, 92, 93, 95 і т.п.

до останнього часу[34]) згадує про його смерть, ось як:

"17. 12. (1909 р.). О. Тимочко відїхали на Лемонт, де мали богослужения в суботу 18. 12., а на св. О. Николая (19. 12) відправу на празник в церкві св. О. Николая. (Восток, Алта.). Звідтам виїхав о. Тимочко 19. 12. вечером фірою до монастиря і в дорозі до дому вмер. Привезли до дому в ночи в год. 11-тій нежнвого. Причиною смерти після узнання лікарів мало бути удушення. О. Тимочко мав астму, з причини умучення упав на санях навзнак, і не було кому йому відратувати і таким способом закінчив життє."[35]).

Так закінчив життя невтомний місіонар. Умер як вояк на стійці з крісом у руках. Смерть о. Тимочка викликала між нашими переселенцями велике враження. Тількищо рознеслася про те вістка, а вже з усіх усюдів приїздили фармарі віддати своєму душпастиреві останню прислугу. 21-го грудня приїхали на Бівердейк о. Матей Гура, ЧСВВ з Едмонтону й о. Созонт Дидик, ЧСВВ з Вінніпегу[36]). О. Крижановський у згаданій хроніці так описує похорон о. Тимочка:

"22-го грудня 1909 р. Зібралося велике число людей на похорон, однак того дня похорон не відбувся, бо мала бути обдукція, котра відбулася доперва 22. 12. вечером, відтак тіло перенесено до каплиці. 23. 12. відбувся похорон при великім здвизі народу, сам похорон зачався перед годиною десятою, а скінчився коло другої години. На похороні весь нарід плакав, що єсть доказом як любив свого душпастиря. По похороні давали людям принятте, бо декотрі по кілька днів на похорон чекали."[37]).

Тлінні останки о. Тимочка поховано на мондерському цвинтарі, що положений тільки через дорогу напроти теперішньої манастирської фарми, де колись стояв перший манастирець, у якому жив і працював о. Тимочко. На його могилі видніє хрест, а на цьому хресті звішає напис, що о. Тимочко помер ледве у 40-вому році життя, у 20-тім році монашого, і в 14-тім священичого життя. Ця могила дорога для Василіянського Чину, бо в ній спочила перша жертва місіонарської праці в Канаді. Дорогим останеться також о. Тимочко для молодшого покоління Василіянських місіонарів, бо своїм життям і працею полишив для нього зразок апостольської ревности і приклад місіонарських чеснот.

---

[34]) Остання записка о. Тимочка в мондерській хроніці має дату 15-го грудня, тобто чотири дні перед його трагічною смертю, (стор. 107).

[35]) Хроніка Мондерського манастиря, Том І, стор. 108. Подібно писав про смерть о. Тимочка о. Крижановський також до митрополита А. Шептицького в листі з 9-го лютня 1910 року. Копія того листа знаходиться в архіві манастиря ОО. Василіян у Мондері.

[36]) Хроніка Мондерського манастиря, І, стор. 108.

[37]) Тамже, стор. 108.

— о —

М. С.

О. МАТЕЙ ГУРА, ЧСВВ
(1873-1925)

На цвинтарі міста Едмонтону, поміж модерними намогильними пам'ятниками, видніє невеликий і майже нічим незамітний пам'ятник із сірого ґраніту. Він помітно нахилився над могилою свого небіжчика. Напис на цьому пам'ятнику вже так полиняв, що годі його відчитати. Могло б здаватися, що люди призабули цю могилу і того, що в ній знайшов заслужений спочинок по невтомній життєвій праці. І хоч біжуче життя безжально прокочується попри могили небіжчиків, то історія з вдячністю нахилюється над їх запалими гробами, щоб грядучим поколінням переказати їх подвиги і заслуги.

У цій статті бажаємо присвятити нашу увагу особі й діяльности о. Матея Гури, ЧСВВ (1873-1925), який незатертими буквами записався в історії місіонарської праці між українськими переселенцями в Канаді. Належав він до перших Василіян піонірів, які своєю повною жертви й посвяти працею положили тривкі основи під церковно-релігійне і національне життя українців у Канаді.

Молодість майбутнього місіонаря.

О. Матей Гура прийшов на світ 3-го вересня 1873 року в селі Мошкові, Сокальського повіту в Галичині. Він був наймолодшим сином заможніх господарів: Теодора й Параскевії. На св. хрещенні одержав ім'я Мирон. Закінчивши початкову народню школу в рідному селі, молодий Мирон перейшов до української академічної гімназії у Львові (1888). На своїх студіях у Львові Мирон перебував спільно з кількома товаришами "на станції" при Краківській вулиці ч. 5, серед яких скоро з'єднав собі поважання й любов своєю благородною й серіозною вдачею. Вже тоді ви-

значався він рідкою на свій вік повагою, второпністю й розважністю. У клясі належав до учнів середніх здібнощів, зате був надзвичайно пильний.

Мабуть не було надто великою несподіванкою для тих, які знали Мирона, коли він по закінченні 4-тої гімназійної кляси покинув світ і зголосився на новіціят ОО. Василіян у Добромилі. Мирон пішов за покликом Божим у своїй душі і рішився вступити до того Чину, до якого почавши від його реформи (1882) вступало під ту пору багато ідейних молодців. Тодішній магістер (учитель) новиків о. Андрій Шептицький, ЧСВВ прийняв Мирона між кандидатів Василіянського Чину 22-го серпня 1892 року. Мирон мав саме тоді 19 років життя.

Пів року по вступлені на новіціят, себто 22-го січня 1893 року Мирон прийняв чернечу одіж, а з нею також чернече ім'я: Матей. По відбутті своєї новіціятської проби молодий монах Матей складає в Добромил 11-го березня 1894 року перші монаші обіти. Опісля продовжує свої гімназійні (гуманістичні), реторичні, фільософічні й богословські студії. У міжчасі складає він 26-го червня 1897 року в Лаврові свої торжественні обіти. Рік опісля одержує свячення на піддиякона й диякона (21-го серпня 1898) із рук еп. Констянтина Чеховича. Цей сам епископ на празник Успення Пресв. Богородиці, себто 28-серпня 1898 року висвячує молодого Матея на священика. По висвяченні о. Матей ще через два роки докінчує свою богословську освіту, помагаючи принагідно в душпастирській праці.

У 1901 році бачимо о. Матея в душпастирсько-місіонарській праці в Жовкві. По двох роках переходить він на працю до новоотвореного манастиря ОО. Василіян у Тернополі. Однак Боже Провидіння призначило о. Матея на іншу працю і то в іншім краю. Осінню 1903 року прибуває на поклик своїх Настоятелів до Львова і тут довідується, що він призначений на місійну працю до Канади. Якраз перед роком виїхали до Канади перші Василіяни: ОО. Філяс, Строцький і Дидик (1902), але їх було рішуче замало, щоб дати релігійну обслугу тодішним українським переселенцям у Канаді. Тодішній заряд Чина на виразний наказ найвищих церковних чинників узяв на себе душпастирсько-місійну працю в Канаді і до помочі трьом першим місіонарям рішив післати ще двох: о. Матея Гуру й о. Навкратія Крижановського. О. Матей прийняв послушно наказ своїх настоятелів і ще тієї самої осени (1903) вибрався враз із о. Крижановським у дорогу на терен своєї місійної праці.

Подорож до Канади (1903).

26-го жовтня о. Матей попрощав рідний край назавжди, бо йому вже не довелося вернутися назад. Враз із о. Крижановським виїхав він через Берлін до Гамбургу, куди прибув 28-го жовтня. Три дні пізніше, 31-го жовтня обидва місіонарі сіли на корабель "Пенсильвенія" і відплили до Нового Світу.

Подорож морем була тяжка, головно ж для о. Матея, бо він зараз таки першого дня розхорівся. Про це пише в своїх

записках пок. о. Крижановський ось що: "Корабель плив до Нюйорку 12 днів. Море було дуже бурливе. О. М. Гура через вісім днів лежав у ліжку і майже нічого не взяв до уст. Я хоч і не лежав, однак також відчував морську слабість. Якраз 8. XI. св. Димитрія припало в неділю, а в той день буря була може найбільша, тоді я пригадав собі, як у нас в Галичині правляться в цей час по монастирях всеночні, Служби Божі, а я тут на кораблі ні живий ні мертвий, і до того кождої хвилі можу затонути. Однак за хвилю пригадалося мені те, що Настоятелі мені сказали: "Єсть волею Божою, щоб ти їхав на місію до Канади," то ж я собі сказав, що як така є воля Божа, щоб я був в Канаді то буду, а як така воля Божа, щоб я потонув у глибині морській, то що ж я можу мати напроти волі Божої, і розвіялася чорна гадка, і я почував себе безпечним серед морських бовванів, як серед мурів монастиря. День перед портом Ню Йорком 11. XI. море стало лагідніше, о. М. Гура полегчало він трохи покріпився і мені стало весело."[1]).

12-го листопада в саме полудне обидва Отці місіонарі прибули до Ню Йорку. Тут бажали вони задержатися кілька днів, щоб відпочити по невигодах прикрої подорожі. Того потребував зокрема о. Гура, якого морська слабість вичерпала докраю: "Особливо о. М. Гура був дуже ослаблений через таку довготривалу морську слабість."[2]). Та обставини не дозволили Отцям на плянований відпочинок. Їм забракло гроша, бо коли купили собі подорожні білети до Вінніпеґу, осталось їм у кишені всього 5 долярів. Отці бажали десь позичити гроша і зайшли до о. П., що був тоді парохом Джерзи Ситі, але цей прийняв їх нерадо й холодно[3]). Тому обидва Отці ще того самого дня (12-го листопада) вечером виїхали з Ню Йорку через Монтреал до Вінніпеґу.

По дорозі до Вінніпеґу довелося їм навіть трохи і поголодувати: "Хоч ми не мали великого засобу грошей (5 долярів!), але мимо того купили ми собі в Нюйорку їдження на дорогу, але в суботу 14. XI. вже нам не стало хліба. Мені вдалося на стації купити бохонятко хліба за 15 центів (смішне це, але це у чужім краю і з незнаним язиком!). Відтак у полудне стрінулися ми зі священиком місіонарем Єзуїтом і з ним ми розмовилися по латині. Він знав добре про Вінніпеґ і уложив нам телеґраму до Архиєп. А. Лянжевена."[4]).

Дня 15-го листопада 1903 року о. Гура разом із о. Крижановським прибули до цілі своєї подорожі, Вінніпеґу: "Коли ми приїхали до Вінніпеґу (15. XI.), то якраз був початок гострої зими і вже на нас чекав візок від Архиепископа і завіз нас до його палати."[5]).

---

[1]) Записки о. Н. Крижановського, Архів ОО. Василіян у Мондері, стор. 2-3.

[2]) Записки о. Крижановського, стор. 4.

[3]) Тамже, стор. 4.

[4]) Тамже.

[5]) Тамже.

Тяжкі початки місійної праці (1903-1904).

Невигоди, що їх пережили обидва молоді місіонарі підчас подорожі до Канади, були немов символом і передвісником усіх тих невигод, що ждали їх на терені місійної праці.

Зараз таки на другий день по своєму приїзді о. Гура нав'язав зносини з о. В. Жолдаком, що перебував саме тоді у Вінніпеґу як Візитатор галичан у Манітобі і цілій північно-західній Канаді. Його вислав був попереднього року митрополит А. Шептицький (1902 р.) до Канади. О. Жолдак мешкав тоді у Вінніпеґу на 612 Флора Евеню. О. Гура з о. Крижановським примістилися в цім самім домі. О. Жолдак поінформував їх про канадійські відносини, як також про обставини й труднощі місійної діяльности.

Ці обставини були дійсно тяжкі й незавидні. Саме тоді по цілій Манітобі широкою хвилею розлялася була т. зв. серафимщина. Висланники російського пройдисвіта "епископа" Серафима дуже баламутили широкі маси українських поселенців, внесли багато роздору і посіяли серед них ненависть до Католицької Церкви, бунтівливого духа проти своїх рідних священиків і москвофільство, ставши оттак предтечами й творцями того церковно-релігійного гуляйполя, з якого ще й досі не виздоровіла велика частина "незалежних" канадійських українців[6].

Серед таких обставин розпочинається місійна діяльність о. Гури. Першим тереном його праці стають різні околиці в Манітобі й Саскачевані, особливо ж ті, де якраз була розгулялася серафимщина. О. Гура об'їздить із місіонарською обслугою Ґонор, Говден (Ст. Норберт), Вайта, Кукс Крік, Розбирн, Давфин, Сифтон, Портедж Ля Прері, Етелберт, Ростенс (Саск.) і ін. Початкові труднощі були великі, бо крім незнання мови й обставин та гострішого клімату, о. Гурі доводилося зазнати багато ворогувань і переслідувань із боку таки своїх українців, збаламучених серафимською пропаґандою. Для ілюстрації наведемо тут одну подію, що її про о. Гуру записав у своїх "Записках" о. Н. Крижановський:

"О. Матей Гура поїхав до Давфин . . . і позістав в Давфинськім дистрикті кілька тижнів, нім обїхав всі колонії. Там за намовою серафимців заскаржив його один наш чоловік іменем Крупа, що о. Матей побив тяжко його жінку, і виробив "варант", щоб о. Матея арештувати. Довідалися у Давфині, що о. Матей має приїхали потягом з Сифтон, то вже на стації чекав поліцай, щоб о. Матея сейчас закувати й арештувати. Тим часом потяг вийшов з рейок на заході від Сифтон і о. Матей чекав цілий день на потяг у Сифтоні, а поліцай у Давфині. В тім часі довідалися доокoличні люди про цю справу і громадно приїхали до Давфин. О. Матей вже не чекав на потяг, але в ночі приїхав фірою до Давфин. Слідуючого дня по Службі Божій дали знати поліції, що о. Матей вже єсть у Давфині. Коли прийшов полі-

---

[6]) Гл. Св. Пантелеймон Божик, Церков Українців в Канаді, Вінніпеґ 1927, стор. 25-45.

цай і перечитав о. Гурі "варант", що його має арештувати, то видячи велике число людей, котрі стояли за о. Матеєм, вже його не заковував, тільки о. Матей з людьми і з поліцаєм пішли до корту. Люди говорили між собою: "Що хочби о. Матея хотіли замкнути до криміналу, то ми всі перші ідемо за грати, щоб для Отця не було місця." Суддя видячи, що тут неясна справа, зараз переслухав о. Матея і відложив справу на кілька днів. Коли надійшла поновна розправа, то показалося, що то була лише напасть Крупи і його жінки."[7]). Виказалося, що о. Матей мав тільки сказати до жінки Крупи, яка за намовою серафимців бажала "диспутувати" з о. Матеєм про серфимську релігію: "Жінко, лиши мене в спокою," бо був дуже змучений відправою.

Ця подія мала місце два тижні по приїзді о. Матея до Вінніпеґу (29 листопада 1903 р.). Вона була свого роду пересторогою для молодого місіонаря, щоб у своїй праці був готовий на все, головно ж на всякі переслідування з боку підлих і невдячних людей. Вище наведена подія могла була знеохотити кождого початківця, але о. Матей не належав до тих, що скоро знеохочуються. Приняття, якого зазнав у Давфині, і мужня постава вірних, що не далися збаламутити ворогам українського народу й Церкви, тільки додала йому відваги й заохоти до дальшого душпастирського життя. Він узявся з цілим запалом до праці, головно ж до боротьби проти ворожої пропаґанди.

Парох св. Николая в Вінніпеґу (1904-1907).

Вже за перших три місяці по приїзді до Вінніпеґу о. Гура зумів собі виробити прихильність серед українських переселенців у Манітобі, зокрема ж у самім Вінніпеґу. Доказом те, що парохіяни церкви св. Николая запропонували о. Ґурі перебрати обслугу парохії, що її дотепер обслугував о. В. Жолдак. На парохіяльних зборах церкви св. Николая 31-го січня 1904 року о. Гура згодився перебрати обслугу тієї парохії, тим більше, що о. В. Жолдак, дотеперішній парох, почавши від 5-го січня 1904 р. виїхав на візітаційну поїздку по колонях Манітоби[8]).

Безпосередно по згаданих зборах о. Гура виїздить до Алберти і 5-го лютня приїздить до Едмонтону, а звідси на Біверлейк (теперішній Мондер) до о. Платоніда Філяса, ЧСВВ. Про цю поїздку пише о. Філяс: "Несподіванку дуже приємну зробив нам о. Гура, приїхавши до нас з Вінніпеґу."[9]). Та ціллю тієї поїздки не було саме бажання відвідати о. Філяса, що тоді був Настоятелем Василіянської Місії в Канаді. О. Гура

---

[7]) Записки о. Крижановського, стор. 9-11. (В цитатах ми задержуємо правопис автора "Записок". — М. С.).

[8]) Гл. про це ширше в брошурі Б. Казимири, "Монсіньор Аделяр Лянжвен і Українці" (в розділі: Візітаційна поїздка о. Василя Жолдака), стор. 14-25, Едмонтон 1952.

[9]) Гл. Хроніка манастиря ОО. Василіян у Мондері, Том І, стор. 21.

бажав, крім потрібних вказівок і інформацій щодо місійної праці в Канаді, дістати також уповажнення на обслугу церкви св. Николая в Вінніпеґу. Вкінці о. Гура бажав будувати нову церкву і тому хотів мати на це і згоду і поміч від о. Філяса. О. Філяс погодився на все і від того часу о. Гура обслугував церкву св. Николая через повні три роки (1904-1907) і тільки з малими вийнятками виїздив до різних колоній у Манітобі, що стали тереном праці о. Н. Крижановського[10]).

Повернувши в половині лютня з Біверлейку до Вінніпеґу о. Гура приступив до будови нової церкви. Дотеперішня церква св. Николая була така мала, що ледве могла помістити 60 осіб. Та трудно було за потрібні до будови фонди. Щоб їх роздобути, приїздить до Вінніпеґу в половині травня 1904 року о. Пл. Філяс, щоб, як сам пише: "покінчити справу з плянами під церкву" св. Николая[11]). Парохіяни св. Николая бажали, щоб нову церкву будувати на тім самім місці, де була дотеперішня, однак треба було позичити грошей і їх ніхто не хотів дати. Щойно французький архиєпископ зі Ст. Боніфас згодився позичити 18,000 долярів, але під тією умовиною, щоб нову більшу церкву будувати на новому місці напроти малої церкви на захід, тобто на розі вулиць Стелла і МкҐреґора. Парохіяни видівши, що нема іншої ради, пристали на цю умовину. Тоді о. Філяс із о. Ґурою зробили пляни з майстром Юрковським і підписали контракт[12]).

Під енергійним проводом о. Гури будова нової церкви швидко поступала вперед. До пів року була вже вона готова так, що при кінці 1904 року можна вже було в ній правильно відправляти богослуження. Перед празником св. Николая церква вже була викінчена. Перед самим празником "всі парохіяни добровільно з процесією перенесли всі річи з малої церкви до нової (великої) і від св. Николая зачалася в новій церкві регулярно відправа а стару перемінено на школу."[13]).

Врочисте благословення нової церкви відбулося 15-го січня 1905 року. Довершив його о. Протоігумен Платонід Філяс, ЧСВВ у приявності архиєпископа зі Ст. Боніфасу А. Лянжвена. О. Філяс саме в тому часі приїхав до Вінніпеґу по дорозі в Галичину, куди спішив перебрати уряд Протоігумена ОО. Василіян у Львові. На цей уряд був він вибраний перед кількома місяцями. Посвячення церкви св. Николая у Вінніпеґу було останнім ділом цього першого Піонір-Місіонаря на канадійській землі. Опис цього торжества подав церковний часопис у французькій мові: "Лє Кльош де

---

[10]) Записки о. Крижановського, стор. 23.

[11]) Хроніка манастиря ОО. Василіян у Мондері, Том І, стор. 22.

[12]) Записки о. Крижановського, стор. 35-36.

[13]) Тамже, стор. 37. (Неточно пишеться про це у "ПРОПАМЯТНА КНИГА", Йорктон 1941; що мовляв, будову церкви скінчено аж 1905 р. а її посвячення відбулося на празник св. Николая в грудні 1905). (стор. 130).

Сент Боніфас" під днем 1-го лютня 1905 р. у статті: "Тріюмф єдности русинів католиків у Вінніпеґу."[14]). Був це направду великий тріюмф і осяг, головно ж о. Гурі, який так ревно забрався до душпастирської праці у Вінніпеґу і зумів у короткому часі довести будову церкви до кінця.

Згаданий угорі французький часопис несповна по півроці праці о. Гури писав про нього таке: "Отці Василіяни з Галичини, які осілися від кількох місяців у Вінніпеґу, вже зробили безмежне добро між своїми земляками, яких відомий Серафим, ніби-епископ, уже доволі був звів на манівці. Впр. о. Матей Гура назначений настоятелем і діятиме як парох руської парохії. Впр. о. Н. Крижановський і о. В. Жолдак, Візитатор, будуть відвідувати руські колонії дієцезії (Ст. Боніфас) і Саскачевану."[15]).

У своїй праці в Вінніпеґу о. Гура не обмежувався до чисто душпастирської ділянки. Відчуваючи потреби своєї пастви дбав він піднести нарід і в інших царинах народньо-культурного життя. О. Гура не замикався в "захристії", а навпаки в своїй праці показав себе справжнім народолюбцем.

Уже на весну 1904 р. о. Гура купив на розі вулиць Селкірк і МкҐреґор площу і невеликий дім. У цьому домі заложив він першу читальню. Цей дім був також приміщенням і для першої рідної школи, що її о. Гура зорганізував у тім самім часі. Спочатку були трудноці підшукати відповідних учителів, тому о. Гура мусів сам бути учителем. Обидва перші вчителі, що їх о. Гура був спровадив до школи, не виправдили його надій, бо це були непевні типи й пройдисвіти, які бажали використати о. Гуру грошево[16]). Щойно в червні 1905 р. із приїздом перших СС. Служебниць до Вінніпеґу, о. Гура дістав велику поміч для народньої школи, бо Сестри взяли провід школи в свої руки. Вони вчили дітей катехизму, церковного співу, рідної мови й інших предметів, приготовляли діточі концерти, представлення, тощо[17]).

Рідну школу переймили СС. Служебниці на бажання о. Гури 28-го серпня 1905 р. і то як цілоденну. Це був початок відомої школи св. Николая в Вінніпеґу, яка існує по сьогоднішній день і продовж майже 50 літ своєї діяльности виховала велике число українських дітей на добрих українців і ревних католиків. Коли згодом приміщення рідної школи в читальні (Народнім Домі) показалося замале для великого числа дітей, о. Гура переніс рідну школу до "салеру" (пивниці) під церквою

---

[14]) Гл. Б. Казимира, Монсіньор Аделяр Лянжвен і українці, Едмонтон 1952, у розділі: "Благословення церкви св. О. Николая", стор. 26.

[15]) "Лє Кльош де Сент Боніфас", під днем 7. III. 1904 р.

[16]) Записки о. Крижановського, стор. 37-39.

[17]) Гл. "Ювілейний Альманах школи св. О. Николая у Вінніпеґу" (1911-1936), Вінніпеґ 1938, стор. 12 (Спомини Сестри Атаназії).

св. Николая[18]). Тут вона була приміщена аж до 1911 року, доки при помочі арх. А. Лянжвена не збудовано великої школи при Флора Ев. 650, що стоїть по сьогоднішній день[19]).

О. Гура був не тільки організатором першої рідної школи, але також першого Запомогового Товариства в Вінніпегу. Гадка заснувати таке товариство вийшла від двох громадян: Миколи Гладкого і Володимира Карпця. О. Гура "прийняв дуже радо" гадку й пропозицію обидвох громадян і під його проводом відбулися перші організаційні сходини того Товариства 11-го вересня 1905 р. Воно прийняло назву Запомогового Братства св. Николая. О. Гура увійшов до першої управи цього Братства як його голова[20]).

Серед різнородної діяльности і душпастирської і народньо-культурної праці у Вінніпегу пройшли перші три роки (1904-1907) побуту о. Гури в Канаді. Праця була нелегка, бо доводилося стрічати немало труднощів і від чужих (сектанства, серафимщини) і таки від своїх людей, що надто легко давали себе баламутити фальшивими кличами, головно ж зле зрозумілим "незалежництвом" і "демократію" в церкві. Прикро відчув о. Гура непорозуміння, що зродилося між парохіянами св. Николая, якого причиною стали основники першої ("малої") церкви св. Николая. Дійшло до того, що вони зажадали від о. Гури звороту контракту і по довгих переговорах о. Ґура був змушений звернути контракт старої церкви її первісній управі. Так почали діяти дві парохії св. Николая напроти себе[21]). Це непорозуміння внесло немало замішання в церковне життя української громади у Вінніпеґу, і ніяк не причинилося до піднесення престіжу нашої Церкви в очах своїх і чужинців.

Однак, не зважаючи на ці непорозуміння, о. Гура згуртував довкруги нової церкви добре зорганізовану парохію. Завдяки його праці вплив серафимщини і в Вінніпегу й у його околиці був у львиній часті спаралізований. Однак ревна трилітня праця підірвала його здоров'я. Літом 1906 р. о. Гура був змушений для порятування здоров'я на декілька тижнів перервати свою працю і виїхати на відпочинок, що його перевів у Алберті[22]).

Праця в Едмонтоні й околиці (1907-1922).

У січні 1907 р. о. Гура на зазив своїх Настоятелів переїздить до Алберти. Тереном його

---

[18]) Тамже, стор. 13.

[19]) Тамже, стор. 16-17.

[20]) Гл. "Ювілейний Альманах Української Греко-Католицької Церкви св. Володимира і Ольги у Вінніпегу". (1901-1936, Вінніпег 1936, стор. 76-77 (у статті: В. Саган, Українське Запомогове Брацтво св. Николая в 35-літний день Ювілею Церкви св. Володимира і Ольги).

[21]) Гл. "Ювілейний Альманах укр. греко-катол. церкви св. Володимира і Ольги у Вінніпеґу. (1901-1936)", стор. 26.

[22]) Хроніка манастиря ОО. Василіян у Мондері, Том І, стор. 42.

нової праці стає місто Едмонтон і довколичні колонії. Цю працю перебрав він від о. Созонта Дидика, ЧСВВ, який осінню 1906 р. був назначений о. Протоігуменом Фолясом ЧСВВ. Настоятелем Василіянської Місії і на свій осідок вибрав Вінніпеґ.

До Едмонтону товаришила о. Гурі добра душпастирсько-місійна практика, що її набув у Манітобі. Обставини праці в Алберті не багато різнилися від обставин у Вінніпеґу й Манітобі. І в Алберті були ще сильні впливи серафимщини, що їм треба було протидіяти. Крім того в цих роках (1907-1908) появилося нове лихо: схизмофільський і москвофільський рух, що його пропаґували між українським народом у Канаді деякі москвофіли, бувші греко-католицькі священики, суспендовані митрополитом А. Шептицьким (як нпр. І. Крохмальний, Т. Василевич, Ю. Гумецький, Е. Красіцький). Москвофіли вели між народом пропаґанду проти ОО. Василіян, які від самого свого приходу до Канади старалися виховувати народ в українськім народовецькім дусі.

В Едмонтоні о. Гура мав далеко ширше поле праці, як у Вінніпеґу. Бо у Вінніпеґу обслугував він переважно саму парохію св. Николая, підчас коли в Едмонтоні мусів він крім самого міста обслугувати далеко розкинені колонії й місійні станиці. Між іншими доїздив о. Гура до місцевостей: Вох, Голден, Торсбі, Еґрімонт, Копернік (Новий Сокаль), Ледук, Менлі, Равнд Гил, Гей Лейк, Борщів, Веґревил, Дервент, Делф, Інісфрі, Мирнам, Новий Київ, Скаро, Стар, Редвей, Елдорена, Куквил, Редвотер, Калґарі й ін. Деякі з цих колоній він уперше зорганізував, у багатьох за його ініціятивою, порадою і поміччю повставали церкви, народні доми, рідні школи, цвинтарі, різні українські установи, тощо. Зокрема великі заслуги положив о. Гура в розбудові парохій на Копернік[23]), Торсбі[24]) і в Калґарі[25]).

Серед тієї праці о. Гура мусів багато боротися за католицькі засади в церковному й народньому житті. Нераз мусів виступати проти руїнницьких впливів різних сект, серафимщини, чужого: московського православ'я, радикалізму, головно ж проти зле зрозумілого "незалежництва" і "демократії" в церковних справах. Нагоду до того давали між іншими будови церков і інших церковних об'єктів, що їх народ, зведений чужою пропаґандою, не хотів записувати на чартер своєї рідної Церкви[26]).

Про працю о. Гури не будемо широко розписуватися. Згадаємо тут тільки ще те, що як у Вінніпеґу так і в Едмонтоні і його околиці о. Гура не обмежувався до самої церковно-релігійної діяльности, а брав живу участь у всіх ділянках на-

---

[23]) Гл. "Пропам'ятна Книга з нагоди Золотого Ювілею поселення Українського народу в Канаді. (1891-1941)", Йорктон, Саск. 1941, стор. 260.

[24]) "Пропам'ятна Книга...", стор. 263.

[25]) Тамже, стор. 265.

[26]) Тамже, стор. 49 (Стаття о. Н. Саварина, ЧСВВ, "Місійна Праця ОО. Василіян у Канаді", стор. 45-58).

родньо-культурного життя. Він дбав про рідне шкільництво, тому допомагав СС. Служебницям у зорганізуванню шкіл і навчанню дітей. Трудився щоб між народом піднести освіту й народню свідомість. Він між іншими причинився до оснування читальні "Просвіти" ім. о. Маркіяна Шашкевича в Едмонтоні (1910 р.), при якій гуртувалися свідоміші одиниці, які опісля при піддержці о. Гури збудували Народній Дім (1917).

До важніших діл о. Гури в самім Едмонтоні слід ще згадати розбудову церкви св. Йосафата (1913 р.) і збудування резиденції для Отців біля церкви, яка стоїть ще по сьогоднішній день.

Крім праці в Едмонтоні й околиці дуже часто о. Гура виїздив, із духовною поміччю до сусіднього Мондеру, головно ж на різні свята і празники. Мав він також підчас свого побуту в Едмонтоні духовний провід і опіку над СС. Служебницями.

В Едмонтоні й околиці працював о. Гура повних 15 років. Спочатку не мав жодної помочі, опісля ж від 1913 р. через довгі літа його помічником і товаришем місійної праці був о. В. Ладика, теперішній архиєпископ.

На нових становищах (1922-1925).

У листопаді 1922 року о. Гура по 15 літах праці в Алберті вертається назад на своє давне становище, пароха церкви св. Николая й ігумена манастирця в Вінніпегу. Обставини праці вже не були такі тяжкі як перед 15-ти роками, та здоров'я о. Гури не було вже таке світле. Зрештою він був завжди ніжного здоров'я і часто доводилося йому недомагати. Підчас своїх душпастирських поїздок він скоро набрався ревматизму, що докучував йому довгі роки.

У Вінніпегу не судилося довго працювати о. Гурі, бо заледве два роки (1922-1924). Пізнім літом 1924 року о. Гура повертає знову до Алберти, цим разом до Мондеру, покликаний Настоятелями Чину на становище магістра навіціяту в Мондері. Якраз перед роком (літо 1923 р.) ОО. Василіяни викінчили в Мондері будову манастиря і в ньому отворили новіціят. Провід новіціяту рішили Настоятелі віддати в руки о. Гури. На становище магістра новиків о. Гура вповні надавався, бо, крім великої життєвої практики, визначався глибоким аскетичним життям.

О. Гура зі запалом забрався до свого нового уряду. Становище магістра з одного боку звільняло його від усіх клопотів і невигод, злучених із парохіяльною працею й поїздками по колоніях, та з другого боку накладало на нього велику відповідальність за виховання молодого місіонарського покоління. Проте о. Гура якнайкраще вив'язувався зі свого відповідального уряду. Хоч був він магістром дуже короткий час, то полишив по собі в тих, що виховував, найкращі спомини. Він навчав їх любити чесноту і дбати про монашу досконалість. Сам відзначався великою скромністю, невибагливістю, услужністю та точним захованням найменших правил, даючи тим своїм питомцям у власній особі

гарний зразок до наслідування[27]).

Смерть і похорон о. Гури.

Незабаром по приїзді до Мондеру о. Гура став занепадати на здоров'ю. Крім ревматизму захорував він на середину (кишки). 20 листопада 1924 р. о. Гура захворів так поважно, що був змушений переїхати до Едмонтону і піддатися опіці докторів-спеціялістів. По короткому часі бачимо його знову при праці в новіціяті. На саме Різдво (7. І. 1925 р.) стан здоров'я о. Гури знову поважно погіршився. 14-го січня він знову приїздить до Едмонтону, де мусів піддатися двом тяжким операціям. Хоч операції перейшли вдатно, всетаки ослаблений організм о. Гури не видержав кризи. Через два тижні він терпів великі болі. У своїх терпіннях не нарікав, лише молитвою кріпив свою душу на останню хвилину свого земного життя. Тим своїм поведенням будував усіх, що приходили до Дженерал Госпітал його відвідувати в тяжкій хворобі. По двох тижнях тяжкої недуги о. Гура 29-го січня 1925 р. закінчив спокійно своє життя. Помер у 52-гому році життя по 21 роках місіонарської праці в Канаді.

Вістка про смерть о. Гури скоро рознеслася по цілій провінції протягом одної години. Одні другим телефонами й телеграмами подавали цю вістку. Хоч на дворі був лютий мороз і завірюха, то фармарі їздили один до одного даючи знати, що їх довголітній душпастир помер. Уже того самого дня прибуло велике число людей із далеких колоній до Едмонтону попращатися з своїм духовним Отцем[28]). Також у Вінніпегу вістка про смерть о. Гури викликала сердечний жаль. Того доказом, що на заупокійну Службу Божу, заповіджену о. Филиповом, ЧСВВ, зійшлася повна церква людей, хоч був це звичайний день[29]).

Похорон о. Гури в Едмонтоні відбувся 31-го січня 1925 р. серед великого здвигу народу. Помимо кріпкого морозу і снігової завірюхи на похорон з'їхало багато вірних із різних колоній, що їх через довгі роки обслугував о. Гура. Похоронні обряди правилися в церкві св. Йосафата через три дні. Священичий похорон відправлено вечером 30-го січня. На кінець похоронних співів о. В. Ладика звернувся до народу зі зворушливою проповіддю, в якій звеличив заслуги й чесноти о. Гури. Наступного дня, 31-го січня відправилася архиєрейська похоронна Служба Божа. Її відправив еп. Н. Будка, що для тієї цілі, помимо морозів, прибув із далекого Вінніпегу. До асисти станули спів-

---

27) Гл. "Проблеск", Орган Брр. Схолястиків у Мондері, Р. І. (1936-1937), ч. 5, (березень 1937), стор. 7 (Стаття: "Некрольоґ. Бл. п. о. Матей Гура, ЧСВВ").

28) Гл. "Канадійський Українець", Р. XV (1925), ч. 7, 18-го лютня 1925. (Стаття Ю. Шкварка: "Смерть і похорон Отця Гури, ЧСВВ", стор. 5).

29) Лист о. А. Филипова до о. Н. Крижановського, ЧСВВ з 2-го лютня 1925). (Архів манастиря ОО. Василіян у Мондері).

брати о. Гури по Чині: ОО. Дидик, Крижановський, Теодорович, Ладика і Й. Тимочко. У похоронах узяв також участь латинський архиєп. О'Лірі і велике число священиків і українського і латинського обряду. Прощальну проповідь проказав сам єп. Никита Будка, який висловив жаль, що о. Гура відійшов із поля праці саме в таку хвилину, коли в Канаді якраз потрібно таких ревних як він працівників, бо поле праці надмірно збільшилося[30]).

Тлінні останки о. Гури похоронено на цвинтарі в Едмонтоні. Незабаром опісля його давні парохіяни своїм коштом виставили йому пам'ятник: хрест із сірого ґраніту.

О. Гура полишив по собі сердечний жаль не тільки між своїми вірними в Канаді, але також і поза Канадою між тими, що його добре знали. На вістку про його смерть писав о. В. Градюк, ЧСВВ, тодішний заступник Протоігумена ОО. Василіян у Львові, до о. Крижановського такі повні жалю слова: "З правдивим жалем довідався я про смерть о. Матея. Я тішився, що він щиро зайнявся новіціятом, а тимчасом Господь інакше зарядив. Нехай діється Його свята воля! Кождий з нас свідомий, що Місія Канадійська потерпіла велику втрату, позбуваючися такого статочного чоловіка і не легко буде знайти когось, хто міг би його заступити"[31]). Цей сам жаль пробивається і з листу о. Н. Лиска, ЧСВВ, тодішнього маґістра новиків у Крехові в Галичині: "Поцтивого і Дорогого о. Матея не тільки Вам, о. Ігумене, але й нам усім тут у Галичині дуже жаль"[32]).

До характеристики о. Гури

Пройшовши побіжно життя і діяльність о. Гури, не від речі буде на закінчення підчеркнути деякі харатеристичні прикмети його особистости й життєвої активности.

У першу чергу була це людина великої поваги й серіозности. Це вже проявлялося в нього від юнацьких літ. Цей серіозний підхід до життя неначе призначив його до твердої праці на канадійській землі. У зв'язку з тією серіозністю визначався о. Гура великою життєвою торопністю як у церковній, так і в народній праці. Адвокат Ю. Шкварок, добрий знакомий о. Гури так писав про його торопність: "Він визначався далекосяглим умом і вмів у теперішности бачити наслідки в будучности якогонебудь руху між українцями в Канаді; і коли бачив, що якесь діло може вийти на шкоду українському народові і його святій вірі і лишиться чорною картиною в нашій історії, він неустрашимо виступав і не боявся ворогів. О. Гура був чоловіком сталих засад. Він бридився ложею, а за правду готов був всякі терпін-

[30]) "Канадійський Українець", Р. XV, ч. 7 (з дня 18-го лютня 1925).

[31]) Лист о. В. Градюка до о. Крижановського з 21-го лютня 1925. (Архів манастиря ОО. Василіян у Мондері).

[32]) Лист о. Лиска до о. Крижановського з 14-го березня 1925. (Тамже).

ня зносити; і за це мав довіря в своїх парохіян і своїх духовних зверхників"[33]).

Неустрашимість — це отже друга прикмета характеру о. Гури. Ми згадали, серед яких невідрадних обставин мусів зачинати і продовжати свою працю о. Гура. Однак ніщо не було в силі його застрашити чи заломити. "Монастирський вишкіл привчив його життя твердого і терпеливого зношення невигід, холоду й голоду, обмов та наклепів"[34]). Тому він з подиву гідною ревністю кидався до праці: "З фіри пересідав на фіру, не оглядався ні на зимові морози, ні на літні спеки, їздив по кольоніях, стягав вірних до хат, бо ще своїх церков не було, там голосив проповіди, там відправляв богослуження й уділяв св. Тайни"[35]). Отже слушно єп. Н. Будка підкреслював ув останній промові якраз цю неустрашимість і постійність характеру о. Гури: "Не робив він компромісів між Богом і дияволом. Він чорне звав чорним, а біле білим. Він правду нікому не боявся сказати в очи. Він був отвертий борець за славу Божу"[36]).

При своїй неустрашимості о. Гура був людиною скромною і покірною: "Завдяки своїй покорі ніколи не старався блистіти та не чекав на узнання й похвали. Запалений ревністю, всіх бажав позискати для неба й Христа не знаючи в нікім ворога, тільки брата. Навіть і зовнішні прикмети достроїлися щасливо до тих внутрішних даних. Стать — вповні мужеська, вигляд — симпатичний, барва голосу — барітонова, мова — дзвінка, бесідник — добрий"[37]). Ця скромність подекуди навіть переходила границі, бо о. Гура у своїй скромності не вважав за відповідне полишити по собі будьякі записки про свою довголітню працю.

У своїх проповідях о. Гура любив говорити різко і не закривав блудів своїх вірних. Часто навертав він до "страшних" тем, як нпр. про суд, пекло, але поза проповідницею був він дуже сердечний і симпатичний. Лице його було спокійне, погідне й усміхнене. Хоч сам часто терпів від ревматизму, то на це не скаржився, але "завжди з веселим успіхом на лиці спішив з духовною поміччю до своїх вірних, і потішав їх в недолі і смутку"[38]). Любили його всі, що з ним приставали. У своїх парохіян тішився великим поважанням і любов'ю. Поважали його навіть й вороги. На його похороні були не лише далекі й близькі парохіяни, але до останнього цілування йшли, за свідоцтвом очевидця, навіть ті, що "колись

---

33) "Канадійський Українець", Р. XV, ч. 7 (з дня 18-го лютня 1925 р.).

34) Гл. "Записки Чина св. Василія Великого", Том І, вп. 2-3 (Жовква 1925), стор. 303, (Посмертна згадка пера о. Й. Скрутня, ЧСВВ).

35) "Канадійський Українець", Р. XV, ч. 6 (з 11-го лютня 1925).

36) Тамже, ч. 7 (з дня 18-го лютня 1925).

37) "Записки Чина св. Василія Великого", Том І, вп. 2-3, стор. 303.

38) "Канадійський Українець", Р. XV, ч. 7 (з дня 18-го лютня 1925).

були його ворогами і його віри і церкви: йшли і большевики і православні і цілували хрестик на грудях небіщика"[39]). Головно ж любили о. Гуру малі діти. Він їх також дуже любив, залюбки їх збирав на науку катехизму й рідної мови. Був для них правдивим батьком, тому вони за ним пропадали[40]).

Слід звернути окрему увагу на любов о. Гури до свого народу. Він був великий народолюбець. Не був він типом священика ідеального тільки в церкві, але в міру потреб тодішних переселенців брався також і до народньої праці: "від громадської праці не відтягався. Закладав Брацтва Милосердія, що опікувалися сиротами й хворими. Коли ж приїхав до Едмонтону, став провідником і духовної і народньої праці"[41]). "О. Гура щиро причинявся до всякого доброго народного діла і перший дав почин до заснування українських організацій в Канаді. В його очах творилася історія Канадійських Українців"[42]).

Але попри всю свою різнородну зовнішню діяльність о. Гура ніколи не виливався надто назверх. Він був мужем глибокого внутрішнього життя: "Хоч як великою була його праця на вні, мимо того він не лишав праці внутрішньої, праці над спасінням власної душі і свого совершенства. Молитва була головним кормом його, в ній находив потіху і поміч, а якщо ставало свобідного часу, посвячував його на духовні читання й інші монаші вправи. А що здоров'я його було дуже слабе, і хвороба, що поклала кінець його життю, розвивалася постійно вже від кільканайцять літ, тому він вже заздалегідь став приготовлятися на смерть. Подвоїв свою ревність і набожність, серед болів не нарікав, здався на волю Христа, а молитву на устах задержав до послідньої хвилі життя"[43]).

З нашого огляду життя, діяльности і характеру о. Гури бачимо, що з ним зійшла в могилу людина великої вартости й чесноти. Тому й заслужив він собі на добру пам'ять грядучих поколінь, а для своїх співбратів лишив зразок ревного й повного посвяти працівника на Господній ниві.

---

39) Тамже.

40) Тамже, ч. 6 (з дня 11-го лютня 1925).

41) Тамже.

42) Тамже, ч. 7 (з дня 18-го лютня 1925).

43) Тамже, ч. 6 (з дня 11-го лютня 1925).

о. І. Назарко, ЧСВВ

О. ПЛАТОНІД ФІЛЯС, ЧСВВ

(1864-1930)

Святкуючи золотий ювілей праці ОО. Василіян у Канаді, мимохіть спиняємо свою увагу на особі того, що перший з-поміж Василіян перед половиною сторіччя прибув на канадійську землю. Був це незабутній о. Платонід Філяс, ЧСВВ. Правда, ще перед о. Філясом при кінці XIX сторіччя приїхав до Канади Василіянин о. Поливка, але він приїхав до Канади тільки тимчасово, не з наміром постійно осісти в Канаді, та по короткому часі виїхав до ЗДА. Натомість о. Філяс з бл. п. о. С. Дидиком та о. А. Строцьким приїхав 1902 р. на місійну працю серед української еміграції в Канаді, був першим настоятелем місії, поклав перші основи релігійно-церковного життя серед українців і тому зовсім справедливо вважаємо о. Філяса першим піонером-Василіянином у Канаді. Тож бодай коротко спинім свою увагу на цій непересічній постаті першого василіянського піонера в Канаді.

Молодість о. Філяса

Петро Філяс прийшов на світ у родині вбогого коваля, в селі Добрачин, пов. Сокаль, Західна Україна, 27. 9. 1864 року. Ще в 1930-их роках, коли ми, Василіянські студенти богослов'я в Кристонополі, йшли на прохід через розлоге село Добрачин, селяни з немалою гордістю показували нам обійстя родини Філясів. Уселюдну школу Петро закінччив у рідному селі, а відтак перейшов до академічної гімназії у Львові. Тому, що батько не міг удержувати його в гімназії, молодий учень майже повних вісім років удержувався сам своєю власною працею. Сам був відзначаючий учень; приватними лекціями підучував інших і з цього жив.

1882 р. здав матуру з відзначенням. Перед здібним юнаком стояв отвором університет і висока каріера. Яке ж здивування огорнуло його друзів і знайомих, коли довідалися, що Петро, замість в університет, вступив до Чину св. Василія Великого в добромильському манастирі, де перед роком зачалася реформа! До манастиря Петро вступив 17. 11. 1883 р. По шістьох місяцях прийняв чернечу рясу і змінив своє світське ім'я Петро на чернече Платонід. Скінчивши новіціят у Добромилі, Платонід переїхав до Кракова на студії стислої філософії й богослов'я. Підчас студій виявив свій небуденний творчий ум і велику бистроту. Вже підчас студій писав багато оригінальних статей до поважного на той час церковного журналу "Руський Сіон", що зачав виходити у Львові ще 1870 р. У пропам'ятний день 5. 8. 1888 р. Платонід склав торжественну професію, а 15. 9. 1889 р. прийняв св. Тайну священства.

Тепер перед молодим священиком і ченцем розгорнулося широке поле праці. Це був час, коли молоді реформовані Василіяни почали переорювати галицький духовний переліг небувалими досі місіями. На чолі тих ревних місіонарів став о. Платонід. Зачався місійний рух по селах і містах нашого краю. Залунали нечувані досі місійні науки, сріблистим ручаєм поплило справжнє Боже слово. Мабуть не було такого твердого серця, що його не зм'ягчили б проповіді о. Платоніда. Стислі розумові докази, справжнє мужеське зворушення, поважний немов пророчий голос — те все надавало проповідям о. Платоніда якоїсь незрівняної сили. Разом із о. Платонідом давали місії: пізніший митрополит Андрій Шептицький, пізніший американський єпископ Сотер Ортинський, о. М. Лончина, о. М. Повх, о. Мушкевич та ін. Від 1890 р. о. Платонід викладав філософію василіянським студентам у Лаврові. Коло 1895 р. осів на короткий час у Михайлівцях, де ігуменом був основник Згромад. СС. Служебниць о. Єремія Ломницький, ЧСВВ і там о. Платонід разом із о. Єремією уложили перший український молитовник п. н. "Гостинець". Ні один із молитовників не мав такої популярности і стільки видань як "Гостинець". Десь у тому ж часі о. Платонід написав добру повість п. н. "Сестра Юлія". Темою повісти було чернече покликання одної дівчини до Згромадження СС. Служебниць, що саме тоді було щойно засноване. В цій повісті пластично схоплені почування, переживання й душевні переломи поодиноких людей та цілих парохій підчас св. місій.

1898 року о. Платонід переїхав до Львова, де ігуменом манастиря був о. Андрій Шептицький, пізніший галицький митрополит. Обидва ці великі мужі, розуміючи вже тоді значення католицької преси, рішилися видавати релігійний місячник для народу "Місіонар". Увесь тягар видавання цього часопису впав на рамена о. Платоніда. У перших роках мусів він самий кожне число в цілості зредагувати й поправити. І саме тоді заяснів великий письменицький талант о. Платоніда. Кожна його стаття була глибоко змістовна, оригінальна

й цікава. Мова і стиль прості, зрозумілі й могутні. Передовсім сильне враження викликали знамениті полемічні статті проти радикалів, статті що були тоді немов програмою і практичною поставою українського народу супроти цієї партії. Ці статті відбилися сильним відгомоном у Відні.

О. Філяс у Канаді

Широке серце о. Платоніда, повне любови Бога й ближнього, тим усім не вдоволялося. Воно рвалося до ще більшої і тяжчої праці. Саме в тому часі почалася ширша еміґрація нашого народу до Канади, де наші іміґранти опинилися на початках у дуже тяжких обставинах матеріяльних, та ще тяжчих обставинах моральних. Позбавлений своїх духовних пастирів, український іміґрант деморалізувався та підпадав під погубний вплив усяких сектантів. Була велика небезпека, що вся наша еміґрація пропаде для Католицької Церкви й українського народу. Цю небезпеку зрозумів добре о. Платонід і тому, за дозволом своїх настоятелів, разом із о. Созонтом Дидиком та о. А. Строцьким в листопаді 1902 р. приїхав до Канади. Осів у сьогоднішньому Мондері і звідси почав свою місійну працю. Пішки, волами чи кіньми відвідував наших людей, що ще нераз жили по землянках, хрестив діти, катехизував, сповідав старших і їхав далі. Ця праця була тяжка й вимагала великої саможертви, але о. Платонід виконував її радо та з любов'ю. При допомозі добрих людей за кілька місяців збудував першу нашу церковцю, що, перебудована, стоїть іще сьогодні на василіянській фармі. У тих околицях увихались тоді славні серафимці, що баламутили наших людей. Коли о. Платонід довідався, що вони збаламутили якусь нашу родину, то так довго до неї заходив, переконував, молився, аж поки її не навернув. Один український піонер оповідав, що він сам міг би нарахувати кільканадцять збаламучених родин, які о. Філяс навернув. Одного разу довідався о. Платонід, що в суботу в хаті якогось серафимця, серафимський батюшка буде мати мітінґ. Коли вже мітінґ почався, появився нагло в хаті, переповнений людьми, о. Платонід. Зачалася прилюдна дискусія між серафимським "батюшкою" та о. Платонідом. "Треба було бачити — оповідав один учасник — як той батюшка м'явся, гикався, не знав, що відповісти, аж вкінці втік і більше туди не показувався. Виїхав аж до Саскачевану." Коли він вийшов із хати, о. Платонід виголосив до всіх палку проповідь; наслідок був такий, що всі учасники мітінґу другого дня приступили до св. Тайн.

Українські еміґранти дуже любили проповіді о. Платоніда і нераз просили його говорити довше. На празник Успення Матері Божої 1903 р. о. Платонід виголосив таку прекрасну проповідь під голим небом, що нарід ридав без стриму, а старші еміґранти ще донедавна переповідали собі її зміст. На катехизації дітей звичайно церква була повна і старших.

Одна піонерка, оповідаючи мені про о. Філяса, сказала, що люди надзвичайно любили його

за його побожність, його незрівняні проповіді і його доброту та ласкавість. Коли о. Платонід стрінув нашиx бідних людей або залишених діточок, вспомагав їх сам, чим міг, просив інших, щоб їм помогли, проголошував збірку на проповіді і т.п. Для всіх мав справжнє батьківське серце. За два роки побуту в Канаді о. Платонід здобув собі таку загальну симпатію і любов між своїми та між чужими, що пізніше Мондер хотіли назвати його ім'ям: Філяс. І певно о. Платонід був би радо залишився в Канаді до кінця свого життя, але Боже Провидіння зарядило інакше.

О. Філяс знову на рідних землях

1904 р. о. Платонід мусів вертатися до Рідного Краю, бо на чернечій капітулі його вибрали протоігуменом, себто найвищим настоятелем Чину в тих часах. 1909 р. на капітулі в Кристонополі о. Платонід вибрано протоігуменом другий раз, і ця друга каденція через воєнні обставини протягнулась аж до 1917 року. Підчас першої світової війни о. Платонід був Апостольським Адміністратором для всіх наших виселенців, що перебували в різних краях Австрії. Тоді на Моравії в Кромерижі заснував він для наших питомців Духовну Семінарію, якої ректором був пізніший перемиський єпископ Йосафат Коциловський. Як протоігумен о. Платонід тішився великою повагою в найвищих церковних колах Австрії та в Римі. Після уступлення москалів о. Платонід вернувся до краю і приготовив капітулу, яка вибрала протоігуменом о. Марка Галущинського. Сам о. Платонід обняв уряд ігумена в Жовкві і редакцію "Місіонаря" вдруге. Тоді "Місіонар" був найбільш поширеним українським часописом, бо мав коло 50 тисяч передплатників. У Жовкві о. Платонід перебув до 1926 р., а чотири останні роки свого життя жив у Дрогобичі, як звичайний чернець-священик, відданий праці душпастирській і письменницькій. Тоді написав цілу низку знаменитих статтей у "Ниві", "Новій Зорі", "Правді", "Місіонарі" й інших часописах. Помер у Дрогобичі 16. 6. 1930 р. в 66-ому році життя і 41-ому році священства.

О. Філяс належав до найсвітліших постатей нашого духовенства й чернецтва в останньому сторіччі. Людина великих умових здібнощів, знаменитий промовець, добрий письменник та організатор, а при тому чернець великих чеснот: побожности, покори, доброти супроти інших і саможертви. Ось таким стоїть перед нами навіть у віддалі півстоліччя той, що належить до найбільш заслужених василіянських піонерів у Канаді. У золотий ювілей Чину в Канаді нам не можна забути того, що перший клав глибокі скиби на широких перелогах Канади.

С.

О. СОФРОНІЙ ДЯКОВИЧ, ЧСВВ

(1888-1934)

О. Софрон Дякович народився 4-го січня 1888 року в Торках, Галичина. На хрещенні дістав ім'я Степан. До гімназії ходив у Перемишлі. Як 17-річний юнак вступає 25-го квітня 1905 року на новіціят ОО. Василіян і на облечинах приймає ім'я Софрон. Свої торжественні монаші обіти склав він 21-го вересня 1910 року, а св. Тайну священства приймив 26-го жовтня 1913 року.

О. Дякович завдяки своїй невсипущій пильності здобув собі широке і всесторонне образування, хоч і не визначався непересічними здібнощами. Була це людина тихої вдачі, безупинної праці, віддана цілковито тим обов'язкам, що на нього вкладали воля настоятелів і потреби людських душ. Першим тереном його священичої праці був манастир ОО. Василіян у Львові. Тут показався він знаменитим духовним провідником, тому його всі любили і приходили за порадою в різних справах. Він був невтомним душпастирем. У неділі і свята мав нераз 5-7 наук до вірних, а крім того провадив різні церковні товариства. На його богослуженнях і проповідях завжди бувала повна церква, бо всі були захоплені його науками.

Через декілька років працював він із великим успіхом у Гошеві, де був ігуменом і парохом славновісного відпустового місця. Нераз сповідав цілими годинами, забуваючи про поживу і відпочинок.

Літом 1926-го року на приказ настоятелів виїхав до Канади. Першим тереном його праці був Едмонтон (1926-1927). Тут він помагає при парохії, а ще більше виїздить на колонії й душпастирські станиці по цілій

Алберті. З покликання був він місіонарем і за короткий час дав багато місій по цілій просторій Канаді.

У липні 1927-го року настоятелі іменували о. Дяковича магістром новіціяту в Мондері, Алберта. На цьому становищі діяв він чотири роки (1927-1931). Як магістер новиків умів провадити молоді душі до високих ідеалів монашого й священичого життя. Для кожного мав добре й вирозуміле серце. Мав дар уміло, приступно й притягаюче вияснювати молодим душам правди духовного життя. Всі ставилися до нього з пошанівком, довір'ям та любов'ю. Крім праці в новіціяті займався теж вихованням СС. Служебниць, навчав василіянських студентів та богословів, обслугував душпастирські станиці, виїздив на місії, давав різні реферати для народу, займався проводом різних товариств, дописував до часописів і т.п. Ті, що жили разом з ним, подивляли його всесторонню діяльність і не могли собі пояснити, звідки в нього стільки енергії й охоти до праці. Невгомонна праця була життєвою девізою о. Дяковича.

1931-го року знову бачимо о. Дяковича в Едмонтоні. Крім душпастирської праці в Едмонтоні і його околицях о. Дякович працює як місіонар. Усюди мав він велику популярність, бо мав дар до проповідування. Потягав людей своєю простотою, скромністю та глибокою побожністю. І як людина і як місіонар-душпастир був загально люблений. Для кожного мав час і кожного зустрічав своєю привітливою усмішкою.

В 1934-му році о. Дякович почав занепадати на здоров'ю. Не зважаючи на стан свого здоров'я він і далі давав місії. І якраз підчас однієї місійної подорожі простудився і поважно захворів. Спочатку хворував в Едмонтоні, опісля перенесено його до шпиталю в Мондері. Тут страждав не довго, але дуже важко. Проте свої болі переносив терпеливо й мужньо. Помер 21-го червня 1934 року, полишаючи по собі загальний смуток. Умираючи мав усього 46 років життя. О. Дякович став жертвою своєї невсипущої праці й апостольської ревности. У Канаді працював тільки 8 років, але за цей короткий час зробив дуже багато для добра людських душ, для виховання молодого василіянського доросту і для розросту Василіянського Чину в Канаді.

Похорон о. Дяковича відбувся при великій участі народу, а похоронними богослуженнями проводив о. Діонисій Ткачук, Архимандрит Василіянського Чину, що саме того року приїхав із Риму до Канади і відбував тут канонічну візитацію домів і душпастирських станиць ОО. Василіян.

О. Дякович належав до чільних одиниць Василіянського Чину. Хоч особисто був дуже скромний і боязливий, однак своєю всесторонною працею, добротою серця, ревністю за Божу славу й за спасіння душ був зразковим монахом, місіонарем та виховником. Його тлінні останки спочивають на василіянському цвинтарі в Мондері біля могил піонерів-місіонарів, яким він уповні дорівняв своєю апостольською ревністю та щирою любов'ю до українського народу в Канаді.

С.

Бр. МИРОН ТОПОРІВСЬКИЙ, ЧСВВ

(1905-1935)

Крім Отців, що працювали для добра людських душ і серед тієї праці відійшли до вічности, канадійська Провінція ОО. Василіян має теж деяких небіжчиків, що вмерли передчасно, не осягнувши своєї мрії — працювати в священичо-місіонарському званні. До таких належить Бр. Мирон Топорівський.

Бр. Мирон Топорівський народився в Галичині, 19-го жовтня 1905 року. Тут теж закінчив він гімназію і зробив іспит зрілости. Опісля служив у польській армії. Переїхавши до Канади вступив у Мондері на новіціят 21-го квітня 1931 року. Перші монаші обіти зложив 14-го грудня 1932 року. По закінченню новіціяту продовжував гуманістичні та філософічні студії. Визначався великою пильністю в науці та й був талановитий. Любив малювати і полишив по собі деякі образи. По скінченню філософії заскочила його скоропостижна смерть. Помер у Мондері від прориву жили, 9-го липня 1935 року в 30-му році життя і в 5-му році життя в манастирі.

Смерть Бр. Мирона Топорівського була великим ударом для настоятелів і для співбратів, бо він, почавши від новіціяту, пильно прикладався до науки й духовних вправ. Був побожний, послушний і дуже працьовитий. У його особі Канадійська Провінція стратила молодого, але надійного й ревного монаха.

С.

Бр. СОТЕР КОВАЛЬЧИК, ЧСВВ

(1914-1935)

Побіч могили Бр. Мирона Топорівського спочив на манастирському цвинтарі в Мондері Бр. Сотер Ковальчик. Його похорон відбувся ледве півтора місяця по похороні Бр. Мирона.

Бр. Сотер прийшов на світ 18-го травня 1914 року недалеко Ню Йорку в ЗДА. Вже в 16-му році життя опускає свою рідню в ЗДА і виїздить до Канади, щоб тут у новіціяті ОО. Василіян у Мондері посвятитися на службу Богові. До Чину вступив 18-го серпня 1931 року. Скінчивши новіціят зложив перші монаші обіти 2-го квітня 1933 року. Опісля почав він гуманістичні студії, але з огляду на стан свого здоров'я перейшов до стану братчиків і пильно сповняв різні обов'язки в манастирі у Мондері. Хоч був молодий і повний запалу до праці, то здоров'я не мав. Хворував на серцеву недугу, що 23-го серпня 1935 року забрала його з цього світу.

Бр. Сотер Ковальчик був із природи дуже тихої вдачі. Скромність, покора, побожність і терпеливість ціхували його коротке, але багате в добрі діла життя. На новіціяті і по новіціяті був зразком для свого окруження. Своєю терпеливістю й підданням Божої волі давав добрий приклад своїм співбратам Хоч терпів нераз дуже, ніхто не чув із його уст слівця нарікання. Тому полишив по собі милий спомин і щирий жаль між своїми співбратами й настоятелями.

М. С.

О. АТАНАСІЙ ФИЛИПІВ, ЧСВВ

(1870-1937)

При кінці 1937 року закінчив у Мондері свою життєву дорогу о. Атанасій Филипів ЧСВВ, ігумен манастиря в Мондері. З ним зійшов у могилу один із перших місіонарів-піонерів Василіянського Чину в Канаді. На цій праці видержав о. А. Филипів через 33 роки. Своєю працею записав він себе в історії Василіянського Чину й Василіянської Місії як один із найкращих членів. Його світлій пам'яті присвячуємо цей коротенький нарис.

Діяльність о. Филипова перед виїздом до Канади

Родинним містом о. Филипова був Львів. Тут він прийшов на світ 16-го грудня 1870 року. Вже від ранньої молодости проявлялась у нього охота до священичого стану.. Про те свідчить хоч би те, що малий Никола (так називався о. Филипів своїм хресним іменням) любив бавитися "у священика". Зі запалом "хрестив" він дівчатам, із якими бавився, їх ляльки, а своїм товаришам забави любив вечорами проповідати про 40 мучеників.

Своє природне замилування до священичого звання здійснив молодий Никола вступаючи 7-го серпня 1888 року до новіціяту ОО. Василіян у Добромилі. Тут також склав він по новіціяті свої перші монаші обіти 22-го березня 1890 року. По закінченню гуманістичних (схолястичних) і філософічних студій у Добромилі (1890-1894) висилають його Настоятелі до Бучача в характері префекта для молодих хлопців, виховуваних у бучацькому манастирі. У міжчасі студіює він також богословські науки, однак знову покликують його Настоятелі на професора латини й греки для молодих Василіян у Добромилі (1896-1897). Свою врочисту

монашу професію зложив о. Филипів 30-го липня 1893 року, а в 1895 року дістає із рук львівського митрополита й кардинала Сильвестра Сембратовича нижчі й дияконські свячення, а рукоположення на священика 23-го серпня 1896 року.

Свої богословські науки о. Филипів мусів переривати кілька разів тому, що Настоятелі, оцінюючи його природні й моральні здібнощі поручали йому душпастирські й професорські обов'язки ще перед повним закінченням богословських наук. Ось так о. Филипів підчас своїх богословських професорує в Добромилі (1896-1897), і душпастирює в Кристинополі (1898) і в Крехові (1899).

Покінчивши 1900 року свої богословські науки о. Филипів переїздить із Кристинополя до Львова (1901 року). Тут через 4 роки (1901-1904) займає різні уряди у львівському манастирі під проводом о. А. Давиди, тамошнього ігумена. Він працює як парох, проповідник, місіонар, духовний провідник СС. Василіянок, провідник реколекцій, бібліотекар й історіограф дому і т.п. Зокрема займався о. Филипів Апостольством Молитви й Конґреґацією Марійських Дружин. Своєю ревністю й жертвенністю здобув собі скоро загальну популярність.

У тому часі ОО. Василіяни зачали були свою місійно-душпастирську діяльність у Канаді (1902 року). Як перші місіонарі від'їхали туди ОО. Філяс, Строцький і Дидик, а згодом за ними ОО. Гура й Крижановський. Однак це було замало, бо роботи було багато. Тому між Василіянами в цих роках ішла жива мова про потреби місії в Канаді. І в молодому серцю о. Филипова зродилася охота поїхати до Канади й працювати там для добра українського поселення. В одному зі своїх листів до Настоятеля Василіянської Місії в Канаді, о. Платоніда Філяса, о. Филипів заявив свою охоту поїхати на місійно-душпастирську працю в Канаді, але боявся сам туди проситись. Я добре знаю, писав між іншими о. Филипів, що як монах я не повинен сам кудись впрошуватися, бо хто самовільно кудись напрошується, звичайно зле на цьому виходить.

Поклик на працю до Канади

Однак самі обставини скоро дали о. Филипову добру нагоду, щоб сповнилося його задушевне бажання.

1904 року о. Філяс, Настоятель Василіянської Місії в Канаді, що мав свій осідок на Біверлейк (сьогоднішній Мондер) ув Алберті, дістає з Галичини повідомлення що має чимскоріш вертатися до Львова перебрати обов'язки Протоігумена ОО. Василіян. Вибір цей заскочив о. Філяса 4-го липня 1904 року в розгарі праці й організування церковного життя в Західній Канаді. Щоб не оставити своєї праці на пропаще, о. Філяс негайно написав до о. Филипова у Львові, даючи йому доручення чимскоріш приїхати до Канади й зайняти його місце в душпастирській праці.

Лист о. Філяса викликав серед ОО. Василіян у Львові оправданий жаль і смуток, бо о. Филипів розвинув був тут дуже корисну діяльність і всі його бажали задержати в Львові. Дехто навіть відраджував о.

Филипову виїзджати до Канади, мовляв: "Тут краще зможеш працювати, як там десь у дебрах." Заступник Протоігумена в Львові, о. Є. Малицький, навіть пробував переконати о. Філяса, щоб не забирав о. Филипова зі Львова, але сам о. Филипів ставився до свого виїзду зрівноважено й правдиво по-монашому. Він відповідав тим, що його хотіли задержати в Львові: "Їхати до Канади я не впрошуюся, але також і не противлюся..." У тій справі він був цілковито зданий на Божу волю і зарядження своїх Настоятелів.

На лист о. Є. Малицького вислав о. Філяс телеграму: "Зроби те, що наказую", себто вишли до Канади о. А. Филипова. Ось що про те пише сам о. Филипів: "Коли рішеннєм св. Конґреґації "Де Пропаґанда Фіде" Впр. о. Платонід Філяс, дотеперішний Настоятель нашої місії в Канаді, зістав покликаний до Галичини на уряд Протоіґумена, листом з дня 4 жовтня покликав мене на Настоятеля нашого дому в Біверлейк, Алта. і місіонаря в тутейшних околицях. Заступник Протоігумена о. Єронім Малицький не хотів мене пустити до Канади, доперва на поновний телеграфічний розказ Впр. о. Протоігумена позволив приготовлятися до далекої дороги." (Гляди Хроніка Мондерського манастиря, том. I, стор. 25).

Дня 14-го грудня 1904 року о. Филипів попращав Отців, свій дорогий Львів і рідний край, і виїхав у дорогу. Йому вже не судилося більш видіти рідного краю, бо за довгі літа своєї праці в Канаді не мав нагоди бути з поворотом ув Европі. Пращали його сердечно всі, головно ж ті організації, що їх він так ревно і дбайливо провадив. Через Одерберґ, Ратибор і Берлін о. Филипів приїхав 16-го грудня до Антверпен. Звідси відплив 19-го грудня кораблем "Мавнт Темпл" до Канади. У згаданій вище хроніці Мондерського манастиря записав о. Филипів свої враження з тієї морської подорожі. Він згадує, що на кораблі і залога і подорожні дуже його поважали. Подорож тривала 14 днів, з того 7 днів було дуже бурливих. Однак о. Филипів не хворував і цілком здоровий і при доброму гуморі причалив до берегів Канади.

2-го січня 1905 року висідає о. Филипів у канадійській пристані Ст. Джан, а звідси виїздить залізницею через Монтреал до Вінніпеґу. Тут прибув він 6-го січня, якраз у Навечір'я Христового Різдва. Різдвяні Свята відсвяткував він разом із о. М. Гурою, що перед роком приїхав був із о. Н. Крижановським до Канади. 10-го січня о. Филипів приїздить до Едмонтону і тут зустрічається з о. Філясом, що якраз вибирався в дорогу до Галичини.

Перші труднощі й успіхи молодого місіонаря

Із днем 13-го січня 1905 року о. Филипів приїздить до манастиря на Біверлейк і тут стає Настоятелем на місце о. Філяса. До обслуги мав він Біверлейк і всі колонії в тій околиці. Зі запалом почав продовжати розпочате о. Філясом діло. У манастирській хроніці точно вписував він усі важніші кроки місіонарського й душпастирського життя. Ці записки є прегарним документом його ревности й підприємчивости.

Мав він ті самі труднощі, що їх мусів закоштувати кожний піонір церковного й організаційного життя українців у Канаді. Брак гроша, байдужність народу, сектанські кличі, непорозуміння між людьми, брак національної свідомости й церковного духа в народі, — все те були пробні вогні для нашого молодого місіонаря. Однак о. Филипів не зражувався жодними трудношами. Ось що пише він у хроніці під днем 8-го червня: "Днесь Вознесеніє. Але Служба Божа була тілька тиха тому, що дяк П. застрайкував. Домагає ся винагородженя за се, що сьпіває, а люди не хотять дати. Жадає одного доляра від фарми і бушель пшениці або два бушлі ячменю, а люди дають тільки 50 центів від фарми..." (Хроніка Мондерського манастиря, том І, стор. 31). О. Филипів розумів це добре, що дяк слабо плачений може страйкувати, але правдивий Христовий місіонар того в жодних обставинах зробити не може.

І о. Филипів не страйкував, але працював із правдивою посвятою. Щоб поглибити побожність між народом, почав він у травні 1905 року відправляти в манастирській церковці молебні до Діви Марії. Народ спішив на ці богослуження. Того самого року о. Филипів оснував перше між українцями в Канаді Апостольство Молитви. Приймаючи 22-го грудня 1905 року перших членів цього Братства о. Филипів нотує у хроніці, що він вірить свято, що через Апостольство Молитви можна між народом багато зробити: оживити побожність, звернути людей до Бога, зробити їх свідомими членами рідної Церкви й помічниками місіонарів.

Умів він впливати на людей, щоби були вірні своїй рідній Церкві. Проте з різного роду бунтарями між народом був він рішучий. Особливо рішуче поборював між народом ворожу пропаґанду проти записів церковного майна на епископський чартер. Народ у більшості йшов за своїм місіонарем.

Підчас свого дволітнього побуту (1905-1907 рр.) на Біверлейку о. Филипів багато причинився до духовного проводу СС. Служебниць. Він був їх покровителем і заступником, і взагалі багато причинився до розбудови цього Згромадження.

Парох у Вінніпеґу

2-го січня 1907 року о. Филипів на наказ Настоятелів виїздить на становище пароха до Вінніпеґу, а його місце зайняв о. Іван Золотоуст Тимочко. Відтепер Вінніпеґ стає осередком душпастирської діяльности о. Филипова через 26 літ (1907-1933). Тільки в 1923 році через кілька місяців бачимо о. Филипова в Едмонтоні. У душпастирській праці помагали йому другі Отці Василіяни, а від 1926 р. до 1933-го мусів тягнути ввесь тягар праці сам.

Крім стисло душпастирської праці головну увагу звертав о. Филипів на школу. Він пильно дбав про школу св. Николая, що її вели СС. Служебниці. Як тільки міг підпомагав Сестер і в науці релігії і грошево і порадою. У Вінніпеґу заложив чимало церковних і суспільно-допомогових організацій (нпр. Українське Католицьке Братство св. Івана Милостивого, Марійську Дружину, Апостольство Молитви і т.п.). Дбав про поглиблення національної свідомости між народом. Коли 1921

року уряд Західно-Української (Галицької) Республики у своїм критичнім положенню звернувся за грошевою допомогою до о. Филипова, він зорганізував у короткому часі досить поважну суму на потреби уряду.

Єпископський Ординаріят завжди з великим довір'ям відносився до о. Филипова. Поважав його перший єпископ для українців у Канаді Преосв. Н. Будка. О. Филипів часто брав участь в єпископських нарадах, часто давав духовні вправи для дієцезального священства, а два рази підчас відсутности українського Єпископа (1917 і 1931 року) о. Филипів виконував обов'язи Ординарія в Канаді. Час до часу виїздив також із місіями й реколекціями для вірних і монахинь у Канаді і в ЗДА.

Своєю довголітньою працею у парохії св. Николая в Вінніпегу о. Филипів здобув собі велику любов. Сам був для себе суворий, але з людьми обходився привітно. Мав милосердне серце для вбогих, а люди простенькі й бідні мали завжди приступ до нього.

Останні роки в Мондері

Хоч о. Филипів львину частину свого трудячого життя перевів у Вінніпегу, то Боже Провидіння зарядило, що своє життя мав він закінчити там, де почав свою діяльність, себто у Мондері. Тут колись він ігуменував у маленькому манастирці на Біверлейку (1905-1907) тут також, але вже у великій і добре розбудованій обителі, як Настоятель закінчив свій життєвий шлях.

До Мондеру переїхав о. Филипів у листопаді 1933 року. Вже передше у зв'язку з тим, що канадійська Місія ОО. Василіян була перетворена на Провінцію (1931 р.), о .Филипів був вибраний на заступника Протоігумена (1931 р.). Тому що Протоігумен (о. Крижановський) мав свій осідок у Мондері, забажав також при своїм боці мати й о. Филипова, з яким лучила його довголітня спільна душпастирська праця й сердечна дружба. Отже о. Крижановський назначив о. Филипова ігуменом Мондерського манастиря. На цьому становищі видержав о. Филипів чотири роки (1933-1937) аж до своєї смерти.

Крім обов'язків Ігумена о. Филипів виконував обов'язки пароха, вчив молодих василіянських богословів морального богослов'я, церковного права, історії Церкви й пасторальної. Був добрим і вирозумілим виховником, дбайливим настоятелем і правдивим батьком для всіх. Його проповіді й виклади визначалися великою проглядністю, ясністю й практичністю. Народ дуже любив слухати проповідей о. Филипова, бо він говорив ясно, приступно, дотепно, з практичними приміненнями, не мучив, а при тім говорив із внутрішнім переконанням. Завжди старанно приготовляв свої проповіді. Про його сумлінність у тому свідчить те, що він мав у звичаю зараз таки по неділі виготовляти проповідь вже на чергову неділю. Нераз уже в понеділок на столі о. Филипова лежала написана проповідь на чергову неділю.

Здоров'я мав о. Филипів назагал добре. Сам був сильної будови, повний на лиці, кремезний і відпорний на хвороби. Невтомна праця всетаки підкопала і це сильне здоров'я. В

останньому часі о. Филипів недомагав на дихавицю, що й було причиною його смерти.

Із початком вересня 1937 року о. Филипів почав пухнути в ногах. Також дихавиця стала йому дуже докучати. Щоб мати кращий догляд о. Филипів на бажання Протоігумена переходить на лікування до мондерського шпиталю. Прочуваючи св.й близький конець о. Филипів попрохав св. Тайн і став приготовлятися до смерти. Зворушливим було його останнє прощання з Отцями й Братією Мондерського манастиря. Як добрий батько давав він їм ще свої останні науки, благав у них прощення за всі свої добровільні й недобровільні провини і прохав не забувати за нього по смерти.

Сама смерть наступила 30-го жовтня 1937 року. Тим, що його відвідували перед самою смертю наказував, щоб "гарно співали на його похороні", бо мовляв він "різанини не любить". До самої смерти не тратив свого спокою, поваги, а навіть сердечного гумору. Був таким при смерти, яким був за життя: спокійним, опанованим, зрівноваженим, лагідним і веселим.

Величавий похорон о. Филипова відбувся в Мондері 1-го листопада 1937 року. Зворушливу проповідь з тієї нагоди виголосив о. М. Романович ЧСВВ. Всі щиро жалували за о. Филиповом, бо відходив від них правдивий і зразковий монах, ревний душпастир, людина виробленого сильного характеру, а надівсе муж тихої й невсипучої праці.

У своїй спадщині о. Филипів залишив багато написаних проповідей, із яких опісля радо брали зразок молодші василіянські проповідники. Крім того в Мондерському архіві переховується багато його листів, написаних здебільша до о. Н. Крижановського. Ці листи є прегарним малюнком духовости о. Филипова. Написані гарним, спокійним почерком, визначаються гарним стилем, проглядністю в вислові, дотепністю й діловим характером.

В особі о. Филипова Василіянська Провінція в Канаді стратила не тільки одного з найстарших місіонарів-піонерів, але також одного з найкращих. Він належав до тих, що особистою посвятою, жертвенністю і зразковим чернечим життям поклали тривкі основи під розбудову Василіянського Чину в Канаді.

о. Е. Білик, ЧСВВ

О. НАВКРАТІЙ КРИЖАНОВСЬКИЙ, ЧСВВ

(1876-1940)

Боже провидіння знало наперед, що в своєму часі має впасти великий і тяжкий хрест на український нарід та на його Церкву, — що пекельна рука вдарить по пастирях цього народу, а нарід, як вівці без проводу, розбіжиться по всіх сторонах світу. Щоби бодай частинку цього народу рятувати, Бог завчасу пересаджує його на новий терен — далеку Канаду. Цю молоденьку маленьку галузку українського народу та його Церкви треба було тут доглядати, її кріпити, над нею чувати та провадити перші її кроки; треба було відповідної на це людини.

Тою Богом післаною людиною без сумніву був о. Навкратій Крижановський ЧСВВ. Про це найкраще свідчить праця цього піонера-місіонаря-василіянина. Теперішній гарний розвій і стан Української Католицької Церкви й суспільности в Канаді можна і треба завдячувати у великій мірі йому, бо в невідрадних початкових і повних вимог обставинах не було другого такого неструдженого місіонаря, такого повного посвяти священика-душпастиря, такого незрівняного народнього діяча, такого вмілого організатора, такого ревного сівача Божого слова як був незабутньої пам'яти о. Н. Крижановський ЧСВВ.

Життєвий шлях о. Н. Крижановського

О. Н. Крижановський народився в селі Верхобужі, золочівського повіту в Західній Україні, 22-го травня 1876 року. Його батько, Софроній, був учителем, а мати, Анастасія, походила з родини Ґовдів. Початкові науки побирав він у своєму рідному селі, а до гімназії ходив у Золочеві. Як молодий вісімнадцятьлітній ідей-

ний студент вступає він у розцвіті життя до новіціяту Отців Василіян у Добромилі. Новіціят відбув під наглядом тодішнього вчителя новиків Кир Андрія Шептицького ЧСВВ. Перші монаші обіти зложив 23 квітня 1896 року і відразу віддався гуманістичним, філософічним і богословським студіям, а по їх скінченні висвятили його на священика 23-го серпня 1903 року.

Та вже по двох місяцях священства покликала його Божа воля на місійну працю до Канади. Одержавши 19-го жовтня поручення покинути свій рідний край та їхати в далеку незнану чужину, цей ревний молодий василіянин, повний посвяти для Церкви і свого народу, ще перед кінцем того року найшовся у вирі місійної праці серед наших переселенців у Канаді. Тут, серед різних занять, перевів своє повне трудів і посвяти життя до самої смерти, яка його передчасно забрала з цього світу на весні 1940 року.

Перших сім літ у Канаді перевів він головно в Манітобі й Саскачевані, де відвідував матеріяльно вбогих, але багатих в ідеали наших людей та давав їм потрібну духовну опіку, заохочував до витривання в трудних початках, напоминав до вірности католицькій Церкві, збаламучених ворожими агентами навертав назад до правдивої віри та піддержував у них українсько-католицьку свідомість серед чужого, а нерідко й ворожого окруження. Головним осідком і головним місцем його праці був Вінніпеґ, де відразу основано парохію і пороблено старання здвигнути власну, українську католицьку школу для українських дітей. Від 1910 року о. Крижановський перебував у Мондері. Показчиком його ревности й розгону в праці нехай буде це, що вже в 1912 року три милі від теперішнього Мондеру повстала щоденна українська школа, в якій побирало науку 120 дітей.

Та ця людина не думала тільки про цьогочасні справи — її зір сягав далеко в майбутнє. Її непокоїла думка, що поле праці щораз більш поширюється, а духовних працівників дуже мало та іще це мале число щораз зменшується то через смерть, то й тому, що неодин із священиків, побачивше трудні обставини українських переселенців у Канаді, завернув назад до рідного краю або в краї, де життя було легче й краще. На прибуття більшої помочі зі Старого Краю о. Крижановський не мав великої надії. Одинока розв'язка була: подбати про підготування й вивчення молодих місцевих священиків. Щоб це вможливити треба було конечно манастиря. Тому вже від самих початків цей невтомний місіонар думав над тим, як би то так справи повести, щоб такий манастир міг повстати. І справді, по довгих журбах і ще більших трудах, завдяки помочі добрих людей, здвигнено в Мондері манастир-новіціят, або як тоді казали — семинар. Це велике, всеукраїнського значення на канадійській землі діло, здійснилося 31-го серпня 1923 р. Дальшим овочем трудів цього працівника Божого являється величава мондерська церква.

Наче у признання за його великі діла найвищі власті Чину створили на північно-американськім континенті нову Провінцію Чину, а цього найбільш заслу-

женого священика зробили її головним настоятелем, Протоігуменом. Це сталося ще заки уплило десять літ від заложення новіціяту (1932 р.). Надмірні труди, часті й далекі подорожі, безнастанні журби й клопоти — а до того всього ще й докучливі слабості та часті тяжкі операції так вичерпували й виснажували сили цеї благородної людини, що нитка її життя скоро перервалася. Сповняючи один із багатьох важких обов'язків верховного настоятеля цеї Провінції, о. Крижановський помер несподівано у стемфордській семінарії по короткій недузі серця 10-го квітня 1940 року. Його тлінні останки спроваджено до його "рідного" Мондеру і тут, серед належного окруження й великих торжеств, зложено їх на вічний спочинок. Так закінчилось життя цього праведного й незрівняного працівника-василіянина на новій ниві канадійського місійного терену.

Ціле його 64-літнє життя було посвячене цій одній ідеї — скріпити та поширити Боже царство в душах українського народу в Канаді та забезпечити його майбутнє. Сорок шість літ свого життя пережив він у Чині св. Василія Великого, а більшу життя частину, бо аж тридцять-сім літ, на місійній праці в Канаді посеред наших перших переселенців. Коли порівнати цей незмірно короткий час з тими невідрадними й тяжкими обставинами, серед яких йому прийшлося тут працювати, муситься признати, що осяги й овочі його трудячого життя були понад усяке людське сподівання великі; в них можна добачувати велич Божого провидіння.

Діяльність о. Н. Крижановського

На українсько-католицькім терені Канади 1903 року треба було починати все від найменших початків. Обставини, серед яких знайшовся незабутньої пам'яти о. Крижановський ЧСВВ, були невідрадні: не знав він ані людей, ані англійської мови, ані розміщення наших поселенців, ані самого краю та його обставин. Наперед мусів вишукувати своїх людей, організувати їх у церковні громади, старатися про Божі храми та цвинтарі, чувати щоб не лише безсмертні душі, але й майно тих людей не дістались у ворожі руки, провадити боротьбу передовсім із платними сектантськими аґентами, яких тоді було немало і які всіми силами старалися заманити наших бідних переселенців у свій некатолицький табор. При тім усім, хоч він сам був без потіхи, мусів потішати та заохочувати інших, кріпити їх на дусі, підносити їх та освідомлювати релігійно і національно. Це й цьому подібне виповнило не лише першу десятку його років у Канаді, але й ціле його життя, що не перестало бути ідеалом його духовних синів у Канаді й досі.

У цілій Канаді не знайдеться мабуть одної старшої парохії чи української місцевости, що її не відвідав у своєму часі о. Навкратій. Початкові мондерські та вінніпезькі манастирські хроніки заповнені майже виключно такими виразами: "Поїхав я... Вернувся я... Від'їхав я..." А тодішні довгі подорожі відбувалися літом возами чи й піхотою, а в зимі серед сніговій, морозів, непевних доріг... А коли вже прибув до означе-

ної місцевости, нарід, забутий усіми, крім кількох синів св. Василія, горнувся до нього як до справжнього батька — шукав у ньому потіхи, поради, помочі, вказівок... Нераз треба було висповідати цілу громаду, повідвідувати хворих, похрестити дітей (бувало і по 25 денно), навчити катехизму та приготовити до першої сповіди, повінчати, а потім, будучи чисто вичерпаним на силах, їхати в дальшу трудну дорогу, бо ще інші громади нетерпеливо очікували його приїзду. Можна собі уявити якої самопосвяти таке щоденне життя вимагало, якої терпеливости, якої ревности, якої второпности, якої жертви й працьовитости вимагала та первісна місійна праця, яка була насущним хлібом для тодішнього місіонаря-василіянина. За маленьку ілюстрацію тої його праці нехай послужать нам тих кілька слів, записаних ним самим у хроніці мондерського манастиря 1910 року по великодніх відправах у кількох церквах, що скінчилися пізно пополудні: "Чув я велике умучення, бо від цвітної неділі до Воскресення я зробив 192 милі дороги фармерським возом від семого ренчу (Нортерн Веллий) до Тичковського (Пено). В часі великоднім вислухав я поверх 2,000 сповідей, не рахуючи того, що деякі люди сповідалися і по кілька разів..."

Як дуже болів він над недостачею священиків і українського епископа в Канаді, видно з його слів написаних до о. Філяса, Протоігумена ЧСВВ в Старім Краю, в лютні 1910 року: "Коли би був український епископ і більше священиків, не було б такого відступства, а навіть і відступники навернулись би..." В тім самім році пише він до митрополита Шептицького таке: "Роблю що тільки можу, скільки можу і доки сил стане, в надії що ще цього року дістанемо епископа і більше священиків." Слушно один із його товаришів у цій місійній праці міг так про нього писати: "...справді місіонарське серце... Зділати те, що він зділав, варта й місіонарського життя..."

Ревність і повна геройської жертвенности любов до своїх ближніх у цього молодого місінаря-василіянина показалась найкраще мабуть у 1918 року, коли то цілий край навістила страшна пошесть інфлюенци (флу). З нараженням власного життя він щодня по кілька разів їздив у різні сторони до заразливо хворих із Найсв. Тайнами, сповідав їх, потішав та приготовляв на дорогу до вічности. Ще й нині старенькі піоніри часто згадують, що тоді часто мусіли хоронити померших без священика, зате з другого боку майже не пам'ятають випадку, щоби хтось із хворих без священика помер. Бувало нераз, що і його самого ця пошесна недуга звалювала з ніг, але він, як сам про себе пише: "не мав часу слабувати". Полежавши у ліжку ледве кілька годин, вставав і знов вибирався в дорогу до недужих, бо, як сам каже, "просили приїхати до хорого." Бували випадки коли він уже через слабість не мав сил у неділю відправити Службу Божу в церкві, але в понеділок він уже знову був у дорозі до хворих, "бо просили". Ось так жертвувався цей священик для своїх людей, наражував здоров'я й життя, а людей своїх у душевних їх потребах не опускав.

Та не тільки помагав він людям у душевних потребах. Коли в 1919 року настала дуже довга й прикра зима і люди відчували крайню матеріяльну біду, цей їх "батько" і тоді приходив їм із допомогою скільки міг та велів манастирській господарці ділитися останнім клаптиком сіна чи соломи з потребуючими. Його добротливе серце і щедрість іще й до нині згадують ті, що про них знали, а головні ті, що їх на собі колинебудь досвідчили.

Своєї діяльности о. Крижановський не обмежував тільки до священичо-місійної праці. Його бачне око добачувало велику потребу народнього освідомлення та збереження рідних звичаїв і культури в цім чужім краю, серед чужого народу. Свій вплив і активність після змоги він звернув у цей бік і то з таким вислідом, що на овочі його старань не треба було довго ждати. У Вінніпеґу постала велика цілоденна українська школа при василіянській церкві, а в Мондері постала друга така школа на 120 дітей у несповна два роки по його прибутті в цю околицю. До державних шкіл старався дати вступ українським учителям, щоб вони вчили дітей і державної англійської мови і української. Кілька разів їздив до тодішнього премієра Алберти Сифтона і до міністра освіти з домаганнями, щоб на підготування тих учителів держава відкрила відповідну семінарію. Уряд послухав його настійчивих домагань і таку школу створено у містечку Веґревил. Та нажаль ця школа, тому що була в некомпетентних (протестантських) руках, по короткім часі перестала існувати.

Загально поширену тоді живу діяльність в отвиранні кооператив, читалень і народніх домів також можна приписати головно його безнастанним стараниям. Де тільки відбувалася якась головніша подія, там він спішив із промовою й заохотою. Майже виключно його заслугою є те, що Мондер стався осередком українського життя та що про це містечко, яке мало всього дві-три сотки населення, знали як свої так і чужі по всій Канаді й поза Канадою. Завдяки його стараниям до Мондеру часто прибували такі гості і великі церковні й державні урядники, яких не мали нагоди вітати в себе навіть і великі міста. І так нпр. ще в 1910 р. загостив до Мондеру сам тодішний премієр Канади — Дост. Вилфрид Лоріє та брав участь у торжественнім положенні угольного каменя під теперішню місцеву церкву. Після свого від'їзду премієр заявив, що з усіх міст, що їх він відвідав, найкраще привітав його український Мондер. Про цю подію широко розписався був тодішній едмонтонський щоденник — "Едмонтон Буллетін", зазначуючи, що в цім торжестві брало участь до 5,000 народу. Ще того самого року в осени прибув до Мондеру зі Старого Краю митрополит А. Шептицький. У липні 1913 р. прибув до Мондеру перший український канадійський єпископ Кир Никита Будка. З опису мондерської хроніки довідуємося, що це також було небувале торжество, бо сама привітальна процесія тягнулася якої півтора милі. Так тоді нарід горнувся на кожний заклик свого священ-

ника о. Крижановського ЧСВВ. Пізніше Мондер мав щастя вітати в себе ще о. Калиша, протоігумена ЧСВВ зі Старого Краю, ще раз Митрополита, едмонтонського архиєпископа Олірія, Апостольського Делегата на Канаду Кассульо і багато інших визначних людей. Ці події немало впливали на піднесення та поширення українського католицького престіжу по цілій Канаді. Словом, о. Крижановський ЧСВВ ніколи не проминув нагоди, щоб іншим народам дати можність пізнати українську культуру, наш гарний обряд, народні звичаї та наші надбання в Канаді.

Характерні черти о. Н. Крижановського

Особисто, о. Крижановський, ЧСВВ, був людиною високих ідеалів і визначався сильною сталевою волею, яка нічим не зражалася, ніколи не піддавалася, жадними й найбільшими труднощами не знеохочувалася, під тягарами не заломлювалася, але все, систематично й невпинно, получена з правдивою самопосвятою та забуттям про себе самого, вможливила йому ті великі осяги, якими нині тішаться не тільки ті, що над ними він працював, та їх діти, але також і ті українці, що прибули сюди по другій світовій війні та застали, завдяки праці о. Крижановського, ЧСВВ та його співбратів по Чину, (праці нераз недоціненої), кращі обставини як ті, що привітали наших перших поселенців. Його скора й правильна орієнтація і второпність були причиною, що він усе робив те, що було в даних обставинах найліпше та все мав на меті майбутнє, а не тільки цьогочасні потреби. Його мила й симпатична вдача приєднувала серця всіх, що його знали, виробила в них велике довір'я та любов до нього, і тому загал людей завжди так громадно відкликався на всі його заклики. Його любов до правди спонукала його до завзятої боротьби з тодішніми ворогами Церкви, особливо з ворогами єпископа. Своєю щирістю він потягав до себе всіх, що чули його науки або мали нагоду з ним говорити. Він не знав себе, він не жив для себе ні для теперішности — ціле його життя було віддане для майбутности, для збереження та поширення тих гарних ідеалів, що їх він поставив собі за мету.

Замітна була його щира й гаряча набожність до Христового Серця, доказом чого те, що Йому він посвятив свою новостворену Провінцію. Не меншою набожністю відзначався він і до Матери Божої, бо й бажав, щоб по його смерти вложити йому в руки Посвяту себе цій небесній Неньці. Крім цього дуже почитав св. Йосифа, якому він усе поручав усі, особливо матеріяльні справи свого Чину в Канаді. У честь св. Йосифа він правив Службу Божу кожної середи та під його опіку посвятив манастир на фармах. Своїх духовних синів у Чині все в особливіший спосіб заохочував та напоминав, щоб і вони, за його прикладом, плекали у своїх серцях дитинну любов до Христового Серця, Матери Божої та св. Йосифа.

Вкінці він був усе правдивим сином св. Василія Великого. Правдива любов і Його св. Церкви, повна відданість церковним властям, особливіша лю-

бов ближніх і любов правди, головно ж любов до свого святого Чину — були невідступними товаришами в кожнім його ділі. Ціле його життя — це світлий зразок правдивого місіонаря, священика, василіянина.

Таким був і таким повинен остати в пам'яті кожного щирого канадійського українця цей незабутний і правдивий син Католицької Церкви, українського народу і св. Василія.

М. С.

О. ВАСИЛЬ СКУБЛЕНИЙ, ЧСВВ

(1914-1940)

Василіянський новіціят у Мондер, Алберта, почавши від свого відкриття (1923 р.) виховав чимало число місіонарів-священиків та монахів-братів, що продовжують працю, започатковану в Канаді першими піонерами. Між вихованцями мондерського новіціяту безсумнівно перше місце займає бл. п. о. Василь Скублений. Не помилимося, коли скажемо, що це була найкраща квітка, яку видала Канадійська Провінція ОО. Василіян. Жаль тільки, що ця гарна і свята душа, ця пахуча квітка, передчасно відцвіла. Її скосила невблагана смерть у самому розцвіті. Господь пересадив цю квітку у свій небесний город, але вона полишила по собі тривалий спомин і своїм запахом чарує тих, що її знали за життя та боляче відчули її земний конець.

О. Василь Скублений, ЧСВВ, був уроженцем Канади. Прийшов на світ 28-го жовтня 1914 року в Пено, Алберта, у родині свідомих і побожних батьків. Його мати Анастазія померла, коли малий Влодко, (бо таке ймення одержав він на хрещенню), мав тільки три роки. До початкової школи ходив о. Скублений у своєму родинному

містечку Пено, опісля виховувався і вчився в католицькому Інституті Пресв. Серця Христового в Едмонтоні. Добре виховання в родині і благодатний вплив католицької школи виробили у молодого Влодка нахил до монашого і священичого стану. Він почув у своїй душі Божий поклик і на п'ятнадцятому році життя попросив прийняти його на новіціят ОО. Василіян у Мондері. На новіціят був прийнятий 14-го січня 1929 року. Маґістром новиків був тоді бл. п. о. Софрон Дякович, побожна і праведна душа, що вмів молоді душі провадити до Бога і виховати їх на добрих і корисних членів Чину.

По закінченню новіціяту о. Василь Скублений складає 14-го січня 1931 року свої перші монаші обіти. Чотири роки опісля, 26-го липня 1936 року о. Василь зложив торжественні обіти на руки о. Навкратія Кржановського, свого протоігумена. Свої гуманістичні та філософічні студії побирав о. Василь у манастирі у Мондер. Він був дуже пильний у науці й мав у студіях дуже гарні поступи. Настоятелі звернули увагу на здібності молодого схоластика і задумали вислати його до Риму, щоби приготовити його на професора й виховника молодого василіянського покоління.

По двох роках богословських наук (1936-1938) о. Василь прийняв із рук Преосв. Кир Василія Ладики, ЧСВВ рукоположення на священика, 2-го жовтня 1938 року. Рукоположення мало місце в Едмонтоні. 9-го жовтня 1938 року о. Василь відслужив у Пено свою першу Безкровну Жертву, а вже кілька днів пізніше, 14-го жовтня, попрощав рідню, своїх співбратів та Канаду і виїхав до Риму, продовжувати свої богословські студії. До Канади вже не судилося йому вернутись.

Із нового місця побуту о. Василь писав гарні листи до своїх настоятелів і співбратів у Канаді. Він пильно прикладався до науки та мріяв про те, щоб опісля повернутися до Канади і працювати на Господній ниві. У 1939-му році, по закінченню шкільного року в Римі, виїхав він до Галичини, де відвідав василіянські манастирі в Львові, Крехові, Жовкві, Гошеві, Лаврові та Бучачі. У цьому останньому манастирі захопила його в вересні 1939 року друга світова війна та большевицька окупація. Декілька тижнів о. Василь мав нагоду приглядатися тій руїні, що її принесли для василіянських манастирів большевицькі окупанти. По різних заходах та інтервенціях британського консуляту о. Василеві пощастило виїхати з окупованої большевиками Галичини і вернутися назад до Риму, 18-го листопада 1939 року. В Римі зробив він іще один рік богословських наук і почав приготовлятися до осягнення ступеня доктора богослов'я. Для того писав він наукову дисертацію про свято Покрову Божої Матері, але не вспів її викінчити, бо смерть перервала нитку його життя.

О. Василь був слабовитого здоров'я. Мав дуже делікатний організм і від студентських часів хворів на шлунок. В останньому році його життя недуга нутра почала йому надобре дошкулювати. Дійшло до того, що він не міг приймати пожи-

ви. Лікарі ствердили, що в кишках розвинувся задавнений від років боляк і що операція конечна, щоб врятувати життя. І о. Василь за порадою настоятелів рішив піддатися операції. Перед операцією о. Василь висповідався з цілого життя, бо мав прочуття, що вже довго не поживе, хоч лікарі запевнювали успіх. Коли його 12-го листопаду 1940 року брали до операційної залі, він у повній свідомості пожертвував своє життя такою прегарною молитвою: "Святий священномучениче Йосафате, я віддаю себе в Твої руки. Коли того треба, — дай, щоб моє життя пішло також на жертву перед Богом за нашу св. Церкву і за наш народ. Святий наш Отче, злучи мою маленьку жертву з Твоєю..."

І Бог за посередництвом св. священномученика Йосафата прийняв великодушну жертву о. Василя. Хоч операція добре вдалася, то однак організм о. Василя був цілковито вичерпаний. По операції його болі і страждання стали ще страшніші, як перед операцією. Рани довший час не гоїлися, хворий не міг приймати жодної поживи, а кожний найменший рух спричинював йому великі болі. Та о. Василь терпів жахливі муки по геройськи. Цілий час молився до розп'ятого Спасителя й Божої Матері, жертвував своє життя за св. Церкву і за свій народ, дякував Богові за всі ті терпіння, що Він їх йому посилає. Коли недуга змоглася, о. Василь попросив св. Тайни Єлеопомазання, що її уділив йому о. Д. Ткачук, Архимандрит Василіянського Чину.

В цьому часі настоятелі і співбрати недужого в Римі молилися гаряче, щоб недужий видержав крізу і вернувся до здоров'я. І дійсно, недужому стало на пару днів легче. О. Василь почав приходити до здоров'я, внутренноші почали діяти, хворий дістав апетит, болі почали меншати. Всі раділи, що о. Василь вертається до здоров'я. Та по кількох днях наступила нова комплікація: о. Василь, виснажений довгими терпіннями й тяжкою операцією, мало мав відпорности на перестуду, що її набрався по операції. З перестуди дістав високу гарячку і вкінці запалення леген'в. Свідомий свого кінця о. Василь останніми силами молився, доки не втратив притомности. Останньою його молитвою було зідхнення: "Ісусе мій . . . милосердя . . . Маріє, Непорочно Зачата, молися за нас, що до Тебе прибігаємо..." По тій молитві о. Василь стратив притомність і тихо віддав душу Богові. Було це 26-го листопаду 1940 року.

Похорон о. Василя Скубленого відбувся другого дня по смерти, 27-го листопаду. Тлінні останки покійного зложено на цвинтарі Кампо Верано в Римі. 1949 року викопано їх і перенесено до новозбудованої гробниці ОО. Василіян на тому ж цвинтарі, і тут о. Василь Скублений спочив біля домовини бл. п. о. Д. Ткачука, Архимандрита Василіянсього Чину, який дуже поважав і любив о. Василя.

О. Василь Скублений жив коротко, бо тільки мав 26 років життя, але на його життю сповнилися біблійні слова: "жив коротко, але виповнив

довгі роки..." У своїому короткому життєвому шляху осягнув те, що другі ледве осягають довгим життям. Його душа була зріла для неба. О. Василь помер в опінії святости. Вже на новіціяті будував усіх своєю щирою й невимушеною побожністю. Любив молитву й науку, був дуже щирий та одвертий перед своїми настоятелями. Продовж своїх студій був зразковим монахом і студентом. Тиха, смирна, покірна та мила вдача зробила його загально любленим. Нікому не вмів зробити прикрости, завжди був привітний та услужний. Своєю терпеливістю, скромністю, послухом та дитинною щирістю будував і молодших і старших співбратів. Настоятелі високо цінили його і покладали на нього великі надії. Визначався великою невинністю душі та повною посвяти любов'ю ближнього.

Смерть о. Василя Скубленого зробила велике враження на всіх, що його знали. Багато його співбратів уже моляться до нього в різних потребах і дістають за його посередництвом різні ласки. Є оправдана надія, що цей молодий єромонах канадійської провінції буде колись почитаний на престолах. Дай Боже, щоби приклад його чеснот та його заступництво в небі стали благословенням для грядучих поколінь Василіянського Чину в Канаді.

С.

Бр. АРКАДІЙ ВОЛОШИН, ЧСВВ

(1878-1943)

Між могилами Отців-піонерів, що спочили на манастирському цвинтарі в Мондері, є також могила Брата Аркадія Волошина, ЧСВВ. Він, хоч і не був священиком, проте має повне право, щоб уважати його за одного з піонерів Василіянського Чину в Канаді.

Бр. Аркадій Волошин народився 4-го грудня 1878 року в селі Дубенка, повіт Бучач, у Галичині. До Канади приїхав 1901 року. Через довгі роки працював на фармі ОО. Василіян біля Мондер. Він зразу дуже зжився з Отцями і висловлював своє бажання, щоб його прийняли до Чину. Але в Канаді не було ще свого новіціяту і тому Бр. Аркадій мусів довго ждати, заки сповнилося його бажання, щоб його прийняли до Чину, почував себе як співбрат ОО. Василіян і був їм щиро відданий. Разом із отцями-піонерами переносив різні початкові невигоди. Працював

на господарстві, товаришив неораз отцям місіонарям у їх подорожах, відвозив їх на колонії та душпастирські станиці, був дяком на богослужбах і сповняв інші обов'язки, зв'язані з душпастирством отців місіонарів.

Коли в 1923-му році в Мондері повстав новіціят ОО. Василіян, Бр. Аркадій належав до перших його новиків. Властиво вступив він на новіціят 2-го квітня 1923 року, отже пару місяців перед формальним відкриттям новіціяту. Перші монаші обіти склав 26-го квітня 1925 року. Працював довгі роки як господар на фармі, опісля отворив шевську робітню. 1934 року занедужав тяжко. Лікарі ствердили, що його недуга (чахотка) не вилічима і предсказували йому тільки пару тижнів життя Проте ті предсказування не сповнилися, бо Бр. Аркадій прожив іще 10 років життя. Оскільки дозволяли йому сили, він завжди був зайнятий працею в манастирі. Праця та молитва були змістом цілого його життя. Найбільше часу проводив він у каплиці у стіп евхаристійного Христа. Тут черпав він силу нести свій тяжкий хрест. У своїх терпіннях не нарікав і на все глядів з надприродної точки. В манастирі всі його шанували й любили за його спокійну вдачу та праведне життя.

Бр. Аркадій закінчив своє земне життя 19-го грудня 1943 року. Помер на вибух крови. Похоронено його на василіянському цвинтарі в Мондері. Покійний прожив 65 років, із того 21 у манастирі. Своєю працьовитістю, послухом, глибокою побожністю, духом жертви та відречення, як теж сумлінністю в сповнюванні всіх обов'язків полишив він по собі якнайкращий зразок василіянського Брата.

С.

О. ХРИСТОФОР КОНДРАТЮК, ЧСВВ

(1907-1948)

При кінці 1948 року ОО. Василіяни в Канаді втратили двох молодих священиків, що ревно працювали в душпастирстві, але передчасна смерть забрала їх до вічности. Обидва вони були слабого здоров'я, але сильні духом і запалом до праці. Обидва були багатонадійні й віддані своєму Чинові.

Один із них — це о. Христофор Кондратюк.

О. Христофор був сином Йоахима Кондратюка та Варвари Каплич. Прийшов на світ 14-го квітня 1907 року в Старих Бродах, у Галичині. З родиною переїхав до Канади в 1927 році, але незабаром опісля, 31-го грудня 1928 року вступив до василіянського новіціяту в Мондер. На монаших облеченах прибрав собі ім'я Христофор. Монаші обіти зложив він 14-го вересня 1930 року, а професію 5-го листопаду 1933 року. Рукоположення на священика прийняв із рук Преосв. Василія Ладики, ЧСВВ, 23-го липня 1939 року в Вінніпеґу. У Вінніпеґу відслужив він теж свою першу Службу Божу, 30 липня того ж року.

Зараз по висвяченню починається душпастирська праця о. Христофора. Без огляду на своє слабе здоров'я він обслуговує різні колонії та душпастирські станиці в Алберті. Бував теж душпастирем і в інших осередках ОО. Василіян: у Вінніпеґу, Монтреалі та Ванкувері. Коли ОО. Василіяни відкрили новіціят у манастирі Давсон, ЗДА, настоятелі висилають туди о. Христофора. Він тут заступав маґістра новиків і лікувався. Помер 27-го жовтня 1948 року в шпиталі Мавнт Плезент, недалеко манастиря ОО. Василіян у Давсон, ЗДА. Смерть забрала

його зі світа в 41-му році життя, по 19 роках життя в манастирі і по 9 роках душпастирської праці.

О. Христофор визначався бадьорою і веселою вдачею. Це давало йому сил у тяжких терпіннях, що тягнулися довгими роками. В душпастирській праці мав гарні успіхи, бо працював із посвятою й був дуже товариський у приставанні з людьми.

Похорон відбувся 3-го листопаду 1948 року в Вінніпегу. Тіло о. Христофора перевезено зі ЗДА і відпроваджено на місце вічного спочинку з церкви ск. О. Николая, де о. Христофор прийняв рукоположення на священика і де відслужив свою першу Безкровну Жертву. У похоронних богослужбах брало участь 17 священиків як теж Преосв. Кир Андрій Роборецький, епископ-помічник Кир Василія Ладики, ЧСВВ.

О. Христофор Кондратюк не зважаючи на свої слабі тілесні сили, дуже любив своє душпастирсько-місіонарське звання, рвався до всякої праці, головно ж любив відправляти всякі богослуження, бо Бог обдарував його приємним і дзвінким голосом. Підчас своїх богословських студій був редактором журналу "Проблески", що його видавали молоді василіянські студенти в Мондері.

С.

О. ЛАВРЕНТІЙ ДЖИГОЛИК, ЧСВВ

(1914-1948)

Ледве місяць по смерти о. Христофора Кондратюка вмирає в молодому віці о. Лаврентій Джиголик, ЧСВВ.

Його родинним містом був Мондер, Алберта. Тут прийшов він 14-го січня 1914 року на світ і на хрещенню дали йому ймення Василь. Фарма його родичів була в сусідстві манастиря ОО. Василіян і молодий Василько вже від дитинства зріс при манастирі. Дома дістав добре християнське виховання від побожних батьків. Один його брат, Діонисій, вступив 1925 року на новіціят у Мондері і став місіонарем-священиком, а одна зі сестер посвятила себе на службу Богові в Згромадженню СС.. Служебниць як Сестра Павля. Молодий Василь пішов за прикладом свого брата і своєї сестри і на шіснадцятому році життя, 22-вересня 1929 року вступає на новіціят ОО. Василіян у Мондері. Свої перші монаші обіти зложив 5-го липня 1931 року, а професію 14-го серпня 1935 року, а 27-го вересня 1939 року, у празник Воздвиження Чесного Хре-

ста Преосв. Кир Василій Ладика, ЧСВВ, висвятив його на священика. Першу Службу Божу відслужив о. Лаврентій у рідному Мондері 1-го жовтня 1939 року.

По висвяченню працює як душпастир в околицях Мондеру та Едмонтону. Опісля, коли ОО. Василіяни набули в Південному Едмонтоні два виховні інститути, о. Лаврентій переїздить до Едмонтону і тут працює над молоддю. Крім того був професором літургіки для українських богословів у духовній семінарії в Едмонтоні. О. Лаврентій був зразковим душпастирем. Його мила, весела та приступна вдача зробила його дуже популярним і любленим, зокрема між молоддю й дітьми. О. Лаврентій мав дуже бистрий розум і великий дар популярно-образового проповідування Божого слова. Тим він найбільше потягав людей, а діти просто пропадали за ним, бо він умів краще за всіх говорити до них зрозумілою й приступною мовою, переплітаною образами й оповіданнями.

О. Лаврентій був дуже слабкого здоров'я. Ще за студентських часів доводилося йому часто хворувати, але він на це не зважав. Весела вдача і дух жертви, піддержували його навіть серед найбільших тілесних терпінь. На початку 1948 року недуга зробила сильний поступ. О. Лаврентій дістав сціп крови і більш як пів року пролежав напів спаралізований. Спочатку хворів він ув Едмонтоні, опісля переїхав до шпиталю у Ванкувер. Тут скосила його невмолима смерть, 30-го листопада 1948 року в 34-му році життя, по 19 роках монашого життя і по 9 роках священичої діяльности. О. Лаврентій був уповні свідомий до самого кінця, приготовився добре до смерти і прийняв її з Божих рук як визволення.

Тлінні останки о. Лаврентія перевезено до Едмонтону. 7-го грудня 1949 року відбувся в катедрі св. священомученика Йосафата величавий похорон при участі великого числа священиків, монахів, Сестер та в прияві Преосв. Кир Ніла Саварина, ЧСВВ, екзарха Західної Канади. О. Лаврентія поховано на едмонтонському цвинтарі.

М. С.

О. СОЗОНТ ДИДИК, ЧСВВ

(1875-1950)

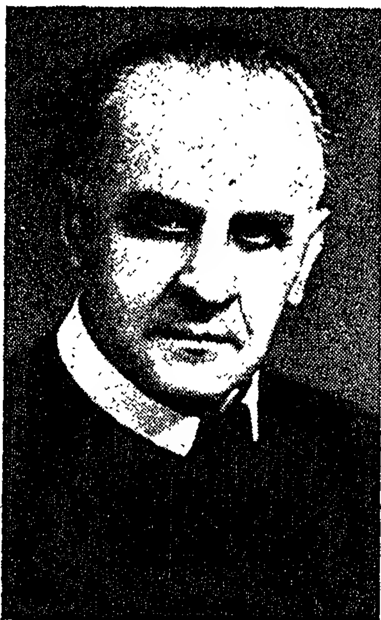

О. Созонт Дидик, поруч о. Н. Крижановського, займає в історії Василіянського Чину в Канаді передове місце. Ціле життя цього місіонаря-душпастиря нерозлучно пов'язане з українськими переселенцями в Канаді, для добра яких працював він майже 50 років. Належав він до першої групи василіянських місіонарів, які в 1902-му році приїхали до Канади, і з них був він останнім, що відійшов до вічности по нагороду за свою невтомну працю. Історія місіонарськоє діяльности о. Дидика — це львина частина історії ОО. Василіян у Канаді. Разом із ОО. Пл. Філясом, І. З. Тимочком, М. Гурою, А. Филиповом та Н. Крижановським творив він своєю працею, жертвою, посвятою та молитвою історію свого Чину в Канаді.

За Божим покликом

О. Созонт Дидик прийшов на світ у селі Дрищеві, повіт Бережани, в Галичині 21-го грудня 1875 року. Батько його був у селі мельником і належав до заможніших і свідоміших людей. Був він також дуже побожний і прив'язаний до рідної Церкви. Двох своїх синів виховав на священиків і віддав на службу Богові й народові.

Майбутній місіонар-піонір у Канаді, о. Созонт, одержав на хрещенні ймення Степан. До кінця свого життя зберігав у пам'яті якнайкращі спомини про свій родинній дім, головно ж про батьків, які виховували його на побожного й характерного юнака і тим приготовили його на Божий поклик. Іще юнаком Степан любив заходити до манастиря ОО. Василіян у Краснопущі біля Бережан. Тут, у стіп чудотворної ікони Пре-

чистої Діви Марії, народилася в його душі думка й бажання посвятити себе на службу Богові й народові в Чині ОО. Василіян.

До манастиря вступив молодий Степан Дидик у 17 році життя, 15-го жовтня 1892 року. Було це якраз свято Покрову Божої Матері, якій Степан завдячував свое покликання. Свій монаший новіціят Степан відбув у манастирі ОО. Василіян у Добромилі. Його маґістром (учителем новиків) був о. Андрій Шептицький, пізніший митрополит Галицької Землі. На монаших облечинах Степан прибрав собі монаше ймення Созонт. Перші монаші обіти склав 28-го травня 1894 року, а монашу професію (торжественні обіти) 13-го січня 1897 року.

Відбувши свої гуманістичні та богословські студії прийняв він св. Тайну священства 5-го серпня 1900 року з рук свого колишнього маґістра, що в міжчасі став єпископом у Станиславові, а згодом митрополитом у Львові. Зараз по висвяченню кинувся до місійної й душпастирської праці з питомою собі ревністю, ідеалізмом та запалом. Працював по різних манастирях і манастирських парохіях у Галичині. Всюди, де тільки працював, зокрема ж у Дрогобичі, любили його за милу вдачу, проповідницький талант та гарний голос.

На місіонарську працю в Канаду

О. Созонт не довго працював у рідній Галичині, бо всього два роки. Боже Провидіння призначило його на одного з перших місіонарів для українського поселення в Канаді. На здібнощі й запал молодого священика звернули увагу настоятелі Чину, що якраз у тому часі на наказ вищої церковної влади вибирали між членами Чину відповідних людей на тяжку місіонарську працю в Канаді. Вибір настоятелів упав також на о. Созонта. У своїх споминах[1]) він згадує про те, як він сприймив першу вістку, що настоятелі задумують вислати його в далеку Канаду. Був готовий на все, хоч інші змальовували йому обставини майбутньої праці в барвах не надто рожевих.

Разом з ОО. Пл. Філясом та А. Строцьким о. Созонт Дидик виїхав зі Львова 7-го жовтня 1902 року. На дорогу благословив молодих місіонарів митрополит А. Шептицький, що особисто дуже любив о. Дидика. В Гамбурзі всів о. Дидик із товаришами подорожі на корабель а 22-го жовтня причалив до ню Йорку, ЗДА. У пристані привітали молодих місіонарів священики: о. Н. Дмитрів, о. Підгорецький, о. Бончевський, о. Струтинський, о. Жаткович та інші. Вони зраділи свіжими місіонарями та давали їм різні вказівки й поради, заохочуючи до праці над українським народом у Канаді.

Відпочивши дещо в Ню Йорку о. Дидик із товаришами рушили в дальшу дорогу до Канади. Ціллю їх подорожі була Західна Канада. Через Монтреал молоді місіонарі прибули на ко-

---

[1]) Гляди "Ювілейний Календар Української Родини на рік 1941", Мондер, 1941, стор. 113-125: о. Созонт Дидик, ЧСВВ — **Спомин з минулого.**

роткий побут до Оттави, де зложили візиту Апостольському Делегатові на Канаду Монс. Діомидові Фальконіо. З Оттави виїхали місіонарі в дорогу до Едмонтону. Подорозі довелося їм голодувати, бо не мали гроша настільки, щоб купити собі засобів їжі на далеку подорож через канадійські прерії. До Едмонтону доїхали місіонарі 1-го листопада 1902 року. Новоприбулим зайнялися ОО. Обляти, головно ж великі приятелі українців: о. Ледюк та о. Жан. За посередництвом ОО. Облятн місіонарі нав'язали перший контакт із українськими родинами в Едмонтоні. І так почалася праця перших василіянських місіонарів у Канаді.

Індіянськими дорогами

По приїзді до Едмонтону василіянські місіонарі поділилися тереном своєї душпастирської та місіонарської діяльности. О. Созонтові приділено до обслуги околицю Ребетгил (Ледук), Равнд Лейк (сьогоднішній Равндгилл) та сам Едмонтон. Обставини праці були дуже тяжкі. Українські переселенці жили тоді в піонерських умовинах життя. Народ був дуже порозкиданий, далеко від міст та містечок. Не було ще доріг, тільки так звані "індіянські" стежки через канадійський степ. Не було також жодних церков чи каплиць, а навіть добрих домів, бо люди жили ще по тісних, на скору руку зроблених ліп'янках. Своєму місіонареві й душпастиреві народ не міг ніяк помогти, бо сам був бідний. Ревність перших місіонарів була виставлена на вогненну пробу.

Але, молодий, здоровий, повний енергії та запалу, о. Созонт перейшов цю тяжку пробу. Він не заломився під натиском труднощів. Узяв радо на себе тяжке ярмо місіонаря-піонера. Силу до праці й потіху серед труднощів черпав у молитві і в своїй невичерпаній енергії й рухливості. Першим його осідком стає Ребетгил. Тут удалося йому вибудувати хату, що була для нього свого роду випадовою базою в місійних поїздках на різні сторони. Заїздив навіть у найбільш недоступні закутини. Де тільки жили наші переселенці, там появлявся о. Созонт і приносив зі собою розраду й потіху. Мила вдача своро з'єднувала йому людей. До самої старости пам'ятав цілі родини перших піонерів українського поселення. З кожним парохіянином старався нав'язати особистий зв'язок. Для людей був не тільки душпастирем, але добрим батьком і опікуном.

Перші роки місіонарської праці о. Дидика в Канаді (1902-1906) пройшли серед безнастанних подорожей. Перебував він то на Ребетгил, то в Едмонтоні. Тому що не було ще жодних церков, треба було возити зі собою всі речі, потрібні до богослуження. Богослуження відправляли по хатах і в тимчасових приміщеннях українських переселенців. О. Дидик любив розказувати про різні пригоди, що йому траплялися підчас його душпастирсько-місіонарських поїздок. А було їх досить...

У травні 1903 року вибрався о. Дидик з духовною обслугою до українських переселенців у провінціях Саскачевану й Манітоби, бо вони писали лист за листом до о. Пл. Філяса, на-

стоятеля Василіянської Місії в Канаді, щоби прислав їм бодай на короткий час священика. Тереном місійної праці в провінції Саскечевану був Ростерн, Ланівці та Алвена. Вернувшися з подорожі на Ребетгил викінчив о. Дидик тут парохіяльний дім і посвятив його 15-го жовтня 1903 року. Цей дімок на Ребитгил був, побіч манастирця, що його збудував о. Пл. Філяс на Біверлейку (Мондер) в тому самому році, найстаршим осідком ОО. Василіян у Канаді. Добрі люди з Ребетгил помагали о. Дидикові чим тільки могли, а він ділився тим з о. Філясом і зі СС. Служебницями, що також бідували в перших роках по приїзді до Канади.

У червні 1904 року взявся о. Дидик до сміливого в цю пору діла: задумав збудувати першу церкву для українських переселенців ув Едмонтоні. Зачав будувати не маючи ні цента власних грошей. Треба було їх позичити в чужих людей. За пару місяців стояла церква, що мала 60 стіп довжини і 40 стіп ширини. Будова коштувала $2,-500 долярів. Це була на ті часи величезна сума. Багато клопотів мав о. Дидик із місцевими людьми, що противилися плянам о. Дидика. Закидали, що церква задалеко від міста і ніхто до неї не буде ходити. Доходило до того, що деякі люди постановили збудувати другу церкву. Але витривалість о. Дидика переборала всі ці трудноші. Церкву посвячено 27-го листопада в честь св. священомученика Йосафата. На торжество приїхало багато людей із околиць. Були також Отці: Пл. Філяс та Антін Строцький і представники французів та англійців. Весною 1905-го року церкву викінчено всередині. Такий був початок сьогоднішньої катедри св. священомученика Йосафата в Едмонтоні...

Настоятель Василіянської Місії в Канаді (1906-1923)

У січні 1905 року о. Пл. Філяс, дотеперішній настоятель Василіянської Місії в Канаді, виїжджає до Европи і стає протоігуменом ОО. Василіян у Львові. На опорожнене місце настоятеля Василіянської Місії в Канаді покликує о. Пл. Філяс у жовтні 1906 року о. Созонта Дидика. З тією номінацією на плечі о. Созонта впав новий уряд і тягар: відповідальність за душпастирсько-місіонарську працю ОО. Василіян у Канаді. На уряді настоятеля Місії ОО. Василіян у Канаді вибув о. Дидик повних 16 років. На свій осідок вибрав о. Дидик Вінніпеґ, що був тоді столицею українського переселення в Канаді.

Уряд настоятеля ніяк не звільнив о. Дидика від тяжкої місіонарської праці. Він покинув дорогий йому Ребетгил та Едмонтон, щоби працювати на просторах Манітоби. Коли душпастирську працю в самому місті виконував о. Атанасій Филипів, о. Дидик вибрав собі місіонарські подорожі по цілій провінції. І, подібно як ув Алберті, так і в Манітобі о. Дидик стає літаючим місіонарем. Роки за роками минають йому на безнастанних подорожах. Він відправляє богослуження, уділює св. Тайни, організує парохії, будує церкви, працює на громадянсько-освітній ділянці, бореться за душу українського

народу, що на неї завзялися сектантство, російські "православні" рублі, брехня й демагогія різних безвірків, радикалів, лібералів, соціялістів і всяких "гура-патріотів". Довелося йому неодно витерпіти і від чужих і від своїх, що повели між простолюддям розкладову роботу.

О. Дидик був великим патріотом і любив цілою душею наше простолюддя. Для добра свого народу не жалів ані здоров'я, ані сил, ані не боявся прикрощів. Щоб дати українському народові кращу душпастирську обслугу, виїждає він у 1909-му році до Галичини, щоб звідтам дістати більше місіонарів для Канади. Якраз того року відбувалася в Галичині капітула для вибору протоігумена Чину. О. Дидик взяв участь у цій капітулі як представник Василіянської Місії в Канаді. Поїздка о. Дидика мала цей успіх, що йому вдалося дістати з Галичини трьох василіянських богословів, які мали кінчити свої студії в Канаді і по висвяченні працювати в Канаді як місіонарі. Між цими трьома богословами, що їх о. Дидик привіз 1909-го року з Галичини до Канади, був теж Василій Ладика, що опісля став епископом українців католиків у Канаді.

По повороті з Галичини о. Дидик взяв участь у Всеканадійському Соборі в Квебеку. Цей Собор відбувся в жовтні 1909 року. На Соборі о. Дидик мав нагоду зустрінутися з латинськими епископами всієї Канади і з Апостольським Делеґатом Д. Сбарретті. Тут о. Дидик представив і усно й письменно положення українського поселення під релігійним оглядом. З'ясував Апостольському Делеґатові, що українці в Канаді конечно мусять мати свого епископа, свою пресу і свою семінарію, згл. новіціят. Ця заява о. Дидика перед Апостольським Делеґатом у Квебеку рушила вперед справу окремого епископа для українців у Канаді і в 1912-му році увінчалася повним успіхом, бо того року Апостольська Столиця призначила для українців у Канаді першого епископа в особі Преосв. Кир Никити Будки.

Недовго по Всеканадійському Соборі приїхав до Канади митрополит А. Шептицький (1910 року). О. Дидик мав нагоду подорожувати з Митрополитом, бо був підчас побуту митрополита в Канаді його секретарем. Із Митрополитом обговорює о. Дидик усі пекучі питання українського поселення в Канаді, головно ж потребу власного епископа. На основі інформацій о. Дидика, ОО. Редемптористів та своїх власних спостережень А. Шептицький, по повороті з Канади до Европи, виготовив меморіял про українську справу в Канаді. Цей меморіял, датований днем 18 березня 1911 року митрополит А. Шептицький переслав усім архиепископам і епископам Канади. Також у Римі митрополит А. Шептицький поробив старання, щоб українці в Канаді дістали свого епископа.

Коли в 1912-му році Апостольська Столиця іменувала для українців у Канаді епископа, Преосв. Никиту Будку, о. Дидик зрадів, бо дочекався сповнення своїх старань у тій справі. Як настоятель ОО. Василіян у Канаді вітав він першого епи-

скопа для українців у Канаді в імені ОО. Василіян, духовенства та народу. Був це пам'ятний день, день інсталяції Преосв. Никити Будки, що відбулася врочисто у василіянській церкві св. Отця Николая у Вінніпегу, 22 грудня 1912 року.

До єпископа відносився о. Дидик з великою пошаною й синівським пієтизмом. Преосв. Никита Будка був частим гостем в осідках і душпастирських станицях ОО. Василіян, головно ж у Мондер, Едмонтоні та Вінніпегу. О. Дидик завжди боронив авторитету єпископа перед нападами чужих і своїх руїнників. Коли 8 липня 1918 року деякі зрадикалізовані українські "патріоти" зробили на єпископа фальшивий донос до канадійської влади і єпископа арештовано, о. Дидик станув сміливо в обороні єпископа. Як представник українського духовенства з'являється він на судовій розправі у Геффорд, Саскечеван, (де арештовано єпископа), і виступає в обороні єпископа. Єпископа звільнено, бо показалося, що вороги зробили фальшивий донос.

Як настоятель ОО. Василіян у Канаді о. Дидик старався про отворення новіціятського дому в Канаді. Ця справа дуже лежала йому на серці, бо він знав, що душпастирська праця в Канаді не може на дальшу мету залежати від припливу свіжих сил із Галичини, а мусить мати своє власне джерело. Мрія о. Дидика й інших отців-піонерів здійснилася щойно 1922 року, коли приступлено до будови новіціятського дому в Мондер, Алберта. Новіціят викінчено і торжественно відкрито 1923 року, вже за настоятельства о. Н. Крижановського, що став наслідком о. Дидика на становищі настоятеля Василіянської Місії в Канаді.

До заслуг о. Дидика, як настоятеля ОО. Василіян у Канаді, треба також зачислити його старання про українську католицьку пресу в Канаді. На Всеканадійськомусоборі в 1909-му році він поставив внесок про конечність української католицької преси в Канаді. В тому часі різні протестантські секти видавали книжки й часописи, періодичні й неперіодичні, в українській мові та поширювали їх між українцями в Канаді. Мали теж свої часописи радикали, соціялісти і православні. Всі ці часописи баламутили народ, розсівали хабаззя роздору, підривали в народі віру і прив'язання до своєї рідної Церкви та духовенства. Щоб тому протидіяти о. Дидик разом із іншими визначними одиницями робить старання про українську католицьку пресу в Канаді. Завдяки тим старанням постало в 1911-му році видавництво, що приступило до видавання часопису, редагованого в католицькому й народницькому дусі. Часопис почав виходити в травні 1911 року під іменням "Канадійський Русин", а в 1918-му році змінив свою назву на "Канадійський Українець". Коли цей часопис перестав виходити, о. Дидик став знову одним із членів-основників "Українських Вістей" (1929 року). Був він також довголітним предсідником видавничої спілки цього ж часопису.

Невтомний будівничий

У 1923-му році о. Дидик передав уряд настоятеля Василіянської Місії в Канаді в руки о. Н. Крижановського. Але це ніяк не означало, що він пішов у стан спочинку. Його невтомний і повний молодечого запалу дух не знав спочинку. Хоч мав уже за собою 20 років тяжкої піонерської праці, він ніяк не думав про якусь передишку. Продовжує своє дотеперішнє, як він висловлювався, "циганське" життя, життя літаючого місіонаря. Тереном його діяльности за час настоятельства була здебільша Манітоба, а від закінчення першої світової війни душпастирював в околицях Мондеру та Едмонтону.

В 1929-му році ріждався тієї потіхи, що цей студент богослов'я, якого він у 1909-му році привіз із Галичини до Канади, став другим із черги єпископом для українців у Канаді. Був це Преосв. Кир Василій Ладика, ЧСВВ, що в момент призначення на єпископа був парохом та ігуменом в Едмонтоні. По висвяченню Кир Василія о. Дидик стає ігуменом та парохом в Едмонтоні. На цьому становищі перебув повних 14 років (1929-1943). Уряд пароха великої церкви звільнював його від подорожей по колоніях, що стільки сили, енергії й здоров'я коштували дотепер о. Созонта. Хоч із роками постарівся, та не старів його молодечий запал й енергія. Всі свої сили він вкладає в розбудову тієї пароції й церкви, що її сам заснував у тяжких умовинах 1903 року. Його мрією стає — здвигнути величавий храм, що був би гордістю українського поселення в Західній Канаді.

І нагода до того трапилася в 1938-му році. Саме тоді врочисто святковано 950-річчя хрещення України. О. Дидик піддав думку, щоб тривалим пам'ятником цього рідкого ювілею стала нова величава церква в Едмонтоні. Цей свій задум почав о. Дидик переводити в діло вже в 1939-му році. При допомозі щедрих парохіян будова нової церкви, помимо несприятливих обставин воєнного часу, скоро пішла вперед. Заложення угольного каменя при великому здвизі народу довершив Преосв. Кир Василій Ладика, ЧСВВ 1-го жовтня 1939 року. А 21-го вересня 1941 року відбулося торжественне посвячення хрестів на бані.

Однак о. Созонтові не довелося докінчити будови величавої церкви в Едмонтоні. Перед самим її закінченням настоятелі призначили йому інше поле праці. Парохію та ігуменство в Едмонтоні передає він 1943 року в руки о. В. Каменецького ЧСВВ, а сам виїжджає на поклик настоятелів до ЗДА.

На схилі життя

Виїжджаючи до ЗДА о. Дидик мав за собою 40-річний досвід душпастирської та місіонарської праці. Та не на відпочинок переносили його настоятелі з Канади до ЗДА, але на відповідальне становище, що вповні відповідало велетенському досвідові першого піонірамісіонаря. В тому часі ОО. Василіяни в ЗДА набули у Ґленков, недалеко Ню Йорку, дім, що мав стати домом студій ва-

силіянського доросту. І тут якраз о. Дидик стає першим настоятелем. Через три роки (1943-1946) о. Дидик перебував на становищі ігумена манастиря св. Йосафата в Ґленков і добре вив'язувався на цьому уряді, помимо всіх початкових труднощів. Опісля, коли ОО. Василіяни в ЗДА набули дім у Давсон, Пенсильвенія, і основували в ньому новіціят, о. Дидик стає першим ігуменом манастиря-новіціяту в Давсон. На цьому становищі був два роки (1946-1948), щоб знову вернутися до манастиря в Ґленков.

З оснуванням окремої Американської Провінції Чину (1948 року) о. Дидик став заступником протоігумена і його головним дорадником (протоконсультором). Помимо поважного віку держався добре, не хворував, помагав у душпастирстві й сповняв різні доручені йому обов'язки.

У серпні 1950 року о. Дидик діждався радісної хвилини — золотого ювілею свого священства (1900-1950). Була це для нього зворушлива й незабутня хвилина. 5-го серпня відсвяткував у затишку манастиря в Ґленков свій золотий ювілей, а 7-го серпня приїхали до Ґленкова Отці і Брати з Ню Йорку, щоби під проводом о. протоігумена М. Маркова зложити Ювілятові поклін. На цей день наспіло з Риму окреме письмо від Священної Конґреґації для Східньої Церкви, яка передала Ювілятові найвище признання від Свт. Отця Пія XII враз із Апостольським благословенням. Були також привіти й телеграми від різних високих церковних достойників. На родинному святі, що з тієї нагоди уладив манастир у Ґленкові, о. Дидик плакав із радости, коли своїм співбратам по Чину розказував про свої перші тяжкі роки душпастирсько-місіонарської праці в Канаді. Була це лебедина пісня вислуженого місіонаря-піонера, що для молодших членів Чину був живим символом 50-річної праці Чину на канадійській землі.

Осінню 1950 року настоятелі Чину запропонували о. Дидикові, щоб він із нагоди свого золотого ювілею священства і з нагоди Святого Року відбув прощу до Риму. О. Дидик дуже радо погодився на це предложення. Він бажав на святих місцях подякувати Богові за ласку священства, що її одержав перед 50-ти роками, тоді також у ювілейному році 1900-му. В Римі задержався кілька тижнів. Зробив також прощу до Люрду й Лізіє у Франції.

Смерть місіонаря-піонера

На початку грудня о. Дидик повернувся зі своєї подорожі по святих місцях у затишний манастир у Ґленков. Довга дорога його не вимучила. Почувався здоровим і бадьорим. Під враженнями того, що бачив, здавалося, він сам відмолодів. Своїм співбратам не міг нарозповідатися про прегарні враження з поїздки за море. Василіянська парохія св. Юра в Ню Йорку підготовила для о. Дидика окреме свято, щоб вшанувати 50-річчя його священства. Це свято мало відбутися в неділю, 17-го грудня 1950 року. Підчас тієї ювілейної Служби Божої о. Дидик мав розказати про свої враження з Вічного Міста, головно ж

розповісти парохіянам св. Юра про торжества з нагоди проголошення догми Внебовзяття Преч. Діви Марії в дні 1-го листопада. Крім того мав о. Дидик передати окреме благословення, одержане від Свт. Отця Пія XII.

Та Боже Провидіння зарядило інакше... Під час коли велика василіянська парохія в Ню Йорку в переповненій і святочно вбраній церкві нетерпеливо вичікувала приходу Ювілята, о. Созонта, щоб зробити йому оваційне прийняття, — о. Созонт не появився, бо якраз боровся зі смертю. Того самого ранку 17-го грудня 1950 року знайшли о. Созонта непритомним у його монашій келії. О. Созонт дістав нагло атак паралїжу. Параліж заатакував мозок і всякі засоби лікарської штуки не могли вже врятувати о. Ювілята. По дводенному паралїжі о. Созонт Дидик віддав Богові духа в день св. о. Николая, 19-го грудня 1950 року.

Так відійшов із цього світу о. Созонт Дидик, неструджений місіонар-піонер ОО. Василіян у Канаді й Америці. Вмер як вояк на стійці. Коли його співбрати знайшли його непритомним на долівці монашої келії, то недалеко від його тіла лежала готова валізочка до подорожі, а на валізочці написана проповідь, що її мав він виголосити в церкві св. Юра тієї неділі... Ця готова валізка і написана на ній проповідь прегарно символізують ціле трудяще життя о. Созонта Дидика, життя літаючого місіонаря, що перевів свій вік на душпастирських подорожах і не знав, що це втома й відпочинок. Добро душ рідного українського народу було найвищим законом його життя.

Похорон о. Созонта Дидика відбувся 21-го грудня, отже в сам день уродин Покійного. Тільки два дні бракувало йому до скінченого 75-го року життя. У похоронних відправах взяли участь ОО. Василіяни з Канади і ЗДА, СС. Служебниці і СС. Василіянки та багато народу. На похорон прибув Преосв. Кир Амвросій Сенишин ЧСВВ зі Стемфорду. Домовину з тлінними останами о. Созонта Дидика несли на своїх раменах його духовні сини з того самого Чину. Тіло Покійного перевезено на василіянський цвинтар у Шікаго. Тут спочив невтомний місіонар-піонер по трудах своєї праці, на межі Канади й Америки, обидвох цих духовних нив, на яких пройшов його життевий труд. Зі смертю о. Созонта Дидика відійшов до вічности останній місіонар-піонер т. зв. василіянської "п'ятки", що перед 50-ти роками почали місіонарську працю в Канаді. Були це місіонарі: о. Іван Золотоуст Тимочко (помер 1910 р.), о. Матей Гура (помер 1925 р.), о. Атанасій Филипів (помер 1937 р.) та о. Навкратій Крижановський (помер 1941 р.). Останній з тієї "п'ятки", о. Созонт Дидик, майже ціле півстоліття (1902-1950) провів у безперервній праці полишаючи по собі вдячну пам'ять серед своїх молодших співбратів і серед усіх, що над ними Боже Провидіння зробило його духовним батьком і пастирем.

М.

О. ТЕОДОСІЙ ДОБКО, ЧСВВ

(1908-1953)

При кінці ювілейного року ОО. Василіян у Канаді (1952-1953) Боже Провидіння покликало до вічности о. Теодосія Добка ЧСВВ, що був головним організатором святкувань 50-річчя ОО. Василіян у Канаді. Як Протоігумен Канадійської Провінції (1948-1953) бл. п. о. Теодосій Добко найбільше потрудився, щоб золотий ювілей ОО. Василіян у Канаді відсвятковано якнайвеличавіше. О. Добко був між іншими ініціятором Пропам'ятної Книги з нагоди 50-річчя ОО. Василіян у Канаді, хоч не мав щастя цю книгу побачити готовою. Несподівана смерть забрала о. Добка з виру життя. Вістка про трагічну смерть о. Добка була болючою не тільки для всіх його співбратів по Чину, але теж для ширших кругів українського громадянства в Канаді, серед яких о. Добко здобув собі пошану й симпатію. Редакція Пропам'ятної Книги почувається до обов'язку бодай у коротких словах накреслити життя цього ченця-священика, що через 5 років мав у своїх руках провід Канадійської Провінції ОО. Василіян і багато причинився до появи Пропам'ятної Книги.

* * *

О. Теодосій Добко прийшов на світ 4-го травня 1908 року в Йорктоні, Саскачеван. На хрещенні одержав імення Теодор. У своєму родинному місточку

закінчив він початкову школу і Колегію св. Йосифа. 28-го вересня 1925 року, йдучи за голосом Божого поклику, вступає у Мондер, Алберта, на новіціят ОО. Василіян. Василіянський новіціят у Мондері існував потільки від 1923 року, отже молодий Теодор належав до перших, що вступили до новоснованого новіціяту. На монаших облечинах Теодор прибрав собі монаше ймення великого подвижника українського монашества, св. Теодосія Печерського. 14-го травня 1927 року молодий Теодосій закінчив новіціят зложенням перших монаших обітів. Торжественні обіти (професію) зложив він 10-го серпня 1931 року.

По закінченні новіціяту Теодосій Добко продовжував свої гуманістичні студії в Мондер, Алберта. Опісля вислали його настоятелі до Монтреалю, де закінчив богословські науки у Великій Семінарії. 2-го жовтня 1932 року Преосв. Кир Василій Ладика висвятив Теодосія Добка на священика в манастирській церкві в Мондер, Алберта. Був це перший священик-Василіянин, що родився вже в Канаді, що виховався в канадійському василіянському новіціяті, і перший між уроженцями Канади прийняв єрейське свячення у василіянській рясі.

Як священик о. Теодосій Добко займається душпастирюванням в Алберті. Від 1932-го до 1935-го року душпастирює на душпастирських станицях Скаро, Дервент, Мирнам та Іннісфрі. Виказавши тут свої організаційні здібнощі, в 1935-му році на доручення своїх настоятелів стає душпастирем на широких просторах Піс Риверу. Продовж 4-ох років (1935-1939) вдалося йому зорганізувати чимало душпастирських станиць, збудувати пару церков і резиденцій для священика. Була це тяжка праця, що ні в чому не уступає праці ОО. піонерів у провінціях Алберти, Саскачевану та Манітоби. Перед о. Добком працював на Піс Ривері о. Павло Олінський ЧСВВ (1932-1935), але цей від'їхав назад до Галичини. О. Добко з посвятою свого здоров'я об'їздив щороку розкинені на великих просторах душпастирські станиці, роблячи сотки й сотки миль. Нераз довелося йому терпіти голод, переносити всякі невигоди, таборувати під голим небом, бродити по лісах, снігах і болотах північної прерії, і цілими місяцями жити одинцем — далеко від товариства людей та дорогої йому монашої братії. Завдяки ревній праці о. Теодосія Добка, що її опісля продовжували різні Василіяни і священики з дієцезального клиру, сьогодні на Піс Ривері пишається кільканадцять гарних церков, кілька резиденцій для священиків та добре зорганізовані парохії й душпастирські станиці.

У 1939-1940 роках о. Теодосій передає обслугу Піс Риверу в інші руки, а сам душпастирює в окрузі Голден та Равнд Гил. Перебував тоді в Едмонтоні. Коли ж парохія св. Йосафата в Едмонтоні сильно зросла і зайшла потреба організувати на терені Едмонтону нові парохії, о. Теодосій Добко кладе перші основи під нинішні парохії: Пресв. Євхаристії (у Північному Едмонтоні), св. Володимира (в Калдер) та Покрову Пресв. Богородиці (в Беверлі).

У вересні 1940 року настоятелі висилають о. Добка до Ванкуверу в Британській Колюмбії. На новому терені о. Добко працював повних 7 років (1940-1947). За цей час серед важких обставин пощастило йому набути церкву (1944 р.), зорганізувати церковний хор і різні церковні братства та створити цілий ряд душпастирських станиць у найближчій околиці Ванкуверу, як Лулу Айленд, Вікторія, Чиливек, Ню Вестмінстер, Квінсборо і т.п.

В часі другої світової війни о. Добко дістає призначення на капеляна для українських вояків Канадійської Армії в Західній Канаді. Завдання військового капеляна сповняв о. Добко побіч своїх душпастирських обов'язків у парохії через три роки (1943-1946). В характері капеляна мав він добру нагоду нав'язати особистий контакт з українською молоддю канадійського походження, пізнати її психіку, потреби й вимоги і, відповідно до того, застосувати методи успішного душпастирювання.

У грудні 1947 року о. Добко вертається на поклик своїх настоятелів до Алберти. Осідком його праці стає Редвей, Алберта, де ОО.. Василіяни в міжчасі збудували резиденцію-манастирець. Крім Редвей обслуговує о. Добко також душпастирські станиці: Вильно, Редвотер, Егрімонт та інші колонії в душпастирській окрузі Редвей. Одначе вже по кількох місяцях праці на новому місці о. Теодосій Добко переходить на побут до Едмонтону, бо осінню 1948 року стає протоігуменом новоствореної Канадійської Провінції ОО. Василіян.

На відповідальному уряді протоігумена о. Добко перебув 5 років, себто від жовтня 1948 року до серпня 1952 року. Він був першим протоігуменом ОО. Василіян у Канаді канадійського походження, бо дотеперішні настоятелі Василіянської Місії в Канаді і протоігумени Американсько-Канадійської Провінції (ОО. Філяс, Гура, Дидик, Крижановський та Бараник) не були уроженцями Канади, але приїхали сюди з Галичини. На довір'я яким втішався о. Добко серед своїх співбратів по Чину в Канаді і в кругах вищих властей Чину, вказує хоч би те, що він був вибраний на уряд протоігумена маючи ледве 40 років життя.

В характері протоігумена о. Добко звернув головну увагу на виховно-місійну діяльність свого Чину в Канаді. Із приїздом більшого числа священиків дієцезального клиру до Західної Канади душпастирська праця ОО. Василіян значно зменшилася, бо багато парохій і душпастирських станиць у Західній Канаді ОО. Василіяни передали в душпастирську обслугу дієцезальному клирові. Заходами о. Добка пожвавлюється реколекційна і місійна діяльність ОО. Василіян по цілій Канаді. До тієї праці він притягає й підготовляє священиків молодшого покоління. Багато уваги присвячував о. Добко вихованню молоді підчас сповнювання обов'язків протоігумена. Він сам був великим приятелем молоді і добре знав її душу. Мрією о. Добка було отворити ювенат і колегію під проводом

ОО. Василіян, але передчасна смерть і брак фінансів не дозволили йому здійснити цього великого задуму. Для виховання василіянського доросту о. Добко старався давати щонайкращі виховні й професорські сили, бо був свято переконаний, що майбутнє ОО. Василіян у Канаді залежатиме від доброї духової та інтелектуальної формації монашого доросту.

За часів урядування о. Добка в характері протоігумена розпочато малювання катедри св. свящ. Йосафата в Едмонтоні. О. Добко виказав тут свій тонкий мистецький смак і не жалів вкладу гроша, щоб розмалювання катедри випало якнайкраще. Він був ціле своє життя великим любителем народнього мистецтва, зокрема хорового співу. Всюди, де тільки працював як душпастир, організував церковні хори, концерти, аматорські гуртки, хорові та музичні виступи, щоб так плекати між молодшим українським поколінням у Канаді любов і одушевлення для рідної української культури. Він був одним із головних організаторів репрезентативного хору "ВАТРА" і не жалів заходів та старань, щоб цей хор сповнив своє завдання для пропаґанди української пісні між своїми та чужими. На жаль, заходи о. Добка не вінчалися бажаним успіхом. Проте, і ця невдача промовисто свідчить про його ідеалізм і любов до української культури.

Поруч духовних обов'язків о. Добко ніколи не забував на потреби різних суспільно-національних організацій та цілої української спільноти в Канаді. Він брав участь у засіданнях і з'їздах БУК-у та КУК-у, і своїми лаконічними та надзвичайно практичними порадами нераз вносив неодну цінну думку, даючи влучну розв'язку на важливі проблеми цих організацій. В останніх місяцях свого життя брав дуже активну участь у придбанні дієцезального фонду Західного Екзархату. Він віддався щиро тій праці, бо бажав причинитися до розбудови дієцезії, щоб вона могла в свою чергу збудувати духовну семінарію й цілий ряд установ, конечно потрібних до правильного розвитку і зросту дієцезії. О. Добко втішався великим пошанівком у Преосв. Кир Ніла Саварина ЧСВВ, екзарха Західної Канади, бо завжди був готовий до помочі й співпраці зі своїм Єрархом.

Хоч о. Добко був уроженцем Канади, знав прекрасно українську мову, традицію та історію України. Умів добре поєднати в собі патріотизм канадійця з любов'ю до України. Дуже добре розумів проблеми нової і старої еміґрацій у Канаді та народженого вже тут українського покоління. Він цікавився громадськими та політичними справами канадійсько-американського терену, української еміґрації за морем та долею Старого Краю. Своїм умілим наставленням до різного роду людей умів собі зєднати загальну пошану в українців без різниці їх походження, соціяльного становища та партійної приналежности. О. Добко був людиною вироблених та сталих переконань, але при тім дуже тактовним, обережним, здержливим та толерантним. Був не тільки

зразковим монахом-священиом, але теж добрим громадянином і свідомим українським патріотом.

За час свого протоігуменату о. Добко двічі відбув подорож до Риму: 1950 року (з нагоди Святого Року) та 1953-го (з нагоди генеральної капітули Чину). Продовж року 1952-1953 о. Добко присвятив свою увагу святкуванням 50-річчя ОО. Василіян по різних осередках як також порішив, щоб із нагоди 50-річчя ОО. Василіян у Канаді вийшла Пропам'ятна Книга. Маючи велику любов і прив'язання до свого Чину бажав, щоб цей Чин міг успішно розвиватися, а головно щоб якнайбільше молоді вступало на новіціят.

У серпні 1953 року скінчилося о. Добкові п'ятирічня каденція на уряді протоігумена. На його місце прийшов о. протоігумен Володимир Шевчук, ЧСВВ. Звільнений із великої відповідальности о. Добко заявив свою охоту працювати як душпастир та місіонар у ЗДА. Приготовляючися до від'їзду з Канади о. Добко коротко перед своєю трагічною смертю відбув 8-дневні духовні вправи в Мондер, Алберта. Були це останні його духовні вправи на цій землі.

Напередодні свого від'їзду до ЗДА о. Добко на прохання своїх приятелів відвідав околицю Бенф. Була це його остання подорож, бо вертаючися з тієї поїздки загинув трагічно, ставши жертвою автомобілевого зудару. Сталось це 11-го грудня 1953 року недалеко від міста Лякомб, на південь від Едмонтону. Смерть наступила зараз по зударі двох автомобілів і о. Добко перейшов до вічности без муки й довгого конання.

Величавий похорон Покійного відбувся 15-го грудня 1953 року. Був це похорон, що його мало хто мав в Едмонтоні. Заупокійну Архиєрейську Службу Божу відслужив Преосв. Ніл Саварин ЧСВВ в асисті визначних священиків монахів та дієцезальних. У похоронах взяло участь понад 40 священиків, багато монахів, монахинь, представників римо-католицького клиру та багато сотень вірних. Біля домовини Покійного держали почесну сторожу Лицарі Колюмба, яких о. Добко був активним членом. Тіло Покійного зложено на католицькому цвинтарі в Едмонтоні.

Смерть і похорон бл. п. о. протоігумена Добка була великим та болючим ударом не тільки для Василіянського Чину, але також для ширшого громадянства і церковних кругів у Канаді. Із Покійним зійшла передчасно в гріб людина виробленого характеру, милої та згідливої вдачі, великий ідеаліст і щирий патріот, а головно зразковий душпастир, настоятель та монах.

З М І С Т

ВВЕДЕННЯ

I.
ПРИВІТИ ЦЕРКОВНОЇ ЄРАРХІЇ

II.
ДО ІСТОРІЇ ОО. ВАСИЛІЯН У КАНАДІ
(Матеріяли і Статті)

III.

МАНАСТИРІ, ДОМИ Й ДУШПАСТИРСЬКІ СТАНИЦІ ОО. ВАСИЛІЯН У КАНАДІ

IV.

ПОМ'ЯНИК КАНАДІЙСЬКИХ ВАСИЛІЯН